నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

మజ్ఝిమనికాయే

మజ్ఝిమపణ్ణాసటీకా

౧. గహపతివగ్గో

౧. కన్దరకసుత్తవణ్ణనా

౧. **ఆరామపోక్ఖరణీఆదీసూ**తి ఆరామపోక్ఖరణీఉయ్యానచేతియట్ఠానాదీసు. **ఉస్సన్నా**తి బహులా. అసోకకణికారకోవిళారకుమ్భీరాజరుక్ఖేహి సమ్మిస్సతాయ తం చమ్పకవనం **నీలాదిపఞ్చవణ్ణకుసుమపటిమణ్డిత**న్తి దట్ఠబ్బం, న చమ్పకరుక్ఖానంయేవ నీలాదిపఞ్చవణ్ణకుసుమతాయాతి వదన్తి. **భగవా కుసుమగన్ధసుగన్ధే చమ్పకవనే విహరతీ**తి ఇమినా న మాపనకాలే ఏవ తస్మిం నగరే చమ్పకరుక్ఖా ఉస్సన్నా, అథ ఖో అపరభాగేపీతి దస్సేతి. ‘‘పఞ్చసతమత్తేహి అడ్ఢతేళసేహీ’’తి ఏవం **అదస్సితపరిచ్ఛేదేన**. హత్థినో చారేతి సిక్ఖాపేతీతి హత్థాచరియో హత్థీనం సిక్ఖాపకో, తస్స పుత్తోతి ఆహ ‘‘**హత్థాచరియస్స పుత్తో**’’తి. తదా భగవా తేసం పసాదజననత్థం అత్తనో బుద్ధానుభావం అనిగుహిత్వావ నిసిన్నోతి దస్సేన్తో ‘‘**ఛబ్బణ్ణానం ఘనబుద్ధరస్మీన**’’న్తిఆదిమాహ. **భగవతో చేవ గారవేనా**తి భగవతో గరుభావేన, భగవతి గారవేనాతి వా పాఠో.

నిచ్చం న హోతీతి అభిణ్హం న హోతి, కదాచిదేవ హోతీతి అత్థో. అభిణ్హనిచ్చతా హి ఇధ అధిప్పేతా, న కూటట్ఠనిచ్చతా. లోకే కిఞ్చి విమ్హయావహం దిస్వా హత్థవికారమ్పి కరోన్తి, అఙ్గులిం వా ఫోటయన్తి, తం సన్ధాయ వుత్తం ‘‘**అచ్ఛరం పహరితుం యుత్త**’’న్తి. **అభూతపుబ్బం భూత**న్తి అయం నిరుత్తినయో యేభుయ్యేన ఉపాదాయ రుళ్హీవసేన వుత్తోతి వేదితబ్బో. తథా హి పాళియం ‘‘యేపి తే, భో గోతమ, అహేసుం అతీతమద్ధాన’’న్తిఆది వుత్తం, కిఞ్చి అకత్తబ్బమ్పి కరియమానం దుక్కరభావేన విమ్హయావహం హోతి, తథా కిఞ్చి కత్తబ్బం, పురిమం గరహచ్ఛరియం, పచ్ఛిమం పసంసచ్ఛరియం, తదుభయం సుత్తపదనో దస్సేతుం ‘‘**తత్థా**’’తిఆది వుత్తం.

సమ్మా పటిపాదితోతి సమ్మాపటిపదాయం ఠపితో. ఏసా పటిపదా పరమాతి **ఏతపరమం,** భావనపుంసకనిద్దేసోయం యథా ‘‘విసమం చన్దిమసూరియా పరివత్తన్తీ’’తి (అ. ని. ౪.౭౦). అయఞ్హేత్థ అత్థో – భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘో పటిపదాయ తుమ్హేహి పటిపాదితో, అతీతేపి కాలే బుద్ధా ఏతపరమంయేవ భిక్ఖుసఙ్ఘం సమ్మా పటిపాదేసుం, అనాగతేపి కాలే ఏతపరమంయేవ భిక్ఖుసఙ్ఘం సమ్మా పటిపాదేస్సన్తీతి పరిబ్బాజకో నయగ్గాహేన దిట్ఠేన అదిట్ఠం అనుమినన్తో సబ్బేసమ్పి బుద్ధానం సాసనే సఙ్ఘసుప్పటిపత్తిం మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణం వియ సమసమం కత్వా దస్సేతి, ఏవం దస్సేన్తో చ తేసం సుధమ్మతఞ్చ తథా దస్సేతి ఏవాతి వేదితబ్బో, బుద్ధసుబుద్ధతా పన నేసం సరూపేనేవ దస్సితాతి. **న ఇతో భియ్యో**తి ఇమినా పాళియం ఏతపరమంయేవాతి అవధారణేన నివత్తితం దస్సేతి సీలపదట్ఠానత్తా సమాధిస్స, సమాధిపదట్ఠానత్తా చ పఞ్ఞాయ సీలేపి చ అభిసమాచారికపుబ్బకత్తా ఆదిబ్రహ్మచరియకస్స వుత్తం ‘‘**ఆభిసమాచారికవత్తం ఆదిం కత్వా**’’తి.

౨. పుచ్ఛానుసన్ధిఆదీసు అనన్తోగధత్తా ‘‘**పాటిఏక్కో అనుసన్ధీ**’’తి వత్వా తమేవత్థం పాకటం కాతుం ‘‘**భగవా కిరా**’’తిఆది వుత్తం. **ఉపసన్తకారణన్తి** ఉపసన్తభావకారణం. తఞ్హి అరియానంయేవ విసయో, తత్థాపి చ బుద్ధానం ఏవ అనవసేసతో విసయోతి ఇమమత్థం బ్యతిరేకతో అన్వయతో చ దస్సేతుం **న హి త్వన్తి**ఆది వుత్తం. తత్థ ఞాతత్థచరియా కాకజాతకాదివసేన వేదితబ్బా, లోకత్థచరియా తంతంపారమిపూరణవసేన, బుద్ధత్థచరియా మహాబోధిజాతకాదివసేన. **అచ్ఛరియం భో గోతమాతి**ఆదినా కన్దరకేన కతం పసాదపవేదనం దస్సేతి.

యేపి తేతిఆదినా తేన వుత్తమత్థం పచ్చనుభాసన్తేన భగవతా సమ్పటిచ్ఛితన్తి చరితత్తా ఆహ – ‘‘**సన్తి హి కన్దరకాతి అయమ్పి పాటియేక్కో అనుసన్ధీ**’’తి . యో హి కన్దరకేన భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఉపసన్తభావో కిత్తితో, తం విభజిత్వా దస్సేన్తోపి తేన అపుచ్ఛితోయేవ అత్తనో అజ్ఝాసయేన భగవా ‘‘**సన్తి హీ**’’తిఆదినా దేసనం ఆరభి. తేనాహ ‘‘**భగవతో కిర ఏతదహోసీ**’’ తిఆది. **కప్పేత్వాతి** అఞ్ఞథా సన్తమేవ అత్తానం అఞ్ఞథా విధాయ. **పకప్పేత్వాతి** సనిదస్సనవసేన గహేత్వా. తేనాహ ‘‘**కుహకభావేనా**’’తిఆది. **పటిపదం పూరయమానాతి** కామం అవిసేసేన సేక్ఖా వుచ్చన్తి, తే పన అధిగతమగ్గవసేన ‘‘పూరయమానా’’తి న వత్తబ్బా కిచ్చస్స నిట్ఠితత్తా. మగ్గో హి ఏకచిత్తక్ఖణికోతి ఆహ ‘‘**ఉపరిమగ్గస్స విపస్సనాయ ఉపసన్తా**’’తి. **ఇతో ముత్తాతి** మగ్గేనాగతూపసమతో ముత్తా. కల్యాణపుథుజ్జనే సన్ధాయ వదతి. తేనాహ ‘‘**చతూహి సతిపట్ఠానేహి ఉపసన్తా**’’తి.

సతతసీలాతి అవిచ్ఛిన్నసీలా. సాతిసయో హి ఏతేసం సీలస్స అఖణ్డాదిభావో. సుపరిసుద్ధసీలతావసేన సన్తతా వుత్తి ఏతేసన్తి **సన్తతవుత్తినోతి** ఆహ ‘‘**తస్సేవ వేవచన**’’న్తి. ఏవం సీలవుత్తివసేన ‘‘సన్తతవుత్తినో’’తి పదస్స అత్థం వత్వా ఇదాని జీవితవుత్తివసేన దస్సేన్తో ‘‘**సన్తతజీవికావాతి అత్థో**’’తి ఆహ. సాసనస్స జీవితవుత్తి సీలసన్నిస్సితా ఏవాతి ఆహ ‘‘**తస్మి**’’న్తిఆది.

నిపయతి విసోసేతి రాగాదిసంకిలేసం, తతో వా అత్తానం నిపాతేతి **నిపకో**, పఞ్ఞవా. తేనాహ ‘‘**పఞ్ఞవన్తో**’’తి. **పఞ్ఞాయ ఠత్వా జీవికాకప్పనం** నామ బుద్ధపటికుట్ఠమిచ్ఛాజీవం పహాయ సమ్మాజీవేన జీవనన్తి తం దస్సేన్తో ‘‘**యథా ఏకచ్చో**’’తిఆదిమాహ. తత్థ యం వత్తబ్బం, తం **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౧.౧౪) **తంసంవణ్ణనాయఞ్చ** (విసుద్ధి॰ మహాటీ॰ ౧.౧౪) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. రథవినీతపటిపదాదయో తేసు తేసు సుత్తేసు వుత్తనయేన వేదితబ్బా. ఇతో అఞ్ఞత్థ మహాగోపాలకసుత్తాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౪౬ ఆదయో) లోకుత్తరసతిపట్ఠానా కథితాతి ఆహ – ‘‘**ఇధ పన లోకియలోకుత్తరమిస్సకా సతిపట్ఠానా కథితా**’’తి, సతిపట్ఠానసుత్తేపి (దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౩-౩౭౪; మ॰ ని॰ ౧.౧౦౬ ఆదయో) వోమిస్సకావ కథితాతి. **ఏత్తకేనాతి** ఏత్తకాయ దేసనాయ.

౩. **కారకభావన్తి** పటిపత్తియం పటిపజ్జనకభావం. మయమ్పి నామ గిహీ బహుకిచ్చా సమానా కాలేన కాలం సతిపట్ఠానేసు సుప్పతిట్ఠితచిత్తా విహరామ, కిమఙ్గం పన వివేకవాసినోతి అత్తనో కారకభావం పవేదేన్తో ఏవం **భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ ఉక్ఖిపతి**. తేనాహ ‘‘**అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో**’’తిఆది. నానారమ్మణేసు అపరాపరం ఉప్పజ్జమానానం రాగాదికిలేసానం ఘనజటితసఙ్ఘాతాకారేన పవత్తి కిలేసగహనేన గహనతా, తేనాహ ‘‘అన్తో జటా బహి జటా, జటాయ జటితా పజా’’తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౩, ౧౯౨). మనుస్సానం అజ్ఝాసయగహణేన సాఠేయ్యమ్పీతి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**కసటసాఠేయ్యేసుపి ఏసేవ నయో**’’తి. యథా సప్పిమధుఫాణితాదీసు కచవరభావో, సో కసటోతి వుచ్చతి, ఏవం సన్తానే అపరిసుద్ధో సంకిలేసభావో కసటన్తి ఆహ

‘‘**అపరిసుద్ధట్ఠేన కసటతా**’’తి. అత్తని అసన్తగుణసమ్భావనం **కేరాటియట్ఠో**. **జానాతీ**తి ‘‘ఇదం అహితం న సేవితబ్బం, ఇదం హితం సేవితబ్బ’’న్తి విచారేతి దేసేతి. విచారణత్థోపి హి హోతి జానాతి-సద్దో యథా ‘‘ఆయస్మా జానాతీ’’తి. **సబ్బాపి…పే.… అధిప్పేతా** ‘‘పసుపాలకా’’తిఆదీసు వియ. ఇధ అన్తర-సద్దో ‘‘విజ్జన్తరికాయా’’తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౧౪౯) వియ ఖణత్థోతి ఆహ ‘‘**యత్తకేన ఖణేనా**’’తి. **తేనా**తి హత్థినా. **తానీ**తి సాఠేయ్యాదీని.

అత్థతో కాయచిత్తుజుకతాపటిపక్ఖభూతావ లోభసహగతచిత్తుప్పాదస్స పవత్తిఆకారవిసేసాతి తాని పవత్తిఆకారేన దస్సేతుం ‘‘**తత్థా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **యస్సా**తి పాణభూతస్స అస్సస్స వా హత్థినో వా. **ఠస్సామీ**తి తత్థేవ సప్పటిభయే ఠానే గన్త్వా ఠస్సామీతి న హోతి. ఇమస్స సాఠేయ్యతాయ పాకటకరణం వఞ్చనాధిప్పాయభావతో. తథా హి చతూసు ఠానేసు ‘‘**వఞ్చేత్వా**’’ ఇచ్చేవ వుత్తం, నిగుహన్తో పన తత్థేవ గన్త్వా తిట్ఠేయ్య. ఏస నయో సేసేసుపి. **పటిమగ్గం ఆరోహితుకామస్సా**తి ఆగతమగ్గమేవ నివత్తిత్వా గన్తుకామస్స. లేణ్డవిస్సజ్జనాదీసు కాలన్తరాపేక్ఖాభావం ‘‘**తథా**’’తి ఇమినా ఉపసంహరతి.

అన్తోజాతకాతి అత్తనో దాసియా కుచ్ఛిమ్హి జాతా. **ధనక్కీతా**తి ధనం దత్వా దాసభావేన గహితా. **కరమరానీతా**తి దాసభావేన కరమరగ్గాహగహితా. **దాసబ్య**న్తి దాసభావం. **పేస్సా**తి అదాసా ఏవ హుత్వా వేయ్యావచ్చకరా. **ఇమం విస్సజ్జేత్వా**తి ఇమం అత్తనో హత్థగతం విస్సజ్జేత్వా. **ఇమం గణ్హన్తా**తి ఇమం తస్స హత్థగతం గణ్హన్తా. సమ్ముఖతో అఞ్ఞథా పరమ్ముఖకాలే కాయవాచాసముదాచారదస్సనేనేవ చిత్తస్స నేసం అఞ్ఞథా ఠితభావో నిద్దిట్ఠోతి వేదితబ్బో.

౪. **అయమ్పి పాటియేక్కో అనుసన్ధీ**తి ఏత్థాపి అనన్తరే వుత్తనయేనేవ అనుసన్ధియోజనా వేదితబ్బా. తేనేవాహ ‘‘**అయఞ్హీ**’’తిఆది. చతుత్థో హితపటిపదం పటిపన్నోతి యోజనా. పుగ్గలసీసేన పుగ్గలపటిపత్తిం దస్సేన్తో ‘‘**పుగ్గలే పహాయా**’’తి ఆహ. పటిపత్తి హి ఇధ పహాతబ్బా, న పుగ్గలా. యథా అస్సద్ధాదిపుగ్గలపరివజ్జనేన సద్ధిన్ద్రియాదిభావనా ఇజ్ఝన్తి, ఏవం మిచ్ఛాపటిపన్నపుగ్గలపరివజ్జనేన మిచ్ఛాపటిపదా వజ్జితబ్బాతి ఆహ – ‘‘**పురిమే తయో పుగ్గలే పహాయా**’’తి. **చతుత్థపుగ్గలస్సా**తి ఇమస్మిం చతుక్కే వుత్తచతుత్థపుగ్గలస్స **హితపటిపత్తియంయేవ పటిపాదేమి** పవత్తేమీతి **దస్సేన్తో**. **సన్తా**తి సమం వినాసం నిరోధం పత్తాతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ ‘‘**నిరుద్ధా సన్తాతి వుత్తా**’’తి. పున **సన్తా**తి భావనావసేన కిలేసపరిళాహవిగమతో సన్తాతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ ‘‘**నిబ్బుతా**’’తి. సన్తాతి ఆనేత్వా యోజనా. **సన్తో హవే**తి ఏత్థ సమభావకరేన సాధుభావస్స విసేసపచ్చయభూతేన పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతా అరియా ‘‘సన్తో’’తి వుత్తాతి ఆహ – ‘‘**సన్తో హవే…పే.… పణ్డితా**’’తి.

ఆహితో అహంమానో ఏత్థాతి అత్తా (అ॰ ని॰ టీ॰ ౨.౪.౧౯౮) అత్తభావో, ఇధ పన యో పరో న హోతి, సో అత్తా, తం **అత్తానం**. **పర**న్తి అత్తతో అఞ్ఞం. **ఛాతం వుచ్చతి తణ్హా** జిఘచ్ఛాహేతుతాయ. **అన్తో తాపనకిలేసాన**న్తి అత్తనో సన్తానే అత్తపరిళాహజననసన్తప్పనకిలేసానం. **చిత్తం ఆరాధేతీ**తి చిత్తం పసాదేతి, సమ్పహంసేతీతి అత్థో. యస్మా పన తథాభూతో చిత్తం సమ్పాదేన్తో అజ్ఝాసయం గణ్హన్తో నామ హోతి, తస్మా వుత్తం ‘‘**చిత్తం సమ్పాదేతీ**’’తిఆది.

౫. దుక్ఖం పటిక్కూలం జేగుచ్ఛం ఏతస్సాతి దుక్ఖపటిక్కూలో తం **దుక్ఖపటిక్కూలం**. విసేసనవిసేసితబ్బతా హి కామచారా. అట్ఠకథాయం పన దుక్ఖస్స విసేసితబ్బతం సన్ధాయ బాహిరత్థసమాసం అనాదియిత్వా ‘‘**దుక్ఖస్స పటిక్కూల**’’న్తి అత్థో వుత్తో. యేన హి భాగేన పురిసస్స దుక్ఖం పటిక్కూలం, తేన దుక్ఖస్స పురిసోపీతి. తేనాహ – ‘‘**పచ్చనీకసణ్ఠిత**’’న్తి.

౬. **చతూహి కారణేహీ**తి ధాతుకుసలతాదీహి చతూహి కారణేహి. **కమ్మం కరోతీ**తి యోగకమ్మం కరోతి. యస్మా సమ్ముద్ధా పరేసం మగ్గఫలాధిగమాయ ఉస్సాహజాతా, తత్థ నిరన్తరం యుత్తప్పయుత్తా ఏవ హోన్తి, తే పటిచ్చ తేసం అన్తరాయో న హోతియేవాతి ఆహ "**న పన బుద్ధే పటిచ్చా**"తి. **కిరియపరిహానియా** దేసకస్స తస్సేవ వా పుగ్గలస్స తజ్జపయోగాభావతో. "దేసకస్స వా"తి ఇదం సావకానం వసేన దట్ఠబ్బం. **మహతా అత్థేనా**తి ఏత్థ **అత్థ**-సద్దో ఆనిసంసపరియాయోతి ఆహ "**ద్వీహి ఆనిసంసేహీ**"తి. **పసాదం పటిలభతి** "అరహన్తో"తిఆదినా సఙ్ఘసుప్పటిపత్తియా సుతత్తా. **అభినవో నయో ఉదపాది** సన్తతసీలతాదివసేన అనత్తన్తపతాదివసేన, సోపి తం సుత్వా దాసాదీసు సవిసేసం లజ్జీ దయాపన్నో హితానుకమ్పీ హుత్వా సేక్ఖపటిపదం సీలం సాధేన్తో అనుక్కమేన సతిపట్ఠానభావనం పరిబ్రూహేతి. తేనాహ భగవా "**మహతా అత్థేన సంయుత్తో**"తి.

౮. పరేసం హననఘాతనాదినా రోదాపనతో **లుద్దో**, తథా విఘాతకభావేన కాయచిత్తానం విదారణతో **దారుణో**, విరుద్ధవాదతాయ **కక్ఖళో**, బన్ధనాగారే నియుత్తో **బన్ధనాగారికో**.

౯. **ఖత్తియాభిసేకేనా**తి ఖత్తియానం కత్తబ్బఅభిసేకేన. **సన్థాగారన్తి** సన్థారవసేన కతం అగారం యఞ్ఞావాటం. **సప్పితేలేనా**తి సప్పిమయేన తేలేన, యమకస్నేహేన హి తదా కాయం అబ్భఞ్జతి. వచ్ఛభావం తరిత్వా ఠితో వచ్ఛతరో. **పరిక్ఖేపకరణత్థాయా**తి వనమాలాహి సద్ధిం దబ్బేహి వేదియా పరిక్ఖేపనత్థాయ. **యఞ్ఞభూమియన్తి** అవసేసయఞ్ఞట్ఠానే. యం పనేత్థ అత్థతో అవిభత్తం తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

కన్దరకసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౨. అట్ఠకనాగరసుత్తవణ్ణనా

౧౭. **అవిదూరే**తి ఇమినా పాళియం "వేసాలియ"న్తి ఇదం సమీపే భుమ్మవచనన్తి దస్సేతి. **సారపుత్తకులగణనాయా**తి (అం. ని. టీ. ౩.౧౧.౧౬) మహాసారమహాపుత్తకులగణనాయ. **దసమే ఠానే**తి అఞ్ఞో అఞ్ఞోతి దసగణనట్ఠానే. అట్ఠకనగరే జాతో భవో **అట్ఠకనాగరో. కుక్కుటారామో**తి పాటలిపుత్తే కుక్కుటారామో, న కోసమ్బియం.

౧౮. పకతత్థనిద్దేసో త-సద్దోతి తస్స "భగవతా"తిఆదీహి పదేహి సమానాధికరణభావేన వుత్తస్స యేన అభిసమ్బుద్ధభావేన భగవా పకతో అధిగతో సుపాకటో చ, తం అభిసమ్బుద్ధభావం సద్ధిం ఆగమనీయపటిపదాయ అత్థభావేన దస్సేన్తో "**యో సో...పే.... అభిసమ్బుద్ధో**"తి ఆహ. సతిపి ఞాణదస్సన-సద్దానం ఇధ పఞ్ఞావేవచనభావే తేన తేన విసేసేన తేసం విసయవిసేసే పవత్తిదస్సనత్థం అసాధారణఞాణవిసేసవసేన విజ్జాత్తయవసేన విజ్జాఅభిఞ్ఞానావరణఞాణవసేన సబ్బఞ్ఞుతఞాణమంసచక్ఖువసేన పటివేధదేసనాఞాణవసేన చ తదత్థం యోజేత్వా దస్సేన్తో "**తేసం తేస**"న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఆసయానుసయం జానతా** ఆసయానుసయఞాణేన **సబ్బం ఞేయ్యధమ్మం పస్సతా** సబ్బఞ్ఞుతానావరణఞాణేహి. **పుబ్బేనివాసాదీహీ**తి పుబ్బేనివాసాసవక్ఖయఞాణేహి. **పటివేధపఞ్ఞాయా**తి అరియమగ్గపఞ్ఞాయ. **దేసనాపఞ్ఞాయ పస్సతా**తి దేసేతబ్బధమ్మానం దేసేతబ్బప్పకారం బోధనేయ్యపుగ్గలానఞ్చ ఆసయానుసయచరితాధిముత్తిఆదిభేదం ధమ్మదేసనాపఞ్ఞాయ యాథావతో పస్సతా. **అరీనన్తి** కిలేసారీనం, పఞ్చవిధమారానం వా, సాసనస్స వా పచ్చత్థికానం

అఞ్ఞతిత్థియానం తేసం పన హననం పాటిహారియేహి అభిభవనం అప్పటిభానతాకరణం అజ్ఝుపేక్ఖనమేవ వా, **కేసివినయసుత్త**ఞ్చేత్థ నిదస్సనం.

తథా ఠానాట్ఠానాదివిభాగం **జానతా** యథాకమ్మూపగసత్తే **పస్సతా**, సవాసనానం ఆసవానం ఖీణత్తా **అరహతా,** అభిఞ్ఞేయ్యాదిభేదే ధమ్మే అభిఞ్ఞేయ్యాదితో అవిపరీతావబోధతో **సమ్మాసమ్బుద్ధేన**. అథ వా తీసు కాలేసు అప్పటిహతఞాణతాయ **జానతా,** కాయకమ్మాదివసేన తిణ్ణం కమ్మానం ఞాణానుపరివత్తితో నిసమ్మకారితాయ **పస్సతా,** దవాదీనం అభావసాధికాయ పహానసమ్పదాయ **అరహతా,** ఛన్దాదీనం అహానిహేతుభూతాయ అక్ఖయపటిభానసాధికాయ సబ్బఞ్ఞుతాయ **సమ్మాసమ్బుద్ధేనా**తి ఏవం దసబలఅట్ఠారసఆవేణికబుద్ధధమ్మవసేనపి యోజనా కాతబ్బా.

౧౮. అభిసఙ్ఖతన్తి అత్తనో పచ్చయేహి అభిసమ్ముఖభావేన సమేచ్చ సమ్భుయ్య కతం, స్వస్స కతభావో ఉప్పాదనేన వేదితబ్బో, న ఉప్పన్నస్స పటిసఙ్ఖరణేనాతి ఆహ **''ఉప్పాదిత''**న్తి. తే చస్స పచ్చయా చేతనాపధానాతి దస్సేతుం పాళియం "అభిసఙ్ఖతం అభిసఞ్చేతయిత"న్తి వుత్తన్తి "చేతయితం పకప్పిత"న్తి అత్థమాహ. **అభిసఙ్ఖతం అభిసఞ్చేతయిత**న్తి చ ఝానస్స పాతుభావదస్సనముఖేన విద్ధంసనభావం ఉల్లిఙ్గేతి యఞ్హి అహుత్వా సమ్భవతి, తం హుత్వా పటివేతి. తేనాహ పాళియం 'అభిసఙ్ఖత'న్తిఆది. **సమథవిపస్సనాధమ్మే ఠితో**తి సమథధమ్మే ఠితత్తా సమాహితో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అనిచ్చానుపస్సనాదీహి నిచ్చసఞ్ఞాదయో పజహన్తో అనుక్కమేన తం అనులోమఞాణం పాపేతా హుత్వా విపస్సనాధమ్మే ఠితో. సమథవిపస్సనాసఙ్ఖాతేసు ధమ్మేసు రజ్జనట్ఠేన **రాగో,** నన్దనట్ఠేన **నన్దీ**తి. తత్థ సుఖుమా అపేక్ఖా వుత్తా, యా "నికన్తీ"తి వుచ్చతి.

ఏవం సన్తేతి ఏవం యథారుతవసేన చ ఇమస్స సుత్తపదస్స అత్థే గహేతబ్బే సతి. **సమథవిపస్సనాసు ఛన్దరాగో కత్తబ్బో**తి అనాగామిఫలం నిబ్బత్తేత్వా తదత్థాయ సమథవిపస్సనాపి అనిబ్బత్తేత్వా కేవలం తత్థ ఛన్దరాగో కత్తబ్బో భవిస్సతి. కస్మా? తేసు సమథవిపస్సనాసఙ్ఖాతేసు ధమ్మేసు ఛన్దరాగమత్తేన అనాగామినా లద్ధబ్బస్స అలద్ధానాగామిఫలేన లద్ధబ్బత్తా తథా సతి తేన అనాగామిఫలమ్పి లద్ధబ్బమేవ నామ హోతి. తేనాహ – **''అనాగామిఫలం పటివిద్ధం భవిస్సతీ''**తి. సభావతో రసితబ్బత్తా అవిపరీతో అత్థో ఏవ **అత్థరసో. అఞ్ఞాపి కాచి సుగతియో**తి వినిపాతికే సన్ధాయాహ. **అఞ్ఞాపి కాచి దుగ్గతియో**తి అసురకాయమాహ.

సమథధురమేవ ధురం సమథయానికస్స వసేన దేసనాయ ఆగతత్తా. మహామాలుక్యోవాదే "వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి సవితక్కం సవిచార"న్తి పాదకజ్ఝానం కత్వా "సో యదేవ తత్థ హోతి రూపగతం వేదనాగత"న్తిఆదినా విపస్సనం విత్థారేత్వా "సో తత్థ ఠితో ఆసవానం ఖయం పాపుణాతీ"తి (మ॰ ని॰ ౨.౧౩౩) ఆగతత్తా **''మహామాలుక్యోవాదే విపస్సనావ ధుర''**న్తి ఆహ. **మహాసతిపట్ఠానసుత్తే** (దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౩ ఆదయో; మ॰ ని॰ ౧.౧౦౬ ఆదయో) సబ్బత్థకమేవ తిక్ఖతరాయ విపస్సనాయ ఆగతత్తా వుత్తం **''విపస్సనుత్తరం కథిత''**న్తి. **కాయగతాసతిసుత్తే** (మ॰ ని॰ ౩.౧౫౩-౧౫౪) ఆనాపానజ్ఝానాదివసేన సవిసేసం సమథవిపస్సనాయ ఆగతత్తా వుత్తం **''సమథుత్తరం కథిత''**న్తి.

అప్పం యాచితేన బహుం దేన్తేన ఉళారపురిసేన వియ **ఏకం ధమ్మం పుచ్ఛితేన ''అయమ్పి ఏకధమ్మో''తి కథితత్తా ఏకాదసపి ధమ్మా** పుచ్ఛావసేన **ఏకధమ్మో నామ జాతో** పచ్చేకం వాక్యపరిసమాపనఞాయేన. **ఏకవీసతి పబ్బాని** తేహి బోధియమానాయ పటిపదాయ ఏకరూపత్తా **పటిపదావసేన ఏకధమ్మో నామ జాతో**తి. **ఇధ** ఇమస్మిం అట్ఠకనాగరసుత్తే.

నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనధమ్మానం సఙ్ఖారావసేససుఖుమభావప్పత్తతాయ తత్థ సావకానం దుక్కరన్తి న చతుత్థారుప్పవసేనేత్థ దేసనా ఆగతాతి చతున్నం బ్రహ్మవిహారానం, హేట్ఠిమానం తిణ్ణం ఆరుప్పానఞ్చ వసేన **ఏకాదస.**

పుచ్ఛావసేనాతి “అత్థి ను ఖో, భన్తే ఆనన్ద, తేన...పే.... సమ్మాసమ్బుద్ధేన ఏకధమ్మో అక్ఖాతో”తి (మ. ని. ౨.౧౮) ఏవం పవత్తపుచ్ఛావసేన. **అమతుప్పత్తియత్థేనాతి** అమతభావస్స ఉప్పత్తిహేతుతాయ, సబ్బానిపి కమ్మట్ఠానాని ఏకరసమ్పి అమతాధిగమపటిపత్తియాతి అత్థో, ఏవమేత్థ అగ్గఫలభూమి అనాగామిఫలభూమీతి ద్వేవ భూమియో సరూపతో ఆగతా, నానన్తరియతాయ పన హేట్ఠిమాపి ద్వే భూమియో అత్థతో ఆగతా ఏవాతి దట్ఠబ్బా.

౨౧. పఞ్చ సతాని అగ్ఘో ఏతస్సాతి **పఞ్చసతం.** సేసం ఉత్తానమేవ.

అట్ఠకనాగరసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౩. సేఖసుత్తవణ్ణనా

౨౨. సన్థాగారన్తి అత్థానుసాసనాగారం. తేనాహ – ‘‘**ఉయ్యోగకాలాదీసు**’’తిఆది. **ఆది**-సద్దేన మఙ్గలమహాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **సన్థమ్భన్తీతి** విస్సమన్తి, పరిస్సమం వినోదేన్తీతి అత్థో. **సహాతి** సన్నివేసవసేన ఏకజ్ఝం. **సహ అత్థానుసాసనం అగారన్తి** ఏతస్మిం అత్థే థ-కారస్స న్థ-కారం కత్వా సన్థాగారన్తి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. **సన్థరన్తీతి** సమ్మన్తనవసేన తిట్ఠన్తి.

తేపిటకం బుద్ధవచనం ఆగతమేవ భవిస్సతీతి బుద్ధవచనస్స ఆగమనసీసేన అరియఫలధమ్మానమ్పి ఆగమనం వుత్తమేవ, తియామరత్తిం తత్థ వసన్తానం ఫలసమాపత్తివళఞ్జనం హోతీతి. తస్మిఞ్చ భిక్ఖుసఙ్ఘే కల్యాణపుథుజ్జనా విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేన్తా హోన్తీతి చే? అరియమగ్గధమ్మానం తత్థ ఆగమనం హోతియేవ.

అల్లగోమయేనాతి అచ్ఛేన అల్లగోమయరసేన. **ఓపుఞ్ఛాపేత్వాతి** విలిమ్పిత్వా. **చతుజ్జాతియగన్ధేహీతి** తగరకుఙ్కుమయవనపుప్ఫతమాలపత్తాని పిసిత్వా కతగన్ధేహి **నానావణ్ణేతి** నీలాదివసేన నానావణ్ణే, న భిత్తివిసేసవసేన. భిత్తివిసేసవసేన పన నానాసణ్ఠానరూపమేవ. **మహాపిట్ఠికకోజవకేతి** హత్థిపిట్ఠీసు అత్థరితబ్బతాయ మహాపిట్ఠికాతి లద్ధసమఞ్ఞే కోజవేతి వదన్తి. కుత్తకే పన సన్ధాయేతం వుత్తం **హత్థత్థరణా** హత్థిరూపవిచిత్తా. **అస్సత్థరకసీహత్థరకాదయోపి** అస్ససీహరూపాదివిచిత్తా ఏవ అత్థరకా, **చిత్తత్థరకం** నానారూపేహి చేవ నానావిధమాలాకమ్మాదీహి చ విచిత్తం అత్థరకం.

ఉపధానన్తి అపస్సయనం **ఉపదహిత్వాతి** అపస్సయయోగ్గభావేన ఠపేత్వా గన్ధేహి కతమాలా **గన్ధదామం,** తమాలపత్తాదీహి కతం **పత్తదామం.** ఆది-సద్దేన హిఙ్గులతక్కోలజాతిఫలజాతిపుప్ఫాదీహి కతదామం సఙ్గణ్హాతి. పల్లఙ్కాకారేన కతపీఠం **పల్లఙ్కపీఠం,** తీసు పస్సేసు, ఏకపస్సే ఏవ వా సఉపస్సయం **అపస్సయపీఠం,** అనపస్సయం **ముణ్డపీఠం** **యోజనావట్టేతి** యోజనపరిక్ఖేపే.

సంవిధాయాతి అన్తరవాసకస్స కోణపదేసఞ్చ ఇతరపదేసఞ్చ సమం కత్వా విధాయ. తేనాహ – ‘‘**కత్తరియా పదుమం కన్తన్తో వియా**’’తి **తిమణ్డలం పటిచ్ఛాదేన్తోతి** ఏత్థ చ యస్మా బుద్ధానం రూపసమ్పదా వియ ఆకప్పసమ్పదాపి పరముక్కంసగతా, తస్మా తదా భగవా ఏవం సోభతీతి దస్సేన్తో ‘‘**సువణ్ణపామఙ్గేనా**’’తిఆదిమాహ, తత్థ **అసమేన బుద్ధవేసేనాతిఆదినా** తదా భగవా బుద్ధానుభావస్స నిగుహణే కారణాభావతో తత్థ

సన్నిపతితదేవమనుస్సనాగయక్ఖగన్ధబ్బాదీనం పసాదజననత్థం అత్తనో సభావపకతికిరియాయేవ కపిలవత్థుం పావిసీతి దస్సేతి. బుద్ధానం కాయప్పభా నామ పకతియా అసీతిహత్థమత్తమేవ పదేసం ఫరతీతి ఆహ – ‘‘**అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసీ**’’తి నీలపీతలోహితోదాతమఞ్జిట్ఠపభస్సరానం వసేన **ఛబ్బణ్ణా బుద్ధరస్మియో**.

సబ్బపాలిఫుల్లోతి మూలతో పట్ఠాయ యావ అగ్గా ఫుల్లో వికసితో. **పటిపాటియా ఠపితానన్తి**ఆది పరికప్పూపమా. **యథా తం...పే.... అలఙ్కతం** అఞ్ఞో విరోచతి, ఏవం విరోచిత్థ, సమతింసాయ పారమితాహి అభిసఙ్ఖతత్తా ఏవం విరోచిత్థాతి వుత్తం హోతి. **పఞ్చవీసతియా నదీన**న్తి గఙ్గాదీనం చన్దభాగాపరియోసానానం పఞ్చవీసతియా మహానదీనం. **సమ్భిజ్జా**తి సమ్భేదం మిస్సీభావం పత్వా **ముఖద్వారే**తి సముద్దం పవిట్ఠట్ఠానే.

దేవమనుస్సనాగసుపణ్ణగన్ధబ్బయక్ఖాదీనం అక్ఖీనీతి చేతం పరికప్పనవసేన వుత్తం. **సహస్సేనా**తి పదసహస్సేన, భాణవారప్పమాణేన గన్థేనాతి అత్థో.

కమ్పయన్తో వసున్ధరన్తి అత్తనో గుణవిసేసేహి పథవీకమ్పం ఉప్పాదేన్తో, ఏవంభూతోపి **అహేఠయన్తో పాణాని**. సబ్బదక్ఖిణత్తా బుద్ధానం **దక్ఖిణం పఠమం పాదం ఉద్ధరన్తో. సమం సమ్ఫుసతే భూమిం** సుప్పతిట్ఠితపాదతాయ. యదిపి భూమిం సమం ఫుసతి, **రజసానుపలిప్పతి** సుఖుమత్తా ఛవియా. **నిన్నట్ఠానం ఉన్నమతీ**తిఆది బుద్ధానం సుప్పతిట్ఠితపాదసఙ్ఖాతస్స మహాపురిసలక్ఖణపటిలాభస్స నిస్సన్దఫలం. **నాతిదూరే ఉద్ధరతీ**తి అతిదూరే ఠపేతుం న ఉద్ధరతి. **నచ్చాసన్నే చ నిక్ఖిప**న్తి అచ్చాసన్నే చ ఠానే అనిక్ఖిపన్తో నియ్యాతి. **హాసయన్తో సదేవకే** లోకే తోసయన్తో. చతూహి పాదేహి చరతీతి **చతుచారీ**.

బుద్ధానుభావస్స పకాసనవసేన గతత్తా **వణ్ణకాలో నామ కిరేస**. సరీరవణ్ణే వా గుణవణ్ణే వా కథియమానే **దుక్కథితన్తి న వత్తబ్బం**. కస్మా? **అపరిమాణవణ్ణా హి బుద్ధా** భగవన్తో, బుద్ధగుణసంవణ్ణనా జానన్తస్స యథాధమ్మసంవణ్ణనంయేవ అనుపవిసతీతి.

దుకూలచుమ్బటకేనాతి గన్థిత్వా గహితదుకూలవత్థేన, **నాగవిక్కన్తచరణో**తి హత్థినాగసదిసపదనిక్ఖేపో. **సతపుఞ్ఞలక్ఖణో**తి అనేకసతపుఞ్ఞనిమ్మితమహాపురిసలక్ఖణో **మణివేరోచనో యథా**తి అతివియ విరోచమానో మణి వియ వేరోచనో నామ ఏకో మణివిసేసోతి కేచి **మహాసాలోవా**తి మహన్తో సాలరుక్ఖో వియ, కోవిళారాదిమహారుక్ఖో వియ వా **పదుమో కోకనదో యథా**తి కోకనదసఙ్ఖాతం మహాపదుమం వియ, వికసమానపదుమం వియ వా.

ఆకాసగఙ్గం ఓతారేన్తో వియాతిఆది తస్సా పకిణ్ణకకథాయ అఞ్ఞేసం దుక్కరభావదస్సనఞ్చేవ సుణన్తానం అచ్చన్తసుఖావహభావదస్సనఞ్చ **పథవీజం ఆకడ్ఢేన్తో వియా**తి నాళియన్తం యోజేత్వా మహాపథవియా హేట్ఠిమతలే పప్పటకోజం ఉద్ధంముఖం కత్వా ఆకడ్ఢేన్తో వియ **యోజనిక**న్తి యోజనప్పమాణం **మధుభణ్డ**న్తి మధుపటలం.

మహన్తన్తి ఉళారం. **సబ్బదానం దిన్నమేవ హోతీ**తి సబ్బమేవ పచ్చయజాతం ఆవాసదాయకేన దిన్నమేవ హోతి. తథాహి ద్వే తయో గామే పిణ్డాయ చరిత్వా కిఞ్చి అలద్ధా ఆగతస్సపి ఛాయూదకసమ్పన్నం ఆరామం పవిసిత్వా న్హాయిత్వా పటిస్సయే ముహుత్తం నిపజ్జిత్వా ఉట్ఠాయ నిసిన్నస్స కాయే బలం ఆహరిత్వా పక్ఖిత్తం వియ హోతి. బహి విచరన్తస్స చ కాయే వణ్ణధాతు వాతాతపేహి కిలమతి, పటిస్సయం పవిసిత్వా ద్వారం పిధాయ ముహుత్తం నిసిన్నస్స విసభాగసన్తతి

వూపసమ్మతి, సభాగసన్తతి పతిట్ఠాతి, వణ్ణధాతు ఆహరిత్వా పక్ఖిత్తా వియ హోతి, బహి విచరన్తస్స చ పాదే కణ్టకో విజ్ఝతి, ఖాణు పహరతి, సరీసపాదిపరిస్సయో చేవ చోరభయఞ్చ ఉప్పజ్జతి, పటిస్సయం పవిసిత్వా ద్వారం పిధాయ నిపన్నస్స పన సబ్బే పరిస్సయా న హోన్తి, అజ్ఝయన్తస్స ధమ్మపీతిసుఖం, కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తస్స ఉపసమసుఖం ఉప్పజ్జతి బహిద్ధా విక్ఖేపాభావతో, బహి విచరన్తస్స చ కాయే సేదా ముచ్చన్తి, అక్ఖీని ఫన్దన్తి, సేనాసనం పవిసనక్ఖణే మఞ్చపీఠాదీని న పఞ్ఞాయన్తి, ముహుత్తం నిసిన్నస్స పన అక్ఖిపసాదో ఆహరిత్వా పక్ఖిత్తో వియ హోతి, ద్వారవాతపానమఞ్చపీఠాదీని పఞ్ఞాయన్తి, ఏతస్మిఞ్చ ఆవాసే వసన్తం దిస్వా మనుస్సా చతూహి పచ్చయేహి సక్కచ్చం ఉపట్ఠహన్తి. తేన వుత్తం – ‘‘**ఆవాసదానస్మిం దిన్నే సబ్బం దానం దిన్నమేవ హోతీ**’’తి. **భూమట్ఠక...పే.... న సక్కా**తి అయమత్థో **మహాసుదస్సనవత్థునా** (దీ. ని. ౨.౨౪౧ ఆదయో) దీపేతబ్బో.

సీతన్తి (సారత్థ. టీ. చూళవగ్గ ౩.౨౯౫; సం. ని. టీ. ౨.౪.౨౪౩) అజ్ఝత్తధాతుక్ఖోభవసేన వా బహిద్ధఉతువిపరిణామవసేన వా ఉప్పజ్జనకసీతం. **ఉణ్హన్తి** అగ్గిసన్తాపం. తస్స పన దవదాహాదీసు సమ్భవో దట్ఠబ్బో. **పటిహన్తీ**తి పటిబాహతి. యథా తదుభయవసేన కాయచిత్తానం బాధనాని న హోన్తి, ఏవం కరోతి. సీతుణ్హబ్భాహతే హి సరీరే విక్ఖిత్తచిత్తో భిక్ఖు యోనిసో పదహితుం న సక్కోతి. **వాళమిగానీ**తి సీహబ్యగ్ఘాదివాళమిగే. గుత్తసేనాసనఞ్హి పవిసిత్వా ద్వారం పిధాయ నిసిన్నస్స తే పరిస్సయా న హోన్తి . **సరీసపే**తి యే కేచి సరన్తా గచ్ఛన్తే దీఘజాతికే. **మకసే**తి నిదస్సనమేతం, డంసాదీనం ఏతేనేవ సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **సిసిరే**తి సీతకాలవసేన సత్తాహవద్దలికాదివసేన చ ఉప్పన్నే సిసిరసమ్ఫస్సే. **వుట్ఠియో**తి యదా తదా ఉప్పన్నా వస్సవుట్ఠియో పటిహనతీతి యోజనా.

వాతాతపో ఘోరోతి రుక్ఖగచ్ఛాదీనం ఉమ్మూలభఞ్జనవసేన పవత్తియా ఘోరో సరజఅరజాదిభేదో వాతో చేవ గిమ్హపరిళాహసమయేసు ఉప్పత్తియా ఘోరో సూరియాతపో చ. **పటిహఞ్ఞతీ**తి పటిబాహీయతి. **లేణత్థన్తి** నానారమ్మణతో చిత్తం నివత్తేత్వా పటిసల్లానారామత్థం. **సుఖత్థన్తి** వుత్తపరిస్సయాభావేన ఫాసువిహారత్థం. **ఝాయితున్తి** అట్ఠతింసారమ్మణేసు యత్థ కత్థచి చిత్తం ఉపనిజ్ఝాయితుం. **విపస్సితున్తి** అనిచ్చాదితో సబ్బసఙ్ఖారే సమ్మసితుం.

విహారేతి పటిస్సయే. **కారయే**తి కారాపేయ్య. **రమ్మే**తి మనోరమే నివాససుఖే. **వాసయేత్థ బహుస్సుతే**తి కారేత్వా పన ఏత్థ విహారేసు బహుస్సుతే సీలవన్తే కల్యాణధమ్మే నివాసేయ్య. తే నివాసేన్తో పన **తేసం** బహుస్సుతానం యథా పచ్చయేహి కిలమథో న హోతి, ఏవం **అన్నఞ్చ పానఞ్చ వత్థసేనాసనాని చ దదేయ్య ఉజుభూతేసు** అజ్ఝాసయసమ్పన్నేసు కమ్మఫలానం రతనత్తయగుణానఞ్చ సద్దహనేన **విప్పసన్నేన చేతసా**.

ఇదాని గహట్ఠపబ్బజితానం అఞ్ఞమఞ్ఞూపకారతం దస్సేతుం ‘‘**తే తస్సా**’’తి గాథమాహ. తత్థ **తే**తి బహుస్సుతా **తస్సా**తి ఉపాసకస్స. **ధమ్మం దేసేన్తీ**తి సకలవట్టదుక్ఖపనుదనం ధమ్మం దేసేన్తి. **యం సో ధమ్మం ఇధఞ్ఞాయా**తి సో పుగ్గలో యం సద్ధమ్మం ఇమస్మిం సాసనే సమ్మాపటిపజ్జనేన జానిత్వా అగ్గమగ్గాధిగమేన అనాసవో హుత్వా పరినిబ్బాయతి.

పూజాసక్కారవసేనేవ పఠమయామో ఖేపితో, భగవతో దేసనాయ అప్పావసేసో మజ్ఝిమయామో గతోతి పాళియం “బహుదేవ రత్తి”న్తి వుత్తన్తి ఆహ ‘‘**అతిరేకతరం దియడ్ఢయామ**’’న్తి. **సన్దస్సేసీ**తి ఆనిసంసం దస్సేసి, ఆవాసదానపటిసంయుత్తం ధమ్మిం కథం సుత్వా తతో పరం, “మహారాజ, ఇతిపి సీలం, ఇతిపి సమాధి, ఇతిపి పఞ్ఞా”తి సీలాదిగుణే తేసం సమ్మా దస్సేసి, హత్థేన గహేత్వా వియ పచ్చక్ఖతో పకాసేసి. **సమాదపేసీ**తి “ఏవం సీలం సమాదాతబ్బం,

సీలే పతిట్ఠితేన ఏవం సమాధి, ఏవం పఞ్ఞా భావేతబ్బా”తి యథా తే సీలాదిగుణే ఆదియన్తి, తథా గణ్హాపేసి. **సముత్తేజేసీతి** యథా సమాదిన్నం సీలం సువిసుద్ధం హోతి, సమథవిపస్సనా చ భావియమానా యథా సుట్ఠు విసోధితా ఉపరివిసేసావహా హోన్తి, ఏవం చిత్తం సముత్తేజేసి నిసామనవసేన వోదాపేసి. **సమ్పహంసేసీతి** యథానుసిట్ఠం ఠితసీలాదిగుణేహి సమ్పతి లద్ధగుణానిసంసేహి చేవ ఉపరి లద్ధబ్బఫలవిసేసేహి చ ఉపరిచిత్తం సమ్మా పహంసేసి, లద్ధస్సాసవసేన సుట్ఠు తోసేసి. ఏవమేతేసం పదానం అత్థో వేదితబ్బో.

సముదాయవచనోపి అసీతిమహాథేర-సద్దో తదేకదేసేపి నిరుళ్హోతి ఆహ **“అసీతిమహాథేరేసు విజ్జమానేసూ”**తి. ఆనన్దత్థేరోపి హి అన్తోగధో ఏవాతి. **సాకియమణ్డలేతి** సాకియరాజసమూహే.

పటిపదాయ నియుత్తత్తా **పాటిపదో**. తేనాహ – **“పటిపన్నకో”**తి. సిక్ఖనసీలతాదినా **సేఖో,** ఓధిసో సమితపాపతాయ **సమణో**. సేఖో పాటిపదో పటిపజ్జనపుగ్గలాధిట్ఠానేన పటిపదాదేసనం నియమేన్తో పటిపదాయ పుగ్గలం నియమేతి నామాతి **“పటిపదాయ పుగ్గలం నియమేత్వా దస్సేతీ”**తి. సేఖప్పటిపదా సాసనే **మఙ్గలపటిపదా** సమ్మదేవ అసేవితబ్బపరివజ్జనేన సేవితబ్బసమాదానేన ఉక్కంసవత్థూసు చ భావతో అసేఖధమ్మపారిపూరియా ఆవహత్తా చ **వడ్ఢమానకపటిపదా. అకిలమన్తావ సల్లక్ఖేస్సన్తీతి** ఇదం తదా తేసం అసేఖభూమిఅధిగమాయ అయోగ్యతాయ వుత్తం. **అకిలమన్తావాతి** ఇమినా పటిసమ్భిదాప్పత్తస్సపి అనధిగతమగ్గసఞ్ఞాపనా భారియాతి దస్సేతి. **ఓసటాతి** అనుప్పవిట్ఠా. **సకలం వినయపిటకం కథితమేవ హోతి** తస్స సీలకథాబాహుల్లతో సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **తీహి పిటకేహీతి** కరణత్థే కరణవచనం. తేన తంతంపిటకానం తస్సా తస్సా సిక్ఖాయ సాధకతమభావం దస్సేతి.

పిట్ఠివాతో ఉప్పజ్జతి ఉపాదిన్నకసరీరస్స తథారూపత్తా సఙ్ఖారానఞ్చ అనిచ్చతాయ దుక్ఖానుబన్ధత్తా. **అకారణం వా ఏతన్తి** యేనాధిప్పాయేన వుత్తం, తమేవ అధిప్పాయం వివరితుం **“పహోతీ”**తిఆది వుత్తం. **చతూహి ఇరియాపథేహి పరిభుఞ్జితుకామో అహోసి** సక్యరాజూనం అజ్ఝాసయవసేన. తథా హి వక్ఖతి “సత్థాపి తదేవ సన్ధాయ తత్థ సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞపేత్వా నిపజ్జీ”తి. యది ఏవం “పిట్ఠి మే ఆగిలాయతీ”తి ఇదం కథన్తి ఆహ **“ఉపాదిన్నకసరీరఞ్చ నామా”**తిఆది.

౨౩. “ఇమినా పాతిమోక్ఖసంవరేన...పే.... సమ్పన్నో”తిఆదీసు (విభ॰ ౨౧౧) సమన్నాగతత్థో సమ్పన్న-సద్దో, ఇధ పన పారిపూరిఅత్థోతి దస్సేతుం **“పరిపుణ్ణసీలోతి అత్థో”**తి వుత్తం. యో పన సమ్పన్నసీలోయేవ, సో పరిపుణ్ణసీలో. పరిసుద్ధఞ్హి సీలం “పరిపుణ్ణ”న్తి వుచ్చతి, న సబలం కమ్మాసం వా. **సున్దరధమ్మేహీతి** సోభనధమ్మేహి. యస్మిం సన్తానే ఉప్పన్నా తస్స సోభనభావతో. తేహి సప్పురిసభావసాధనతో **సప్పురిసానం** ధమ్మేహి.

౨౪. ఇమినా ఏత్తకేన ఠానేనాతి “ఇధ, మహానామ, అరియసావకో”తి ఆరభిత్వా యావ “అకసిరలాభీ”తి పదం ఇమినా ఏత్తకేన ఉద్దేసపదేన మాతికం ఠపేత్వా. **పటిపాటియాతి** ఉద్దేసపటిపాటియా. **ఏవమాహాతి** “ఏవం కథఞ్చ, మహానామా”తిఆదినా ఇదాని వుచ్చమానేన దస్సితాకారేన ఆహ.

౨౫. హిరీయతీతి లజ్జీయతి పీళీయతి. యస్మా హిరీ పాపజిగుచ్ఛనలక్ఖణా, తస్మా **“జిగుచ్ఛతీతి అత్థో”**తి వుత్తం. **ఓత్తప్పతీతి** ఉత్తప్పతి. పాపుత్రాసలక్ఖణఞ్హి ఓత్తప్పం. **పగ్గహితవీరియోతి** సఙ్కోచం అనాపన్నవీరియో. తేనాహ **“అనోసక్కితమానసో”**తి. **పహానత్థాయాతి** సముచ్ఛిన్దనత్థాయ. కుసలానం ధమ్మానం ఉపసమ్పదా నామ అధిగమో ఏవాతి

ఆహ “**పటిలాభత్థాయా**”తి. **సతినేపక్కేనాతి** సతియా నేపక్కేన తిక్ఖవిసదసూరభావేన. **అట్ఠకథాయం** పన నేపక్కం నామ పఞ్ఞాతి అధిప్పాయేన “**సతియా చ నిపకభావేన చా**”తి అత్థో వుత్తో, ఏవం సతి అఞ్ఞో నిద్దిట్ఠో నామ హోతి. **సతిమాతి** చ ఇమినావ విసేసా సతి గహితా, పరతో “చిరకతమ్పి చిరభాసితమ్పి సరితా అనుస్సరితా”తి సతికిచ్చమేవ నిద్దిట్ఠం, న పఞ్ఞాకిచ్చం, తస్మా **సతినేపక్కేనాతి** సతియా నేపక్కభావేనాతి సక్కా విఞ్ఞాతుం. తేనేవ హి పచ్చయవిసేసవసేన అఞ్ఞధమ్మనిరపేక్ఖో సతియా బలవభావో. తథా హి ఞాణవిప్పయుత్తచిత్తేనపి అజ్ఝయనసమ్మసనాని సమ్భవన్తి.

చేతియఙ్గణవత్తాదీతి ఆది-సద్దేన బోధియఙ్గణవత్తాదీని సఙ్గణ్హాతి. **అసీతిమహావత్తపటిపత్తిపూరణన్తి** ఏత్థ అసీతివత్తపటిపత్తిపూరణం మహావత్తపటిపత్తిపూరణన్తి వత్తపటిపత్తిపూరణ-సద్దో పచ్చేకం యోజేతబ్బో. తత్థ **మహావత్తాని** (విభ॰ మూలటీ॰ ౪౦౬) నామ వత్తఖన్ధకే (చూళవ॰ ౩౫౬ ఆదయో) వుత్తాని ఆగన్తుకవత్తం ఆవాసికం గమికం అనుమోదనం భత్తగ్గం పిణ్డచారికం ఆరఞ్ఞికం సేనాసనం జన్తాఘరం వచ్చకుటి ఉపజ్ఝాయం సద్ధివిహారికం ఆచరియం అన్తేవాసికవత్తన్తి చుద్దస. తతో అఞ్ఞాని పన కదాచి తజ్జనీయకమ్మకతాదికాలే పారివాసికాదికాలే చ చరితబ్బాని అసీతి ఖుద్దకవత్తాని సబ్బాసు అవత్థాసు న చరితబ్బాని, తస్మా మహావత్తేసు, అగ్గహితాని. తత్థ “పారివాసికానం భిక్ఖూనం వత్తం పఞ్ఞపేస్సామీ”తి ఆరభిత్వా “న ఉపసమ్పాదేతబ్బం...పే॰... న ఛమాయం చఙ్కమన్తే చఙ్కమే చఙ్కమితబ్బ”న్తి (చూళవ॰ ౭౫) వుత్తాని పకతత్తే చరితబ్బవత్తావసానాని ఛసట్ఠి, తతో పరం “న, భిక్ఖవే, పారివాసికేన భిక్ఖునా పారివాసికవుడ్ఢతరేన భిక్ఖునా సద్ధిం మూలాయపటికస్సనారహేన మానత్తారహేన మానత్తచారికేన అబ్భానారహేన భిక్ఖునా సద్ధిం ఏకచ్ఛన్నే ఆవాసే వత్థబ్బ”న్తిఆదీని (చూళవ॰ ౮౨) పకతత్తే చరితబ్బేహి అనఞ్ఞత్తా విసుం విసుం అగణేత్వా పారివాసికవుడ్ఢతరాదీసు పుగ్గలన్తరేసు చరితబ్బత్తా తేసం వసేన సమ్పిణ్డేత్వా ఏకేకం కత్వా గణితబ్బాని పఞ్చాతి ఏకసత్తతివత్తాని, ఉక్ఖేపనియకమ్మకతవత్తేసు వత్తపఞ్ఞాపనవసేన వుత్తం – “న పకతత్తస్స భిక్ఖునో అభివాదనం పచ్చుట్ఠానం...పే॰... న్హానే పిట్ఠిపరికమ్మం సాదితబ్బ”న్తి (చూళవ॰ ౫౧) ఇదం అభివాదనాదీనం అసాదియనం ఏకం, “న పకతత్తో భిక్ఖు సీలవిపత్తియా అనుద్ధంసితబ్బో”తిఆదీని చ దసాతి ఏవమేతాని ద్వాసీతి. ఏతేస్వేవ పన కానిచి తజ్జనీయకమ్మాదివత్తాని కానిచి పారివాసికాదివత్తానీతి అగ్గహితగ్గహణేన ద్వాసీతి, ఏవం అప్పకం పన ఊనమధికం వా గణనుపగం న హోతీతి ఇధ “అసీతి”చ్చేవ వుత్తం. అఞ్ఞత్థ పన అట్ఠకథాపదేసే “ద్వాసీతి ఖన్ధకవత్తానీ”తి వుచ్చతి.

సక్కచ్చం ఉద్దిసనం సక్కచ్చం ఉద్దిసాపనన్తి పచ్చేకం సక్కచ్చం-సద్దో యోజేతబ్బో. **ఉద్దిసనం** ఉద్దేసగ్గహణం. **ధమ్మోసారణం** ధమ్మస్స ఉచ్చారణం. **ధమ్మదేసనా** –

> “ఆదిమ్హి సీలం దేసేయ్య, మజ్ఝే ఝానం విపస్సనం;
>
> పరియోసానే చ నిబ్బానం, ఏసా కథికసణ్ఠితీ”తి. (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౯౦; సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౪.౨౪౬) –

ఏవం కథితలక్ఖణా ధమ్మకథా. ఉపగన్త్వా నిసిన్నస్స యస్స కస్సచి గహట్ఠస్స పబ్బజితస్స వా తఙ్ఖణానురూపా ధమ్మీ కథా **ఉపనిసిన్నకథా**. భత్తానుమోదనకథా **అనుమోదనియా. సరితాతి** ఏత్థ న కేవలం చిరకతచిరభాసితానం సరణమనుస్సరణమత్తం అధిప్పేతం, అథ ఖో తథాపవత్తరూపారూపధమ్మానం పరిగ్గహముఖేన పవత్తవిపస్సనాచారే సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గసముట్ఠాపనన్తి దస్సేతుం “**తస్మిం కాయేన చిరకతే**”తిఆది వుత్తం. **సకిమ్పి సరణేనాతి** ఏకవారం సరణేన.

పునప్పునం సరణేనాతి అను అను సరణేన. సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గమ్హి వివేకనిస్సితం విరాగనిస్సితం నిరోధనిస్సితం వోస్సగ్గపరిణామిఞ్చ కత్వా సరన్తో తత్థ తత్థ జవనవారే సరణజవనవారే పరిత్తజవనవసేన **అనుస్సరితాతి వేదితబ్బా**.

గతిఅత్థా ధాతుసద్దా బుద్ధిఅత్థా హోన్తీతి ఆహ – ''**ఉదయఞ్చ వయఞ్చ పటివిజ్ఝితుం సమత్థాయా**''తి. మిస్సకనయేనాయం దేసనా ఆగతాతి ఆహ – ''**విక్ఖమ్భనవసేన చ సముచ్ఛేదవసేన చా**''తి. తేనాహ ''**విపస్సనాపఞ్ఞాయ చేవా**''తిఆది. విపస్సనాపఞ్ఞాయ నిబ్బేధికపరియాయతో. సా చ ఖో పదేసికాతి నిప్పదేసికం కత్వా దస్సేతుం ''**మగ్గపఞ్ఞాయ పటిలాభసంవత్తనతో చా**''తి వుత్తం. దుక్ఖక్ఖయగామినిభావేపి ఏసేవ నయో. **సమ్మాతి** యాథావతో. అకుప్పధమ్మతాయ హి మగ్గపఞ్ఞా ఖేపితఖేపనాయ న పున కిచ్చం అత్థీతి ఉపాయేన ఞాయేన యా పవత్తి సా ఏవాతి ఆహ – ''**హేతునా నయేనా**''తి.

౨౬. అధికం చేతో అభిచేతో, మహగ్గతచిత్తం, తస్స పన అధికతా కామచ్ఛన్దాదిపటిపక్ఖవిగమేన విసిట్ఠభావప్పత్తి, తన్నిస్సితాని **ఆభిచేతసికాని**. తేనాహ ''**అభిచిత్తం సేట్ఠచిత్తం సితాన**''న్తి. **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారాన**న్తి ఇమస్మింయేవ అత్తభావే ఫాసువిహారభూతానం. తేహి పన సమఙ్గీతక్ఖణే యస్మా వివేకజం పీతిసుఖం సమాధిజం పీతిసుఖం అపీతిజం సతిపారిసుద్ధిఞాణసుఖఞ్చ పటిలభతి విన్దతి, తస్మా ఆహ – ''**అప్పితప్పితక్ఖణే సుఖపటిలాభహేతూన**''న్తి. **ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే సమాపజ్జితాతి** ఇమినా తేసు ఝానేసు సమాపజ్జనవసీభావమాహ, "నికామలాభీ"తి పన వచనతో ఆవజ్జనాధిట్ఠానా పచ్చవేక్ఖణవసియో చ వుత్తా ఏవాతి వేదితబ్బా. **నిదుక్ఖలాభీతి** ఇమినా తేసం ఝానానం సుఖపటిపదాఖిప్పాభిఞ్ఞతం దస్సేతి, **విపులలాభీతి** ఇమినా పగుణతం తప్పమాణదస్సితభావదీపనతో. తేనాహ ''**పగుణభావేనా**''తిఆది. **సమాపజ్జితుం సక్కోతి** సమాపజ్జనవసీభావతాయ సాధితత్తా. **సమాధిపారిపన్థికధమ్మేతి** వసీభావస్స పచ్చనీకధమ్మే. ఝానాధిగమస్స పన పచ్చనీకధమ్మా పగేవ విక్ఖమ్భితా, అఞ్ఞథా ఝానాధిగమో ఏవ న సియా. **అకిలమన్తో విక్ఖమ్భేతుం న సక్కోతీతి** కిచ్ఛేన విక్ఖమ్భేతి వినోదేతి, కామాదీనవపచ్చవేక్ఖణాదీహి కామచ్ఛన్దాదీనం అఞ్ఞేసం సమాధిపారిపన్థికానం దూరసముస్సారణం ఇధ విక్ఖమ్భనం వినోదనన్తి వేదితబ్బం.

౨౭. విపస్సనాహితాయ ఉపరూపరివిసేసావహత్తా వడ్ఢమానాయ పుబ్బభాగసీలాది**పటిపదాయ**. సా ఏవ పుబ్బభాగపటిపదా యథాభావితతాయ అవస్సం భావినం విసేసం పరిగ్గహితత్తా అణ్డం వియాతి అణ్డం, కిలేసేహి అదూసితతాయ అపూతి అణ్డం ఏతస్సాతి అపుచ్చణ్డో, విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా ఠితపుగ్గలో, తస్స భావో **అపుచ్చణ్డతా. విపస్సనాదిఞాణప్పభేదాయాతి** పుబ్బేనివాసఞాణాదిఞాణపభేదాయ. **తత్థాతి** చేతోఖిలసుత్తే (మ॰ ని॰ ౧.౧౮౫) "స ఖో సో, భిక్ఖవే, ఏవం ఉస్సోళ్హిపన్నరసఙ్గసమన్నాగతో భిక్ఖు భబ్బో అభినిబ్బిదాయా"తి ఆగతత్తా **ఉస్సోళ్హిపన్నరసేహి అఙ్గేహి సమన్నాగతభావోతి ఏవం యం ఓపమ్మసంసన్దనం ఆగతం,** తం ఓపమ్మసంసన్దనం ఇధ ఇమస్మిం సేఖసుత్తే యోజేత్వా వేదితబ్బన్తి సమ్బన్ధో.

౨౮. మహగ్గతాదిభావేన హేట్ఠిమానం ఝానానం అనురూపమ్పి అత్తనో విసేసేన తే ఉత్తరిత్వా అతిక్కమిత్వా ఠితన్తి **అనుత్తరం,** తేనాహ – ''**పఠమాదిజ్ఝానేహి అసదిసం ఉత్తమ**''న్తి. **దుతియాదీసుపి** అభినిబ్భిదాసు. పుబ్బేనివాసఞాణం ఉప్పజ్జమానం యథా అత్తనో విసయపటిచ్ఛాదకం కిలేసన్ధకారం విధమన్తమేవ ఉప్పజ్జతి, ఏవం అత్తనో విసయే కఞ్చి విసేసం కరోన్తమేవ ఉప్పజ్జతీతి ఆహ – ''**పుబ్బేనివాసఞాణేన పఠమం జాయతీ**''తి, సేసఞాణద్వయేపి ఏసేవ నయో.

౨౯. చరణస్మిన్తి పచ్చత్తే భుమ్మవచనన్తి ఆహ ''**చరణం నామ హోతీతి అత్థో**''తి. **తేనాతి** కరణత్థే కరణవచనం అగతపుబ్బదిసాగమనే తేసం సాధకతమభావతో.

అట్ఠ ఞాణానీతి ఇధ ఆగతాని చ అనాగతాని చ **అమ్బట్ఠసుత్తా**దీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౨౫౪ ఆదయో) ఆగతాని గహేత్వా వదతి. **వినివిజ్ఝిత్వా**తి పుబ్బేనివాసపటిచ్ఛాదకాదికిలేసతమం భిన్దిత్వా పదాలేత్వా.

౩౦. సనఙ్కుమారేనాతి సనన్తనకుమారేన. తదేవ హి తస్స సనన్తనకుమారతం దస్సేతుం ''**చిరకాలతో పట్ఠాయా**''తి వుత్తం. **సో అత్తభావో**తి యేన అత్తభావేన మనుస్సపథే ఝానం నిబ్బత్తేసి, సో కుమారత్తభావో, తస్మా బ్రహ్మభూతోపి తాదిసేన కుమారత్తభావేన చరతి.

జనితస్మిం-సద్దో ఏవ ఇ-కారస్స ఏ-కారం కత్వా ''**జనేతస్మి**''న్తి వుత్తో, **జనితస్మిన్తి** చ జనస్మిన్తి అత్థో వేదితబ్బో. **జనితస్మిన్తి** సామఞ్ఞగ్గహణేపి యత్థ చతువణ్ణసమఞ్ఞా, తత్థేవ మనుస్సలోకే. **ఖత్తియో సేట్ఠో**తి లోకసమఞ్ఞాపి మనుస్సలోకేయేవ, న దేవకాయే బ్రహ్మకాయే వాతి దస్సేతుం ''**యే గోత్తపటిసారినో**''తి వుత్తం. **పటిసరన్తీ**తి "అహం గోతమో, అహం కస్సపో"తి పతి పతి అత్తనో గోత్తం అనుసరన్తి పటిజానన్తి వాతి అత్థో.

ఏత్తావతాతి "సాధు సాధు ఆనన్దా"తి ఏత్తకేన సాధుకారదానేన. **జినభాసితం నామ జాత**న్తిఆదితో పట్ఠాయ యావ పరియోసానా థేరభాసితం బుద్ధభాసితమేవ నామ జాతం. "కిమ్పనిదం సుత్తం సత్థుదేసనానువిధానతో జినభాసితం, ఉదాహు సాధుకారదానమత్తేనా"తి ఏవరూపా చోదనా ఇధ అనోకాసా థేరస్స దేసనాయ భగవతో దేసనానువిధానహేతుకత్తా సాధుకారదానస్సాతి. యం పనేత్థ అత్థతో అవిభత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

సేఖసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౪. పోతలియసుత్తవణ్ణనా

౩౧. అఙ్గా నామ జనపదినో రాజకుమారా, తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రుళ్హీవసేన అఙ్గాత్వేవ వుచ్చతీతి ఆహ ''**అఙ్గాయేవ సో జనపదో**''తి. **మహియా పనస్స ఉత్తరేన యా ఆపో**తి మహియా నదియా యా ఆపో తస్స జనపదస్స ఉత్తరేన హోన్తి. **తాసం అవిదూరత్తా** సో జనపదో **ఉత్తరాపోతి వుచ్చతి**. సా పన మహీ కత్థచి కత్థచి భిజ్జిత్వా గతాతి ఆహ ''**కతరమహియా ఉత్తరేన యా ఆపో**''తి. **తత్థా**తి తస్సా మహియా ఆగమనతో పట్ఠాయ **అయం ఆవిభావకథా**. యస్మా (అ॰ ని॰ టీ॰ ౩.౮.౧౯) లోకియా జమ్బుదీపో హిమవా తత్థ పతిట్ఠితసముద్దదహపబ్బతనదియోతి ఏతేసు యం యం న మనుస్సగోచరం, తత్థ సయం సమ్మూళ్హా అఞ్ఞేపి సమ్మోహయన్తి, తత్థ తత్థ సమ్మోహవిధమనత్థం ''**అయం కిర జమ్బుదీపో**''తిఆదిమారద్ధం. **దససహస్సయోజనపరిమాణో** ఆయామతో చ విత్థారతో చాతి అధిప్పాయో. తేనాహ ''**తత్థా**''తిఆది. **ఉదకేన అజ్ఝోత్థటో** తదుపభోగిసత్తానం పుఞ్ఞక్ఖయేన.

సున్దరదస్సనం కూటన్తి **సుదస్సనకూటం,** యం లోకే "హేమకూట"న్తి వుచ్చతి. **మూలగన్ధో** కాళానుసారియాది. **సారగన్ధో** చన్దనాది. **ఫేగ్గుగన్ధో** సలలాది. **తచగన్ధో** లవఙ్గాది. **పపటికగన్ధో** కబిత్థాది. **రసగన్ధో** సజ్జాది, **పత్తగన్ధో** తమాలహిరివేరాది. **పుప్ఫగన్ధో** నాగకుఙ్కుమాది. **ఫలగన్ధో** జాతిఫలాది. **గన్ధగన్ధో** సబ్బేసం గన్ధానం గన్ధో. యస్స హి రుక్ఖస్స సబ్బేసమ్పి

మూలాదీనం గన్ధో అత్థి, సో ఇధ గన్ధో నామ. తస్స గన్ధస్స గన్ధో గన్ధగన్ధో. సబ్బాని పుథులతో పణ్ణాసయోజనాని, ఆయామతో పన ఉబ్బేధతో వియ ద్వియోజనసతానేవాతి వదన్తి.

మనోహరసిలాతలానీతి ఓతరణత్థాయ మనుఞ్ఞసోపానసిలాతలాని. **సుపటియత్తానీ**తి తదుపభోగిసత్తానం సాధారణకమ్మానుభావేన సుట్ఠు పటియత్తాని సుప్పవత్తితాని హోన్తి. మచ్ఛకచ్ఛపాదయో ఉదకం మలినం కరోన్తి, తదభావతో **ఫలికసదిసనిమ్మలుదకాని**. తిరియతో దీఘం ఉగ్గతకూటన్తి "**తిరచ్ఛానపబ్బత**"న్తి ఆహ.

ఆపణాని ఏవ వోహారస్స ముఖభూతానీతి ఆహ "**ఆపణముఖసహస్సానీ**"తి. **విభత్తానీ**తి వవత్థితాని అఞ్ఞమఞ్ఞాసమ్భిన్నాని. **వసనట్ఠాన**న్తి అత్తనో యథాఫాసుకం వసితబ్బట్ఠానం. ఆసతి ఏత్థాతి **ఆసనం,** నిసీదితబ్బట్ఠానాని.

అసారుప్పం పటిచ్చ ఉప్పజ్జనకస్స ఛాదనతో ఛన్నం **అనుచ్ఛవికం,** తదేవ అజ్ఝాసయసమ్పత్తిం పతిరూపేతి పకాసేతీతి **పతిరూపం.** తేనాహ "**నప్పతిరూప**"న్తి. **కారణవేవచనానీ**తి ఞాపకకారణవేవచనాని. ఞాపకఞ్హి కారణం అధిప్పేతం. అత్థం ఆకరోతి పకాసేతీతి **ఆకారో,** తమేవ లీనం గుళ్హం అత్థం గమేతీతి **లిఙ్గం,** సో తేన నిమీయతీతి **నిమిత్త**న్తి వుచ్చతి. ఇదాని తమేవత్థం వివరితుం "**దీఘుదసవత్థ...పే.... నిమిత్తాతి వుత్తా**"తి ఆహ. **తేతి** ఆకారాదయో. **తథా హి పన మే**తిఆదినా పోతలియో గహపతి "పరిబ్బాజకనియామేన అహం జీవామి, తస్మా గహపతి న హోమీతి వదతి. **ఓవదన్తో**తి అనుసాసన్తో. **ఉపవదన్తో**తి పరిభాసన్తో.

౩౨. **గేధభూతో లోభో**తి గిజ్ఝనసభావో లోభో. అగిజ్ఝనలక్ఖణో న లోభో, **అనిన్దాభూతం అఘట్టన**న్తి నిన్దాయ పటిపక్ఖభూతం పరేసం అఘట్టనం. **నిన్దాఘట్టనా**తి నిన్దావసేన పరేసం ఘట్టనా అక్కోసనా. **బ్యవహారవోహారోపీ**తి కయవిక్కయలక్ఖణో సబ్బోహారోపి దానగ్గహణం వోహారో. "దత్తో తిస్సో" తిఆదినా వోహరణం పఞ్ఞాపనన్తి **పఞ్ఞత్తి వోహారో**. యథాధిప్పేతస్స అత్థస్స వోహరణం కథనం బోధనన్తి **వచనం వోహారో**. యాథావతో అయాథావతో చ వోహరతి ఏతేనాతి **వోహారో, చేతనా. అయమిధాధిప్పేతో**తి అయం చేతనాలక్ఖణో వోహారో ఇధ ఇమస్మిం అత్థే అధిప్పేతో, సో చ ఖో సావజ్జోవ సముచ్ఛేదస్స ఇచ్ఛితత్తా. ఇదాని చతుబ్బిధస్సపి వోహారస్స ఇధ సమ్భవం దస్సేతుం "**యస్మా వా**"తిఆది వుత్తం. **గిహీతి చేతనా నత్థీ**తి అహం గిహీతి చేతనాపవత్తి నత్థి. **గిహీతి వచనం నత్థీ**తి గిహీతి అత్తనో పరేసఞ్చ వచనప్పవత్తి నత్థి. **గిహీతి పణ్ణత్తి నత్థీ**తి గిహీతి సమఞ్ఞా నత్థి. **గిహీతి బ్యవహారో నత్థీ**తి సముదాచారో నత్థి.

౩౩. **పాణాతిపాతోవ సంయోజనం**. కస్మా? బన్ధనభావేన పవత్తనతో నిస్సరితుం అప్పదానతో. పాణాతిపాతస్స అత్థితాయ సో పుగ్గలో "పాణాతిపాతీ"తి వుచ్చతీతి ఆహ – "**పాణాతిపాతస్స...పే.... హోతీ**"తి. యఞ్హి యస్స అత్థి, తేన సో అపదిస్సతీతి. **బహుతాయా**తి అచక్ఖుకాదిభేదేన బహుభావతో. పాణాతిపాతస్స పటిపక్ఖో **అపాణాతిపాతో**. సో పన అత్థతో కాయద్వారికో సీలసంవరోతి ఆహ "**కాయికసీలసంవరేనా**"తి. **అత్తాపి మం ఉపవదేయ్యా**తిఆది పాణాతిపాతే ఆదీనవదస్సనం. ఆదీనవదస్సినో హి తతో ఓరమణం. **దేసనావసేనా**తి అఞ్ఞత్థ సుత్తే అభిధమ్మే చ దససు సంయోజనేసు పఞ్చసు నీవరణేసు దేసనావసేన అపరియాపన్నమ్పి **సంయోజనన్తిపి నీవరణన్తి**పి ఇధ **వుత్తం**. కస్మా? తదత్థసమ్భవతో. తేనాహ – "**వట్టబన్ధనట్ఠేన హితప్పటిచ్ఛాదనట్ఠేన చా**"తి, పాణాతిపాతో హి అపాణాతిపాతపచ్చయం హితం పటిచ్ఛాదేన్తోవ ఉప్పజ్జతీతి. **ఏకో అవిజ్జాసవో**తి ఇదం సహజాతవసేన వుత్తం, ఉపనిస్సయవసేన పన ఇతరేసమ్పి ఆసవానం యథారహం సమ్భవో వేదితబ్బో. పాణాతిపాతీ హి పుగ్గలో "తప్పచ్చయం అత్థం కరిస్సామీ"తి కామే పత్థేతి. దిట్ఠిం గణ్హాతి, భవవిసేసం

పచ్చాసీసతి. తత్థ ఉప్పన్నం విహనతి బాధతీతి **విఘాతో,** దుక్ఖం, పరిళాహనం అనత్థుప్పాదవసేన ఉపతాపనం **పరిళాహో,** అయమేతేసం విసేసో. **సబ్బత్థాతి** సబ్బేసు వారేసు. **ఇమినా ఉపాయేనాతి** అతిదేసేన పన పరిగ్గహితో అత్థో పరతో ఆగమిస్సతీతి.

౩౮-౪౦. ఇమస్మిం పదేతి ఏతేన సత్తసుపి వారేసు తథా ఆగతం పదం సామఞ్ఞతో గహితం. తేనాహ **''ఇమినా''**తిఆది. రోసనం కాయికం వాచసికఞ్చాతి తప్పటిపక్ఖో అరోసోపి తథా దువిధోతి ఆహ **''కాయికవాచసికసంవరేనా''**తి. యథా అభిజ్ఝా లోభో, అనభిజ్ఝా అలోభో, ఏవం **అకోధూపాయాసో** అబ్యాపాదో, సంవరే సుఖన్తి **సంవరోతి** దట్ఠబ్బో, అనతిలోభో పన సతిసంవరే, అనతిమానో ఞాణసంవరే సఙ్గహం గచ్ఛతీతి దట్ఠబ్బం. ఇమేసు పన పదేసు ఏవం సబ్బవారేసు యోజనా కాతబ్బాతి సమ్బన్ధో.

ఏవం ఆసవుప్పత్తి వేదితబ్బాతి ఏత్థ వుత్తస్సపి ఏకజ్ఝం వుచ్చమానత్తా **''పున అయం సఙ్ఖేపవినిచ్ఛయో''**తి వుత్తం. **అసమ్మోహత్థం** ఆరమ్మణస్స. **పురిమేసు తావ చతూసు** వారేసు **విరమితుం న సక్కోమీతి వత్తబ్బం.** ''అత్తాపి మం ఉపవదేయ్యా''తి ఏతస్స పదస్స అత్థవణ్ణనాయం **''న సక్కోమీ''**తి, ''అనువిజ్జాపి మం విఞ్ఞూ గరహేయ్యు''న్తి ఏతస్స పదస్స అత్థవణ్ణనాయం **''న సక్కోతీ''తి వత్తబ్బం,** ఇమినా నయేన పచ్ఛిమేసుపి చతూసు యథారహం యోజనా వేదితబ్బా. **అతిమానే భవాసవఅవిజ్జాసవాతి** వుత్తం మానేన సహ దిట్ఠియా అనుప్పజ్జనతో, అతిమానో పన కామరాగేనపి ఉప్పజ్జతేవాతి ''అతిమానే కామాసవఅవిజ్జాసవా''తి వత్తబ్బం సియా, స్వాయం నయో వుత్తనయత్తా సువిఞ్ఞేయ్యోతి న దస్సితో. **పాతిమోక్ఖసంవరసీలం కథితం** ఆదితో చతూహి ఛట్ఠేన వాతి పఞ్చహి వారేహి, సేసేహి తీహి **పాతిమోక్ఖసంవరసీలే ఠితస్స భిక్ఖునో పటిసఙ్ఖాపహానం,** సబ్బేహిపి పన భిక్ఖుభావే ఠితస్స **గిహివోహారసముచ్ఛేదో కథితో.** తత్థ సబ్బత్థ వత్తం ''ఇదఞ్చిదఞ్చ మయ్హం కాతుం నప్పతిరూప''న్తి పటిసఙ్ఖానవసేన అకరణం పజహనఞ్చ పటిసఙ్ఖాపహానం.

కామాదీనవకథావణ్ణనా

౪౨. ఉపసుమ్భేయ్యాతి ఏత్థ **ఉప**-సద్దో సమీపత్థో, సుమ్భనం విక్ఖిపనం. తేనేవ **తమేనన్తి** భుమ్మత్థే ఉపయోగవచనన్తి ఆహ – **''తస్స సమీపే ఖిపేయ్యా''**తి, తస్స కుక్కురస్స సమీపే అట్ఠికఙ్కలం ఖిపేయ్యాతి అత్థో. **నిమ్మంసత్తా కఙ్కలన్తి వుచ్చతీతి** ఇమినా విగతమంసాయ అట్ఠికఙ్కలికాయ ఉరట్ఠిమ్హి వా పిట్ఠికణ్టకే వా సీసట్ఠిమ్హి వా కఙ్కల-సద్దో నిరుళ్హోతి దస్సేతి. **సునిక్కన్తన్తి** నిల్లిఖితం కత్వావ నిబ్బిసేసం లిఖితం.

ఏకత్తుపట్ఠానస్స అజ్ఝుపేక్ఖనవసేన పవత్తియా **ఏకత్తా.** తేనాహ **''చతుత్థఝానుపేక్ఖా''**తి. యస్మా పనస్స ఆరమ్మణమ్పి ఏకసభావమేవ, తస్మా ఆహ **''సా హీ''**తిఆది. **లోకామిససఙ్ఖాతాతి** అపరిఞ్ఞాతవత్థునా లోకేన ఆమసితబ్బతో, లోకే వా ఆమిసోతి సఙ్ఖం గతాయ వసేన కామగుణానం కామభావో చ ఆమిసభావో చ, సో ఏవ నిప్పరియాయతో ఆమిసన్తి వత్తబ్బతం అరహతి. **కామగుణామిసాతి** కామగుణే ఛన్దరాగా. **గహణట్ఠేన** భుసం ఆదానట్ఠేన.

౪౩. డయనం ఆకాసేన గమనన్తి ఆహ **''ఉప్పతిత్వా గచ్ఛేయ్యా''**తి. గిజ్ఝాదీనం వాసిఫరసు న హోతీతి ఆహ – **''ముఖతుణ్డకేన డసన్తా తచ్ఛేయ్యు''**న్తి. **విస్సజ్జేయ్యున్తి** ఏత్థ ''విస్సజ్జన''న్తి ఆకడ్ఢనం అధిప్పేతం అనేకత్థత్తా ధాతూనం, ఆకడ్ఢనఞ్చ అనుబన్ధిత్వా పాతనన్తి ఆహ **''మంసపేసిం నఖేహి కడ్ఢిత్వా పాతేయ్యు''**న్తి.

౪౭. పురిసస్స ఆరోహనయోగ్యం **పోరిసేయ్యం.**

౪౮. సమ్పన్నం సున్దరం ఫలమస్సాతి **సమ్పన్నఫలం. ఫలూపపన్న**న్తి ఫలేహి ఉపేతన్తి ఆహ ''**బహుఫల**''న్తి.

౨౧౦. **సువిదూరవిదూరే**తి అరియస్స వినయే వోహారసముచ్ఛేదతో సుట్ఠు విదూరభూతే ఏవ విదూరే **అహం** ఠితో. కస్సచి నామ అత్థస్సపి అజాననతో న ఆజానన్తీతి **అనాజానీయా**తి కత్తుసాధనమస్స దస్సేన్తో **అజాననకే**తి అజానన్తభోజనసీసేన తేసం దాతబ్బపచ్చయే వదతి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

పోతలియసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౫. జీవకసుత్తవణ్ణనా

౫౧. కుమారేన భతో పోసాపితోతి కుమారభతో, కుమారభతో ఏవ **కోమారభచ్చో** యథా "భిసక్కమేవ భేసజ్జ"న్తి.

ఆరభన్తీతి ఏత్థ **ఆరభ**-సద్దో కామం కామాయూహనయఞ్ఞుట్ఠాపనఆపత్తిఆపజ్జనవిఞ్ఞాపనాదీసుపి ఆగతో, ఇధ పన హింసనే ఇచ్ఛితబ్బోతి ఆహ – ''**ఆరభన్తీతి ఘాతేన్తీ**''తి. **ఉద్దిసిత్వా కత**న్తి (అం॰ ని॰ టీ॰ ౩.౮.౧౨; సారత్థ॰ టీ॰ మహావగ్గ ౩.౭౯౪) అత్తానం ఉద్దిసిత్వా మారణవసేన కతం నిబ్బత్తితం. **పటిచ్చకమ్మ**న్తి ఏత్థ **కమ్మ**-సద్దో కమ్మసాధనో అతీతకాలికోతి ఆహ – ''**అత్తానం పటిచ్చ కత**''న్తి. **నిమిత్తకమ్మస్సేతం అధివచనం** "పటిచ్చ కమ్మం ఫుసతీ"తిఆదీసు (జా॰ ౧.౪.౭౫) వియ. **నిమిత్తకమ్మ**స్సాతి నిమిత్తభావేన లద్ధబ్బకమ్మస్స, న కరణకారాపనవసేన. **పటిచ్చకమ్మం ఏత్థ అత్థీతి మంసం పటిచ్చకమ్మం** యథా "బుద్ధం ఏతస్స అత్థీతి బుద్ధో"తి. **తేస**న్తి నిగణ్ఠానం. అఞ్ఞేపి బ్రాహ్మణాదయో తంలద్ధికా అత్థేవ.

కారణన్తి ఏత్థ యుత్తి అధిప్పేతా, సా ఏవ చ ధమ్మతో అనపేతత్తా "ధమ్మో"తి వుత్తాతి ఆహ – ''**కారణం నామ తికోటిపరిసుద్ధమచ్ఛమంసపరిభోగో**''తి. **అనుకారణం నామ మహాజనస్స తథా బ్యాకరణం** యుత్తియా ధమ్మస్స అనురూపభావతో మంసం పరిభుఞ్జితబ్బన్తి అనుఞ్ఞాతం తథేవ కథనన్తి కత్వా. **త**న్తి "జానం ఉద్దిస్సకతం మంసం పరిభుఞ్జతీ"తి ఏవం వుత్తం పరిభుఞ్జనం **నేవ కారణం హోతి** సబ్బేన సబ్బం అభావతో సతి చ అయుత్తియం అధమ్మోతి కత్వా. **తథా బ్యాకరణ**న్తి "జానం ఉద్దిస్సకతం మంసం పరిభుఞ్జతీ"తి కథనం యుత్తియా ధమ్మస్స అననురూపభావతో **న అనుకారణం హోతి. పరేహి వుత్తకారణేన సకారణో హుత్వా**తి పరే తిత్థియా 'జాన'న్తిఆదినా ధమ్మం కథేన్తి వదన్తి, తేన కారణభూతేన సకారణో హుత్వా. తేహి తథా వత్తబ్బో ఏవ **హుత్వా తుమ్హాకం వాదో వా అనువాదో వా** "మంసం పరిభుఞ్జితబ్బ"న్తి పవత్తా తుమ్హాకం కథా వా పరతో పరేహి తథా పవత్తితా తస్సా అనుకథా వా. **విఞ్ఞూహి గరహితబ్బకారణ**న్తి తిత్థియా తావ తిట్ఠన్తు, తతో అఞ్ఞేహి పణ్డితేహి గరహితబ్బకారణం. **కోచి న ఆగచ్ఛతీ**తి గరహితబ్బతం న ఆపజ్జతీతి అత్థో. **అభిభవిత్వా ఆచిక్ఖన్తీ**తి అభిభుయ్య మద్దిత్వా కథేన్తి, అభిభూతేన అక్కోసన్తీతి అత్థో.

౫౨. **కారణేహీ**తి పరిభోగచిత్తస్స అవిసుద్ధతాహేతూహి. భిక్ఖూ ఉద్దిస్సకతం దిట్ఠం. తాదిసమంసఞ్హి పరిభోగానారహత్తా చిత్తఅవిసుద్ధియా కారణం చిత్తసంకిలేసావహతో. ఇదాని దిట్ఠసుతపరిసఙ్కితాని సరూపతో దస్సేతుం ''**దిట్ఠాదీసూ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **తదుభయవిముత్తపరిసఙ్కిత**న్తి "దిట్ఠం సుత"న్తి ఇమం ఉభయం అనిస్సాయ – "కిం ను ఖో ఇమం భిక్ఖుం ఉద్దిస్స వధిత్వా సమ్పాదిత"న్తి కేవలమేవ పరిసఙ్కితం. **సబ్బసఙ్గాహకో**తి సబ్బేసం తిణ్ణం పరిసఙ్కితానం సఙ్గణ్హనకో.

మఙ్గలాదీనన్తి ఆది-సద్దేన ఆహునపాహునాదికం సఙ్గణ్హాతి. **నిబ్బేమతికా హోన్తీ**తి సబ్బేన సబ్బం పరిసఙ్కితాభావమాహ. **ఇతరేసన్తి** అజానన్తానం **వట్టతి**, జానతో ఏవేత్థ ఆపత్తి హోతి. **తేయేవాతి** యే ఉద్దిస్స కతం, తేయేవ.

ఉద్దిస్సకతమంసపరిభోగతో అకప్పియమంసపరిభోగస్స విసేసం దస్సేతుం ''**అకప్పియమంసం పనా**''తిఆది వుత్తం. పురిమస్మిం సచిత్తకా ఆపత్తి, ఇతరస్మిం అచిత్తకా. తేనాహ – ''**అకప్పియమంసం అజానిత్వా భుత్తస్సపి ఆపత్తియేవా**''తి. **పరిభోగన్తి** పరిభుఞ్జితబ్బన్తి వదామీతి అత్థో.

౫౩. తాదిసస్సాతి తికోటిపరిసుద్ధస్స మచ్ఛమంసస్స పరిభోగే. **మేత్తావిహారినోపీతి అపి**-సద్దేన అమేత్తావిహారినోపి. మేత్తావిహారినో పరిభోగే సిక్ఖాపత్తా అనవజ్జతాతి దస్సేతుం ''**ఇధ, జీవక, భిక్ఖూ**''తిఆది వుత్తం. **అనియమేత్వాతి** అవిసేసేత్వా సామఞ్ఞతో. యస్మా భగవతా – ''యతో ఖో, వచ్ఛ, భిక్ఖునో తణ్హా పహీనా హోతీ''తిఆదినా మహావచ్ఛగోత్తసుత్తే (మ. ని. ౨.౧౯౪) అత్తా అనియమేత్వా వుత్తో. తథా హి వచ్ఛగోత్తో – ''తిట్ఠతు భవం గోతమో, అత్థి పన భోతో గోతమస్స ఏకభిక్ఖుపి సావకో ఆసవానం ఖయా…పే… ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ''తి ఆహ, ''ఇధ, భారద్వాజ, భిక్ఖు అఞ్ఞతరం గామం వా నిగమం వా ఉపనిస్సాయ విహరతీ''తిఆదినా చఙ్కీసుత్తే (మ. ని. ౨.౪౩౦) అత్తా అనియమేత్వా వుత్తో. తథా హి తత్థ పరతో – ''యం ఖో పన అయమాయస్మా ధమ్మం దేసేతి, గమ్భీరో సో ధమ్మో దుద్దసో దురనుబోధో సన్తో పణీతో అతక్కావచరో నిపుణో పణ్డితవేదనీయో, న సో ధమ్మో సుదేసనీయో లుద్దేనా''తిఆదినా దేసనా ఆగతా, తస్మా వుత్తం ''**భగవతా హి మహావచ్ఛగోత్తసుత్తే, చఙ్కీసుత్తే ఇమస్మిం సుత్తేతి తీసు ఠానేసు అత్తానంయేవ సన్ధాయ దేసనా కతా**''తి. **మంసూపసేచనోవ అధిప్పేతో** మచ్ఛమంససహితస్స ఆహారస్స పరిభోగభావతో మచ్ఛమంసస్స చ ఇధ అధిప్పేతత్తా.

అగధితో అప్పటిబద్ధో. **తణ్హాముచ్ఛనాయాతి** తణ్హాయనవసేన ముచ్ఛాపత్తియా. **అనజ్ఝోపన్నో** తణ్హాయ అభిభవిత్వా న అజ్ఝోత్థటో, గిలిత్వా పరినిట్ఠపేత్వా న సణ్ఠితోతి అత్థో. తేనాహ – ''**సబ్బం ఆలుమ్పిత్వా**''తిఆది. ఇధ ఆదీనవో ఆహారస్స పటికూలభావోతి ఆహ ''**ఏకరత్తివాసేనా**''తిఆది. అయమత్థో ఆహారపరిభోగోతి అత్థసంయోజనపరిచ్ఛేదికా ''యావదేవ ఇమస్స కాయస్స ఠితియా''తిఆదినా (దీ. ని. ౩.౧౮౨; మ. ని. ౧.౨౩; ౨.౨౪; ౩.౭౫; సం. ని. ౪.౧౨౦) పవత్తా ఆహారపటిబద్ధఛన్దరాగనిస్సరణభూతా పఞ్ఞా అస్స అత్థీతి **నిస్సరణపఞ్ఞో**. **ఇదమత్థన్తి** ఏతమత్థాయ. **ఏవం సన్తేతి** ''బ్రహ్మాతి చ మేత్తావిహారినో సమఞ్ఞా''తి అవత్వా యే ధమ్మా మేత్తావిహారస్స పటిపక్ఖభూతా, తత్థ సావసేసం పహాసి బ్రహ్మా, అనవసేసం పహాసి భగవాతి సచే తే ఇదం సన్ధాయ భాసితం, ఏవం సన్తే తవ ఇదం యథావుత్తవచనం అనుజానామి, న మేత్తావిహారితాసామఞ్ఞమత్తతోతి అత్థో.

౫౫. ''**పాటియేక్కో అనుసన్ధీ**''తి వత్వా విసుం అనుసన్ధిభావం దస్సేతుం ''**ఇమస్మిం హీ**''తిఆది వుత్తం. **ద్వారం థకేతీతి** మచ్ఛమంసపరిభోగానుఞ్ఞాయ అఞ్ఞేసం వచనద్వారం పిదహతి, చోదనాపథం నిరున్ధతి. కథం **సత్తానుద్దయం దస్సేతి**? సత్తానుద్దయముఖేన బాహిరకానం మచ్ఛమంసపరిభోగపటిక్ఖేపో తయిదం మిచ్ఛా, తికోటిపరిసుద్ధస్సేవ మచ్ఛమంసస్స పరిభోగో భగవతా అనుఞ్ఞాతో. తథా హి వుత్తం – 'తీహి ఖో అహం, జీవక, ఠానేహి మంసం పరిభోగన్తి వదామీ'తిఆది (మ. ని. ౨.౫౨). **వినయేపి** (పారా. ౪౧౮; చూళవ. ౩౪౩) వుత్తం – ''తికోటిపరిసుద్ధం, దేవదత్త, మచ్ఛమంసం మయా అనుఞ్ఞాత''న్తి. తికోటిపరిసుద్ధఞ్చ భుఞ్జన్తానం సత్తేసు అనుద్దయా నిచ్చలా. ''**సత్తానుద్దయం దస్సేతీ**''తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం వివరన్తో ''**సచే హీ**''తిఆదిమాహ.

పఠమేన కారణేనాతి దేసనావసేనపి పయోగవసేనపి పఠమేన పరూపఘాతహేతునా. **కడ్ఢితో** సో పాణో. **గలేన పవేధేన్తేనాతి** యోత్తగలేన కరణేన అసయ్హమానేన. **బహుపుఞ్ఞమేవ హోతి** ఆసాదనాపేక్ఖాయ అభావతో, హితజ్ఝాసయత్తా వాతి అధిప్పాయో. **ఏసాహం, భన్తేతిఆది** కస్మా వుత్తం, సరణగమనవసేనేవ గహితసరణోతి చోదనం సన్ధాయాహ ‘‘**అయ**’’న్తిఆది. **ఓగాహన్తోతిఆదితో** పట్ఠాయ యావ పరియోసానా సుత్తం అనుస్సరన్తో అత్థం ఉపధారేన్తో. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

జీవకసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౬. ఉపాలిసుత్తవణ్ణనా

౫౬. పావారం పారుపతీతి పావారికో, ఇదం తస్స కులసముదాగతం నామం, సో పన మహద్ధనో మహాభోగో నగరే సేట్ఠిట్ఠానే ఠితో. తేనాహ ‘‘**దుస్సపావారికసేట్ఠినో**’’తి. **దీఘత్తా** దీఘతమత్తా. సో కిర పమాణతో ఉపవచ్ఛయతో దియడ్ఢరతనం అతిక్కమ్మ ఠితో. **ఏవంలద్ధనామోతి** ‘‘దీఘతపస్సీ’’తి లద్ధసమఞ్ఞో. **బాహిరాయతనేతి** తిత్థియసమయే **పిణ్డపాతోతి వోహారో నత్థి,** తస్మా సాసనవోహారేన ‘‘**పిణ్డపాతప్పటిక్కన్తో**’’తి వుత్తన్తి అధిప్పాయో.

దస్సేతీతి దేసేతి. **ఠపేతీతి** అఞ్ఞమఞ్ఞసఙ్కరతో వవత్థపేతి. **కిరియాయాతి** కరణేన. **పవత్తియాతి** పవత్తనేన. **దణ్డాని పఞ్ఞపేతీతి** ఏత్థ కస్మా భగవతా ఆదితోవ తథా న పుచ్ఛితన్తి? యస్మా సా తస్మిం అత్థే సభావనిరుత్తి న హోతి, సాసనే లోకే సమయన్తరేసు చ తాదిసో సముదాచారో నత్థి, కేవలం పన తస్సేవ నిగణ్ఠస్సాయం కోట్ఠాలకసదిసో సముదాచారోతి ఇమమత్థం దస్సేతుం ‘‘**కమ్మాని పఞ్ఞపేతి**’’ ఇచ్చేవాహ. **అచిత్తకన్తి** చిత్తరహితం, చిత్తేన అసముట్ఠాపితన్తి అత్థో. కథం పన తదుభయస్స చిత్తేన వినా సమ్భవోతి చోదనం సన్ధాయ తత్థ నిదస్సనమాహ ‘‘**యథా కిర**’’తిఆది. **పటివిభత్తానన్తి** అత్థతో భిన్నానం. **పటివిసిట్ఠానన్తి** విసేసనపదవసేన సద్దతోపి భిన్నానం. **వచనం పతిట్ఠపేతుకామోతి** దీఘతపస్సినో యథావుత్తవచనం పతిట్ఠపేతుకామో. తస్మిఞ్హి పతిట్ఠాపితే తేనప్పసఙ్గేన ఆగతో, ఉపాలి గహపతి తస్మిం పదేసే ధమ్మం దిస్వా సాసనే అభిప్పసీదిస్సతి.

కథా ఏవ ఉపరి వాదారోపనస్స వత్థుభావతో **కథావత్థు. కథాయం పతిట్ఠపేసీతి** కథావత్థుస్మిం, తదత్థే వా పతిట్ఠపేసి. యథా తం వాదారోపనభయేన న అవజానాతి, ఏవం తస్సం కథాయం, తస్మిం వా అత్థే దీఘతపస్సిం యావతతియం వాదే పతిట్ఠపేసి. **వాదన్తి** దోసం.

౬౭. ఇదాని చేతనాసమ్పయుత్తధమ్మమ్పి గహేత్వా కాయకమ్మాదివసేన సఙ్గహేత్వా దస్సేతుం ‘‘**అపిచా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **తివిధం కాయదుచ్చరితం కాయకమ్మం నామాతిఆది** ‘‘కమ్మస్స కిరియాయా’’తి పాళియం అకుసలకమ్మస్స అధిగతత్తా వుత్తం, పుబ్బే పన **అట్ఠకామావచరకుసలచేతనాతిఆది** సావజ్జం అనవజ్జఞ్చ సామఞ్ఞతో ఏకజ్ఝం కత్వా దస్సితం. కస్మా పనేత్థ చేతనా న గహితాతి ఆహ ‘‘**ఇమస్మిం సుత్తే కమ్మం ధుర**’’న్తి. కాయకమ్మాదిభేదం కమ్మమేవ **ధురం** జేట్ఠకం పుబ్బఙ్గమం, న చేతనామత్తమేవ. **ఏవమాగతేపీతి** కమ్మానీతి ఏవం నామేన ఆగతేపి చేతనా ధురం, తత్థ చేతనం జేట్ఠకం పుబ్బఙ్గమం కత్వా వుత్తన్తి అధిప్పాయో. కథం పన తత్థ కమ్మన్తి వా కమ్మానీతి వా ఆగతే తేసం చేతనాయ ధురభావోతి ఆహ ‘‘**యత్థ కత్థచి...పే.... లభతీ**’’తి. తత్థ **యత్థ కత్థచీతి** యస్మిం కిస్మిఞ్చి ద్వారే. **సా వుత్తావాతి** సా చేతనా వుత్తావ, యా

కాయసఞ్ఞారాదిపరియాయేన (యస్స కస్సచి కమ్మస్స కాయద్వారాదీసు పవత్తాపనచేతనా) సమ్పయుత్తధమ్మాపి తదగ్గేన లోకియాపి లోకుత్తరాపి కమ్మమేవ, అభిజ్ఝాదయో పన చేతనాపక్ఖికాతి దట్ఠబ్బం.

మహన్తన్తి కటుకఫలం. **న కిలమతి** సప్పాటిహారియత్తా పటిఞ్ఞాయ. ఇదాని తేసం సప్పాటిహారియతం దస్సేతుం "**తథా హి**"తిఆది వుత్తం. యది అకుసలం పత్వా కాయకమ్మం వచీకమ్మం మహన్తన్తి వదన్తో న కిలమతి, అథ కస్మా భగవా ఇధ అకుసలం మనోకమ్మం మహాసావజ్జం కథేసీతి ఆహ "**ఇమస్మిం పన ఠానే**"తిఆది. యావతతియం పతిట్ఠాపనమత్తేన **గతమగ్గం పటిపజ్జన్తో**. తేనాహ "**కిఞ్చి అత్థనిప్ఫత్తిం అపస్సన్తోపి**"తి.

౫౮. నివాసట్ఠానభూతో బాలకో ఏతిస్సా అత్థీతి **బాలకినీ**. సత్థుపటిఞ్ఞాతతాయ నిగణ్ఠానం మహాతి సమ్భావితత్తా **మహానిగణ్ఠో**.

౬౦. ఆవట్టేతి పురిమాకారతో నివత్తేతి అత్తనో వసే వత్తేతి ఏతాయాతి **ఆవట్టనీ**, మాయా. తేనాహ "**ఆవట్టేత్వా గహణమాయ**"న్తి. సత్థుపటిఞ్ఞానం బుద్ధదస్సనే చిత్తమేవ న ఉప్పజ్జతి, అయమేత్థ ధమ్మతా. సచే పన సో తం పటిఞ్ఞం అప్పహాయ బుద్ధానం సమ్ముఖీభావం ఉపగచ్ఛేయ్య, సత్తధా ముద్ధా ఫలేయ్య, తస్మా భగవా "మా అయం బాలో వినస్సీ"తిఆదితోవ యథా సమ్ముఖీభావం న లభతి, తథా కరోతి. స్వాయమత్థో **పాథికపుత్తసమాగమేన** దీపేతబ్బో. దస్సనసమ్పత్తినియామమాహ "**తథాగతం హి**"తిఆది. **ఆగమా ను ఖో ఇధ** తుమ్హాకం సన్తికం.

౬౧. **వచీసచ్చే పతిట్ఠహిత్వాతి** యథాపటిఞ్ఞాతాయ పటిఞ్ఞాయ ఠత్వా.

౬౨. సీతోదకే అమతా పాణా పానకాలే పన మరన్తి, తేపి తేన సీతోదకపరిభోగేన మారితా హోన్తి, తస్మా తపస్సినా నామ సబ్బేన సబ్బం సీతోదకం న పరిభుఞ్జితబ్బన్తి తేసం లద్ధి. పాకతికం వా ఉదకం సత్తోతి పురాతనానం నిగణ్ఠానం లద్ధి. తేనాహ "**సత్తసఞ్ఞాయ సీతోదకం పటిక్ఖిపన్తీ**"తి. తేసం తం అధునాతననిగణ్ఠానం వాదేన విరుజ్ఝతి. తే హి పథవీఆదినవపదత్థతో అఞ్ఞమేవ జీవితం పటిజానన్తి. చిత్తేన సీతోదకం పాతుకామో పరిభుఞ్జితుకామో హోతి రోగే ఠత్వాపి సత్తానం చిత్తస్స తథా న వితతతా. తేనాహ – "**తేనస్స మనోదణ్డో తత్థేవ భిజ్జతీ**"తి. **తేనాతి** సీతోదకం పాతుం పరిభుఞ్జితుఞ్చ ఇచ్ఛనేన. **అస్సాతి** యథావుత్తస్స నిగణ్ఠస్స. **తత్థేవాతి** తథాచిత్తుప్పాదనే ఏవ. **భిజ్జతి** సంవరస్స వికోపితత్తా. తథాభూతో సో నిగణ్ఠో సీతోదకం చే లభేయ్య, కతిపయం కాలం జీవేయ్య, అలాభేన పన పరిసుస్సమానకణ్ఠోట్ఠతాలుజివ్హాఆదికో సబ్బసో పరిదాహాభిభూతో మరేయ్య. తేనాహ – "**సీతోదకం అలభమానో కాలం కరేయ్యా**"తి. కస్మా? యస్మా సీతోదకం పివాయ సన్నిస్సితచిత్తస్స మరణం హోతి, తస్మా వుత్తం "**మనోదణ్డో పన భిన్నోపి చుతిమ్హి ఆకడ్ఢతీ**"తి. యస్మా పన తథాభూతచిత్తస్స నిగణ్ఠస్స మనోసత్తేసు నామ దేవేసు ఉపపత్తి హోతీతి తిత్థియానం లద్ధి, తస్మా వుత్తం "**మనోదణ్డో పన భిన్నోపి పటిసన్ధిమ్హి ఆకడ్ఢతీ**"తి. **ఇతీతి** ఏవం "ఇధాస్స నిగణ్ఠో"తిఆదిఆకారేన. **నన్తి** ఉపాలిం గహపతిం. **మహన్తోతి వదాపేసి** "మనోపటిబద్ధో కాలఙ్కరోతీ"తి వదన్తోతి అధిప్పాయో.

ఉపాసకస్సాతి ఉపాలిస్స గహపతిస్స. **ముచ్ఛావసేనాతిఆదినా** అన్వయతో బ్యతిరేకతో చ మనోదణ్డస్స మహన్తతం విభావేతి. **చిత్తసన్తతిప్పవత్తిమత్తేనేవాతి** వినా కాయదణ్డేన వచీదణ్డేన చ కేవలం చిత్తసన్తతిప్పవత్తిమత్తేన. **భిజ్జిత్వాపీతి** ఏత్థ **పి**-సద్దేన అభిజ్జిత్వాపి. **అనియ్యానికాతి** అప్పాటిహీరా, అయుత్తాతి అత్థో. **సల్లక్ఖేసి** ఉపాసకోతి విభత్తిం విపరిణామేత్వా యోజనా. **పఞ్హపటిభానానీతి** ఞాతుం ఇచ్ఛితే అత్థే ఉప్పజ్జనకపటిభానాని.

“మనోపటిబద్ధో కాలం కరోతీ”తి వదన్తేన అత్థతో మనోదణ్డస్స తదుత్తరభావో పటిఞ్ఞాతో హోతీతి ఆహ **“ఇదాని మనోదణ్డో మహన్తోతి ఇదం వచన”**న్తి. తథా చేవ వుత్తం – “మనోదణ్డోవ బలవా మహన్తోతి వదాపేసీ”తి.

౬౩. పాణాతిపాతాదితో యమనం యామో, చతుబ్బిధో యామో చతుయామో, చతుయామసఙ్ఖాతేన సంవరేన సంవుతో **చాతుయామసంవరసంవుతో**. అట్ఠకథాయం పన యామ-సద్దో కోట్ఠాసపరియాయోతి **“ఇమినా చతుకోట్ఠాసేనా”**తి వుత్తం. పియజాతికం రూపాదిఆరమ్మణం రాగవసేన బాలేహి భావనీయత్తా “భావిత”న్తి వుచ్చతీతి ఆహ **“భావితన్తి పఞ్చ కామగుణా”**తి.

యో సబ్బం పాపం ఆసవఞ్చ వారేతీతి సబ్బవారీ, తస్స నవసు పదత్థేసు సత్తమో పదత్థో, తేన సబ్బవారినా పాపం వారిత్వా ఠితోతి **సబ్బవారివారితో** . తేనాహ **“సబ్బేన పాపవారణేన వారితపాపో”**తి. తతో ఏవ సబ్బస్స వారితబ్బస్స ఆసవస్స ధుననతో **సబ్బవారిధుతో**. వారితబ్బస్స నివారణవసేన సబ్బవారినో ఫుటో ఫుసితోతి **సబ్బవారిఫుటో. సఙ్ఖాత**న్తి సహసా హననం, అసఞ్చేతనికవధన్తి అత్థో. **కతరస్మిం కోట్ఠాసే**తి తీసు దణ్డకోట్ఠాసేసు కతరకోట్ఠాసే.

౬౪. ఖలియతి సమాదియతీతి **ఖలం,** రాసీతి ఆహ – **“ఏకం మంసఖలన్తి ఏకం మంసరాసి”**న్తి. విజ్జాధరఇద్ధియా **ఇద్ధిమా**. సా పన ఇద్ధి యస్మా అనుభావసమ్పన్నస్సేవ ఇజ్ఝతి, న యస్స కస్సచి. తస్మా ఆహ **“అనుభావసమ్పన్నో”**తి. విజ్జానుభావవసేనేవ **అనుభావసమ్పన్నో. చిత్తే వసీభావప్పత్తో** అనుభావాయ ఏవ విజ్జాయ పగుణభావాపాదనేన. ఏతేన వసీభావం లోకియసమఞ్ఞావసేన భగవా ఉపాలిం గహపతిం పఞ్ఞపేతుకామో ఏవమాహ. లోకికా హి “భావనామయఇద్ధియా ఇద్ధిమా చేతోవసీభావప్పత్తో పరూపఘాతం కరోతీ”తి మఞ్ఞన్తి. తథా హి తే ఇసయో పరేసం సంవణ్ణేన్తి, ఇసీనం ఆనుభావం కిత్తేన్తి. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం పరతో ఆగమిస్సతీతి.

౬౫. అరఞ్ఞమేవ హుత్వాతి సబ్బసో అరఞ్ఞమేవ హుత్వా. అరఞ్ఞభావేన **అరఞ్ఞం జాతం,** న నామమత్తేన. **ఇసీనం అత్థాయా**తి ఇసీనం ఆసాదనత్థాయ.

గోధావరీతీరతో నాతిదూరే. **ఉసూయమానో**తి “న మం ఏస జనో పరివారేతీ”తి ఉసూయం కరోన్తో. **కిలిట్ఠో వతా**తి పఙ్కదన్తరజసిరతాదీహి కిలిట్ఠసరీరో. **అనఞ్జితమణ్డితో**తి అనఞ్జితక్ఖికో సబ్బేన, సబ్బం అమణ్డితో చ. తస్మిం కాలే “కాలస్సేవ అక్ఖీనం అఞ్జనం మఙ్గల”న్తి మనుస్సానం లద్ధి, తస్మా అనఞ్జనం విసుం గహితం.

రాజా తస్స వచనం గహేత్వాతి “పదేసు ఈదిసం ఆగతం భవిస్సతీతి ఏవం, భన్తే”తి రాజా తస్స పురోహితస్స వచనం గహేత్వా. **ఉసుమజాతహదయో**తి ఉత్తత్తహదయో. నాసికానం అప్పహోన్తే **ముఖేన అస్ససన్తో**.

విజితజయేహి ఆగన్త్వా నక్ఖత్తయుత్తం ఆగమేన్తేహి నిసీదితబ్బట్ఠానం **జయఖన్ధావారట్ఠానం**. ఉదకవుట్ఠిపాతనాది తస్మిం పాపకమ్మే అసమఙ్గిభూతానమ్పి సమనుఞ్ఞతాయ అన్తోకరణత్థం కతం. **కతభణ్డవుట్ఠీ**తి ఆభరణవస్సం. మహాజనో సమనుఞ్ఞో జాతోతి యోజనా. **మాతుపోసకరామో**తి మాతరి సమ్మాపటిపన్నో రామో నామ ఏకో పురిసో. **అసమఙ్గిభూతాన**న్తి అసమనుఞ్ఞానం.

అవకిరియాతి అసుస్సూసతం పటిచ్చ. **ఫులిఙ్గానీతి** అగ్గికణాని. **పతన్తి కాయేతి** కాయే ఇతో చితో నిపతన్తి. ఏతే కిర నిరయం వివరిత్వా మహాజనస్స దస్సేన్తి.

యథాఫాసుకట్ఠానన్తి మయం కఞ్చిపి దేసం ఉద్దిస్స న గచ్ఛామ, యత్థ పన వసన్తస్స పబ్బజితస్స ఫాసు హోతి, తం యథాఫాసుకట్ఠానం గచ్ఛామాతి అధిప్పాయో. **సఙ్ఘాతి** సంహతా. **గణాతి** తంతంసేణిభావేన గణితబ్బతాయ గణా. **గణీభూతాతి** ఏకజ్ఝాసయా హుత్వా రాసిభూతా. **అదిన్నాదానన్తి**ఆదీసుపి నిరయే పచ్చిత్వా మనుస్సలోకం ఆగతస్స విపాకావసేసేనాతి ఆనేత్వా యోజేతబ్బం.

పగ్గణ్హిస్సామీతి సమ్భావనం ఉప్పాదేస్సామి. **నేసం కత్తబ్బన్తి** చిన్తేసీతి యోజనా. కిం చిన్తేసి? ఆఘాతం ఉప్పాదేత్వా అనత్థకరణూపాయం. తేనాహ **''నో ధమ్మకథాపరియోసానే''**తిఆది. **నాగబలపిచ్ఛిల్లాదీనన్తి** నాగబలాసాసపఅఙ్కోలతేలకణికారనియ్యాసాదీనం చిక్ఖల్లానం. **విహేఠయింసు** నిరయాదికథాహి ఘట్టేన్తా. **ఛద్వారారమ్మణేతి** చక్ఖాదీనం ఛన్నం ద్వారానం ఆరమ్మణభూతే రూపాదివిసయే.

నవ వుట్ఠియోతి ఉదకవుట్ఠి సుమనపుప్ఫవుట్ఠి మాసకవుట్ఠి కహాపణవుట్ఠి ఆభరణవుట్ఠి ఆవుధవుట్ఠి అఙ్గారవుట్ఠి పాసాణవుట్ఠి వాలికావుట్ఠీతి ఇమా నవ వుట్ఠియో. **అవఞ్చయీతి** సక్కారం కరోన్తో వియ హుత్వా అసక్కారం కరోన్తో అనత్థచరణేన వఞ్చయి. **అదూసకేతి** అనపరాధే.

"దిట్ఠమఙ్గలికా బ్రాహ్మణకఞ్ఞా"తి జాతకట్ఠకథాదీసు (జా॰ అట్ఠ॰ ౪.౧౫.మాతఙ్గజాతకవణ్ణనా) ఆగతం, ఇధ పన "సేట్ఠిధీతా"తి. **వారేయ్యత్థాయాతి** ఆవాహత్థాయ, **అస్సాతి** పేసితపుగ్గలస్స. తాదిసేన నీచకులసంవత్తనియేన కమ్మునా లద్ధోకాసేన **చణ్డాలయోనియం నిబ్బత్తో**.

చమ్మగేహేతి చమ్మేన ఛాదితే గేహే. **మాతఙ్గోత్వేవస్స నామం అహోసి** జాతిసముదాగతం. **తన్తి** ఘణ్టం. **వాదేన్తో** తాలనేన సద్దం కరోన్తో. **మహాపథం పటిపజ్జి** దిట్ఠమఙ్గలికాయ గేహద్వారసమీపేన.

తస్సా వేయ్యావచ్చకరా చేవ **ఉపట్ఠాకమనుస్సా** పటిబద్ధా చ **సురానోణ్డాదయో** జాణుకప్పరాదీహి సుకోట్టితం కోట్టితభావేన ముచ్ఛం ఆపన్నత్తా **మతోతి సఞ్ఞాయ ఛడ్డేసుం**.

అథ బోధిసత్తో ఆయుఅవసేసస్స అత్థితాయ మన్దమన్దే వాతే వాయన్తే చిరేన సఞ్ఞం పటిలభతి. తేనాహ **''మహాపురిసో''**తిఆది. **గేహఙ్గణేతి** గేహస్స మహాద్వారతో బహి వివటఙ్గణే. **పతితోతి** పాతం కత్వా ఇచ్ఛితత్థనిప్ఫత్తిం అన్తరం కత్వా అనుప్పవేసేన నిపన్నో. **దిట్ఠమఙ్గలికాయాతి** దిట్ఠమఙ్గలికాకారణేన.

యసన్తి విభవం కిత్తిసద్దఞ్చ. **చన్దన్తి** చన్దమణ్డలం, చన్దవిమానన్తి అత్థో. **ఉచ్ఛిట్ఠగేహేతి** పరేహి పరిభుత్తగేహే. **మణ్డపేతి** నగరమజ్ఝే మహామణ్డపే.

ఖీరమణిమూలన్తి ఖీరమూలం, పాదేసు బద్ధమణిమూలఞ్చ. **యావతా వాచుగ్గతా పరియత్తీతి** యత్తకో మనుస్సవచీద్వారతో ఉగ్గతో నిక్ఖన్తో పవత్తో, యంకిఞ్చి వచీమయన్తి అత్థో. **ఆకాసఙ్గణేతి** వివటఙ్గణే.

దుమ్మవాసీతి ధూమో ధూసరో, అనఞ్జితామణ్డితోతి అధిప్పాయో. **ఓతల్లకో**తి నిహీనజ్ఝాసయో, అప్పానుభావోతి అత్థో. **పటిముఞ్చ కణ్ఠే**తి యావ గలవాటకా పారుపిత్వా. **కో రే తువ**న్తి అరే కో నామ త్వం.

పకతన్తి పటియత్తం నానప్పకారతో అభిసఙ్ఖతం. **ఉత్తిట్ఠపిణ్డ**న్తి అన్తరఘరం ఉపగమ్మ ఠత్వా లద్ధబ్బపిణ్డం, భిక్ఖాహారన్తి అత్థో. **లభత**న్తి లచ్ఛతు. **సపాకో**తి మహాసత్తో జాతివసేన యథాభూతం అత్తానం ఆవికరోతి.

అత్థత్థితం సద్దహతోతి సమ్పరాయికస్స అత్థస్స అత్థిభావం సద్దహన్తస్స. **అపేహీ**తి అపగచ్ఛ. **ఏత్తో**తి ఇమస్మా ఠానా. **జమ్మా**తి లామక.

అనూపఖేత్తేతి అజఙ్గలే ఉదకసమ్పన్నే ఖేత్తే ఫలవిసేసం పచ్చాసీసన్తా. **ఏతాయ సద్ధాయ దదాహి దాన**న్తి నిన్నం థలఞ్చ పూరేన్తో మేఘో వియ గుణవన్తే నిగ్గుణే చ దానం దేహి, ఏవం దేన్తో చ **అప్పేవ ఆరాధయే దక్ఖిణేయ్యే**తి. **దక్ఖిణేయ్యే**తి సీలాదిగుణసమన్నాగతే.

తానీతి తే బ్రాహ్మణా. **వేణుపదరేనా**తి వేళువిలీవేన.

గిరిం నఖేన ఖణసీతి పబ్బతం అత్తనో నఖేన ఖణన్తో వియ అహోసి. **అయో**తి కాలలోహం. **పదహసీ**తి అభిభవసి, అత్తనో సరీరేన అభిభవన్తో వియ అహోసి.

ఆవేధితన్తి చలితం విపరివత్తేత్వా ఠితం. **పిట్ఠితో**తి పిట్ఠిపస్సేన. **బాహుం పసారేతి అకమ్మనేయ్య**న్తి అకమ్మక్ఖమం బాహుద్వయం థద్ధం సుక్ఖదణ్డకం వియ కేవలం పసారేతి, న సమిఞ్జేతి, **సేతాని అక్ఖీని** పరివత్తనేన కణ్హమణ్డలస్స అదిస్సనతో.

జీవితన్తి జీవనం.

వేహాయసన్తి ఆకాసే. **పథద్ధునో**తి పథభూతద్ధునో వియ.

సఞ్ఞమ్పి న కరోతీతి "ఇమే కులప్పసుతా"తి సఞ్ఞామత్తమ్పి న కరోతి. **దన్తకట్ఠకుచ్ఛిట్ఠక**న్తి ఖాదితదన్తకట్ఠత్తా వుత్తం. **ఏతస్సేవ ఉపరి పతిస్సతి** అప్పదుట్ఠపదోసభావతో, మహాసత్తస్స తదా ఉక్కంసగతఖేత్తభావతో. **ఇద్ధివిసయో నామ అచిన్తేయ్యో**, తస్మా కథం సూరియస్స ఉగ్గన్తుం నాదాసీతి న చిన్తేతబ్బం. **అరుణుగ్గం న పఞ్ఞాయతీ**తి తస్మిం పదేసే అరుణపభా న పఞ్ఞాయతి, అన్ధకారో ఏవ హోతి.

యక్ఖావట్టో ను ఖో అయం కాలవిపరియాయో. **మహాపఞ్ఞ**న్తి మహన్తానం పఞ్ఞానం అధిట్ఠానభూతం. **జనపదస్స ముఖం పస్సథా**తి ఇమస్స జనపదవాసినో జనస్స ఉపద్దవేన మజ్ఝభూతం ముఖం పస్సథ.

ఏతస్స కథా ఏతస్సేవ ఉపరి పతిస్సతీతి యాహి తేన పారమితాపరిభావనసమిద్ధాహి నానాసమాపత్తివిహారపరిపూరితాహి సీలదిట్ఠిసమ్పదాహి సుసఙ్ఖతసన్తానే మహాకరుణాధివాసే మహాసత్తే అరియూపవాదకమ్మఅభిసపసఙ్ఖాతా ఫరుసవాచా పవత్తితా, సా అభిసపి తస్స ఖేత్తవిసేసభావతో తస్స చ అజ్ఝాసయఫరుసతాయ దిట్ఠధమ్మవేదనియకమ్మం హుత్వా సచే సో మహాసత్తం న ఖమాపేతి, సత్తమే దివసే

విపచ్చనసభావం జాతం, ఖమాపితే పన మహాసత్తే పయోగసమ్పత్తి పటిబాహితత్తా అవిపాకధమ్మతం ఆపజ్జతి అహోసికమ్మభావతో. అయఞ్హి అరియూపవాదపాపస్స దిట్ఠధమ్మవేదనియస్స ధమ్మతా, తేన వుత్తం 'ఏతస్స కథా ఏతస్సేవ ఉపరి పతిస్సతీ'తిఆది. మహాసత్తో పన తం తస్స ఉపరి పతితుం న అదాసి, ఉపాయేన మోచేసి. తేన వుత్తం **చరియాపిటకే** (చరియా॰ ౨.౬౪) –

"యం సో తదా మం అభిసపి, కుపితో దుట్ఠమానసో;
తస్సేవ మత్థకే నిపతి, యోగేన తం పమోచయి"న్తి.

యఞ్హి తత్థ సత్తమే దివసే బోధిసత్తేన సూరియుగ్గమననివారణం కతం, అయమేత్థ యోగోతి అధిప్పేతో. యోగేన హి ఉబ్బిగ్గా సరాజికా పరిసా నగరవాసినో నేగమా చేవ జానపదా చ బోధిసత్తస్స సన్తికం తాపసం ఆనేత్వా ఖమాపేసుం. సో చ బోధిసత్తస్స గుణే జానిత్వా తస్మిం చిత్తం పసాదేసి. యం పనస్స మత్థకే మత్తికాపిణ్డస్స ఠపనం, తస్స చ సత్తధా ఫాలనం కతం, తం మనుస్సానం చిత్తానురక్ఖణత్థం. అఞ్ఞథా హి – "ఇమే పబ్బజితా సమానా చిత్తస్స వసే వత్తన్తి, న పన చిత్తం అత్తనో వసే వత్తాపేన్తీ"తి మహాసత్తమ్పి తేన సదిసం కత్వా గణ్హేయ్యుం, తదస్స తేసం దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయాతి. తేనాహ "**అథస్సా**"తిఆది.

లోహకూటవస్సన్తి అయగుళవస్సం. తదా హి రతనమత్తాని దియడ్ఢరతనమత్తానిపి తిఖిణంసాని అయగుళమణ్డలాని ఇతో చితో చ నిపతన్తా మనుస్సానం సరీరాని ఖణ్డాఖణ్డాని అకంసు. **కలలవస్స**న్తి తనుకకద్దమపటలకద్దమం. **ఉపహచ్చా**తి ఆఘాటేత్వా. **తదేవ** మజ్ఝారఞ్ఞం.

౬౭. అనువిచ్చకారన్తి అనువిచ్చకరణం. కారణేహి ద్వీహి అనియ్యానికసాసనే ఠితానం అత్తనో సావకత్తం ఉపగతే పగ్గహనిగ్గహాని దస్సేతుం "**కస్మా**"తిఆది వుత్తం.

౬౯. అనుపుబ్బిం కథన్తి (దీ॰ ని॰ టీ॰ ౨.౭౫-౭౬; అ॰ ని॰ టీ॰ ౩.౮.౧౨) అనుపుబ్బియా అనుపుబ్బం కథేతబ్బకథం, కా పన సా? దానాదికథా. **దానకథా** తావ పచురజనేసుపి పవత్తియా సబ్బసాధారణత్తా సుకరత్తా సీలే పతిట్ఠానస్స ఉపాయభావతో చ ఆదితోవ కథితా . పరిచ్చాగసీలో హి పుగ్గలో పరిగ్గహవత్థూసు నిస్సఙ్గభావతో సుఖేనేవ సీలాని సమాదియతి, తత్థ చ సుప్పతిట్ఠితో హోతి. సీలేన దాయకపటిగ్గాహణవిసుద్ధితో పరానుగ్గహం వత్వా పరపీళానివత్తివచనతో, కిరియధమ్మం వత్వా అకిరియధమ్మవచనతో, భోగయససమ్పత్తిహేతుం వత్వా భవసమ్పత్తిహేతువచనతో చ దానకథానన్తరం **సీలకథా** కథితా. తఞ్చ సీలం వట్టనిస్సితం, అయం భవసమ్పత్తి తస్స ఫలన్తి దస్సనత్థం, ఇమేహి చ దానసీలమయేహి పణీతచరియభేదభిన్నేహి పుఞ్ఞకిరియవత్థూహి ఏతా చాతుమహారాజికాదీసు పణీతతరాదిభేదభిన్నా అపరిమేయ్యా భోగభవసమ్పత్తియోతి దస్సనత్థం తదనన్తరం **సగ్గకథా**. స్వాయం సగ్గో రాగాదీహి ఉపక్కిలిట్ఠో సబ్బదా అనుపక్కిలిట్ఠో అరియమగ్గోతి దస్సనత్థం సగ్గానన్తరం **మగ్గో**, మగ్గఞ్చ కథేన్తేన తదధిగమూపాయసన్దస్సనత్థం సగ్గపరియాపన్నాపి పగేవ ఇతరే సబ్బేపి కామా నామ బహ్వాదీనవా అనిచ్చా అద్ధువా విపరిణామధమ్మాతి కామానం **ఆదీనవో**. హీనా గమ్మా పోథుజ్జనికా అనరియా అనత్థసఞ్హితాతి తేసం **ఓకారో** లామకభావో, సబ్బేపి భవా కిలేసానం వత్థుభూతాతి తత్థ **సంకిలేసో**. సబ్బసో కిలేసవిప్పముత్తం నిబ్బానన్తి **నేక్ఖమ్మే ఆనిసంసో** చ కథేతబ్బోతి అయమత్థో **మగ్గన్తీ**తి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దేన దస్సితోతి వేదితబ్బం.

సుఖానం నిదానన్తి దిట్ఠధమ్మికానం సమ్పరాయికానం నిబ్బానసఞ్హితానఞ్చాతి సబ్బేసమ్పి సుఖానం కారణం. యఞ్హి కిఞ్చి లోకే భోగసుఖం నామ, తం సబ్బం దాననిదానన్తి పాకటో అయమత్థో. యం పన ఝానవిపస్సనామగ్గఫలనిబ్బానపటిసంయుత్తం సుఖం, తస్సాపి దానం ఉపనిస్సయపచ్చయో హోతియేవ. **సమ్పత్తీనం మూల**న్తి యా ఇమా లోకే పదేసరజ్జసిరిస్సరియసత్తరతనసముజ్జలచక్కవత్తిసమ్పదాతి ఏవంపభేదా మానుసికా సమ్పత్తియో, యా చ చాతుమహారాజాదిగతా దిబ్బా సమ్పత్తియో, యా వా పనఞ్ఞాపి సమ్పత్తియో, తాసం సబ్బాసం ఇదం మూలకారణం. **భోగాన**న్తి భుఞ్జితబ్బట్ఠేన "భోగో"న్తి లద్ధనామానం మనాపియరూపాదీనం, తన్నిస్సయానం వా ఉపభోగసుఖానం, **పతిట్ఠా** నిచ్చలాధిట్ఠానతాయ. **విసమగతస్సా**తి బ్యసనప్పత్తస్స. **తాణ**న్తి రక్ఖా తతో పరిపాలనతో. **లేణ**న్తి బ్యసనేహి పరిపాతియమానస్స ఓలీయనపదేసో. **గతీ**తి గన్తబ్బట్ఠానం. **పరాయణ**న్తి పటిసరణం. **అవస్సయో**తి వినిపతితుం అదేన్తో నిస్సయో. **ఆరమ్మణ**న్తి ఓలుబ్భారమ్మణం.

రతనమయసీహాసనసదిసన్తి సబ్బరతనమయసత్తఙ్గమహాసీహాసనసదిసం, మహగ్ఘం హుత్వా సబ్బసో వినిపతితుం అప్పదానతో. **మహాపథవిసదిసం** గతగతట్ఠానే పతిట్ఠాసమ్భవతో. యథా దుబ్బలస్స పురిసస్స ఆలమ్బనరజ్జు ఉట్ఠిట్ఠతో తిట్ఠతో చ ఉపత్థమ్భో, ఏవం దానం సత్తానం సమ్పత్తిభవే ఉపపత్తియా ఠితియా చ పచ్చయో హోతీతి ఆహ "**ఆలమ్బనట్ఠేన ఆలమ్బనరజ్జుసదిస**"న్తి. **దుక్ఖనిత్థరణట్ఠేనా**తి దుగ్గతిదుక్ఖనిత్థరణట్ఠేన. **సమస్సాసనట్ఠేనా**తి లోభమచ్ఛరియాదిపటిసత్తుపద్దవతో సమ్మదేవ అస్సాసనట్ఠేన. **భయపరిత్తాణట్ఠేనా**తి దాలిద్దియభయతో పరిపాలనట్ఠేన. **మచ్ఛేరమలాదీహీ**తి మచ్ఛేరలోభదోసఇస్సామిచ్ఛాదిట్ఠివిచికిచ్ఛాది చిత్తమలేహి. **అనుపలిత్తట్ఠేనా**తి అనుపక్కిలిట్ఠతాయ. **తేస**న్తి మచ్ఛేరమలాదీనం. ఏతేసం ఏవ **దురాసదట్ఠేన. అసన్తాసనట్ఠేనా**తి అసన్తాసహేతుభావేన. యో హి దాయకో దానపతి, సో సమ్పతిపి న కుతోచి సన్తసతి, పగేవ ఆయతిం. **బలవన్తట్ఠేనా**తి మహాబలవతాయ. దాయకో హి దానపతి సమ్పతి పక్ఖబలేన బలవా హోతి, ఆయతిం పన కాయబలాదీహి. **అభిమఙ్గలసమ్మతట్ఠేనా**తి "వుడ్ఢికారణ"న్తి అభిసమ్మతభావేన. విపత్తితో సమ్పత్తియా నయనం **ఖేమన్తభూమిసమ్పాపనం.**

ఇదాని మహాబోధిచరియభావేనపి దానగుణం దస్సేతుం **దానం నామేత**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **అత్తానం నియ్యాదేన్తేనా**తి ఏతేన దానఫలం సమ్మదేవ పస్సన్తా మహాపురిసా అత్తనో జీవితమ్పి పరిచ్చజన్తి, తస్మా కో నామ విఞ్ఞుజాతికో బాహిరే వత్థుమ్హి సఙ్గం కరేయ్యాతి ఓవాదం దేతి. ఇదాని యా లోకియా లోకుత్తరా చ ఉక్కంసగతా సమ్పత్తియో, తా సబ్బా దానతోయేవ పవత్తన్తీతి దస్సేన్తో "**దానఞ్హీ**"తిఆదిమాహ. తత్థ సక్కమారబ్రహ్మసమ్పత్తియో అత్తహితాయ ఏవ, చక్కవత్తిసమ్పత్తి పన అత్తహితాయ చ పరహితాయ చాతి దస్సేతుం సా తాసం పరతో వుత్తా. ఏతా లోకియా, ఇమా పన లోకుత్తరాతి దస్సేతుం "**సావకపారమీఞాణ**"న్తిఆది వుత్తం. తాసుపి ఉక్కట్ఠుక్కట్ఠతరుక్కట్ఠతమమేవ దస్సేతుం కమేన ఞాణత్తయం వుత్తం. తేసం పన దానస్స పచ్చయభావో హేట్ఠా వుత్తోయేవ. ఏతేనేవ తస్స బ్రహ్మసమ్పత్తియాపి పచ్చయభావో దీపితోతి వేదితబ్బో.

దానఞ్చ నామ హితజ్ఝాసయేన, పూజావసేన వా అత్తనో సన్తకస్స పరేసం పరిచ్చజనం, తస్మా దాయకో పురిసపుగ్గలో పరేసం సన్తకం హరిస్సతీతి అట్ఠానమేతన్తి ఆహ – "**దానం దదన్తో సీలం సమాదాతుం సక్కోతీ**"తి. **సీలాలఙ్కారసదిసో అలఙ్కారో నత్థి** సోభావిసేసావహత్తా సీలస్స. **సీలపుప్ఫసదిసం పుప్ఫం నత్థీ**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **సీలగన్ధసదిసో గన్ధో నత్థీ**తి ఏత్థ "చన్దనం తగరం వాపీ"తిఆదికా (ధ. ప. ౫౫; మి. ప. ౪.౧.౧) గాథా – "గన్ధో ఇసీనం చిరదిక్ఖితానం, కాయా

చుతో గచ్ఛతి మాలుతేనా”తిఆదికా (జా. ౨.౧౭.౩౩) జాతకగాథాయో చ ఆహరిత్వా వత్తబ్బా, సీలఞ్హి సత్తానం ఆభరణఞ్చేవ అలఙ్కారో చ గన్ధవిలేపనఞ్చ దస్సనీయభావావహఞ్చ. తేనాహ “**సీలాలఙ్కారేన హీ**”తిఆది.

అయం సగ్గో లబ్భతీతి ఇదం మజ్ఝిమేహి ఛన్దాదీహి సమాదానసీలం సన్ధాయాహ. తేనాహ సక్కో దేవరాజా –

“హీనేన బ్రహ్మచరియేన, ఖత్తియే ఉపపజ్జతి;

మజ్ఝిమేన చ దేవత్తం, ఉత్తమేన విసుజ్ఝతీ”తి. (జా. ౧.౮.౭౫; ౨.౨౨.౪౨౯; దీ. ని. టీ. ౨.౭౫-౭౬);

ఇట్ఠోతి సుఖో. **కన్తో**తి కమనీయో. **మనాపో**తి మనవడ్ఢనకో. తం పన తస్స ఇట్ఠాదిభావం దస్సేతుం “**నిచ్చమేత్థ కీళా**”తిఆది వుత్తం.

దోసోతి అనిచ్చతాదినా అప్పస్సాదాదినా చ దూసితభావో, యతో తే విఞ్ఞూనం చిత్తం నారాధేన్తి . అథ వా ఆదీనం వాతి పవత్తేతీతి **ఆదీనవో,** పరమకపణతా. తథా చ కామా యథాభూతం పచ్చవేక్ఖన్తానం పచ్చుపతిట్ఠన్తి. **లామకభావో**తి అసేట్ఠేహి సేవితబ్బో, సేట్ఠేహి న సేవితబ్బో నిహీనభావో. **సంకిలిస్సన**న్తి విబాధకతా ఉపతాపతా చ.

నేక్ఖమ్మే ఆనిసంసన్తి ఏత్థ యత్తకా కామేసు ఆదీనవా, తప్పటిపక్ఖతో తత్తకా నేక్ఖమ్మే ఆనిసంసా. అపిచ – “నేక్ఖమ్మం నామేతం అసమ్బాధం అసంకిలిట్ఠం నిక్ఖన్తం కామేహి, నిక్ఖన్తం కామసఞ్ఞాయ, నిక్ఖన్తం కామవితక్కేహి, నిక్ఖన్తం కామపరిళాహేహి, నిక్ఖన్తం బ్యాపాదసఞ్ఞాయా”తిఆదినా (సారత్థ. టీ. మహావగ్గ ౩.౨౬; దీ. ని. టీ. ౨.౭౫-౭౬) నయేన **నేక్ఖమ్మే ఆనిసంసే పకాసేసి,** పబ్బజ్జాయ ఝానాదీసు చ గుణే విభావేసి వణ్ణేసి. **కల్లచిత్త**న్తి హేట్ఠా పవత్తితదేసనాయ అస్సద్ధియాదీనం చిత్తదోసానం విగతత్తా ఉపరిదేసనాయ భాజనభావూపగమనేన కమ్మక్ఖమచిత్తం. అట్ఠకథాయం పన యస్మా అస్సద్ధియాదయో చిత్తస్స రోగభూతా , తదా తే విగతా, తస్మా ఆహ “**అరోగచిత్త**”న్తి. దిట్ఠిమానాదికిలేసవిగమేన **ముదుచిత్తం**. కామచ్ఛన్దాదివిగమేన **వినీవరణచిత్తం**. సమ్మాపటిపత్తియం ఉళారపీతిపామోజ్జయోగేన **ఉదగ్గచిత్తం**. తత్థ సద్ధాసమ్పత్తియా **పసన్నచిత్తం**. యదా భగవా అఞ్ఞాసీతి సమ్బన్ధో. అథ వా **కల్లచిత్త**న్తి కామచ్ఛన్దవిగమేన అరోగచిత్తం. **ముదుచిత్త**న్తి బ్యాపాదవిగమేన మేత్తావసేన అకథినచిత్తం. **వినీవరణచిత్త**న్తి ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చవిగమేన విక్ఖేపస్స విగతత్తా తేన అపిహితచిత్తం. **ఉదగ్గచిత్త**న్తి థినమిద్ధవిగమేన సమ్పగ్గహితవసేన అలీనచిత్తం. **పసన్నచిత్త**న్తి విచికిచ్ఛావిగమేన సమ్మాపటిపత్తియం అధిముత్తచిత్తన్తి ఏవమేత్థ సేసపదానం అత్థో వేదితబ్బో.

సేయ్యథాపీతిఆదినా ఉపమావసేన ఉపాలిస్స సంకిలేసప్పహానం అరియమగ్గనిప్ఫాదనఞ్చ దస్సేతి. **అపగతకాళక**న్తి విగతకాళకం. **సమ్మదేవా**తి సుట్ఠు ఏవ. **రజన**న్తి నీలపీతాదిరఙ్గజాతం. పటిగ్గణ్హేయ్యాతి గణ్హేయ్య పభస్సరం భవేయ్య. **తస్మింయేవ ఆసనే**తి తిస్సం ఏవ నిసజ్జాయం. ఏతేనస్స లహువిపస్సకతా తిక్ఖపఞ్ఞతా సుఖపటిపదాఖిప్పాభిఞ్ఞతా చ దస్సితా హోతి. **విరజ**న్తి అపాయగమనీయరాగరజాదీనం విగమేన విరజం. అనవసేసదిట్ఠివిచికిచ్ఛామలాపగమేన **వీతమలం. తిణ్ణం మగ్గాన**న్తి హేట్ఠిమానం తిణ్ణం మగ్గానం. **తస్స ఉప్పత్తిఆకారదస్సన**న్తి కస్మా వుత్తం? నను మగ్గఞాణం అసఙ్ఖతధమ్మారమ్మణన్తి చోదనం సన్ధాయాహ “**తం హీ**”తిఆది. తత్థ **పటివిజ్ఝన్త**న్తి అసమ్మోహపటివేధవసేన పటివిజ్ఝన్తం. తేనాహ “**కిచ్చవసేనా**”తి.

తత్రిదం ఉపమాసంసన్దనం – వత్థం వియ చిత్తం, వత్థస్స ఆగన్తుకమలేహి కిలిట్ఠభావో వియ చిత్తస్స రాగాదిమలేహి సంకిలిట్ఠభావో, ధోవనసిలా వియ అనుపుబ్బీకథా, ఉదకం వియ సద్ధా, ఉదకే తేమేత్వా ఊసగోమయఛారికాఖరేహి కాళకపదేసే సమ్మద్దిత్వా వత్థస్స ధోవనపయోగో వియ సద్ధాసినేహేన తేమేత్వా సతిసమాధిపఞ్ఞాహి దోసే సిథిలే కత్వా సుతాదివిధినా చిత్తస్స సోధనే వీరియారమ్భో. తేన పయోగేన వత్థే కాళకాపగమో వియ వీరియారమ్భేన కిలేసవిక్ఖమ్భనం, రఙ్గజాతం వియ అరియమగ్గో, తేన సుద్ధస్స వత్థస్స పభస్సరభావో వియ విక్ఖమ్భితకిలేసస్స చిత్తస్స మగ్గేన పరియోదపనన్తి.

దిట్ఠధమ్మోతి వత్వా దస్సనం నామ ఞాణదస్సనతో అఞ్ఞమ్పి అత్థీతి తన్నివత్తనత్థం ''**పత్తధమ్మో**''తి వుత్తం. పత్తి చ ఞాణసమ్పత్తితో అఞ్ఞాపి విజ్జతీతి తతో విసేసనత్థం ''**విదితధమ్మో**''తి వుత్తం. సా పనేసా విదితధమ్మతా ధమ్మేసు ఏకదేసేనాపి హోతీతి నిప్పదేసతో విదితభావం దస్సేతుం ''**పరియోగాళ్హధమ్మో**''తి వుత్తం. తేనస్స సచ్చాభిసమ్బోధంయేవ దీపేతి. మగ్గఞాణఞ్హి ఏకాభిసమయవసేన పరిఞ్ఞాదికిచ్చం సాధేన్తం నిప్పదేసేన చతుసచ్చధమ్మం సమన్తతో ఓగాహన్తం నామ హోతి. తేనాహ – ''**దిట్ఠో అరియసచ్చధమ్మో ఏతేనాతి దిట్ఠధమ్మో**''తి. **తిణ్ణా విచికిచ్ఛా**తి సప్పటిభయకన్తారసదిసా సోళసవత్థుకా అట్ఠవత్థుకా చ తిణ్ణా విచికిచ్ఛా **తిణ్ణవిచికిచ్ఛా. విగతకథంకథో**తి పవత్తిఆదీసు "ఏవం ను ఖో, కిం ను ఖో"తి ఏవం పవత్తికా **విగతా** సముచ్ఛిన్నా **కథంకథా**. సారజ్జకరానం పాపధమ్మానం పహీనత్తా తప్పటిపక్ఖేసు సీలాదిగుణేసు సుప్పతిట్ఠితత్తా **వేసారజ్జం** విసారదభావం వేయ్యత్తియం **పత్తో**. అత్తనా ఏవ పచ్చక్ఖతో దిట్ఠత్తా న తస్స పరో పచ్చేతబ్బో అత్థీతి **అపరప్పచ్చయో**.

౨౧. పణ్డితోతి పఞ్ఞవా.

౨౨. తేన హి సమ్మాతి దోవారికేన సద్ధిం సల్లపతియేవ, ''**ఏత్థేవా**''తి తేన వుత్తవచనం సుత్వాపి తస్స అత్థం అసల్లక్ఖేన్తో. కస్మా? పరిదేవతాయ. తేనాహ ''**బలవసోకేన అభిభూతో**''తి.

౨౩. తేనేవాతి యేన ఉత్తరాసఙ్గేన ఆసనం సమ్మజ్జతి, **తేనేవ ఉదరే పరిక్ఖిపన్తో** "మాహం సత్థారం మమ సరీరేన ఫుసి"న్తి అన్తరం కరోన్తో ఉత్తరాసఙ్గేన తం ఉదరే పరిక్ఖిపన్తో పరిగ్గహేత్వా. "దత్తపఞ్ఞత్త"న్తిఆదీసు (దీ. ని. ౧.౧౭౧) వియ దత్త-సద్దో ఏత్థ బాలపరియాయోతి ఆహ ''**జళోసి జాతో**''తి. **ఉపట్ఠాకస్స అఞ్ఞథాభావేనా**తి పుబ్బే అత్తనో ఉపట్ఠాకస్స ఇదాని అనుపట్ఠాకభావేన.

౨౪. అవిఞ్ఞాణకం దారుసాఖాదిమయం. **బహలబహలం పీతావలేపనం రఙ్గజాత**న్తి అతివియ బహలం పీతవణ్ణమఞ్జిట్ఠఆదిఅవలేపనరజనం. **ఘట్టేత్వా ఉప్పాదితచ్ఛవిం,** యా **రఙ్గం పివతి. నిల్లోమత**న్తి పునప్పునం అనులిమ్పనేన. **ఖణ్డఖణ్డిత**న్తి ఖణ్డఖణ్డితభావం. **రఙ్గక్ఖమో** రజనియో. తేనాహ ''**రాగమత్తం జనేతీ**''తి. **అనుయోగ**న్తి చోదనం. **వీమంస**న్తి విచారణం. **థుసే కోట్టేత్వా తణ్డులపరియేసనం వియ కదలియం సారపరియేసనం వియ చ** నిగణ్ఠవాదే సారవీమంసనం. తతో ఏవ చ తం వీమంసన్తో **రిత్తకో తుచ్ఛకోవ హోతీ**తి. సబ్బమ్పి బుద్ధవచనం చతుసచ్చవినిముత్తం నత్థి, తఞ్చ వీమంసియమానం విఞ్ఞూనం పీతిసోమనస్సమేవ జనేతి, అతప్పకఞ్చ అసేచనాభావేనాతి ఆహ ''**చతుసచ్చకథా హీ**''తిఆది. **యథా యథా**తి యది ఖన్ధముఖేన యది ధాతాయతనాదీసు అఞ్ఞతరముఖేన బుద్ధవచనం ఓగాహిస్సతి, తథా తథా గమ్భీరఞాణానంయేవ గోచరభావతో గమ్భీరమేవ హోతి. యో చేత్థ పణ్డితో నిపుణో కతపరప్పవాదో పణిధాయ

సబ్బథామేన చోదనం ఆరమ్భతి తస్స చోదనా కేసగ్గమత్తమ్పి చాలేతుం న సక్కోతి. పున సుచిరమ్పి కాలం విచారేన్తేసుపి విమద్దక్ఖమతో, ఏవం తథాగతవాదో స్వాఖ్యాతభావతోతి ఆహ **''అనుయోగక్ఖమో విమజ్జనక్ఖమో చా''**తి.

౭౬. విసయపరిఞ్ఞాణేన దహతి పటిపక్ఖే నోధేతీతి **ధీరో,** స్వాయమస్స ధీరభావో సబ్బసో సమ్మోహవిద్ధంసనతాయాతి ఆహ – **''యా పఞ్ఞా...పే.... తేన సమన్నాగతస్సా''**తి. **పభిన్నఖీలస్సా**తి సముచ్ఛిన్నసబ్బచేతోఖీలస్స, కిలేసమచ్చుమారవిజయేనేవ అభిసఙ్ఖారఖన్ధమారా జితావ హోన్తీతి తేసం ద్విన్నం ఇధ అగ్గహణం. ఈఘ-సద్దో దుక్ఖపరియాయోతి ఆహ **''నిద్దుక్ఖస్సా''**తి. తత్థ సఉపాదిసేసనిబ్బానప్పత్తియా కిలేసేన నిద్దుక్ఖతా, అనుపాదిసేసనిబ్బానప్పత్తియా విపాకదుక్ఖేన నిద్దుక్ఖతా. రజ్జనదుస్సనముయ్హనాదివసేన వివిధం ఈసనతో వీసం, వీసమేవ వేసం, రాగాదీతి ఆహ – **''వేసన్తరస్సాతి రాగాదివీసం తరిత్వా వితరిత్వా ఠితస్సా''**తి.

తుసితస్సాతి కరుణాయనవసేన తుసియా ఇతస్స సంవత్తస్స. ఏవం సతి **''ముదితస్సా''**తి ఇదం పునరుత్తమేవ హోతి. **మనుజస్సా**తి పఠమాయ జాతియా భగవా మనుస్సజాతియో హుత్వా వుత్తానం వక్ఖమానానఞ్చ వసేన సదేవకం అభిభవిత్వా ఠితో అచ్ఛరియో భగవాతి దస్సేతి. సదేవకం లోకం సంసారతో నిబ్బానసుఖం నరతి నేతి పాపేతీతి నరో, నాయకోతి అత్థో, తస్స **నరస్స,** తేనాహ **''పునరుత్త''**న్తి. ''మనుజస్సా''తి వత్వా ''నరస్సా''తి పునరుత్తం పదం. అత్థవసేన **అఞ్ఞథా వుచ్చమానే ఏకేకగాథాయ దసగుణా నప్పహోన్తి,** న పూరేన్తీతి అత్థో.

వినేతీతి వినయో, వినయో ఏవ వేనేయికోతి ఆహ **''సత్తానం వినాయకస్సా''**తి. విఞ్ఞానం రుచిం రాతి, ఈరేతీతి వా **రుచిరో,** స్వాయమస్స రుచిరభావో కుసలతాయాతి ఆహ **''సుచిధమ్మస్సా''**తి. పభాసకస్సాతి ఞాణాలోకేన పభస్సరభావకరస్స. **నిస్సఙ్గస్సా**తి అట్ఠసుపి పరిసాసు, సదేవే వా సబ్బస్మిం లోకే అగ్గణ్హాపనపరిచ్చాగేన నిస్సటస్స. **గమ్భీరగుణస్సా**తి పరేసం ఞాణేన అప్పతిట్ఠభావా గమ్భీరగుణస్స. తేనాహ భగవా – ''అత్థి, భిక్ఖవే, అఞ్ఞేవ ధమ్మా గమ్భీరా''తిఆది (దీ॰ ని॰ ౧.౨౮). అరియాయ వా తుణ్హీభావేన **మోనప్పత్తస్స. ధమ్మే ఠితస్సా**తి ధమ్మకాయే సుప్పతిట్ఠితస్స. **సంవుతత్తస్సా**తి అరక్ఖియకాయసమాచారాదితాయ సంవుతసభావస్స.

ఆగుం న కరోతీతిఆదీహి **చతూహి కారణేహి, పన్తసేనాసనస్సా**తి వివిత్తసేనాసనస్స. **పటిమన్తనపఞ్ఞాయా**తి సబ్బపరప్పవాదానం విపరావత్తమన్తనపఞ్ఞాయ. **మోనం వుచ్చతి ఞాణం** సబ్బతో కిలేసానం నిధుననతో.

ఇసిసత్తమస్సాతి సబ్బఇసీసు జేట్ఠస్స సాధుతమస్స. **సేట్ఠప్పత్తస్సా**తి సేట్ఠం ఉత్తమం సమ్మాసమ్బోధిం పత్తస్స. **అక్ఖరాదీనీ**తి అక్ఖరపదబ్యఞ్జనాకార-నిరుత్తినిద్దేస-సంకాసనపకాసన-వివరణ-విభజనుత్తానీకరణానీతి బ్యఞ్జనత్థపదాని. **సమోధానేత్వా** వినేయ్యజ్ఝాసయానురూపం పకాసనతో కథనతో పదకస్స. పురి-సద్దో ''పుబ్బే''తి ఇమినా సమానత్థోతి ఆహ – **''పురిన్దదస్సాతి సబ్బపఠమం ధమ్మదానదాయకస్సా''**తి. భగవా అసయ్హం సహితుం సమత్థోతి ఆహ **''సమత్థస్సా''**తి. తేనాహ – ''తథాగతం బుద్ధమసయ్హసాహిన''న్తి (ఇతివు॰ ౩౮). **తే పత్తస్సా**తి తే గుణే అనవసేసతో పత్తస్స. విత్థారేత్వా సంకిలేసవోదానధమ్మం బ్యాకరోతీతి బ్యాకరణో, బ్యాకరణో ఏవ **వేయ్యాకరణో. తన్తిపదన్తి** తన్తిం ఆరోపేత్వా ఠపితం పదం.

తణ్హాబన్ధనేన సబ్బేన వా కిలేసబన్ధనేన **అబద్ధస్స. మహాపఞ్ఞాయా**తి మహానుభావాయ పఞ్ఞాయ, మహావిసయాయ వా పఞ్ఞాయ. సబ్బా హి భగవతో పఞ్ఞా మహానుభావా, యథాసకం విసయే మహావిసయా చ ఏకాదివసేన అనవసేసతో

మహావిసయా నామ సబ్బఞ్ఞుతావ. **అనుభావదస్సనట్ఠేనాతి** అచ్ఛరియాచిన్తేయ్యాపరిమేయ్యస్స అత్తనో అనుభావస్స లోకస్స దస్సనట్ఠేన . **యక్ఖస్సాతి** వా లోకేన పూజనీయస్స . అయం ఉపాసకో ఖుజ్జుత్తరా వియ ఉపాసికా సేఖపటిసమ్భిదాప్పత్తోతి ఆహ ''**సోతాపత్తిమగ్గేనేవ పటిసమ్భిదా ఆగతా**''తి. **కిలేసప్పహానవణ్ణం కథేన్తోతి** కిలేసప్పహానం విసయం నిమిత్తం కత్వా వణ్ణం కథేన్తో.

౭౭. సమ్పిణ్డితాతి సన్నిచితా, గన్థితాతి అత్థో. **ఇమే సత్తాతి** యం యదేవ పరిబ్భమన్తా సత్తా. **అత్తనోవ చిన్తయన్తీతి** అవీతతణ్హతాయ సకంయేవ పయోజనం చిన్తేన్తి. తథా హి మతే ఞాతకే అనుసోచన్తాపి తేహి సాధేతబ్బస్స అత్తనో పయోజనస్సేవ వసేన అనుసోచన్తి. **ఉణ్హం అహోసీతి** బలవతా చిత్తస్స సన్తాపేన సన్తత్తం అబ్భన్తరం హదయట్ఠానం ఖదిరఙ్గారసన్తాపితం వియ ఉణ్హం అహోసి. తేనాహ ''**లోహితం విలీయిత్థా**''తి. **పత్తమత్తన్తి** ఏకపత్తపూరమత్తం. అభిసమయసాధికాయ చతుసచ్చదేసనాయ సఙ్ఖేపేనేవ దేసితత్తా ఆహ – '**ఉగ్ఘటితఞ్ఞుపుగ్గలస్స వసేన ధమ్మదేసనా పరినిట్ఠితా**''తి.

ఉపాలిసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౭. కుక్కురవతికసుత్తవణ్ణనా

౭౮. కోలియేసూతి బహువచనవసేనాయం పాళి ఆగతా. **ఏవంనామకే జనపదేతి** అత్థవచనం కస్మా వుత్తన్తి ఆహ ''**సో హి**''తిఆది. న నియమితోతి ''అసుకమ్హి నామ విహారే''తి న నియమేత్వా వుత్తో. **సేనాసనేయేవాతి** ఆవాసేయేవ, న రుక్ఖమూలాదికే. వేసకిరియా ఘాసగ్గహణాదినా సమాదాతబ్బట్ఠేన గోవతం, తస్మిం నియుత్తో **గోవతికో**. తేనాహ ''**సమాదిన్నగోవతో**''తి. యం సన్ధాయాహు వేదవేదినో – ''గచ్ఛం భక్ఖేతి, తిట్ఠం ముత్తేతి, ఉపాహ ఉదకం ధూపేతి, తిణాని ఛిన్దతీ''తిఆది. **అయం అచేలోతి** అచేలకపబ్బజ్జావసేన **అచేలో**, పురిమో పన గోవతికో **కుక్కురవతికోతి** ఏత్థ వుత్తనయానుసారేన అత్థో వత్తబ్బో. **పలికుణ్ఠిత్వాతి** ఉభో హత్థే ఉభో పాదే చ సమిఞ్జిత్వా. ''ఉక్కుటికో హుత్వా''తిపి వదన్తి. గమనం నిప్పజ్జనం గతీతి ఆహ – ''**కా గతీతి కా నిప్ఫత్తీ**''తి. నిప్ఫత్తిపరియోసానా హి విపాకధమ్మప్పవత్తి. కతూపచితకమ్మవసేన అభిసమ్పరేతి ఏత్థాతి **అభిసమ్పరాయో,** పరలోకో. తత్థస్స చ నిప్ఫత్తిం పుచ్ఛతీతి ఆహ – ''**అభిసమ్పరాయమ్హి కత్థ నిబ్బత్తీ**''తి. **కుక్కురవతసమాదానన్తి** కుక్కురభావసమాదానం, ''అజ్జ పట్ఠాయ అహం కుక్కురో''తి కుక్కురభావాధిట్ఠానం.

౭౯. పరిపుణ్ణన్తి యత్తకా కుక్కురవికారా, తేహి పరిపుణ్ణం. తేనాహ ''**అనూన**''న్తి. **అబ్బోకిణ్ణన్తి** తేహి అవోమిస్సం. **కుక్కురాచారన్తి** కుక్కురానం గమనాకారోతిఆదిఆచారేన కుక్కురభావాధిట్ఠానచిత్తమాహ. తథా తథా ఆకప్పేతబ్బతో **ఆకప్పో,** పవత్తిఆకారో. సో పనేత్థ గమనాదికోతి ఆహ ''**కుక్కురానం గమనాకారో**''తిఆది. **ఆచారేనాతి** కుక్కురసీలాచారేన. **వతసమాదానేనాతి** కుక్కురవతాధిట్ఠానేన. కుక్కురచరియాదియేవ **దుక్కరతపచరణం**. తేన గతివిపరియేసాకారేన పవత్తా లద్ధి. **అస్స** కుక్కురవతికస్స **అఞ్ఞా గతి నత్థీతి** ఇతరగతిం పటిక్ఖిపతి, ఇతరాసం పన సమ్భవో ఏవ నత్థీతి. **నిపజ్జమానన్తి** వతసీలాదీనం సంగోపనవసేన సిజ్ఝమానం. యథా సకమ్మకధాతుసద్దా అత్థవిసేసవసేన అకమ్మకా హోన్తి ''విబుద్ధో పురిసో విబుద్ధో కమలసణ్డో''తి, ఏవం అత్థవిసేసవసేన అకమ్మకాపి సకమ్మకా హోన్తీతి దస్సేన్తో ''**న పరిదేవామి న**

అనుత్థునామీ''తిఆదిమాహ. **అనుత్థునసద్దో** చ సకమ్మకవసేన పయుజ్జతి "పురాణాని అనుత్థున"న్తిఆదీసు. **అయఞ్చేత్థ పయోగో**తి ఇమినా గాథాయఞ్చ అనుత్థుననరోదనం అధిప్పేతన్తి దస్సేతి.

౮౦. **వుత్తనయేనేవా**తి ఇమినా **గోవత**న్తి గోవతసమాదానం. **గోసీల**న్తి గవాచారం. **గోచిత్త**న్తి "అజ్జ పట్ఠాయ గోహి కాతబ్బం కరిస్సామీ"తి ఉప్పన్నచిత్తన్తి ఇమమత్థం అతిదిసతి. గ్యాకప్పే పన వత్తబ్బం అవసిట్ఠం ''**కుక్కురాకప్పే వుత్తసదిసమేవా**''తి ఇమినావ అతిదిట్ఠం, విసిట్ఠఞ్చ **యథా పన తత్థా**తిఆదినా వుత్తమేవ. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం కుక్కురవతాదీసు వుత్తనయమేవ.

౮౧. **ఏకచ్చకమ్మకిరియావసేనా**తి ఏకచ్చస్స అకుసలకమ్మస్స కుసలకమ్మస్స కరణప్పసఙ్గేన. **ఇమేస**న్తి గోవతికకుక్కురవతికానం. **కిరియా**తి గోవతభావనాదివసేన పవత్తా కిరియా. **పాకటా భవిస్సతీ**తి "ఇమస్మిం కమ్మచతుక్కే ఇదం నామ కమ్మం భజతీ"తి పాకటా భవిస్సతి.

కాళకన్తి (అం॰ ని॰ టీ॰ ౨.౪.౨౩౨) మలీనం, చిత్తస్స అపభస్సరభావకరణన్తి అత్థో. తం పనేత్థ కమ్మపథసమ్పత్తమేవ అధిప్పేతన్తి ఆహ ''**దసఅకుసలకమ్మపథ**''న్తి. **కణ్హ**న్తి కణ్హాభిజాతిహేతుతో వా కణ్హం. తేనాహ ''**కణ్హవిపాక**''న్తి. అపాయూపపత్తి మనుస్సేసు చ దోభగ్గియం కణ్హవిపాకో, యథా తమభావో వుత్తో, ఏకత్తనిద్దేసేన పన ''**అపాయే నిబ్బత్తనతో**''తి వుత్తం, నిబ్బత్తాపనతోతి అత్థో. **సుక్క**న్తి ఓదాతం, చిత్తస్స పభస్సరభావకరణన్తి అత్థో, సుక్కాభిజాతిహేతుతో వా సుక్కం. తేనాహ ''**సుక్కవిపాక**''న్తి. సగ్గూపపత్తి మనుస్సలోకే సోభగ్గియఞ్చ సుక్కవిపాకో, యథా చ జోతిభావో వుత్తో, ఏకత్తనిద్దేసేన పన ''**సగ్గే నిబ్బత్తనతో**''తి వుత్తం, నిబ్బత్తాపనతోతి అత్థో, **వోమిస్సకకమ్మ**న్తి కాలేన కణ్హం, కాలేన సుక్కన్తి ఏవం మిస్సకవసేన కతకమ్మం. ''**సుఖదుక్ఖవిపాక**''న్తి వత్వా సుఖదుక్ఖానం పవత్తిఆకారం దస్సేతుం ''**మిస్సకకమ్మఞ్హీ**''తిఆది వుత్తం. కమ్మస్స కణ్హసుక్కసమఞ్ఞా కణ్హసుక్కాభిజాతిహేతుతాయాతి, అపచ్చయగామితాయ తదుభయవినిముత్తస్స కమ్మక్ఖయకరకమ్మస్స ఇధ సుక్కపరియాయోపి న ఇచ్ఛితోతి ఆహ – ''**ఉభయ...పే॰... అసుక్కన్తి వుత్త**''న్తి. తత్థ **ఉభయవిపాకస్సా**తి యథాధిగతస్స విపాకస్స. సమ్పత్తిభవపరియాపన్నో హి విపాకో ఇధ "సుక్కవిపాకో"తి అధిప్పేతో, న అచ్చన్తపరిసుద్ధో.

సదుక్ఖన్తి అత్తనా ఉప్పాదేతబ్బేన దుక్ఖేన సదుక్ఖం, దుక్ఖసంవత్తనికన్తి అత్థో. "ఇమస్మిం సుత్తే చేతనా ధురం, ఉపాలిసుత్తే (మ॰ ని॰ ౨.౫౬) కమ్మ"న్తి హేట్ఠా వుత్తమ్పి అత్థం ఇధ సాధయతి విజాననత్థం. **అభిసఙ్ఖరిత్వా**తి ఆయూహిత్వా. తం పన పచ్చయసమవాయసిద్ధితో సంకడ్ఢనం పిణ్డనం వియ హోతీతి ఆహ – ''**సఙ్కడ్ఢిత్వా, పిణ్డం కత్వాతి అత్థో**''తి, **సదుక్ఖం లోక**న్తి అపాయలోకమాహ. **విపాకఫస్సా**తి ఫస్ససీసేన తత్థ విపాకపవత్తమాహ. **భూతకమ్మతో**తి నిబ్బత్తకమ్మతో అత్తనా కతూపచితకమ్మతో. **యథాభూత**న్తి యాదిసం. **కమ్మసభాగవసేనా**తి కమ్మసరిక్ఖకవసేన. **ఉపపత్తి హోతీ**తి అపదాదిభేదా ఉపపత్తి. **కమ్మేన వియ వుత్తా**తి యం కరోతి, తేన ఉపపజ్జతీతి ఏకకమ్మేనేవ జాయమానా వియ వుత్తా అపదాదిభేదా. **ఉపపత్తి చ నామ విపాకేన హోతి** విపాకే సమ్భవన్తే ఏకంసేన తే ఉపపత్తివిసేసా సమ్భవన్తి. యది ఏవం కస్మా "తేన ఉపపజ్జతీ"తి ఉపపత్తికమ్మహేతుకా వుత్తాతి ఆహ ''**యస్మా పనా**''తిఆది. **యేన కమ్మవిపాకేన నిబ్బత్తో**తి యేన కమ్మవిపాకేన విపచ్చమానేన అయం సత్తో నిబ్బత్తోతి వుచ్చతి. **తంకమ్మవిపాకఫస్సా**తి తస్స తస్స కమ్మస్స విపాకభూతా ఫస్సా. కమ్మేన దాతబ్బం దాయం తబ్బిపాకం ఆదియన్తీతి **కమ్మదాయాదా,** ఫస్సా. కమ్మస్స దాయజ్జతా కమ్మఫలస్స దాయజ్జం, తస్మా వుత్తం ''**కమ్మదాయజ్జా**''తి. తేనాహ ''**కమ్మమేవ నేసం దాయజ్జం సన్తక**''న్తి.

తిస్సో చ హేట్ఠిమజ్ఝానచేతనాతి ఇదం అబ్యాబజ్ఝవేదనం వేదియనఏకన్తసుఖుప్పత్తియా హేతుభావసాధనం. యది ఏవం యథావుత్తా **ఝానచేతనా తావ హోతు** ఏకన్తసుఖుప్పత్తిహేతుభావతో. **కామావచరా కిన్తీ**తి కామావచరా పన కుసలచేతనా తంసభావాభావతో కిన్తి కేన పకారేన **అబ్యాబజ్ఝమనోసఙ్ఖారో నామ జాతోతి** చోదేతి, ఇతరో పన న సబ్బా కామావచరకుసలచేతనా తథా గహితా, అథ ఖో ఏకచ్చా ఝానచేతనానుకూలాతి దస్సేన్తో ''**కసిణసజ్జనకాలే కసిణాసేవనకాలే లబ్భన్తీ**''తి ఆహ. తత్థ కసిణాసేవనచేతనా గహేతబ్బా, సా ఉపచారజ్ఝానస్స సాధికా. తేన **కామావచరచేతనా పఠమజ్ఝానచేతనాయ ఘటితాతి** కసిణసజ్జనచేతనాపి కదాచి తాదిసా హోతీతి గహితా. పరికమ్మాదివసేన హి పవత్తా భావనామయా కామావచరకుసలచేతనా పఠమజ్ఝానస్స ఆసన్నతాయ వుత్తా. **చతుత్థజ్ఝానచేతనా తతియజ్ఝానచేతనాయ ఘటితాతి** ఇదం ఏకత్తకాయఏకత్తసఞ్ఞీసత్తావాసవతాయ తంసరిక్ఖకా ఉపేక్ఖాపి ఈదిసేసు ఠానేసు సుఖసరిక్ఖతా, ఏవం సన్తసభావతా ఞాణసహితతా చ. కేచి పన చతుత్థజ్ఝానచేతనానుగుణాతి నిదస్సేన్తా కసిణసజ్జనకాలే కసిణజ్ఝానకాలే కసిణాసేవనకాలే లబ్భతీతి తతియజ్ఝానచేతనాయ ఆసన్నఘటితతా వుత్తాతి వదన్తి, తం తేసం మతిమత్తం, వుత్తనయేనేవ తాసం ఘటితతా వేదితబ్బా. **ఉభయమిస్సకవసేనాతి** ఉభయేసం కుసలాకుసలసఙ్ఖారానం సుఖదుక్ఖానఞ్చ మిస్సకభావవసేన. **వేమానికపేతానన్తి** ఇదం బాహుల్లతో వుత్తం, ఇతరేసమ్పి వినిపాతికానం కాలేన దుక్ఖం హోతియేవ.

తస్స పహానాయాతి తస్స యథావుత్తస్స కమ్మస్స అనుప్పత్తిధమ్మతాపాదనాయ. **యా చేతనాతి** యా అపచయగామినిచేతనా. **కమ్మం పత్వాతి** సుఖకమ్మన్తి వుచ్చమానే **మగ్గచేతనాయ అఞ్ఞో పణ్డరతరో ధమ్మో నామ నత్థి** అచ్చన్తపారిసుద్ధిభావతో. **అకణ్హా అసుక్కాతి ఆగతాతి** ఏత్థ సుక్కభావపటిక్ఖేపకారణం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. తేనాహ ''**ఇదం పన కమ్మచతుక్కం పత్వా**''తిఆది.

౮౨. అనియ్యానికపక్ఖేతి అచేళకపబ్బజ్జాయ కుక్కురవతే చ. **యోగేతి** ఞాయధమ్మపటిపత్తియన్తి అత్థో. **యోనేనాతి** యో తిత్థియపరివాసో తేన భగవతా **పఞ్ఞత్తో**. యం తిత్థియపరివాసం సమాదియిత్వాతి అయమేత్థ యోజనా. **ఘంసిత్వా** సువణ్ణం వియ నిఘంసోప్పలే. **కోట్టేత్వా** హత్థేన వియ కులాలభాజనం.

వూపకట్ఠోతి వివిత్తో ఏకీభూతో. **పేసితత్తోతి** నిబ్బానం పతి పేసితత్తో. కామం **తదనుత్తరం బ్రహ్మచరియపరియోసానం... పే.... విహాసీతి** ఇమినావ అరహత్తనికూటేన దేసనా నిట్ఠాపితా హోతి, ఆయస్మతో పన సేనియస్స పటిపత్తికిత్తనపరమేతం ఉజుకం ఆపన్నఅరహత్తభావదీపనం, యదిదం ''అఞ్ఞతరో ఖో పనా''తిఆదివచనన్తి ఆహ ''**అరహత్తనికూటేనేవా**''తి. అరహత్తాధిగమోయేవ తస్స తేసం **అబ్భన్తరతా**. సేసం సబ్బం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

కుక్కురవతికసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౮. అభయరాజకుమారసుత్తవణ్ణనా

౮౩. జాతియా అసమానో నిహీనాచరియో పరదత్తూపజీవికాయ మాతుయా కుచ్ఛియం జాతో పాదసికపుత్తో. నిన్దావసేన వదతి ఏతేనాతి వాదో అగుణోతి ఆహ – ''**వాదం ఆరోపేహీతి దోసం ఆరోపేహీ**''తి. నిబ్బత్తవసేన నిరయం అరహతి, నిరయసంవత్తనియేన వా కమ్మేన నిరయే నియుత్తో **నేరయికో. ఆపాయికోతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. అవీచిమ్హి ఉప్పజ్జిత్వా తత్థ ఆయుకప్పసఞ్ఞితం అన్తరకప్పం తిట్ఠతీతి **కప్పట్ఠో**. నిరయూపపత్తిపరిహారణవసేన తికిచ్ఛితుం

సక్కుణేయ్యాతి తేకిచ్ఛో, న తేకిచ్ఛో **అతేకిచ్ఛో. ద్వే అన్తే మోచేత్వాతి** ఫరుసం వా అప్పియం వా కప్పేయ్యాతి ద్వే కోట్ఠాసే ముఞ్చిత్వా తే అనామసిత్వా పుచ్ఛితం అత్థం తతో బహి కరోన్తో ఉగ్గిలతి నామ. తం పన ఏవం కాతుం న సక్కోతీతి ఆహ – **''ఉగ్గిలితుం బహి నీహరితుం న సక్ఖితీ''**తి. ఏవమేవాయం పుచ్ఛా న గహేతబ్బా, అయమేత్థ దోసోతి తం అపుచ్ఛం కరోన్తో అపనయన్తో ఓగిలతి నామ, తథా పన అసక్కోన్తో పతిట్ఠాపేన్తో న ఓగిలతి నామ, భగవా పన తమత్థం ఓకాసమ్పి అకరోన్తో ఉభయథాపి అసక్ఖితి వేదితబ్బో. కథం? భగవా హి **''న ఖ్వేత్థ రాజకుమార ఏకంసేనా''**తి వదన్తో నిగణ్ఠస్స అధిప్పాయం విపరివత్తేతి, ఉభో అన్తే మోచేత్వా పఞ్హం విస్సజ్జేసి, ఏవం తావ ఉగ్గిలితుం అసక్ఖి. ''న తత్ర రాజకుమార ఏకంసేనా''తి వదన్తో ఏవ చ ''నాయం పుచ్ఛా ఏవం అవిభాగేన పుచ్ఛితబ్బా, విభజిత్వా పన పుచ్ఛితబ్బా''తి పుచ్ఛాయ దోసం దీపేన్తో తం హారేన్తో ఓగిలితుమ్పి సక్ఖతీతి.

ఉట్ఠాతుం న సక్ఖిస్సతి చిత్తస్స అఞ్ఞథా పవత్తియా. అభయో ద్వే మగ్గే కతపరిచయో ఛేకో నిపుణో వాదసీలో చ హుత్వా విచరతి. తేనాహ – **''సో వాదజ్ఝాసయతాయ తస్స వచనం సమ్పటిచ్ఛన్తో 'ఏవం, భన్తే'తి ఆహా''**తి.

౮౫. ఏవరూపన్తి యా పరేసం అప్పియా అమనాపా దురుత్తవాచా, ఏవరూపా వాచా, న పన ఫరుసవాచా. ఫరుసవాచాయ హి సేతుఘాతో తథాగతానం. చేతనాఫరుసతాయ హి ఫరుసవాచా ఇచ్ఛితా, న పరేసం అప్పియతామత్తేన. **నట్ఠా నిగణ్ఠా** ఓగిలికాదిసమ్మతస్స పఞ్హస్స ఏకవచనేన విద్ధంసితత్తా.

౮౬. దారకస్స అఙ్కే నిసీదనస్స కారణం దస్సేతుం **''లేసవాదినో''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **లేసవాదినోతి** ఛలవాదినో, వాదమగ్గే వా అపరిపుణ్ణతాయ లేసమత్తేనేవ వాదసీలా. **ఓసటసఙ్గామోతి** అనేకవారం పరవాదమద్దనవసేన ఓతిణ్ణవాదసఙ్గామో. **విజ్ఝిత్వాతి** నఖేన విజ్ఝిత్వా. **ఇమమేవాతి** య్వాయం దారకో అత్తనో వాదభఙ్గపరిహారణత్థం ఇమినా అఙ్కే నిసీదాపితో, ఇమమేవ **అస్స దారకం** ఉపమం నిస్సయం కత్వా **వాదం భిన్దిస్సామి**. ''అస్స వాదం అప్పటితతాయ ఉపమాయ భఞ్జిస్సామీ''తి **చిన్తేత్వా**.

అపనేయ్యం అస్స అహన్తి అస్స దారకస్స ముఖతో అహం తం అపనేయ్యం. అభూతత్థోవ అభూతం ఉత్తరపదలోపేనాతి ఆహ **''అభూతన్తి అభూతత్థ''**న్తి. అతచ్ఛన్తి తస్సేవ వేవచనన్తి ఆహ **''అతచ్ఛన్తి న తచ్ఛ''**న్తి. **అభూతన్తి** వా అసన్తం అవిజ్జమానం. **అతచ్ఛన్తి** అతథాకారం. **అనత్థసంహితన్తి** దిట్ఠధమ్మికేన, సమ్పరాయికేన వా అనత్థేన సంహితం, అనత్థే వా సంహితం, న అత్థోతి వా అనత్థో, అత్థస్స పటిపక్ఖో సభావో, తేన సంహితన్తి **అనత్థసంహితం,** పిసుణవాచం సమ్ఫప్పలాపఞ్చాతి అత్థో. ఏవమేత్థ చతుబ్బిధస్సపి వచీదుచ్చరితస్స గహితతా దట్ఠబ్బా.

దుప్పయుత్తోతి దుప్పటిపన్నో. **న తం తథాగతో భాసతి** అభూతతాదిదోసదుట్ఠత్తా. **తమ్పి తథాగతో న భాసతి** భూతత్థేపి అనత్థసంహితతాదిదోసదుట్ఠత్తా.

ఠానం కారణం ఏతిస్సా అత్థీతి ఠానియా క-కారస్స య-కారం కత్వా, న ఠానియాతి అట్ఠానియా, నిక్కారణా అయుత్తియుత్తా, సా ఏవ కథాతి **అట్ఠానియకథా. అత్తపచ్చక్ఖకథం కథేమాతి** అత్తనా ఏవ పచ్చక్ఖం కత్వా పవత్తియమానం ఛలకథం కథేమ.

గామికమహల్లకో “ఇమే మం వఞ్చేతుకామా, అహమేవ దాని ఇమే వఞ్చేస్సామీ”తి చిన్తేత్వా ‘‘**ఏవం భవిస్సతీ**’’తిఆదిమాహ. ‘‘**న మయం దాసా**’’**తిపి వత్తుం నాసక్ఖింసు** పుబ్బే తథాకతికాయ కతత్తా.

తతియం తతియమేవాతి ద్వీసుపి పక్ఖేసు తతియం తతియమేవ వాచం. **భాసితబ్బకాలం అనతిక్కమిత్వాతి** యస్స యదా యథా భాసితబ్బం, తస్స తదా తథేవ చ భాసనతో భాసితబ్బం కారణం భాసితబ్బకాలఞ్చ అనతిక్కమిత్వావ భాసతి.

౮౭. ఠానుప్పత్తికఞాణేనాతి ఠానే ఏవ ఉప్పజ్జనకఞాణేన. తస్మిం తస్మిం కారణే తస్స తం తం అవత్థాయ ఉప్పజ్జనకఞాణేన, ధమ్మానం యథాసభావతో అవబుజ్ఝనసభావోతి **ధమ్మసభావో**. ధమ్మే సభావధమ్మే అనవసేసే వా యాథావతో ఉపధారేతీతి **ధమ్మధాతు,** సబ్బఞ్ఞుతా. తేనాహ ‘‘**సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్సేతం అధివచన**’’న్తి. **సుప్పటివిద్ధన్తి** సబ్బం ఞేయ్యధమ్మం సుట్ఠు పటివిజ్ఝనవసేన, సుట్ఠు పటివిద్ధన్తి అత్థో. తేనాహ ‘‘**హత్థగతం భగవతో**’’తి. **నేయ్యపుగ్గలవసేన పరినిట్ఠితాతి** కథాపరివిభాగేన అయమేవ దేసనా చత్తారి అరియసచ్చాని దస్సేత్వా అరహత్తం పచ్చక్ఖాసీతి.

అభయరాజకుమారసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౯. బహువేదనియసుత్తవణ్ణనా

౮౮. పఞ్చకఙ్గోతి వడ్ఢకీకిచ్చసాధనే వాసిఆదిపఞ్చకం అఙ్గం సాధనం ఏతస్మిన్తి పఞ్చకఙ్గో. ధమ్మాదివత్థూనం థపనట్ఠేన **థపతి. పణ్డితఉదాయిత్థేరో,** న కాళుదాయీ థేరో.

౮౯. పరియాయతి అత్తనో ఫలం వత్తేతీతి **పరియాయో,** కారణం. వేదనాసన్నిస్సితో చ కాయికచేతసికభావో **కారణం.** తేనాహ – ‘‘**కాయికచేతసికవసేన ద్వే వేదితబ్బా**’’తి. తత్థ పసాదకాయసన్నిస్సితా కాయికా, చేతోసన్నిస్సితా చేతసికా. **సుఖాదివసేన తిస్సోతి** ఏత్థ సుఖదుక్ఖుపేక్ఖానాని సుఖాదివేదనాయ కారణం. తాని హి పవత్తినిమిత్తాని కత్వా తత్థ సుఖాదిసద్దప్పవత్తి, ఇమినా నయేన సేసేసుపి యథారహం కారణం నిద్ధారేత్వా వత్తబ్బం. **ఉపవిచారవసేనాతి** ఆరమ్మణం ఉపేచ్చ సవిసేసపవత్తివసేన. యస్మిఞ్హి ఆరమ్మణే సోమనస్సవేదనా పవత్తతి, ఆరమ్మణతాయ తం ఉపగన్త్వా ఇతరవేదనాహి విసిట్ఠతాయ సవిసేసం తత్థ పవత్తి. తేనాహ ‘‘**సోమనస్సట్ఠానియం రూపం ఉపవిచరతీ**’’తి. ఏస నయో సేసవేదనాసు **గేహస్సితానీతి** గేహనిస్సితాని.

౯౦. పరియాయేనాతి “ఇదమేత్థ దుక్ఖస్మిన్తి వదామీ”తి వుత్తట్ఠానం సన్ధాయ వదతి. **తం దస్సేన్తోతి** కామఞ్చేత్థ సుత్తే – “ద్వేపానన్ద, వేదనా వుత్తా”తి ద్వే ఆదిం కత్వా వేదనా దస్సితా, ఏకాపి పన దస్సితా ఏవాతి దస్సేన్తో. **ఉపత్థమ్భేతున్తి** ఏకాపి వేదనా వుత్తా మయా పరియాయేన, ఏవం సతి ద్వేపి వత్తబ్బాతి ఏవం తస్స వాదం ఉపత్థమ్భేతుం. కథం పన ఏకా వేదనా వుత్తాతి? యం కిఞ్చి వేదయితం సుఖం వా దుక్ఖం వా అదుక్ఖమసుఖం వా, ఇదమేత్థ దుక్ఖస్మిన్తి వదామీతి. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం **ఇతివుత్తకవణ్ణనాయం** (ఇతివు॰ అట్ఠ॰ ౫౩ ఆదయో) పరమత్థదీపనియం వుత్తనయేన వేదితబ్బం.

కథం పనేత్థ రూపావచరచతుత్థే అరూపేసు సఞ్ఞావేదయితనిరోధే సుఖం ఉద్ధతన్తి ఆహ ‘‘**ఏత్థ చా**’’తిఆది. **సన్తట్ఠేనాతి** పటిపక్ఖధమ్మానం వూపసన్తభావేన. **పణీతట్ఠేనాతి** భావనావిసేసవిసిట్ఠేన అతప్పకభావేనేవ సేట్ఠభావేన చ, పచ్చయవిసేసేన

పధానభావం నీతన్తిపి పణీతం. **వేదయితసుఖం** నామ వేదనాభూతం సుఖన్తి కత్వా. **అవేదయితసుఖం నామ యావతా నిద్దుక్ఖతా, తావతా సుఖన్తి వుచ్చతీతి.**అథ వా **నిరోధో** సుట్ఠు ఖాదతి ఖనతి కాయికచేతసికాబాధన్తి వత్తబ్బతం అరహతి సత్తాహమ్పి తత్థ దుక్ఖస్స నిరుజ్ఝనతో. తేనాహ ''**నిద్దుక్ఖభావసఙ్ఖాతేన సుఖట్ఠేనా**''తి.

౯౧. **యస్మిం యస్మిం** భవే, చిత్తుప్పాదే, అవత్థాయ వా నిద్దుక్ఖభావో, దుక్ఖస్స పటిపక్ఖతా అనుపలబ్భనేన దుక్ఖవివిత్తం, తం సుఖస్మింయేవ పఞ్ఞపేతి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

బహువేదనీయసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౧౦. అపణ్ణకసుత్తవణ్ణనా

౯౩. **నానావిధాతి** నానావిధదిట్ఠికా **సమణబ్రాహ్మణాతి** పబ్బజ్జామత్తేన సమణా, జాతిమత్తేన బ్రాహ్మణా చ. **దస్సనన్తి** దిట్ఠి. **గహితన్తి** అభినివిస్స గహితం. ఇతి తే అత్తనో దస్సనం గహేతుకామా పుచ్ఛన్తి. **వినా దస్సనేన లోకో న నియ్యాతీతి** విమోక్ఖభావనాయ ఏకేన దస్సనేన వినా లోకో సంసారదుక్ఖతో న నిగచ్ఛతి. **ఏకదిట్ఠియమ్పి పతిట్ఠాతుం నాసక్ఖింసు** సద్ధాకారాభావతో. తథా హి తే ఇమాయ దేసనాయ సరణేసు పతిట్ఠహింసు. యస్మా అవిపరీతే సద్ధేయ్యవత్థుస్మిం ఉప్పన్నసద్ధా "ఆకారవతీ"తి అధిప్పేతా, తస్మా యో లోకే అవిపరీతధమ్మదేసనా, అయమేవేసాతి పవత్తా మగ్గసాధనగతాయ సద్ధాయ కారణభావతో తన్నిస్సయా సద్ధా, సా **ఆకారవతీతి** వుత్తా. అవత్థుస్మిఞ్హి సద్ధా అయుత్తకారణతాయ న ఆకారవతీ. **ఆకారవతీతి** ఏత్థ **వతీ**-సద్దో న కేవలం అత్థితామత్తదీపకో, అథ ఖో అతిసయత్థదీపకో పాసంసత్థదీపకో వా దట్ఠబ్బో. తేన **ఆకారవతీతి** సద్ధేయ్యవత్థువసేన అతిసయకారణవతీతి వా పాసంసకారణవతీతి వా అయమేత్థ అత్థో. **అపణ్ణకోతి** ఏత్థ యథా కఞ్చి అత్థం సాధేతుం ఆరద్ధస్స పయోగో విరద్ధో, తత్థ అకారకో వియ హోతి పునపి ఆరభితబ్బతాయ. **అవిరద్ధో** పన అత్థస్స సాధనతో అపణ్ణకో, ఏవం అయమ్పి ధమ్మో అభిభవిత్వా పవత్తనతో ఏకంసతో "అపణ్ణకో"తి వుత్తో. తేనాహ ''**అవిరద్ధో అద్వేజ్ఝగామీ ఏకంసగాహికో**''తి.

౯౪. **తబ్బిపచ్చనీకభూతాతి** తస్సా మిచ్ఛాదిట్ఠియా పచ్చనీకభూతా.

౯౫. **నేసన్తి** కుసలానం ధమ్మానం. **అకుసలతో నిక్ఖన్తభావేతి** అసంకిలిట్ఠభావే. **ఆనిసంసోతి** సుద్ధవిపాకతా. **విసుద్ధిపక్ఖోతి** విసుద్ధిభావో పరియోదాతతా. అభూతధమ్మస్స దిట్ఠిభావస్స సఞ్ఞాపనా ఆచిక్ఖనా **అభూతధమ్మసఞ్ఞాపనా.** సావజ్జేసు పరమవజ్జే మిచ్ఛాదస్సనే పగ్గహణన్తి కుతో సుసీల్యస్స పగ్గహోతి ఆహ – ''**మిచ్ఛాదస్సనం గణ్హన్తస్సేవ సుసీల్యం పహీనం హోతీ**''తి. **మిచ్ఛాదిట్ఠిఆదయోతి** ఏత్థ మిచ్ఛాసఙ్కప్పో పరలోకాభావచిన్తా, మిచ్ఛావాచా పరలోకాభావవాదభూతో ముసావాదో, అరియానం పచ్చనీకతాదయో. **అపరాపరం ఉప్పజ్జనవసేనాతి** పునప్పునం చిత్తే ఉప్పజ్జనవసేన. **పాపకా అకుసలా ధమ్మాతి** పచ్చవేక్ఖణసఞ్ఞాపనాదికాలే ఉప్పజ్జనకా తథాపవత్తా అకుసలఖన్ధా.

కలిగ్గహోతి అనత్థపరిగ్గహో. సో పన యస్మా దిట్ఠేవ ధమ్మే అభిసమ్పరాయఞ్చ పరాజయో హోతీతి ఆహ ''**పరాజయగ్గాహో**''తి. **దుస్సమత్తోతి** ఏత్థ **దు**-సద్దో "సమాదిన్నో"తి ఏత్థాపి ఆనేత్వా యోజేతబ్బోతి ఆహ ''**దుప్పరామట్ఠో**''తి. యథా దుప్పరామట్ఠో హోతి, ఏవం సమాదిన్నో దుస్సమత్తో దుసమాదిన్నో వుత్తో. **సకవాదమేవ ఫరిత్వాతి** అత్తనో నత్థికవాదమేవ "ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞ"న్తి (మ. ని. ౨.౧౮౭; ౩.౨౭-౨౮) అవధారేన్తో అఞ్ఞస్స ఓకాసఅదానవసేన

ఘరిత్వా. తేనాహ ''**అధిముచ్చిత్వా**''తి. ''సమ్బుద్ధో''తిఆది అధిముచ్చనాకారదస్సనం. **రిఞ్చతీ**తి వివేచేతి అపనేతి. తేనాహ ''**వజ్జేతీ**''తి.

౯౬. **కటగ్గహో**తి కతం సబ్బసో సిద్ధిమేవ కత్వా గహణం. సో పన జయలాభో హోతీతి వుత్తం ''**జయగ్గాహో**''తి. **సుగ్గహితో**తి సుట్ఠుకరణవసేన గహితో. **సుపరామట్ఠో**తి సుట్ఠు పరాపరం ఆసేవనవసేన ఆమట్ఠో . ఉభయేనపి తస్స కమ్మస్స కతూపచితభావం దస్సేతి, **నోత్థిభావావహత్తఞ్చ** సగ్గుపపత్తిసంవత్తనతో పాపసభావపహానతో చ.

౯౭. **సహత్థా కరోన్తస్సా**తి (దీ॰ ని॰ టీ॰ ౧.౧౬౬; సం॰ ని॰ టీ॰ ౨.౩.౨౧౧) సహత్థేనేవ కరోన్తస్స. నిస్సగ్గియథావరాదయోపి ఇధ సహత్థకరణేనేవ సఙ్గహితా. **పచనం** దహనం విబాధనన్తి ఆహ ''**దణ్డేన పీళేన్తస్సా**''తి. **సోకం సయం కరోన్తస్సా**తి పరస్స సోకకారణం సయం కరోన్తస్స, సోకం వా ఉప్పాదేన్తస్స. **పరేహి** అత్తనో వచనకరేహి. **సయమ్పి ఫన్దతో**తి పరస్స విబాధనపయోగేన సయమ్పి ఫన్దతో. **అతిపాతయతో**తి పదం సుద్ధకత్తుఅత్థే హేతుకత్తుఅత్థే చ వత్తతీతి ఆహ ''**హనన్తస్సపి హనాపేన్తస్సాపీ**''తి.

ఘరస్స భిత్తి అన్తో బహి చ సన్ధితా హుత్వా ఠితా **ఘరసన్ధి**. కిఞ్చిపి అసేసేత్వా నిరవసేసమేవ లోపోతి **నిల్లోపో**. ఏకాగారే నియుత్తో విలోపో **ఏకాగారికో**. పరితో సబ్బసో పన్థే హననం **పరిపన్థో**. **పాపం న కరీయతి** పుబ్బే అసతో ఉప్పాదేతుం అసక్కుణేయ్యత్తా, తస్మా **నత్థి పాపం**. యది ఏవం కథం సత్తా పాపం పటిపజ్జన్తీతి ఆహ – ''**సత్తా పన కరోమాతి ఏవంసఞ్ఞినో హోన్తీ**''తి. ఏవం కిరస్స హోతి ''ఇమేసఞ్హి సత్తానం హింసాదికిరియా న అత్తానం ఫుసతి తస్స నిచ్చతాయ నిబ్బికారత్తా, సరీరం పన అచేతనం కట్ఠకలిఙ్గరూపమం, తస్మిం వికోపితేపి న కిఞ్చి పాప''న్తి. **ఖురనేమినా**తి నిసితఖురమయనేమినా. గఙ్గాయ దక్ఖిణదిసా అప్పతిరూపదేసో, ఉత్తరదిసా పతిరూపదేసోతి అధిప్పాయేన ''దక్ఖిణఞ్చే''తిఆది వుత్తన్తి ''**దక్ఖిణతీరే మనుస్సా కక్ఖళా**''తిఆదిమాహ.

మహాయాగన్తి మహావిజితయఞ్ఞసదిసం మహాయాగం. **సీలసంయమేనా**తి కాయికవాచసికసంవరేన. **సచ్చవచనేనా**తి సచ్చవాచాయ. తస్స విసుం వచనం లోకే గరుతరపుఞ్ఞసమ్మతభావతో. యథా హి పాపధమ్మేసు ముసావాదో గరు, ఏవం పుఞ్ఞధమ్మేసు సచ్చవాచా. తేనాహ భగవా – ''ఏకం ధమ్మమతీతస్సా''తిఆది (ధ॰ ప॰ ౧౭౬). **వుత్తనయేనేవా**తి కణ్హపక్ఖే వుత్తనయేన. తత్థ హి – ''నత్థి పాపం, నత్థి పాపస్స ఆగమో''తి ఆగతం, ఇధ ''అత్థి పుఞ్ఞం, అత్థి పుఞ్ఞస్స ఆగమో''తి ఆగతం, అయమేవ విసేసో. **సేసం వుత్తసదిసమేవా**తి ''తేసమేతం పాటికఙ్ఖ''న్తి ఏవమాదిం సన్ధాయ వదతి, తం హేట్ఠా పురిమవారసదిసం.

౧౦౦. **ఉభయేనా**తి హేతుపచ్చయపటిసేధవచనేన. **సంకిలేసపచ్చయ**న్తి సంసారే పరిబ్భమనేన కిలిన్నస్స మలినభావస్స కారణం. వుత్తవిపరియాయేన **విసుద్ధిపచ్చయ**న్తి సద్దత్థో వేదితబ్బో. **బల**న్తిఆదీసు సత్తానం సంకిలేసావహం వోదానావహఞ్చ ఉస్సాహసఙ్ఖాతం **బలం వా,** సూరవీరభావసఙ్ఖాతం **వీరియం వా,** పురిసేన కత్తబ్బో **పురిసథామో వా,** సో ఏవ పరం పరం ఠానం అక్కమనప్పత్తియా **పురిసపరక్కమో వా నత్థి న** ఉపలబ్భతి.

సత్వయోగతో, రూపాదీసు సత్తవిసత్తతాయ చ **సత్తా**. పాణనతో అస్సాసపస్సాసవసేన పవత్తియా **పాణా**. తే పన సో ఏకిన్ద్రియాదివసేన విభజిత్వా వదతీతి ఆహ ''**ఏకిన్ద్రియో**''తిఆది. అణ్డకోసాదీసు భవనతో **భూతా**తి వుచ్చన్తీతి ఆహ

‘‘**అణ్డకోస…పే…. వదన్తీ**’’తి. జీవనతో పాణం ధారేన్తో వియ వడ్డనతో **జీవాతి** ఏవం సత్తపాణభూతజీవేసు సద్దత్థో వేదితబ్బో. నత్థి ఏతేసం సంకిలేసవిసుద్ధీసు వసోతి **అవసా**. నత్థి నేసం బలం వీరియఞ్చాతి **అబలా అవీరియా. నియతతాతి** అచ్ఛేజ్జసుత్తావుతాభేజ్జమణి వియ నియతపవత్తనతాయ గతిజాతిబన్ధపజహవసేన నియామో. **తత్థ తత్థ గమనన్తి** ఛన్నం అభిజాతీనం తాసు తాసు గతీసు ఉపగమనం సమవాయేన సమాగమో. **సభావోయేవాతి** యథా కణ్టకస్స తిక్ఖతా, కబిట్ఠఫలానం పరిమణ్డలతా, మిగపక్ఖీనం విచిత్తాకారతా, ఏవం సబ్బస్సపి లోకస్స హేతుపచ్చయేన వినా తథా తథా పరిణామో, అయం సభావోయేవ అకిత్తిమోయేవ. తేనాహ ‘‘**యేన హీ**’’తిఆది.

సకుణే హనతీతి **సాకుణికో**, తథా **సూకరికో. లుద్దోతి** అఞ్ఞోపి యో కోచి మాగవికో నేసాదో. పాపకమ్మపసుతతాయ **కణ్హాభిజాతి నామ. భిక్ఖూతి** సాకియా భిక్ఖూ, మచ్ఛమంసఖాదనతో **నీలాభిజాతీతి వదన్తి**. ఞాయలద్ధేపి పచ్చయే భుఞ్జమానా ఆజీవకసమయస్స విలోమగాహితాయ ‘‘**పచ్చయేసు కణ్టకే పక్ఖిపిత్వా ఖాదన్తీ**’’తి వదన్తి. **ఏకే పబ్బజితా** , యే సవిసేసం అత్తకిలమథానుయోగమనుయుత్తా. తథా హి తే కణ్టకే వత్తేన్తా వియ హోన్తీతి **కణ్టకవుత్తికాతి** వుత్తా. ఠత్వా భుఞ్జనదానపటిక్ఖేపాదివతసమాయోగేన **పణ్డరతరా. అచేలకసావకాతి** ఆజీవకసావకే వదతి. **తే కిర** ఆజీవకలద్ధియా విసుద్ధచిత్తతాయ నిగణ్ఠేహిపి **పణ్డరతరా**. నన్దాదయో హి తథారూపాయ పటిపత్తియా పత్తబ్బా, తస్మా నన్దాదయో నిగణ్ఠేహి ఆజీవకసావకేహి చ పణ్డరతరాతి వుత్తా ‘‘**సుక్కాభిజాతీ**’’తి.

అయమేతేసం లద్ధీతి సాకుణికాదిభావూపగమనేన కణ్హాభిజాతిఆదీసు దుక్ఖం సుఖఞ్చ పటిసంవేదేన్తా అనుక్కమేన మహాకప్పానం చుల్లాసీతిసహస్సాని ఖేపేత్వా ఆజీవకభావూపగమనేన పరమసుక్కాభిజాతియం ఠత్వా సంసారతో సుజ్ఝన్తీతి అయం తేసం నియతి ఆజీవకానం లద్ధి.

“నత్థి దిన్న”న్తి వదన్తో నత్థికో దానస్స ఫలం పటిక్ఖిపతీతి ఆహ – ‘‘**నత్థికదిట్ఠి విపాకం పటిబాహతీ**’’తి. తథా చేవ హేట్ఠా సంవణ్ణితం “నత్థికదిట్ఠి హి నత్థితమాహా”తి. **అహేతుకదిట్ఠి ఉభయన్తి** కమ్మం విపాకఞ్చ ఉభయం. నో హి “అహేతూ అపచ్చయా సత్తా సంకిలిస్సన్తి విసుజ్ఝన్తీ”తి వదన్తో కమ్మస్స వియ విపాకస్సపి సంకిలేసవిసుద్ధీనం పచ్చయత్తాభావవచనతో తదుభయం పటిబాహతి నామ. **విపాకో పటిబాహితో హోతి** అసతి కమ్మే విపాకాభావతో. **కమ్మం పటిబాహితం హోతి** అసతి విపాకే కమ్మస్స నిరత్థకభావాపత్తితో. **అత్థతోతి** సరూపేన. **ఉభయపటిబాహకాతి** విసుం విసుం తంతందిట్ఠితా వుత్తాపి సబ్బే తే నత్థికాదయో నత్థికదిట్ఠిఆదివసేన పచ్చేకం తివిధదిట్ఠికా ఏవ ఉభయపటిబాహకత్తా. “ఉభయపటిబాహకా”తి హి హేతువచనం. **అహేతుకవాదా చాతిఆది** పటిఞ్ఞావచనం. యో హి విపాకపటిబాహనేన నత్థికదిట్ఠికో, సో అత్థతో కమ్మపటిబాహనేన అకిరియదిట్ఠికో, ఉభయపటిబాహనేన అహేతుకదిట్ఠికో చ హోతి. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో.

సజ్ఝాయన్తీతి తం దిట్ఠిదీపకం గన్థం ఉగ్గహేత్వా పఠన్తి. **వీమంసన్తీతి** తస్స అత్థం విచారేన్తి. **తేసన్తిఆది** వీమంసనాకారదస్సనం. **తస్మిం ఆరమ్మణేతి** యథాపరికప్పితకమ్మఫలాభావదీపకే “నత్థి దిన్న”న్తిఆదినయప్పవత్తాయ లద్ధియా ఆరమ్మణే. **మిచ్ఛాసతి సన్తిట్ఠతీతి** “నత్థి దిన్న”న్తిఆదివసేన అనుస్సవూపలద్ధే అత్థే తదాకారపరివితక్కనేహి సవిగ్గహే వియ సరూపతో చిత్తస్స పచ్చుపట్ఠితే చిరకాలపరిచయేన “ఏవమేత”న్తి నిజ్ఝానక్ఖమభావూపగమనేన నిజ్ఝానక్ఖన్తియా తథా గహితే పునప్పునం తథేవ ఆసేవన్తస్స బహులీకరోన్తస్స మిచ్ఛావితక్కేన సమాదియమానా మిచ్ఛావాయాముపత్థమ్భితా అతంసభావం “తంసభావ”న్తి గణ్హన్తీ మిచ్ఛాసతీతి లద్ధనామా తంలద్ధిసహగతా తణ్హా సన్తిట్ఠతి . **చిత్తం ఏకగ్గం హోతీతి** యథావుత్తవితక్కాదిపచ్చయలాభేన తస్మిం ఆరమ్మణే అవట్ఠితతాయ అనేకగ్గం పహాయ ఏకగ్గం

అప్పితం వియ హోతి. మిచ్ఛాసమాధిపి హి పచ్చయవిసేసేహి లద్ధభావనాబలేహి కదాచి సమాధానపతిరూపకిచ్చకరో హోతియేవ వాలవిజ్ఝనాదీసు వియాతి దట్ఠబ్బం. **జవనాని జవన్తీ**తి అనేకక్ఖత్తుం తేనాకారేన పుబ్బభాగియేసు జవనవారేసు పవత్తేసు సబ్బపచ్ఛిమే జవనవారే సత్త జవనాని జవన్తి. **పఠమజవనే పన సతేకిచ్ఛా హోన్తి, తథా దుతియాదీసూ**తి ధమ్మసభావదస్సనమేతం, న పన తస్మిం ఖణే తేసం సతేకిచ్ఛభావాపాదనం కేనచి సక్కా కాతుం.

తత్థాతి తేసు తీసు మిచ్ఛాదస్సనేసు. **కోచి ఏకం దస్సనం ఓక్కమతీ**తి యస్స ఏకస్మింయేవ అభినివేసో ఆసేవనా చ పవత్తా, సో ఏకంయేవ దస్సనం ఓక్కమతి. యస్స పన ద్వీసు, తీసుపి వా అభినివేసనా పవత్తా, సో **ద్వే తీణి ఓక్కమతి**. ఏతేన యా పుబ్బే ఉభయపటిబాహనతాముఖేన వుత్తా అత్థసిద్ధా సబ్బదిట్ఠికతా, సా పుబ్బభాగియా. యా పన మిచ్ఛత్తనియామోక్కన్తి భూతా, సా యథాసకం పచ్చయసముదాగమసిద్ధితో భిన్నారమ్మణానం వియ విసేసాధిగమానం అఞ్ఞమఞ్ఞం ఏకజ్ఝం అనుప్పత్తియా అసంకిణ్ణా ఏవాతి దస్సేతి. **ఏకస్మిం ఓక్కన్తేపీ**తిఆదినా తిస్సన్నమ్పి దిట్ఠీనం సమానబలతం సమానఫలతఞ్చ దస్సేతి, తస్మా తిస్సోపి చేతా ఏకస్స ఉప్పన్నా అఞ్ఞమఞ్ఞం అబ్బోకిణ్ణా ఏవ, ఏకాయ విపాకే దిన్నే ఇతరా అనుబలప్పదాయికా హోన్తి. **వట్టఖాణు నామా**తి ఇదం వచనం నేయ్యత్థం, న నీతత్థన్తి తం వివరిత్వా దస్సేతుం **కిం పనేసా**తిఆది వుత్తం, అకుసలం నామేతం అబలం దుబ్బలం, న కుసలం వియ మహాబలన్తి ఆహ – ‘‘**ఏకస్మింయేవ అత్తభావే నియతో**’’తి. అఞ్ఞథా సమ్మత్తనియామో వియ మిచ్ఛత్తనియామోపి అచ్చన్తికో సియా. యది ఏవం వట్టఖాణుకజోతనా కథన్తి ఆహ ‘‘**ఆసేవనవసేన పనా**’’తిఆది, తస్మా యథా ‘‘సకిం నిముగ్గో నిముగ్గోవ హోతీ’’తి (అ॰ ని॰ ౭.౧౫) వుత్తం, ఏవం వట్టఖాణుకజోతనా. యాదిసే హి పచ్చయే పటిచ్చ అయం తంతందస్సనం ఓక్కన్తో పున కదాచి తప్పటిపక్ఖే పచ్చయే పటిచ్చ తతో సీసుక్ఖిపనమస్స న హోతీతి న వత్తబ్బం. తేన వుత్తం ‘‘**యేభుయ్యేనా**’’తి.

తస్మాతి యస్మా ఏవం సంసారఖాణుభావస్సపి పచ్చయో అకల్యాణజనో, తస్మా. **భూతికామో**తి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థానం వసేన అత్తనో గుణేహి వడ్ఢికామో. యం పనేత్థ కేచి వదన్తి ‘‘యథా చిరకాలభావనాయ పరిపాకూపగమలద్ధబలత్తా ఉపనిస్సయకుసలా అకుసలే సబ్బసో సముచ్ఛిన్దన్తి, ఏవం అకుసలధమ్మా తతోపి చిరకాలభావనాసమ్భవతో లద్ధబలా హుత్వా కదాచి కుసలధమ్మేపి సముచ్ఛిన్దన్తి. ఏవఞ్చ కత్వా దళ్హమిచ్ఛాభినివేసస్స మిచ్ఛాదిట్ఠికస్స వట్టఖాణుకభావజోతనాపి సమత్థితా హోతీ’’తి యథా తం ‘‘వస్సభఞ్ఞానం దిట్ఠీ’’తి, తం న, మిచ్ఛత్తనియతధమ్మానం చిరకాలభావనామత్తేన న పటిపక్ఖస్స పజహనసమత్థతా, అథ ఖో ధమ్మతాసిద్ధేన పచ్చయవిసేసాహితసామత్థియేన అత్తనో పహాయకసభావేన పహాయకభావో భావనాకుసలానంయేవ వుత్తో, అకుసలానంయేవ చ పహాతబ్బభావో ‘‘దస్సనేన పహాతబ్బా’’తిఆదినా నయేన, అకుసలానంయేవ దుబ్బలభావో ‘‘అబలానం బలీయన్తీ’’తిఆదినా (సు॰ ని॰ ౭౭౮; మహాని॰ ౫) (యుత్తినాపి నామతో వా అధిగమనియో ఆలోకో ఆలోకభావతో బాహిరారణేకా వియ న చేత్థ పటిఞ్ఞత్తే భావేసతా నోతునో ఆసంకితబ్బా విసేసవస్స సాధేతబ్బతో సామఞ్ఞస్స చ నోతుభావేన అధిప్పేతత్తా వేద-సద్దస్స లోపో దీపే సభావే సాధనే యథా తం సద్దయభావస్స నాపి విసుద్ధకఅనుమానాదివిరోధసమ్భావతో. న హి సక్కా అన్తరాలోకస్స బాహిరాలోకస్స వియ రూపకాయం ఉపాదాయ రూపతా చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యత్తాదికే పతిట్ఠాపేతుం సక్కాతి వుత్తం, ననుపి అన్తరాలోకో అవిగ్గహత్తా వేదనా వియాతి సద్దేవ ఞాణాలోకస్స అవిజ్జన్ధకారా వియ విధమనియభావే సబ్బేసమ్పి కుసలధమ్మానం కేనచిపి అకుసలధమ్మేన సముచ్ఛిన్దనియతా సిద్ధావ హోతి). వట్టఖాణుకచోదనాయ యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తమేవాతి తిట్ఠతేసా బాలజనవికత్థనా.

౧౦౩. ఝానచిత్తమయాతి రూపావచరజ్ఝానచిత్తేన నిబ్బత్తా. తథా హి తేసం విసేసేన ఝానమనసా నిబ్బత్తత్తా "మనోమయా"తి వుత్తా, అవిసేసేన పన అభిసఙ్ఖారమనసా సబ్బేపి సత్తా మనోమయా ఏవ. **సఞ్ఞామయాతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. తేనాహ **''అరూపజ్ఝానసఞ్ఞాయా''**తి. **అయన్తి** రూపితాభావపటిపజ్జనకపుగ్గలో. **అప్పటిలద్ధజ్ఝానోతి** అనధిగతరూపజ్ఝానో. **తస్సపీతి** తక్కినోపి. **రూపజ్ఝానే కఙ్ఖా నత్థి** అనుస్సవవసేన లద్ధవినిచ్ఛయత్తా.

౧౦౪. సారాగాయాతి సరాగభావాయ. **సన్తికేతి** సమీపే, న ధామగతా దిట్ఠినాతిదూరత్తా సరాగా, న సమ్పయుత్తత్తా. సా హి న ధామగతా వట్టపరియాపన్నేసు ధమ్మేసు రజ్జతీతి విఞ్ఞాయతీతి ఆహ – **''రాగవసేన వట్టే రజ్జనస్సా''**తి. సబ్బేపి సంయోజనా తణ్హావసేనేవ సమ్భవన్తీతి ఆహ – **''తణ్హావసేన సంయోజనత్థాయా''**తి. **ఆరుప్పే పనస్స కఙ్ఖా నత్థీతి** అనుస్సవవసేన లద్ధనిచ్ఛయం సన్ధాయ వుత్తం. కామం దుగ్గతిదుక్ఖానం ఏకన్తసంవత్తనేన నత్థికదిట్ఠిఆదీనం అపణ్ణకతా పాకటా ఏవ, నిప్పరియాయేన పన అనవజ్జస్స అత్థస్స ఏకన్తసాధకం అపణ్ణకన్తి కత్వా చోదనా, సావజ్జస్సపి అత్థస్స సాధనే ఏకంసికభావం గహేత్వా పరిహారో. తేనాహ **''గహణవసేనా''**తిఆది. తేన రుళ్హీవసేన "నత్థి దిన్న"న్తిఆదీని అపణ్ణకఙ్గాని జాతానీతి దస్సేతి.

౧౦౫. హేట్ఠా తయో పుగ్గలావ హోన్తీతి అత్తన్తపో పరన్తపోతి ఇమస్మిం చతుక్కే హేట్ఠా తయో పుగ్గలా హోన్తి. యథావుత్తా పఞ్చపి పుగ్గలా దుప్పటిపన్నావ, తతో **అత్థికవాదాదయో పఞ్చ**పుగ్గలా సమ్మాపటిపన్నతాయ ఇమస్మిం చతుక్కే **ఏకో చతుత్థపుగ్గలోవ హోతి. ఏతమత్థం దస్సేతు**న్తి ఇధ హేట్ఠా వుత్తపుగ్గలపఞ్చకద్వయం ఇమస్మిం చతుక్కే ఏవ సఙ్గహం గచ్ఛతీతి విభాగేన దుప్పటిపత్తిసుప్పటిపత్తియో దస్సేతుం **భగవా ఇమం దేసనం ఆరభీ**తి. యం పనేత్థ అత్థతో అవిభత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

అపణ్ణకసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

నిట్ఠితా చ గహపతివగ్గవణ్ణనా.

๒. భిక్ఖువగ్గో

౧. అమ్బలట్ఠికరాహులోవాదసుత్తవణ్ణనా

౧౦౭. **అమ్బలట్ఠికాయ**న్తి ఏత్థ అమ్బలట్ఠికా వుచ్చతి సుజాతో తరుణమ్బరుక్ఖో, తస్స పన అవిదూరే కతో పాసాదో ఇధ "అమ్బలట్ఠికా"తి అధిప్పేతో. తేనాహ **''వేళువనవిహారస్సా''**తిఆది. **పధానఘరసఙ్ఖేపే**తి భావనాగేహప్పకారే యోగీనం గేహేతి అత్థో. **తిఖిణోవ హోతి,** న తస్స తిఖిణభావో కేనచి కాతబ్బో సభావసిద్ధత్తా. **ఏవమేవ** అత్తనో విముత్తిపరిపాచనకమ్మునా తిక్ఖవిసదభావప్పత్తియా **అయమ్పి ఆయస్మా...పే.... తత్థ విహాసి. పకతిపఞ్ఞత్తమేవా**తి పకతియా పఞ్ఞత్తం బుద్ధానం ఉపగమనతో పురేతరమేవ చారిత్తవసేన పఞ్ఞత్తం.

౧౦౮. ఉదకం అనేన ధీయతి, ఠపీయతి వా ఏత్థాతి **ఉదకాధానం. ఉదకట్ఠాన**న్తి చ ఖుద్దకభాజనం. **''ఓవాదదానత్థం ఆమన్తేసీ''**తి వత్వా తం పనస్స ఓవాదదానం న ఇధేవ, అథ ఖో బహూసు ఠానేసు బహుక్ఖత్తుం పవత్తితన్తి తాని తాని సఙ్ఖేపతో దస్సేత్వా ఇధ సంవణ్ణనత్థం **''భగవతా హి''**తిఆది వుత్తం.

తత్థ **సబ్బబుద్ధేహి అవిజహిత**న్తి ఇమినా సబ్బేసం బుద్ధానం సాసనే కుమారపఞ్హా నామ హోతీతి దస్సేతి. ఏకేకతో పట్ఠాయ యావ దసకా పవత్తా దస పుచ్ఛా ఏతస్సాతి **దసపుచ్ఛం,** ఏకేకతో పట్ఠాయ యావ దసకా ఏకుత్తరవసేన పవత్తం విస్సజ్జనత్థాయ **పఞ్చపణ్ణసవిస్సజ్జనం** సామణేరపఞ్హన్తి సమ్బన్ధో. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం పరమత్థజోతికాయం **ఖుద్దకట్ఠకథాయం** (ఖు॰ పా॰ అట్ఠ॰ ౪.కుమారపఞ్హవణ్ణనా) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. అనాదీనవదస్సితాయ అభిణ్హం ముసా సముదాచరణతో **''పియముసావాదా''**తి వుత్తం, ఉదకావసేసఛడ్డనఉదకాధాననికుజ్జనఉక్కుజ్జనదస్సనసఞ్ఞితా **చతస్సో ఉదకాధానూపమాయో** సబ్బస్స యుద్ధకమ్మస్స అకరణకరణవసేన దస్సితా **ద్వే హత్థిఉపమాయో.**

తత్థ రాహులసుత్తన్తి సుత్తనిపాతే ఆగతం రాహులసుత్తం (సు॰ ని॰ ౩౩౭ ఆదయో). **అభిణ్హోవాదవసేన వుత్త**న్తి ఇమినా అన్తరన్తరా తం సుత్తం కథేత్వా భగవా థేరం ఓవదతీతి దస్సేతి. **ఇదఞ్చ పనా**తి ఇదం యథావుత్తం భగవతో తంతంకాలానురూపం అత్తనో ఓవాదదానం సన్ధాయ. **బీజ**న్తి అణ్డం. **పస్ససి నూతి ను**-సద్దో అనుజాననే, నను పస్ససీతి అత్థో. సచ్చధమ్మం లఙ్ఘిత్వా ఠితస్స కిఞ్చిపి అకత్తబ్బం నామ పాపం నత్థీతి ఆహ – **''సమ్పజానముసావాదే సంవరరహితస్స ఓపమ్మదస్సనత్థం వుత్తా''**తి. తథా హి –

> "ఏకం ధమ్మమతీతస్స, ముసావాదిస్స జన్తునో;
>
> వితిణ్ణపరలోకస్స, నత్థి పాపమకారియ"న్తి. (ధ॰ ప॰ ౧౭౬);

ఉరుళ్హవాతి ఉరుళ్హో హుత్వా ఉస్సితో. సో పన దమవసేన అభిరుయ్హ వడ్ఢితో ఆరోహనయోగ్యో చ హోతీతి ఆహ **''అభివడ్ఢితో ఆరోహసమ్పన్నో''**తి. **ఆగతాగతే**తి అత్తనో యోగ్యపదేసం ఆగతాగతే. **పటిసేనాయ ఫలకకోట్ఠకముణ్డపాకారాదయో**తి పటిసేనాయ అత్తనో ఆరక్ఖత్థాయ ఠపితే ఫలకకోట్ఠకే చేవ ఉద్ధచ్ఛదపాకారాదికే చ. **ఏతం పదేస**న్తి ఏతం పరసేనాపదేసం. **ఏత్తకేనా**తి ఓలోకనమత్తేన. తస్స ఓలోకనాకారదస్సనేనేవ. **సతమ్పి సహస్సమ్పి సేనానీకం ద్వేధా భిజ్జతి,** తీరపాతికం మద్దితం హుత్వా పదాతా హుత్వా ద్వేధా హుత్వా పలాయన్తి. **కణ్ణేహి పహరిత్వా**తి పగేవ సరానం

ఆగమనసద్దం ఉపధారేత్వా యథా వేగో న హోతి, ఏవం సముట్ఠాపేత్వా తేహి పహరిత్వా **పాతనం.** **పటిహత్థిపటిఅస్సా**తిఆదినా పచ్చేకం పతి-సద్దో యోజేతబ్బోతి. **దీఘాసిలట్ఠియా**తి దీఘలతాయ అసిలట్ఠియా.

కరణేతి కమ్మకరణే. **మఞ్ఞతి** హత్థారోహో. **అయముగ్గర**న్తి తాదిసే కాలే గహితముగ్గరం. **ఓలోకేత్వా**తి ఞాణచక్ఖునా దిస్వా, అభిణ్హం సమ్పజఞ్ఞం ఉపట్ఠపేత్వాతి అత్థో.

౧౦౯. **ససక్క**న్తి పస్సితుం యుత్తం కత్వా ఉస్సాహం జనేత్వా **న కరణీయం,** తాదిసం నియమతో అకత్తబ్బం హోతీతి ఆహ ‘‘**ఏకంసేనేవ న కాతబ్బ**’’న్తి. **పటిసంహరేయ్యాసీ**తి కరణతో సఙ్కోచం ఆపజ్జేయ్యాసి. యథాభూతో అసన్తో నివత్తో అకరోన్తో నామ హోతీతి ఆహ ‘‘**నివత్తేయ్యాసి మా కరేయ్యాసీ**’’తి. **అనుపదేయ్యాసీ**తి అనుబలప్పదాయీ భవేయ్యాసి. తేనాహ ‘‘**ఉపత్థమ్భేయ్యాసీ**’’తి. తం పన అనుబలప్పదానం ఉపత్థమ్భనం పునప్పునం కరణమేవాతి ఆహ ‘‘**పునప్పునం కరేయ్యాసీ**’’తి . **సిక్ఖమానో**తి తంయేవ అధిసీలసిక్ఖం తన్నిస్సయఞ్చ సిక్ఖాద్వయం సిక్ఖన్తో సమ్పాదేన్తో.

౧౧౧. **కిత్తకే పన ఠానే**తి కిత్తకే ఠానే పవత్తాని. అవిదూరే ఏవ పవత్తానీతి దస్సేన్తో ‘‘**ఏకస్మిం పురేభత్తేయేవ సోధేతబ్బానీ**’’తి ఆహ. ఏవఞ్హి తాని సుసోధితాని హోన్తి సుపరిసుద్ధాని. **పరేసం అప్పియం** గరుం గారయ్హం, యథావుత్తట్ఠానతో పన అఞ్ఞం వా కమ్మట్ఠానమనసికారేనేవ కాయకమ్మాదీని పరిసోధితాని హోన్తీతి న గహితం. **పటిఘం వా**తి ఏత్థ **వా**-సద్దేన అసమపేక్ఖణే మోహస్స సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

౧౧౨. వుత్తనయేన కాయకమ్మాదిపరిసోధనం నామ ఇధేవ, న ఇతో బహిద్ధాతి ఆహ ‘‘**బుద్ధా...పే.... సావకా వా**’’తి. తే హి అత్థతో సమణబ్రాహ్మణా వాతి. **తస్మా**తి యస్మా సబ్బబుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకేహి ఆరుళ్హమగ్గో, రాహుల, మయా తుయ్హం ఆచిక్ఖితో, తస్మా. తేన అనుసిక్ఖన్తేన తయా ఏవం సిక్ఖితబ్బన్తి ఓవాదం అదాసి. సేసం వుత్తనయత్తా సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

అమ్బలట్ఠికరాహులోవాదసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా

సమత్తా.

౨. మహారాహులోవాదసుత్తవణ్ణనా

౧౧౩. **ఇరియాపథానుబన్ధనేనా**తి ఇరియాపథగమనానుబన్ధనేన, న పటిపత్తిగమనానుబన్ధనేన. అఞ్ఞమేవ హి బుద్ధానం పటిపత్తిగమనం అఞ్ఞం సావకానం. **విలాసితగమనేనా**తి – ‘‘దూరే పాదం న ఉద్ధరతి, న అచ్చాసన్నే పాదం నిక్ఖిపతి, నాతిసీఘం గచ్ఛతి నాతిసణిక’’న్తిఆదినా (సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౪.౨౪౩; ఉదా॰ అట్ఠ॰ ౭౬; సారత్థ॰ టీ॰ మహావగ్గ ౩.౨౮౨) వుత్తేన సభావసీలేన బుద్ధానం చాతురియగమనేన. తదేవ హి సన్ధాయ ‘‘**పదే పదం నిక్ఖిపన్తో**’’తి వుత్తం. **పదానుపదికో**తి రాహులత్థేరస్సపి లక్ఖణపారిపూరియా తాదిసమేవ గమనన్తి యత్తకం పదేసం అన్తరం అదత్వా భగవతో పిట్ఠితో గన్తుం ఆరద్ధో, సబ్బత్థ తమేవ గమనపదానుపదం గచ్ఛతీతి పదానుపదికో.

వణ్ణనాభూమి చాయం తత్థ భగవన్తం థేరఞ్చ అనేకరూపాహి ఉపమాహి వణ్ణేన్తో ‘‘**తత్థ భగవా**’’తిఆదిమాహ. **నిక్ఖన్తగజపోతకో వియ** విరోచిత్థాతి పదం ఆనేత్వా యోజనా. ఏవం తం **కేసరసీహో వియా**తిఆదీసుపి ఆనేత్వా యోజేతబ్బం.

తారకరాజా నామ చన్దో. **ద్విన్నం చన్దమణ్డలానన్తి**ఆది పరికప్పవచనం, బుద్ధావేణికసన్తకం వియ బుద్ధానం ఆకప్పసోభా అహోసి, అహో సిరీసమ్పత్తీతి యోజనా.

ఆదియమానాతి గణ్హన్తి. "పచ్ఛా జానిస్సామా"తి **న అజ్ఝుపేక్ఖితబ్బో. ఇదం న కత్తబ్బన్తి వుత్తే**తి ఇదం పాణఅతిపాతనం న కత్తబ్బన్తి వుత్తే ఇదం దణ్డేన వా లేడ్డునా వా విహేఠనం న కత్తబ్బం, ఇదం పాణినా దణ్డకదానఞ్చ అన్తమసో కుజ్ఝిత్వా ఓలోకనమత్తమ్పి న కత్తబ్బమేవాతి నయసతేనపి నయసహస్సేనపి పటివిజ్ఝతి, తథా ఇధ తావ సమ్మజ్జనం కత్తబ్బన్తి వుత్తేపి తత్థ పరిభణ్డకరణం విహారఙ్గణసమ్మజ్జనం కచవరఛడ్డనం వాలికాసమకిరణన్తి ఏవమాదినా నయసతేన నయసహస్సేన పటివిజ్ఝతి. తేనాహ – "**ఇదం కత్తబ్బన్తి వుత్తేపి ఏసేవ నయో**"తి. **పరిభాసన్తి** తజ్జనం. **లభామీ**తి పచ్చాసీసతి.

సబ్బమేతన్తి సబ్బం ఏతం మయి లబ్భమానం సిక్ఖాకామతం. **అభిఞ్ఞాయా**తి జానిత్వా. **సహాయో**తి రట్ఠపాలత్థేరం సన్ధాయాహ. సో హి భగవతా సద్ధాపబ్బజితభావే ఏతదగ్గే ఠపితో. **ధమ్మారక్ఖో**తి సత్థు సద్ధమ్మరతనానుపాలకో ధమ్మభణ్డాగారికో. **పేత్తియో**తి చూళపితా. **సబ్బం మే జినసాసనన్తి** సబ్బమ్పి బుద్ధసాసనం మయ్హమేవ.

ఛన్దరాగం ఇత్వాతి ఛన్దరాగం మమ చిత్తే ఉప్పన్నం ఇత్వా. **అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే**తి విహారపరియన్తే అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలట్ఠానే అనుచ్ఛవికే.

తదాతి అగ్గసావకేహి పసాదాపనకాలే. అఞ్ఞకమ్మట్ఠానాని చఙ్కమనఇరియాపథేపి పిట్ఠిపసారణకాలేపి సమిజ్ఝన్తి, న ఏవమిదన్తి ఆహ – "**ఇదమస్స ఏతిస్సా నిసజ్జాయ కమ్మట్ఠానం అనుచ్ఛవిక**"న్తి. **ఆనాపానస్సతిన్తి** ఆనాపానస్సతికమ్మట్ఠానం.

సమసీసీ హోతీతి సచే సమసీసీ హుత్వా న పరినిబ్బాయతి. **పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికరోతి** నో చే పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికరోతి. **ఖిప్పాభిఞ్ఞో**తి ఖిప్పం లహుంయేవ పత్తబ్బఛళభిఞ్ఞో.

పరిపుణ్ణాతి సోళససు ఆకారేసు కస్సచిపి అతాపనేన సబ్బసో పుణ్ణా. **సుభావితా**తి సమథభావనాయ విపస్సనాభావనాయ చ అనుపుబ్బసమ్పాదనేన సుభావితా. గణనావిధానానుపుబ్బియా ఆసేవితత్తా **అనుపుబ్బం పరిచితా**.

ఓమానం వాతి అవజాననం ఉఞ్ఞాతన్తి ఏవంవిధం మానం వా. **అతిమానం వా**తి "కిం ఇమేహి, మమేవ ఆనుభావేన జీవిస్సామీ"తి ఏవం అతిమానం వా కుతో జనేస్సతీతి.

౧౧౪. **విసఙ్ఖరిత్వా**తి విసంయుత్తే కత్వా, యథా సఙ్ఖాకారేన గహణం న గచ్ఛతి, ఏవం వినిభుఞ్జిత్వాతి అత్థో. మహాభూతాని తావ విత్థారేతు, సమ్మసనూపగత్తా, అసమ్మసనూపగం ఆకాసధాతుం అథ కస్మా విత్థారేసీతి ఆహ "**ఉపాదారూపదస్సనత్థ**"న్తి. ఆపోధాతు సుఖుమరూపం. ఇతరాసు ఓళారికసుఖుమతాపి లబ్భతీతి ఆహ "**ఉపాదారూపదస్సనత్థ**"న్తి. **హేట్ఠా చత్తారి మహాభూతానేవ కథితాని, న ఉపాదారూపన్తి** తస్స పనేత్థ లక్ఖణహారనయేన ఆకాసదస్సనేన దస్సితతా వేదితబ్బా. తేనాహ "**ఇమినా ముఖేన తం దస్సేతు**"న్తి. న కేవలం ఉపాదారూపగ్గహణదస్సనత్థమేవ ఆకాసధాతు విత్థారితా, అథ ఖో పరిగ్గహసుఖతాయపీతి దస్సేన్తో "**అపిచా**"తిఆదిమాహ.

తత్థ పరిచ్ఛిన్దితబ్బస్స రూపస్స నిరవసేసపరియాదానత్థం ''**అజ్ఝత్తికేనా**''తి విసేసనమాహ. **ఆకాసేనా**తి ఆకాసధాతుయా గహితాయ. **పరిచ్ఛిన్నరూప**న్తి తాయ పరిచ్ఛిన్దితకలాపగతమ్పి పాకటం హోతి విభూతం హుత్వా ఉపట్ఠాతి.

ఇదాని వుత్తమేవత్థం సుఖగ్గహణత్థం గాథాయ దస్సేతి. **తస్సా**తి ఉపాదాయరూపస్స. **ఏవం ఆవిభావత్థ**న్తి ఏవం పరిచ్ఛిన్నతాయ ఆకాసస్స వసేన విభూతభావత్థం. **త**న్తి ఆకాసధాతుం.

౧౧౮. **ఆకాసభావం గత**న్తి చతూహి మహాభూతేహి అసమ్ఫుట్ఠానం తేసం పరిచ్ఛేదకభావేన ఆకాసన్తి గహేతబ్బతం గతం, ఆకాసమేవ వా ఆకాసగతం యథా "దిట్ఠిగతం (ధ. స. ३౮౧; మహాని. ౧౨), అత్థజ్గత"న్తి (అ. ని. అట్ఠ. ౧.౧.౧३౦) చ. **ఆదిన్న**న్తి ఇమన్తి తణ్హాదిట్ఠీహి ఆదిన్నం. తేనాహ ''**గహితం పరామట్ఠ**''న్తి. అఞ్ఞత్థ కమ్మజం "ఉపాదిన్న"న్తి వుచ్చతి, న తథా ఇధాతి ఆహ ''**సరీరట్ఠకన్తి అత్థో**''తి. **పథవీధాతుఆదీసు వుత్తనయేనేవా**తి మహాహత్థిపదోపమే (మ. ని. ౧.३౦౦ ఆదయో) వుత్తనయదస్సనం సన్ధాయ వదతి.

౧౧౯. **తాదిభావో** నామ నిట్ఠితకిచ్చస్స హోతి, అయఞ్చ విపస్సనం అనుయుఞ్జతి, అథ కిమత్థం తాదిభావతా వుత్తాతి? పథవీసమతాదిలక్ఖణాచిక్ఖణాహి విపస్సనాయ సుఖప్పవత్తిఅత్థం. తేనాహ ''**ఇట్ఠానిట్ఠేసూ**''తిఆది. **గహేత్వా**తి కుసలప్పవత్తియా ఓకాసదానవసేన పరిగ్గహేత్వా. **న పతిట్ఠితో**తి న నిస్సితో న లగ్గో.

౧౨౦. బ్రహ్మవిహారభావనా అసుభభావనా ఆనాపానస్సతిభావనా చ ఉపచారం వా అప్పనం వా పాపేన్తో విపస్సనాయ పాదకభావాయ అనిచ్చాదిసఞ్ఞాయ విపస్సనాభావేన ఉస్సక్కిత్వా మగ్గపటిపాటియా అరహత్తాధిగమాయ హోతీతి ''**మేత్తాదిభావనాయ పన హోతీ**''తి వుత్తం. **యత్థ కత్థచి సత్తేసు సఙ్ఖారేసు చ పటిహఞ్ఞనకిలేసో**తి ఆఘాతభావమేవ వదతి ఞాయభావతో అఞ్ఞోసమ్పి. **అస్మిమానో**తి రూపాదికే పచ్చేకం ఏకజ్ఝం గహేత్వా "అయమహమస్మీ"తి ఏవం పవత్తమానో.

౧౨౧. **ఇదం కమ్మట్ఠాన**న్తి ఏత్థ గణనాదివసేన ఆసేవియమానా అస్సాసపస్సాసా యోగకమ్మస్స పతిట్ఠానతాయ కమ్మట్ఠానం. తత్థ పన తథాపవత్తో మనసికారో భావనా. ఏత్థ చ తస్సేవ థేరస్స భగవతా బహూనం కమ్మట్ఠానానం దేసితత్తా చరితం అనాదియిత్వా కమ్మట్ఠానాని సబ్బేసం పుగ్గలానం సప్పాయానీతి అయమత్థో సిద్ధో, అతిసప్పాయవసేన పన కమ్మట్ఠానేసు విభాగకథా కథితాతి వేదితబ్బా.

మహారాహులోవాదసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

३. చూళమాలుక్యసుత్తవణ్ణనా

౧౨౨. **ఏవం ఠపితానీ**తి "సస్సతో లోకో"తిఆదినయప్పవత్తాని దిట్ఠిగతాని అనియ్యానికతాయ న బ్యాకాతబ్బాని న కథేతబ్బాని, ఏవం ఠపనీయపక్ఖే **ఠపితాని చేవ** నియ్యానికసాసనే ఛడ్డనీయతాయ **పటిక్ఖిత్తాని చ,** అపిచేత్థ అత్థతో పటిక్ఖేపో ఏవ బ్యాకాతబ్బతో. యథా ఏకో కమ్మకిలేసవసేన ఇత్థత్తం ఆగతో, తథా అపరోపి అపరోపీతి సత్తో తథాగతో వుచ్చతీతి ఆహ – ''**తథాగతోతి సత్తో**''తి. **తం అబ్యాకరణం మయ్హం న రుచ్చతీ**తి యది సస్సతో లోకో, సస్సతో లోకోతి, అసస్సతో లోకో, అసస్సతో లోకోతి జానామాతి బ్యాకాతబ్బమేవ, యం పన ఉభయథా అబ్యాకరణం, తం మే చిత్తం న ఆరాధేతి అజాననహేతుకత్తా అబ్యాకరణస్స. తేనాహ – "అజానతో ఖో పన అపస్సతో ఏతదేవ ఉజుకం, యదిదం న జానామి న

పస్సామీ”తి. **సస్సతోతి**ఆదీసు **సస్సతోతి** సబ్బకాలికో, నిచ్చో ధువో అవిపరిణామధమ్మోతి అత్థో. సో హి దిట్ఠిగతికేహి లోకీయన్తి ఏత్థ పుఞ్ఞపాపతబ్బిపాకా, సయం వా తబ్బిపాకాకరాదిభావేన అవియుత్తేహి లోకీయతీతి **లోకోతి** అధిప్పేతో. ఏతేన చత్తారోపి సస్సతవాదా దస్సితా హోన్తి. **అసస్సతోతి** న సస్సతో, అనిచ్చో అధువో భేదనధమ్మోతి అత్థో, అసస్సతోతి చ సస్సతభావపటిక్ఖేపేన ఉచ్ఛేదో దీపితోతి సత్తపి ఉచ్ఛేదవాదా దస్సితా హోన్తి. **అన్తవాతి** పరివటుమో పరిచ్ఛిన్నపరిమాణో, అసబ్బగతోతి అత్థో. తేన “సరీరపరిమాణో, అఙ్గుట్ఠపరిమాణో, యవపరిమాణో పరమాణుపరిమాణో అత్తా”తి (ఉదా॰ అట్ఠ॰ ౫౪; దీ॰ ని॰ టీ॰ ౧.౭౬-౭౭) ఏవమాదివాదా దస్సితా హోన్తి.

తథాగతో పరం మరణాతి తథాగతో జీవో అత్తా మరణతో ఇమస్స కాయస్స భేదతో పరం ఉద్ధం హోతి అత్థి సంవిజ్జతీతి అత్థో. ఏతేన సస్సతభావముఖేన సోళస సఞ్ఞీవాదా, అట్ఠ అసఞ్ఞీవాదా, అట్ఠ చ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదా దస్సితా హోన్తి. **న హోతీతి** నత్థి న ఉపలబ్భతి. ఏతేన ఉచ్ఛేదవాదో దస్సితో హోతి. అపిచ **హోతి చ న చ హోతీతి** అత్థి నత్థి చాతి. ఏతేన ఏకచ్చసస్సతవాదో దస్సితో. **నేవ హోతి న న హోతీతి** పన ఇమినా అమరావిక్ఖేపవాదో దస్సితోతి వేదితబ్బం. భగవతా పన అనియ్యానికత్తా అనత్థసంహితాని ఇమాని దస్సనానీతి తాని న బ్యాకతాని, తం అబ్యాకరణం సన్ధాయాహ అయం థేరో “తం మే న రుచ్చతీ”తి. **సిక్ఖం పటిక్ఖిపిత్వా** యథాసమాదిన్నసిక్ఖం పహాయ.

౧౨౩. **త్వం నేవ యాచకోతి** అహం భన్తే భగవతి బ్రహ్మచరియం చరిస్సామీతిఆదినా. **న యాచితకోతి** త్వం మాలుక్యపుత్త మయి బ్రహ్మచరియం చరాతిఆదినా.

౧౨౬. **పరసేనాయ రితేన** పురిసేన. **బహలలేపనేనాతి** బహలవిలేపనేన. మహాసుపియాది సబ్బో ముదుహిదకో వేణువిసేసో **సణ్హో. మరువాతి** మకచి. **ఖీరపణ్ణినోతి** ఖీరపణ్ణియా, యస్సా ఛిన్నమత్తే పణ్ణే ఖీరం పగ్ఘరతి. **గచ్ఛన్తి** గచ్ఛతో జాతం సయంజాతగుమ్బతో గహితన్తి అధిప్పాయో. **సిథిలహను** నామ దత్తా కణ్ణో పతఙ్గో. **ఏతాయ దిట్ఠియా సతి న హోతీతి** “సస్సతో లోకో”తి ఏతాయ దిట్ఠియా సతి మగ్గబ్రహ్మచరియవాసో న హోతి, తం పహాయ ఏవ పత్తబ్బతో.

౧౨౭. **అత్థేవ జాతీతి**ఆదినా ఏతా దిట్ఠియో పచ్చేకమ్పి సంసారపరిబ్రూహనా కటసివడ్ఢనా నిబ్బానవిబన్ధనాతి దస్సేతి.

౧౨౮. **తస్మాతిహాతి** ఇదం అట్ఠానే ఉద్ధటం, ఠానేయేవ పన “వుత్తపటిపక్ఖనయేన వేదితబ్బ”న్తి ఇమస్స పరతో కత్వా సంవణ్ణేతబ్బం. అత్తనో ఫలేన అరణీయతో అనుగన్తబ్బతో కారణమ్పి **‘‘అత్థో’’**తి వుచ్చతీతి ఆహ **‘‘కారణనిస్సిత’’**న్తి. తేనాహ **‘‘బ్రహ్మచరియస్స ఆదిమత్తమ్పీ’’**తి. **పుబ్బపదట్ఠానన్తి** పఠమారమ్భో. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

చూళమాలుక్యసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౪. మహామాలుక్యసుత్తవణ్ణనా

౧౨౯. ఓరం వుచ్చతి కామధాతు, తత్థ పవత్తియా సంవత్తనతో ఓరం భజన్తీతి **ఓరమ్భాగియాని,** హేట్ఠిమమగ్గవజ్ఝతాయ ఓరమ్భాగే హేట్ఠాకోట్ఠాసే భజన్తీతి **ఓరమ్భాగియాని** క-కారస్స య-కారం కత్వా. తేనాహ **‘‘హేట్ఠాకోట్ఠాసికానీ’’**తిఆది. కమ్మునా హి వట్టేన చ దుక్ఖం సంయోజేన్తీతి **సంయోజనాని,** ఓరమ్భాగియసఙ్ఖాతాని సంయోజనాని యస్స అప్పహీనాని, తస్సేవ వట్టదుక్ఖం. యస్స పన తాని పహీనాని, తస్స తం నత్థీతి. **అప్పహీనతాయ అనుసేతీతి** అరియమగ్గేన

అసముచ్ఛిన్నతాయ కారణలాభే సతి ఉప్పజ్జతి, అప్పహీనభావేన అనుసేతి. **అనుసయమానో సంయోజనం నామ హోతీతి** అనుసయత్తం ఫరిత్వా పవత్తమానో పాపధమ్మో యథావుత్తేనత్థేన సంయోజనం నామ హోతి. ఏతేన యది పన అనుసయతో సంయోజనం పవత్తం, తథాపి యే తే కామరాగాదయో "అనుసయా"తి వుచ్చన్తి, తేయేవ బన్ధనట్ఠేన సంయోజనానీతి దస్సేతి.

ఏవం సన్తేపీతి యదేవ ఓరమ్భాగియసంయోజనం భగవతా పుచ్ఛితం, తదేవ థేరేనపి విస్సజ్జితం, తథాపి అయం లద్ధి సన్నిస్సయా. తత్థ దోసారోపనాతి దస్సేతుం "**తస్స వాదే**"తిఆది వుత్తం. **సముదాచారక్ఖణేయేవాతి** పవత్తిక్ఖణే ఏవ. న హి సబ్బే వత్తమానా కిలేసా సంయోజనత్థం ఫరన్తీతి అధిప్పాయో. **తేనాతి** తేన కారణేన, తథాలద్ధికత్తాతి అత్థో. చిన్తేసి "ధమ్మం దేసేస్సామీ"తి యోజనా. **అత్తనో ధమ్మతాయేవాతి** అజ్ఝత్తాసయేనేవ. **విసంవాదితాతి** సత్థు చిత్తస్స అనారాధనేన విపేచితా. **ఏవమకాసి** ఏవం ధమ్మం దేసాపేసి.

౧౩౦. సక్కాయదిట్ఠిపరియుట్ఠితేనాతి పరియుట్ఠానసమత్థసక్కాయదిట్ఠికేన. తథాభూతఞ్చ చిత్తం తాయ దిట్ఠియా విగయ్హితం అజ్ఝోత్థటఞ్చ నామ హోతీతి ఆహ "**గహితేన అభిభూతేనా**"తి. **దిట్ఠినిస్సరణం నామ** దస్సనమగ్గో తేన సముచ్ఛిన్దితబ్బతో, సో పన నిబ్బానం ఆగమ్మ తం సముచ్ఛిన్దతి, తస్మా వుత్తం "**దిట్ఠినిస్సరణం నిబ్బాన**"న్తి. **అవినోదితా అనీహటాతి** పదద్వయేనపి సముచ్ఛేదవసేన అప్పహీనత్తంయేవ వదతి. **అఞ్ఞం సంయోజనం అఞ్ఞో అనుసయోతి వదన్తి,** సహభావో నామ అఞ్ఞేన హోతి. న హి తదేవ తేన సహాతి వుచ్చతీతి తేసం అధిప్పాయో. **అఞ్ఞేనాతి** అత్థతో అఞ్ఞేన. అవత్థామత్తతో యదిపి అవయవవినిముత్తో సముదాయో నత్థి, అవయవో పన సముదాయో న హోతీతి సో సముదాయతో అఞ్ఞో ఏవాతి సక్కా వత్తున్తి యథావుత్తస్స పరిహారస్స అప్పాటిహీరకతం ఆసఙ్కిత్వా పక్ఖన్తరం ఆసల్లితం "**అథాపి సియా**"తిఆదినా. పక్ఖన్తరేహి పరిహారా హోన్తీతి యథావుత్తఞాయేనపి అఞ్ఞో పురిసో అథాపి సియా, అయం పనేత్థ అఞ్ఞో దోసోతి ఆహ "**యది తదేవా**"తిఆది. అథాపి సియా తుయ్హం యది పరివితక్కో ఈదిసో యది తదేవ సంయోజనన్తిఆది. **ఇమమత్థం సన్ధాయాతి** పరమత్థతో సో ఏవ కిలేసో సంయోజనమనుసయో చ, బన్ధనత్థఅప్పహీనత్థానం పన అత్థేవ భేదోతి ఇమమత్థం సన్ధాయ.

౧౩౨. తచచ్ఛేదో వియ సమాపత్తి కిలేసానం సమాపత్తివిక్ఖమ్భనస్స సారచ్ఛేదస్స అనుసయస్స దూరభావతో. **ఫేగ్గుచ్ఛేదో వియ విపస్సనా** తస్స ఆసన్నభావతో. **ఏవరూపా పుగ్గలాతి** అభావితసద్ధాదిబలతాయ దుబ్బలనామకాయా పుగ్గలా, యేసం సక్కాయనిరోధాయ…పే… నాధిముచ్చతి. **ఏవం దట్ఠబ్బాతి** యథా సో దుబ్బలకో పురిసో, ఏవం దట్ఠబ్బో సో పురిసో గఙ్గాపారం వియ సక్కాయపారం గన్తుం అసమత్థత్తా. వుత్తవిపరియాయేన సుక్కపక్ఖస్స అత్థో వేదితబ్బో.

౧౩౩. ఉపధివివేకేనాతి ఇమినా **ఉపధివివేకాతి** కరణే నిస్సక్కనన్తి దస్సేతి, **ఉపధివివేకాతి** వా హేతుమ్హి నిస్సక్కవచనస్స **ఉపధివివేకేనాతి** హేతుమ్హి కరణవచనేన పఞ్చకామగుణవివేకో కథితో. కామగుణాపి హి ఉపధీయతి ఏత్థ దుక్ఖన్తి ఉపధీతి వుచ్చన్తీతి. థినమిద్ధపచ్చయా కాయవిజమ్భితాదిభేదం **కాయాలసియం. తత్థాతి** అన్తోసమాపత్తియం సమాపత్తిఅబ్భన్తరే జాతం. తం పన సమాపత్తిపరియాపన్నమ్పి అపరియాపన్నమ్పీతి తదుభయం దస్సేతుం "**అన్తోసమాపత్తిక్ఖణేయేవా**"తిఆది వుత్తం. **రూపాదయో ధమ్మేతి** రూపవేదనాదికే పఞ్చక్ఖన్ధధమ్మే. **న నిచ్చతోతి** ఇమినా నిచ్చపటిక్ఖేపతో తేసం అనిచ్చతమాహ. తతో ఏవ ఉదయవయన్తతో విపరిణామతో తావకాలికతో చ తే అనిచ్చాతి జోతితం హోతి. యఞ్హి నిచ్చం న హోతి, తం ఉదయబ్బయపరిచ్ఛిన్నం జరాయ మరణేన చాతి ద్వేధా విపరిణతం ఇత్తరఖణమేవ చ

హోతి. **న సుఖతో**తి ఇమినా సుఖపటిక్ఖేపతో తేసం దుక్ఖతమాహ, అతో ఏవ అభిణ్హం పటిపీళనతో దుక్ఖవత్థుతో చ తే దుక్ఖాతి జోతితం హోతి. ఉదయబ్బయవన్తతాయ హి తే అభిణ్హం పటిపీళనతో నిరన్తరదుక్ఖతాయ దుక్ఖస్సేవ చ అధిట్ఠానభూతాతి. పచ్చయయాపనీయతాయ రోగమూలతాయ చ **రోగతో**. దుక్ఖతాసూలయోగితాయ కిలేసాసుచిపగ్ఘరణతో ఉప్పాదజరాభఙ్గేహి ఉద్ధుమాతపక్కభిజ్జనతో చ **గణ్డతో**. పీళాజననతో అన్తోతుదనతో దున్నీహరణతో చ అవద్ధిఆవహతో అఘవత్థుతో చ అసేరీభావతో ఆబాధపదట్ఠానతాయ చ **ఆబాధతో**. అవసవత్తనతో అవిధేయ్యతాయ **పరతో** . బ్యాధిజరామరణేహి పలుజ్జనీయతాయ **పలోకతో**. సామీనివాసీకారకవేదకఅధిట్ఠాయకవిరహతో **సుఞ్ఞతో**. అత్తపటిక్ఖేపట్ఠేన **అనత్తతో**, రూపాదిధమ్మాపి న ఏత్థ అత్తా హోన్తీతి అనత్తా, ఏవం అయమ్పి న అత్తా హోతీతి అనత్తా. తేన అబ్యాపారతో నిరీహతో తుచ్ఛతో అనత్తాతి దీపితం హోతి. లక్ఖణత్తయమేవ అవబోధత్థం ఏకాదసహి పదేహి విభజిత్వా గహితన్తి దస్సేతుం ''**తత్థా**''తిఆది వుత్తం.

అన్తోసమాపత్తియన్తి సమాపత్తీనం సహజాతతాయ సమాపత్తీనం అబ్భన్తరే. **చిత్తం పటిసంహరతీ**తి తప్పటిబద్ధఛన్దరాగాదిఉపక్కిలేసవిక్ఖమ్భనేన విపస్సనాచిత్తం పటిసంహరతి. తేనాహ ''**మోచేతీ**''తి. **సవనవసేనా**తి "సబ్బసఙ్ఖారసమథో"తిఆదినా సవనవసేన. **థుతివసేనా**తి తథేవ థోమనావసేన గుణతో సంకిత్తనవసేన. **పరియత్తివసేనా**తి తస్స ధమ్మస్స పరియాపుణనవసేన. **పఞ్ఞత్తివసేనా**తి తదత్థస్స పఞ్ఞాపనవసేన. **ఆరమ్మణకరణవసేనేవ** ఉపసంహరతి మగ్గచిత్తం. **ఏతం సన్త**న్తిఆది పన అవధారణనివత్తితత్థదస్సనం. యథా విపస్సనా "ఏతం సన్తం ఏతం పణీత"న్తిఆదినా అసఙ్ఖతాయ ధాతుయా చిత్తం ఉపసంహరతి, ఏవం మగ్గో నిబ్బానం సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన అభిసమేన్తో తత్థ లబ్భమానే సబ్బే విసేసే అసమ్మోహతో **పటివిజానన్తో తత్థ చిత్తం ఉపసంహరతి**. తేనాహ ''**ఇమినా పన ఆకారేనా**''తిఆది. **సో తత్థ ఠితో**తి సో అదన్ధవిపస్సనో యోగీ తత్థ తాయ అనిచ్చాదిలక్ఖణత్తయారమ్మణాయ విపస్సనాయ ఠితో. **సబ్బసో**తి తస్స మగ్గస్స అధిగమాయ నిబ్బత్తితసమథవిపస్సనాసు. **అసక్కోన్తో అనాగామీ హోతీ**తి హేట్ఠిమమగ్గవహాసు ఏవ సమథవిపస్సనాసు ఛన్దరాగం పహాయ అగ్గమగ్గవహాసు తాసు నికన్తిం పరియాదాతుం అసక్కోన్తో అనాగామితాయమేవ సణ్ఠాతి.

సమతిక్కన్తత్తాతి సమథవసేన విపస్సనావసేన చాతి సబ్బథాపి రూపస్స అతిక్కన్తత్తా. తేనాహ ''**అయఞ్హీ**''తిఆది. **అనేనా**తి యోగినా. **తం అతిక్కమ్మా**తి ఇదం యో వా పఠమం పఞ్చవోకారభవపరియాపన్నే ధమ్మే సమ్మదేవ సమ్మసిత్వా తే వివజ్జేత్వా తతో అరూపసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా అరూపధమ్మే సమ్మసతి, తం సన్ధాయ వుత్తం. తేనాహ ''**ఇదాని అరూపం సమ్మసతీ**''తి.

సమథవసేన గచ్ఛతోతి సమథప్పధానం పుబ్బభాగపటిపదం అనుయుఞ్జన్తస్స. **చిత్తేకగ్గతా ధురం హోతీ**తి తస్స విపస్సనాభావనాయ తథా పుబ్బే పవత్తత్తా వుట్ఠానగామినివిపస్సనా సమాధిప్పధానా హోతి, మగ్గేపి చిత్తేకగ్గతా ధురం హోతి, సమాధిన్ద్రియం పుబ్బఙ్గమం బలవం హోతి. **సో చేతోవిముత్తో నామా**తి సో అరియో చేతోవిముత్తో నామ హోతి. **విపస్సనావసేన గచ్ఛతో**తి "సమథవసేన గచ్ఛతో"తి ఏత్థ వుత్తనయానుసారేన అత్థో వేదితబ్బో. అయఞ్చ పుగ్గలవిభాగో సుత్తన్తనయేన ఇధాభిహితో పరియాయో నామ, అభిధమ్మనయేన పరతో కీటాగిరిసుత్తవణ్ణనాయం దస్సయిస్సామ. **అయం సభావధమ్మోయేవా**తి పుబ్బభాగపటిపదా సమథప్పధానా చే సమాధి ధురం, విపస్సనాపధానా చే పఞ్ఞా ధురన్తి అయం ధమ్మసభావోయేవ, ఏత్థ కిఞ్చి న ఆసఙ్కితబ్బం.

ఇన్ద్రియపరోపరియత్తం **ఇన్ద్రియవేమత్తతా**. తేనాహ ‘‘**ఇన్ద్రియనానత్తం వదామీ**’’తి. **ఇన్ద్రియనానత్తతా కారణన్తి** ఇదం దస్సేతి – అనిచ్చాదివసేన విపస్సనాభినివేసో వియ సమథవసేన విపస్సనావసేన చ యం పుబ్బభాగగమనం, తం అప్పమాణం తం వుట్ఠానగామినివిపస్సనం, యస్స సమాధి ధురం పుబ్బఙ్గమం బలవం హోతి, **సో అరియో చేతోవిముత్తి నామ హోతి**. యస్స పఞ్ఞా ధురం పుబ్బఙ్గమం బలవం హోతి **సో** అరియో **పఞ్ఞావిముత్తో నామ హోతి**. ఇదాని తమత్థం బుద్ధివిసిట్ఠేన నిదస్సనేన దస్సేన్తో ‘‘**ద్వే అగ్గసావకా**’’తిఆదిమాహ, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

మహామాలుక్యసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౫. భద్దాలిసుత్తవణ్ణనా

౧౩౪. అసియతీతి అసనం, భుఞ్జనం భోజనం, అసనస్స భోజనం అసనభోజనం, ఆహారపరిభోగో, ఏకస్మిం కాలే అసనభోజనం **ఏకాసనభోజనం.** సో పన కాలో సబ్బబుద్ధానం సబ్బపచ్చేకబుద్ధానం ఆచిణ్ణసమాచిణ్ణవసేన పుబ్బణ్హో ఏవ ఇధాధిప్పేతోతి ఆహ ‘‘**ఏకస్మిం పురేభత్తే అసనభోజన**’’న్తి. **విప్పటిసారకుక్కుచ్చన్తి** ‘‘అయుత్తం వత మయా కతం, యో అత్తనో సరీరపకతిం అజానన్తో ఏకాసనభోజనం భుఞ్జి, యేన మే ఇదం సరీరం కిసం జాతం బ్రహ్మచరియానుగ్గహో నాహోసీ’’తి ఏవం విప్పటిసారకుక్కుచ్చం భవేయ్య. **ఏతం సన్ధాయ సత్థా ఆహ,** న భద్దాలిమేవ తాదిసం కిరియం అనుజానన్తో. **ఇతరథాతి** యది ఏకంయేవ భత్తం ద్విధా కత్వా తతో ఏకస్స భాగస్స భుఞ్జనం ఏకదేసభుఞ్జనం అధిప్పేతం. **కో సక్కోతీతి** కో ఏవం యాపేతుం సక్కోతి. అతీతజాతిపరిచయోపి నామ ఇమేసం సత్తానంయేవ అనుబన్ధతీతి ఆహ ‘‘**అతీతే**’’తిఆది. **విరవన్తస్సేవాతి** అనాదరే సామివచనం. **తం మద్దిత్వాతి** ‘‘అయం సిక్ఖా సబ్బేసమ్పి బుద్ధానం సాసనే ఆచిణ్ణం, అయఞ్చ భిక్ఖు ఇమం సిక్ఖతేవా’’తి వత్వా తం భద్దాలిం తస్స వా అనుస్సాహపవేదనం అభిభవిత్వా. భిక్ఖాచారగమనత్థం **న వితక్కమాళకం** అగమాసి, విహారచారికం చరన్తో **తస్స వసనట్ఠానం భగవా గచ్ఛతి.**

౧౩౫. దూసయన్తి గరహన్తి ఏతేనాతి దోసో, అపరాధో, సో ఏవ కుచ్ఛితభావేన **దోసకో**. గరహాయ పవత్తిట్ఠానతో **ఓకాసో**. తేనాహ – ‘‘**ఏతం ఓకాసం ఏతం అపరాధ**’’న్తి. **దుక్కరతరన్తి** పతికారవసేన అతిసయేన దుక్కరం. అపరాధో హి న ఖమాపేన్తం యథాపచ్చయం విత్థారితో హుత్వా దుప్పతికారో హోతి. తేనాహ ‘‘**వస్సఞ్హి**’’తిఆది.

అలగ్గిత్వాతి ఇమమ్పి నామ అపనీతం అకాసీతి ఏవం అవిసేత్వా, తం తం తస్స హితపటిపత్తిం నివారణం కత్వాతి అత్థో. ఞాయపటిపత్తిం అతిచ్చ ఏతి పవత్తతీతి **అచ్చయో,** అపరాధో, పురిసేన మద్దిత్వా పవత్తితో అపరాధో అత్థతో పురిసం అతిచ్చ అభిభవిత్వా పవత్తో నామ హోతి. తేనాహ ‘‘**అచ్చయో మం, భన్తే, అచ్చగమా**’’తి. అవసేసపచ్చయానం సమాగమే ఏతి ఫలం ఏతస్మా ఉప్పజ్జతి పవత్తతి చాతి **సమయో,** హేతు యథా ‘‘సముదాయో’’తి ఆహ ‘‘**ఏకం కారణ**’’న్తి. యం పనేత్థ భద్దాలిత్థేరస్స అపరిపూరకారితాయ భిక్ఖుఆదీనం జాననం, తమ్పి కారణం కత్వా ‘‘అహం ఖో, భన్తే, న ఉస్సహామీ’’తిఆదినా వత్తబ్బన్తి దస్సేతి.

౧౩౬. ఏకచిత్తక్ఖణికాతి పఠమమగ్గచిత్తక్ఖణేన ఏకచిత్తక్ఖణికా. **ఏవం ఆణాపేతుం న యుత్తన్తి** సఙ్కమత్థాయ ఆణాపేతుం న యుత్తం పయోజనాభావతో. అనాచిణ్ణఞ్చేతం బుద్ధానం, యదిదం పదసా అక్కమనం. తథా హి –

> ‘‘అక్కమిత్వాన మం బుద్ధో, సహ సిస్సేహి గచ్ఛతు;

మా నం కలలం అక్కమిత్థ, హితాయ మే భవిస్సతీ”తి. (బు॰ వం॰ ౨.౫౩);

సుమేధపణ్డితేన పచ్చాసీసితం న కతం. యథాహ –

“దీపఙ్కరో లోకవిదూ, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;

ఉస్సీసకే మం ఠత్వాన, ఇదం వచనమబ్రవీ”తి. (బు॰ వం॰ ౨.౬౦);

భగవతా ఆణత్తే సతి తేసమ్పి ఏవం కాతుం న యుత్తన్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **ఏతేసం పటిబాహితుం యుత్త**న్తి ఇదం అట్ఠానపరికప్పనవసేనేవ వుత్తం. న హి బుద్ధానం కాతుం ఆరద్ధం నామ కిచ్చం కేహిచి పటిబాహితుం యుత్తం నామ అత్థి పటిబాహితుంయేవ అకరణతో. సమ్మత్తనియామస్స అనోక్కన్తత్తా వుత్తం ‘‘**బాహిరకో**’’తి.

౧౩౭. న కమ్మట్ఠానం అల్లీయతీతి చిత్తం కమ్మట్ఠానం న ఓతరతి.

౧౪౦. పునప్పునం కారేన్తీతి దణ్డకమ్మపణామనాదికారణం పునప్పునం కారేన్తి. **సమ్మావత్తమ్హి న వత్తతీ**తి తస్సా తస్సా ఆపత్తియా వుట్ఠానత్థం భగవతా పఞ్ఞత్తసమ్మావత్తమ్హి న వత్తతి. **అనులోమవత్తే న వత్తతీ**తి యేన యేన వత్తేన సఙ్ఘో అనులోమికో హోతి, తస్మిం తస్మిం అనులోమవత్తే న వత్తతి విలోమమేవ గణ్హాతి, పటిలోమేన హోతి. **నిత్థారణకవత్తమ్హీ**తి యేన వత్తేన సఙ్ఘో అనులోమికో హోతి, సాపత్తికభావతో నిత్థిణ్ణో హోతి, తమ్హి నిత్థారణవత్తస్మిం న వత్తతి. తేనాహ ‘‘**ఆపత్తీ**’’తిఆది. **దుబ్బచకరణే**తి దుబ్బచస్స భిక్ఖునో కరణే.

౧౪౪. యాపేతీతి వత్తతి, సాసనే తిట్ఠతీతి అత్థో. **అభిఞ్ఞాపత్తా**తి “అసుకో అసుకో చ థేరో సీలవా కల్యాణధమ్మో బహుస్సుతో”తిఆదినా అభిఞ్ఞాతభావం పత్తా అధిగతఅభిఞ్ఞాతా.

౧౪౫. సత్తేసు హాయమానేసూతి కిలేసబహులతాయ పటిపజ్జనకసత్తేసు పరిహాయన్తేసు పటిపథేసు జాయమానేసు. **అన్తరధాయతి నామ** తదాధారతాయ. **దిట్ఠధమ్మికా** పరూపవాదాదయో. **సమ్పరాయికా** అపాయదుక్ఖవిసేసా. ఆసవన్తి తేన తేన పచ్చయేన పవత్తన్తీతి **ఆసవా. నేస**న్తి పరూపవాదాదిఆసవానం. **తే**తి వీతిక్కమధమ్మా.

అకాలం దస్సేత్వాతి సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా అకాలం దస్సేత్వా. **ఉప్పత్తి**న్తి ఆసవట్ఠానియానం ధమ్మానముప్పత్తిం. సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా **కాలం, తావ సేనాసనాని పహోన్తి,** తేన ఆవాసమచ్ఛరియాదిహేతునా సాసనే ఏకచ్చే ఆసవట్ఠానియా ధమ్మా న ఉప్పజ్జన్తి. **ఇమినా నయేనా**తి ఇమినా పన హేతునా పదసోధమ్మసిక్ఖాపదానం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

యసన్తి కిత్తిసద్దం పరివారఞ్చ. సాగతత్థేరస్స నాగదమనకిత్తియసాదివసేన సురాపానసఙ్ఖాతో ఆసవట్ఠానియో ధమ్మో ఉప్పజ్జి.

రసేన రసం సంసన్దేత్వాతి ఉపాదిన్నకఫస్సరసేన అనుపాదిన్నకఫస్సరసం సంసన్దేత్వా.

౧౪౬. న ఖో, భద్దాలి, ఏసేవ హేతు, అథ ఖో అఞ్ఞమ్పి అత్థీతి దస్సేన్తో భగవా ‘‘**అపిచా**’’తిఆదిమాహ. తేన ధమ్మస్స సక్కచ్చసవనే థేరం నియోజేతి.

౧౪౭. **విసేవనాచారన్తి** అదన్తకిరియం. **పరినిబ్బాయతీతి** వూపసమ్మతి. తత్థ అదన్తకిరియం పహాయ దన్తో హోతి. **యుగస్సాతి** రథధురస్స.

అనుక్కమేతి అనురూపపరిగమే. తదవత్థానురూపం పాదానం **ఉక్ఖిపనే నిక్ఖిపనే** చ. తేనాహ ''**చత్తారో పాదే**''తిఆది. **రజ్జుబన్ధనవిధానేనాతి** పాదతో భూమియా మోచనవిధానేన. **ఏవం కరణత్థన్తి** యథా అస్సే నిసిన్నస్సేవ భూమిం గహేతుం సక్కా, ఏవం చత్తారో పాదే తథా కత్వా అత్తనో నిచ్చలభావకరణత్థం. **మణ్డలేతి** మణ్డలధావికాయం. **పథవీకమనేతి** పథవిం ఫుట్ఠమత్తేన గమనే. తేనాహ ''**అగ్గగ్గఖురేహీ**''తి. **ఓక్కన్తకరణస్మిన్తి** ఓక్కన్తేత్వా పరసేనాసమ్మద్దన ఓక్కన్తకరణే. **ఏకస్మిం ఠానేతి** చతూసు పాదేసు యత్థ కత్థచి ఏకస్మిం ఠానే గమనం చోదేన్తీతి అత్థో, సో పనేత్థ సీఘతరో అధిప్పేతో. **దవత్తేతి** మరియాదాకోపనేహి నానప్పయోజనే, పరసేనాయ పవత్తమహానాదపహరణేహి అత్థో. తేనాహ ''**యుద్ధకాలస్మి**''న్తిఆది.

రఞ్ఞా జానితబ్బగుణేతి యథా రాజా అస్సస్స గుణే జానాతి, ఏవం తేన జానితబ్బగుణకారణం కారేతి. **అస్సరాజవంసేతి** దుస్సహం దుక్ఖం పత్వాపి యథా అయం రాజవంసానురూపకిరియం న జహిస్సతి, ఏవం సిక్ఖాపనే. సిక్ఖాపనమేవ హి సన్ధాయ సబ్బత్థ ''**కారణం కారేతీ**''తి వుత్తం తస్స కరణకారాపనపరియాయత్తా.

యథా ఉత్తమజవో హోతీతి జవదస్సనట్ఠానే యథా హయో ఉత్తమజవం న హాపేసి, ఏవం సిక్ఖాపేతి. **ఉత్తమహయభావే, యథా ఉత్తమహయో హోతీతి** కమ్మకరణకాలే అత్తనో ఉత్తమసభావం అనిగుహిత్వా అవజ్జేత్వా యథా అత్థసిద్ధి హోతి, ఏవం పరమజవేన సిక్ఖాపేతి. యథా కిరియా వినా దబ్బమ్పి వినా కిరియం న భవతి, ఏవం దట్ఠబ్బన్తి దస్సేతుం ''**తత్థ పకతియా**''తిఆది వుత్తం.

తత్రాతి తస్మిం పకతియా ఉత్తమహయస్సేవ ఉత్తమహయకారణారహత్తా ఉత్తమజవపటిపజ్జనే. **మాసఖాదకఘోటకానన్తి** మాసం ఖాదిత్వా యథా తథా విగుణఖలుఙ్గకానం. **వలఞ్జకదణ్డన్తి** రఞ్ఞా గహేతబ్బసువణ్ణదణ్డం. **ధాతుపత్థద్ధోతి** అత్తనావ సముప్పాదితధాతుయా ఉపత్థమ్భితో హుత్వా.

ఉత్తమే సాఖల్యేతి పరమసఖిలభావే సఖిలవాచాయ ఏవ దమేతబ్బతాయ. తేనాహ ''**ముదువాచాయ హీ**''తిఆది.

అరహత్తఫలసమ్మాదిట్ఠియాతి ఫలసమాపత్తికాలే పవత్తసమ్మాఞాణం. **సమ్మాఞాణం పుబ్బే వుత్తసమ్మాదిట్ఠియేవాతి** పన ఇదం ఫలసమ్మాదిట్ఠిభావసామఞ్ఞేన వుత్తం. కేచి పన "పచ్చవేక్ఖణఞాణ"న్తి వదన్తి, తం న యుజ్జతి "అసేక్ఖేనా"తి విసేసితత్తా. తమ్పి అసేక్ఖఞాణన్తి చే? ఏవమ్పి నిప్పరియాయ సేక్ఖగ్గహణే పరియాయసేక్ఖగ్గహణం న యుత్తమేవ, కిచ్చభేదేన వా వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఏకా ఏవ హి సా పఞ్ఞా నిబ్బానస్స పచ్చక్ఖకిరియాయ సమ్మాదస్సనకిచ్చం ఉపాదాయ "సమ్మాదిట్ఠీ"తి వుత్తా, సమ్మాజాననకిచ్చం ఉపాదాయ "సమ్మాఞాణ"న్తి. అఞ్ఞాతావిన్ద్రియవసేన వా **సమ్మాదిట్ఠి**, పఞ్ఞిన్ద్రియవసేన **సమ్మాఞాణన్తి** ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. మగ్గఫలావహాయ దేసనాయ సఙ్ఖేపతోవ ఆగతత్తా వుత్తం ''**ఉగ్ఘటితఞ్ఞుపుగ్గలస్స వసేనా**''తి.

భద్దాలిసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౬. లటుకికోపమసుత్తవణ్ణనా

౧౪౮. **మహాఉదాయిత్థేరో**తి కాళుదాయిలాళుదాయిత్థేరేహి అఞ్ఞో మహాదేహతాయ మహాఉదాయీతి సాసనే పఞ్ఞాతో థేరో. అపహరి అపహరతి అపహరిస్సతీతి **అపహత్తా**. తేకాలికో హి అయం సద్దో. **ఉపహత్తా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **అపహారకో**తి అపనేతా. **ఉపహారకో**తి ఉపనేతా.

౧౪౯. **యన్తి** భుమ్మత్థే పచ్చత్తవచనం, తేన చ అనన్తరనిద్దిట్ఠసమయో పచ్చామట్ఠోతి ఆహ ''**యస్మిం సమయే**''తి. **న భగవన్తం పటిచ్చా**తి న భగవన్తం ఆరమ్మణం కత్వా.

కమ్మనిప్ఫన్నత్థన్తి అత్తనా ఆయాచియమానకమ్మసిద్ధిఅత్థం. భవతీతి భూ, న భూతి **అభూ,** భయవసేన పన సా ఇత్థీ "అభు"న్తి ఆహ. **ఆతు మాతూ**తి ఏత్థ యథా –

> "అఙ్గా అఙ్గా సమ్భవసి, హదయా అధిజాయసే;
> అత్తా ఏవ పుత్త నామాసి, స జీవ సరదోసత"న్తి. –

ఆదీసు పుత్తో "అత్తా"తి వుచ్చతి కులవసేన సన్తానే పవత్తనతో. ఏవం పితాపి "పుత్తస్స అత్తా"తి వుచ్చతి. యస్మా "భిక్ఖుస్స అత్తా మాతా"తి వత్తుకామా భయవసేన ''**ఆతు మాతూ**''తి ఆహ. తేనాహ ''**ఆతూతి పితా**''తిఆది.

౧౫౦. **ఏవమేవ**న్తి ఇదం గరహత్థజోతననిపాతపదన్తి వుత్తం ''**గరహన్తో ఆహ**''తి. తథా హి నం వాచకసద్దేనేవ దస్సేన్తో ''**ఇధేకచ్చే మోఘపురిసా**''తి ఆహ. **ఆహంసూ**తి తేసం తథా వచనస్స అవిచ్ఛేదేన పవత్తిదీపనన్తి ఆహ ''**వదన్తీ**''తి. **కిం పనిమస్స అప్పమత్తకస్సా**తి పహాతబ్బవత్థుం అవమఞ్ఞమానేహి వుత్తం. తేనాహ ''**కిం పనా**''తి. హేతుమ్హి జోతేతబ్బే చేతం సామివచనం యథా "అనుస్సవస్స హేతు, అజ్ఝేనస్స హేతూ"తి. తేనాహ ''**అప్పమత్తకస్స హేతూ**''తి. నను అపస్సన్తేన వియ అసుణన్తేన వియ భవితబ్బన్తి? సత్థారా నామ అప్పమత్తకేసు దోసేసు అపస్సన్తేన వియ చ అసుణన్తేన వియ చ భవితబ్బన్తి తేసం అధిప్పాయేన వివరణం. **తేసు చా**తి సిక్ఖాకామేసు చ. అప్పచ్చయం ఉపట్ఠాపేన్తీతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బన్తి దస్సేతి. **తేస**న్తి యే "మోఘపురిసా"తి వుత్తా పుగ్గలా, తేసం. **గలే బద్ధం మహాకట్ఠ**న్తి గలే ఓలమ్బేత్వా బద్ధం రుక్ఖదణ్డమాహ. **పూతిలతాయా**తి గలోచియా. **పారాజికవత్థు వియ దుప్పజహం హోతీ**తి ఛన్దకప్పహానవసేన తం పజహితుం న సక్కోతి.

౧౫౧. **అనుస్సుక్కా**తి తస్స పహాతబ్బస్స పహానే ఉస్సుక్కరహితా. **అపచ్చాసీసనపక్ఖే**తి తాయ పరదత్తవుత్తితాయ కస్సచి పచ్చయస్స కుతోచి అపచ్చాసీసకపక్ఖే ఠితా హుత్వా సుప్పజహం హోతి, న తస్స పహానే భారియం అత్థి.

౧౫౨. **దలిద్దో** దుగ్గతో. **అస్సకో**తి అసాపతేయ్యో. **గేహయట్ఠియో**తి గేహఛదనస్స ఆధారా, తా ఉజుకం తిరియం ఠపేతబ్బదణ్డా. సమన్తతో భిత్తిపాదేసు ఠపేతబ్బదణ్డా **మణ్డలా. కాకాతిదాయి**న్తి ఇతో చితో కాకేహి అతిపాతవసేన ఉడ్డేతబ్బం. తేనాహ ''**యత్థ కిఞ్చిదేవా**''తిఆది. **సూరకాకా**తి కాకానం ఉడ్డేపనాకారమాహ. **నపరమరూప**న్తి హీనరూపం. **విలీవమఞ్చకో**తి తాలపేత్తకాదీహి వీతమఞ్చకో. సా పనస్స సన్తానానం ఛిన్నభిన్నతాయ ఓలుగ్గవిలుగ్గతా, తథా సతి సా విసమరూపా హోతీతి ఆహ ''**ఓణతా**''తిఆది. సో పుగ్గలో లూఖభోజీ హోతీతి ఆహ ''**ధఞ్ఞం నామ కుద్రూసకో**''తి. సమకాలం వపితబ్బతాయ **సమవాపకం,** యథాఉతు వపితబ్బబీజం. **జాయికా**తి కుచ్ఛితా భరియా, సబ్బత్థ గరహాయం క-సద్దో. **సో వతాహం పబ్బజేయ్య**న్తి సోహం కేసమస్సుం ఓహారేత్వా పబ్బజేయ్యం, యోహం పురిసో నామ అస్సం వతాతి పబ్బజ్జావసేన

అత్తనో పురిసం బోధేయ్య. తంసభావే ఠితస్స బోధా న తు దుక్కరా, సా **ఖటోపికా. సా** కుమ్భీ. మేణ్డకసేట్ఠినో **అడ్ఢతేళసాని కోట్ఠాగారసతాని వియ.**

౧౩౩. సువణ్ణనిక్ఖసతానన్తి అనేకేసం సువణ్ణనిక్ఖసతానం. **చయోతి** సన్తానేహి నిచయో అవీచి నిచ్చప్పబన్ధనిచయో. తేనాహ **''సన్తానతో కతసన్నిచయో''**తి.

౧౩౪. హేట్ఠా కిఞ్చాపి అప్పజహనకా పఠమం దస్సితా, పజహనకా పధానా, తేసఞ్చ వసేనేత్థ పుగ్గలచతుక్కం దస్సితం. **తే తఞ్చేవ పజహన్తీతి** పజహనకా పఠమం గహితా. **రాసివసేనాతి** ''ఇధుదాయి ఏకచ్చో పుగ్గలో''తిఆదినా చతుక్కే ఆగతవిభాగం అనామసిత్వా ''తే తే''తి పచురవసేన వుత్తం. తేనాహ **''న పాటియేక్కం విభత్తా''**తి. అవిభాగేన గహితవత్థూసు విభాగతో గహణం లోకసిద్ధమేతన్తి దస్సేతుం **''యథా నామా''**తిఆది వుత్తం. **పజహనకపుగ్గలాతి** ''తే తఞ్చేవ పజహన్తీ''తి ఏవం పజహనకపుగ్గలా ఏవ.

ఉపధిఅనుధావనకాతి ఉపధీసు అనుఅనుధావనకా ఉపధియో ఆరబ్భ పవత్తనకా. **వితక్కాయేవాతి** కామసఙ్కప్పాదివితక్కాయేవ. **ఇన్ద్రియనానత్తతాతి** విముత్తిపరిపాచకానం ఇన్ద్రియానం పరోపరియత్తం. తస్స హి వసేనేవ తే చత్తారో పుగ్గలా జాతా. అగ్గమగ్గత్థాయ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా యావ న తం మగ్గేన సముగ్ఘాతేన్తి, తావ నప్పజహన్తి నామ. ఇతి హేట్ఠిమా తయోపి అరియా అప్పహీనస్స కిలేసస్స వసేన ''నప్పజహన్తీ''తి వుత్తా, పగేవ పుథుజ్జనా. వుత్తనయేన పన విపస్సనం మగ్గేన ఘటేన్తా తే చత్తారో జనా అగ్గమగ్గక్ఖణే పజహన్తి నామ. తే ఏవ తత్థ సీఘకారినో ఖిప్పం పజహన్తి నామ, తేనాహ **''తత్థా''**తిఆది.

సంవేగం కత్వా అగ్గిం అక్కన్తపురిసో వియ. **మగ్గేనాతి** అనుక్కమాగతేన అగ్గమగ్గేన. **మహాహత్థిపదోపమేతి** మహాహత్థిపదోపమసుత్తే (మ॰ ని॰ ౧.౩౦౦ ఆదయో). తత్థ హి ''తస్స ధాతారమ్మణమేవ చిత్తం పక్ఖన్దతి పసీదతి సన్తిట్ఠతి అధిముచ్చతీ''తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౦౨) ఏత్థ అతితిక్ఖనాతితిక్ఖ-నాతిమన్దఅతిమన్ద-పుగ్గలవసేన అట్ఠకథాయం (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౩౦౨) తయో వారా ఉద్ధటా, తత్థ మజ్ఝిమవసేనేవ పఞ్హో కథితో. **ఇన్ద్రియభావనేతి** ఇన్ద్రియభావనాసుత్తే, తత్థాపి మజ్ఝిమనయేనేవ పఞ్హో కథితో. తేనాహ **''ఇమేసూ''**తిఆది.

తన్తి ''ఉపధీ''తి వుత్తం ఖన్ధపఞ్చకం. **దుక్ఖస్స మూలన్తి** సబ్బస్సపి వట్టదుక్ఖస్స కారణం. **నిగ్గహణోతి** నిరుపాదానో. తేనాహ **''నిత్తణ్హో''**తి.

౧౩౫. యే పజహన్తీతి ''తే తఞ్చేవ పజహన్తీ''తి ఏవం వుత్తపుగ్గలా. **తే ఇమే నామ ఏత్తకే కిలేసే పజహన్తీతి** యే తే పుథుజ్జనా లాభినో చ పఞ్చ కామగుణే ఏత్తకే తంతంఝానాదివత్థుకే చ తంతంమగ్గవజ్ఝతాయ పరిచ్ఛిన్నత్తా ఏత్తకే కిలేసే పజహన్తి. **యే నప్పజహన్తీతి** ఏత్థ వుత్తనయానుసారేన అత్థో వేదితబ్బో. **అసుచిసుఖం** కాయాసుచిసన్నిస్సితత్తా. **అనరియేహీతి** అపరిసుద్ధేహి. **పటిలాభతో భాయితబ్బం** కిలేసదుక్ఖగతికత్తా. **విపాకతో భాయితబ్బం** అపాయదుక్ఖగతికత్తా. **గణతోపి కిలేసతోపి వివిత్తసుఖన్తి** గణసఙ్గణికతో చ కిలేససఙ్గణికతో చ వివిత్తసుఖం. **రాగాదివూపసమత్థాయాతి** రాగాదివూపసమావహం సుఖం. **న భాయితబ్బం** సమ్పతి ఆయతిఞ్చ ఏకన్తహితభావతో.

౧౫౬. ఇఞ్జితస్మిన్తి పచ్చత్తే భుమ్మవచనన్తి ఆహ ‘‘**ఇఞ్జన**’’న్తిఆది. ఇఞ్జతి తేనాతి **ఇఞ్జితం,** తస్స తస్స ఝానస్స ఖోభకరం ఓళారికం ఝానఙ్గం. **చతుత్థజ్ఝానం అనిఞ్జనం** సన్నిసిన్నాభావతో. తథా హి వుత్తం ‘‘ఠితే ఆనేఞ్జప్పత్తే’’తి (దీ. ని. ౧.౨౪౪-౨౪౫; మ. ని. ౧.౩౮౪-౩౮౬; పారా. ౧౨-౧౩).

అలం-సద్దో యుత్తత్థోపి హోతి – ‘‘అలమేవ నిబ్బిన్దితుం, అలం విముచ్చితు’’న్తిఆదీసు (దీ. ని. ౨.౨౭౨; సం. ని. ౨.౧౨౪, ౧౨౮, ౧౩౪, ౧౪౩), తస్మా **అనలం** అనుసఙ్గం కాతుం అయుత్తన్తి అత్థో. తేనాహ ‘‘**అకత్తబ్బఆలయన్తి వదామీ**’’తి. **సన్నిట్ఠానన్తి** సమ్మాపటిపత్తియం అలం ఏత్తావతాతి ఉస్సాహపటిప్పస్సమ్భనవసేన సన్నిట్ఠానం న కాతబ్బన్తి యోజనా. ఉద్ధమ్భాగియసఙ్ఖాతం **అణుం వా** ఓరమ్భాగియసఙ్ఖాతం **థూలం వా,** రూపరాగోతి ఏవరూపం **అణుం వా** కామాసవో పటిఘన్తి ఏవరూపం **థూలం వా,** ముదునా పవత్తిఆకారవిసేసేన **అప్పసావజ్జం,** కమ్మబన్ధనట్ఠేన వా **అప్పసావజ్జం,** తబ్బిపరియాయతో **మహాసావజ్జం** వేదితబ్బం. నాతితిక్ఖపఞ్ఞస్స వసేన దేసనాయ పవత్తత్తా ‘‘**నేయ్యపుగ్గలస్స వసేనా**’’తి వుత్తం. సబ్బసో హి పరియాదిన్నకిలేసస్స అరియపుగ్గలస్స వసేన సఞ్ఞావేదయితనిరోధస్స ఆగతత్తా ‘‘**అరహత్తనికూటేనేవ నిట్ఠాపితా**’’తి వుత్తం. యం పనేత్థ అత్థతో న విభత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

లటుకికోపమసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౭. చాతుమసుత్తవణ్ణనా

౧౫౭. యథాఉపనిస్సయేనాతి యో యో ఉపనిస్సయో యథాఉపనిస్సయో, తేన యథాఉపనిస్సయేన సమ్మాపయోగేన. **పతిట్ఠహిస్సన్తి** సాసనే పతిట్ఠం పటిలభిస్సన్తి. **వసనట్ఠానానీతి** వస్సగ్గాదివసేన వసనట్ఠానాని. **సణ్ఠాపయమానాతి** సువిభత్తభావేన ఠపేన్తా.

అవినిబ్భోగసద్దన్తి వినిభుఞ్జిత్వా గహేతుం అసక్కుణేయ్యసద్దం. వచీఘోసోపి హి బహూహి ఏకచ్చం పవత్తితో ఠానతో చ దూరతరో కేవలం మహానిగ్ఘోసో ఏవ హుత్వా సోతపథమాగచ్ఛతి. **మచ్ఛవిలోపేతి** మచ్ఛే విలుమ్పిత్వా వియ గహణే, మచ్ఛానం వా నయనే.

౧౫౮. పవస్సగ్గత్థేతి నిచ్ఛయత్థే, ఇదం తావ అమ్హేహి వుచ్చమానవచనం ఏకన్తసోతబ్బం, పచ్ఛా తుమ్హేహి కాతబ్బం కరోథాతి అధిప్పాయో. **వచనపరిహారోతి** తేహి సక్యరాజూహి వుత్తవచనస్స పరిహారో. **లేసకప్పన్తి** కప్పియలేసం. **ధురవహాతి** ధురవాహినో, ధోరయ్హాతి అత్థో. **పాదమూలన్తి** ఉపచారం వదతి. **విగచ్ఛిస్సతీతి** హాయిస్సతి. **పటిప్ఫరితోతి** న భగవతో సమ్ముఖావ, సక్యరాజూనం పురతోపి విప్ఫరితోవ హోతి.

౧౫౯. అభినన్దతూతి అభిముఖో హుత్వా పమోదతు. **అభివదతూతి** అభిరూపవసేన వదతు. **పసాదఞ్ఞథత్తన్తి** అప్పసాదస్స విపరిణామో హీనాయావత్తనసఙ్ఖాతం పరివత్తనం, తేనాహ ‘‘**విబ్భమన్తానం. విపరిణామఞ్ఞథత్త**’’న్తి. కారణూపచారేన సస్సేసు బీజపరియాయోతి ఆహ ‘‘**బీజానం తరుణానన్తి తరుణసస్సాన**’’న్తి. తరుణభావేనేవ తస్స భావినో ఫలస్స అభావేన **విపరిణామో.**

౧౬౦. కత్తబ్బస్స సరసేనేవ కరణం చిత్తరుచియం, న తథా పరస్స ఉస్సాదనేనాతి ఆహ – ‘‘**పక్కోసియమానానం గమనం నామ న ఫాసుక**’’న్తి. మయమ్పి భగవా వియ **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారేనేవ విహరిస్సామాతి దీపేతి** పకతియా వివేకజ్ఝాసయభావతో విరద్ధో ఆగతస్స భారస్స అవహనతోయేవ. తేనాహ ‘‘**అత్తనో భారభావం న అఞ్ఞాసీ**’’తి.

౧౬౧. **కస్మా ఆరభీ**తి? సప్పాయతో. పఞ్చసతా హి భిక్ఖూ అభినవా, తస్మా తేసం ఓవాదదానత్థం భగవా ఇమం దేసనం ఆరభీతి.

౧౬౨. **కోధుపాయాసస్సా**తి ఏత్థ కుజ్ఝనట్ఠేన కోధో, స్వేవ చిత్తస్స కాయస్స చ అతిప్పమద్దనమథనుప్పాదనేహి దళ్హం ఆయాసట్ఠేన ఉపాయాసో. అనేకవారం పవత్తిత్వా అత్తనా సమవేతం సత్తం అజ్ఝోత్థరిత్వా సీసం ఉక్ఖిపితుం అదత్వా అనయబ్యసనపాపనేన కోధుపాయాసస్స ఊమిసదిసతా దట్ఠబ్బా. తేనాహ ‘‘**కోధుపాయాసే**’’తిఆది.

౧౬౩. **ఓదరికత్తేన ఖాదితో**తి ఓదరికభావేన ఆమిసగేధేన మిచ్ఛాజీవేన జీవికాకప్పనేన నాసితసీలాదిగుణతాయ ఖాదితధమ్మసరీరో.

౧౬౪. **పఞ్చకామగుణావట్టే నిముజ్జిత్వా**తి ఏత్థ కామరాగాభిభూతే సత్తే ఇతో చ ఏత్తో, ఏత్తో చ ఇతోతి ఏవం మనాపియరూపాదివిసయసఙ్ఖాతే ఆవట్టే అత్తానం సంసారేత్వా యథా తతో బహిభూతే నేక్ఖమ్మే చిత్తమ్పి న ఉప్పాదేతి, ఏవం ఆవట్టేత్వా బ్యసనాపాదనేన కామగుణానం ఆవట్టసదిసతా దట్ఠబ్బా. తేనాహ ‘‘**యథా హీ**’’తిఆది.

౧౬౫. **రాగానుద్ధంసితేనా**తి రాగేన అనుద్ధంసితేన. చణ్డమచ్ఛం ఆగమ్మాతి సుసుకాదిచణ్డమచ్ఛం ఆగమ్మ. **మాతుగామం ఆగమ్మా**తి మాతుగామో హి యోనిసోమనసికారరహితం అధీరపురిసం ఇత్థికుత్తభూతేహి అత్తనో హావభావవిలాసేహి అభిభుయ్య గహేత్వా ధీరజాతియమ్పి అత్తనో రూపాదీహి పలోభనవసేన అనవసేసం అత్తనో ఉపకారధమ్మే సీలాదికే సమ్పాదేతుం అసమత్థం కరోన్తో అనయబ్యసనం పాపేతి. తేనాహ – ‘‘**మాతుగామం ఆగమ్మ ఉప్పన్నకామరాగో విబ్భమతీ**’’తి.

భయం నామ యత్థ భాయితబ్బవత్థు, తత్థ ఓతరన్తస్సేవ హోతి, న అనోతరన్తస్స, తం ఓతరిత్వా భయం వినోదేత్వా తత్థ కిచ్చం సాధేతబ్బం, ఇతరథా చత్థసిద్ధి న హోతీతి ఇమమత్థం ఉపమోపమితబ్బసరూపవసేన దస్సేతుం ‘‘**యథా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఉదకం నిస్సాయ ఆనిసంసో** పిపాసవినయనం సరీరసుద్ధి పరిళాహూపసమో కాయఉతుగ్గాహాపనన్తి ఏవమాది. **సాసనం నిస్సాయ ఆనిసంసో** పన సఙ్ఖేపతో వట్టదుక్ఖూపసమో, విత్థారతో పన సీలానిసంసాదివసేన అనేకవిధో, సో **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౧.౯) వుత్తనయేన వేదితబ్బో. **వుత్తప్పకారో ఆనిసంసో హోతి** తాని భయాని అభిభుయ్య పవత్తస్సాతి అధిప్పాయో. **ఇమాని అభాయిత్వా**తి ఇమాని కోధూపాయాసాదిభయాని అభిభుయ్య పవత్తిత్వా అభాయిత్వా. కోధూపాయాసాదయో హి భాయతి ఏతస్మాతి భయన్తి వుత్తా. **థేరో**తి మహాధమ్మరక్ఖితత్థేరో. కామం పహానాభిసమయకాలో ఏవ సచ్ఛికిరియాభిసమయో, సమ్మాదిట్ఠియా పన సంకిలేసవోదానధమ్మేసు కిచ్చం అసంకిణ్ణం కత్వా దస్సేతుం సమానకాలికమ్పి అసమానకాలికం వియ వుత్తం ‘‘**తణ్హాసోతం ఛిన్దిత్వా నిబ్బానపారం దట్ఠుం న సక్కోతీ**’’తి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

చాతుమసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౮. నళకపానసుత్తవణ్ణనా

౧౬౬. యత్థ బోధిసత్తపముఖో వానరో నళకేన పానీయం పివి, సా పోక్ఖరణీ, తస్సామన్తో భూమిప్పదేసో, తత్థ నివిట్ఠగామో చ "నళకపాన"న్తేవ పఞ్ఞాయిత్థ, ఇధ పన గామో అధిప్పేతోతి ఆహ **''నళకపానేతి ఏవంనామకే గామే''**తి. ఇదాని తమత్థం ఆగమనతో పట్ఠాయ దస్సేతుం **''పుబ్బే కిరా''**తి ఆరద్ధం. **పఞ్ఞవాతి** ఇతికత్తబ్బతాయ పఞ్ఞాయ పఞ్ఞవా.

ధూలదీఘబహులభావేన మహతీహి దాఠికాహి సమన్నాగతత్తా **మహాదాఠికో**. "ఉదకరక్ఖసో అహ"న్తి వత్వా వానరానం కణ్ణే అముఞ్చిత్వా "సబ్బే తుమ్హే మమ హత్థగతా"తి దస్సేన్తో **''తుమ్హే పన సబ్బే ఖాదిస్సామీ''**తి ఆహ. **ధమి...పే... పివింసూతి** బోధిసత్తేన గహితనళో అనవసేసో అబ్భన్తరే సబ్బసన్ధీనం నిబ్బాధేన ఏకచ్ఛిద్దో అహోసి. **నేవ మం త్వం వధిస్ససీతి** ఉదకరక్ఖస త్వం వధితుకామోపి మమ పురిసథామేన న వధిస్ససి.

ఏవం పన వత్వా మహాసత్తో "అయం పాపో ఏత్థ పానీయం పివన్తే అఞ్ఞేపి సత్తే మా బాధయిత్థా"తి కరుణాయమానో "ఏత్థ జాయన్తా నళా సబ్బే అపబ్బబన్ధా ఏకచ్ఛిద్దావ హోన్తూ"తి అధిట్ఠాయ గతో. తేనాహ **''తతో పట్ఠాయా''**తిఆది.

౧౬౭. అనురుద్ధప్పముఖా భిక్ఖూ భగవతా "కచ్చి తుమ్హే అనురుద్ధా"తి పుచ్ఛితాతి థేరో **''తగ్ఘ మయం, భన్తే''**తి ఆహ.

సచే పబ్బజతి, జీవితం లభిస్సతి, నో అఞ్ఞథాతి రఞ్ఞా పబ్బజ్జాయ అభినీతాతి **రాజాభినీతా. చోరాభినీతాతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **చోరానం మూలం ఛిన్దన్తో** "కణ్టకసోధనం కరిస్సామీ"తి. **ఆజీవికాయాతి** ఆజీవేన జీవితవుత్తియా. **ఇమేసు పన** అనురుద్ధత్థేరాదీసు.

వివేకన్తి పుబ్బకాలికకిరియప్పధానం "అబ్యాపజ్జం ఉపేత"న్తిఆదీసు వియాతి ఆహ – **''వివిచ్చా''**తి, వివిచ్చిత్వా వివిత్తో హుత్వా వినా హుత్వాతి అత్థో. **పబ్బజితకిచ్చన్తి** పబ్బజితస్స సారుప్పకిచ్చం. **సమణకిచ్చన్తి** సమణభావకరణకిచ్చం. యదగ్గేన హి పబ్బజితకిచ్చం కాతుం న సక్కోతి తదగ్గేన సమణభావకరమ్పి కిచ్చం కాతుం న సక్కోతి. తేనాహ **''సో యేవా''**తిఆది.

౧౬౮. అప్పటిసన్ధికే తావ బ్యాకరోన్తో పవత్తీసు ఠానం అతీతోతి కత్వా ఉపపత్తీసు బ్యాకరోతి నామ తత్థ పటిసన్ధియా అభావకిత్తనతో. **మహన్తతుట్ఠినోతి** విపులపమోదా.

౧౬౯. ఇమస్సాతి "అస్సా"తి పదస్స అత్థవచనం. ఇమస్స ఠితస్స ఆయస్మతో సామం దిట్ఠో వా హోతి అనుస్సవసుతో వాతి యోజనా. **సమాధిపక్ఖికా ధమ్మా ధమ్మాతి అధిప్పేతా,** సమాధి పన **ఏవంవిహారీతి** ఏత్థ విహారసద్దేన గహితో. **ఏవంవిముత్తాతి** ఏత్థ పన విముత్తిసద్దేన ఫలవిముత్తి గహితా. **చరతోపీతి** సమథవిపస్సనాచారేన చరతోపి విహరన్తస్సపి. ఉపాసకఉపాసికావారేసు లబ్భమానమ్పి అరహత్తం అప్పకభావతో పాళియం అనుద్ధటన్తి దట్ఠబ్బం. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

నళకపానసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౯. గోలియానిసుత్తవణ్ణనా

౧౭౩. పదసమాచారోతి తంతంపచ్చయభేదదస్సనాయ విగతత్తా పకారేహి దలిద్దసమాచారో సిథిలసమాచారోతి అత్థో. యస్మా పన తాదిసో సమాచారో థిరో దళ్హో నామ న హోతి, తస్మా వుత్తం **''దుబ్బలసమాచారో''**తి. ''సాఖసమాచారో''తి వా పాఠో, తత్థ తత్థ లగ్గనట్ఠేన సాఖాసదిససీలోతి అత్థో. తేనాహ **''ఓళారికాచారో''**తి. **పచ్చయేసు సాపేక్ఖోతి** పచ్చయేసు సాపేక్ఖతాయ ఏవ హిస్స ఓళారికాచారతా వేదితబ్బా. గరునా కిస్మిఞ్చి వుత్తే గారవవసేన పతిస్సవనం పతిస్సో, పతిస్సవచనభూతం తంసభాగఞ్చ యం కిఞ్చి గారవన్తి అత్థో. సహ పతిస్సేనాతి **సప్పతిస్సేన,** సప్పతిస్సవేన ఓవాదసమ్పటిచ్ఛనేన. పతిస్సీయతీతి వా పతిస్సో, గరుకాతబ్బో, తేన సహ పతిస్సేనాతి సబ్బం పుబ్బే వియ. తేనాహ **''సజేట్ఠకేనా''**తి. **సేరివిహారో** నామ అత్తప్పధానవాసో. తేనాహ **''నిరఙ్కుసవిహారేనా''**తి.

అనుపఖజ్జాతి అనుపకడ్ఢిత్వా. గరుట్ఠానియానం అన్తరం అనాపుచ్ఛా అనుపవిసిత్వాతి ఇమమత్థం దస్సేతుం **''తత్థ యో''**తిఆది వుత్తం.

ఆభిసమాచారికన్తి అభిసమాచారే భవం. కిం పన తన్తి ఆహ **''వత్తపటిపత్తిమత్తమ్పీ''**తి. నాతికాలస్సేవ సఙ్ఘస్స పురతో పవిసితబ్బం, న పచ్ఛా పటిక్కమితబ్బన్తి అధిప్పాయేన అతికాలే చ గామప్పవేసో అతిదివా పటిక్కమనఞ్చ నివారితం, తం దస్సేతుం **''న అతిపాతో''**తిఆది వుత్తం. **ఉద్ధచ్చపకతికోతి** విబ్భన్తచిత్తో. **అవచాపల్యేనాతి** దళ్హవాతాపహతపల్లవసదిసేన లోలభావేన.

పఞ్ఞవతాతి ఇమినా భిక్ఖుసారుప్పేసు ఇతికత్తబ్బేసు ఉపాయపఞ్ఞా అధిప్పేతా, న సుతమయపఞ్ఞా. **అభిధమ్మే అభివినయే యోగోతి** ఇమినా భావనాపఞ్ఞాఉత్తరిమనుస్సధమ్మే యోగో పకాసితో. **యోగోతి** చ పరిచయో ఉగ్గణ్హవసేన.

ఆరుప్పాతి ఇమినా చతస్సోపి అరూపసమాపత్తియో గహితా, తా పన చతూహి రూపసమాపత్తీహి వినా న సమ్పజ్జన్తీతి ఆహ – **''ఆరుప్పాతి ఏత్తావతా అట్ఠపి సమాపత్తియో వుత్తా హోన్తీ''**తి. **కసిణేతి** దసవిధే కసిణే. **ఏకం పరికమ్మకమ్మట్ఠానన్తి** యం కిఞ్చి ఏకభావనా పరికమ్మదీపనం ఖన్ధకమ్మట్ఠానం. తేనాహ **''పగుణం కత్వా''**తి. కసిణపరికమ్మం పన తగ్గహణేనేవ గహితం హోతి, లోకియా ఉత్తరిమనుస్సధమ్మా హేట్ఠా గహితాతి ఆహ **''ఉత్తరిమనుస్సధమ్మేతి ఇమినా సబ్బేపి లోకుత్తరధమ్మే దస్సేతీ''**తి. **నేయ్యపుగ్గలస్స వసేనాతి** ఞానిత్వా విత్థారేత్వా ఞాతబ్బపుగ్గలస్స వసేనాతి.

గోలియానిసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౧౦. కీటాగిరిసుత్తవణ్ణనా

౧౭౪. పఞ్చ ఆనిసంసేతి అప్పాబాధతాదికే పఞ్చ గుణే. తత్థ అక్ఖిరోగకుచ్ఛిరోగాదీనం అభావో **అప్పాబాధతా.** సరీరే తేసం కుప్పనదుక్ఖస్స అభావో **అప్పాతఙ్కం.** సరీరస్స ఉట్ఠానసుఖతా **లహుట్ఠానం. బలం** నామ కాయబలం. **ఫాసువిహారో** ఇరియాపథసుఖతా. **అనుపక్ఖన్దానీతి** దుచ్ఛజనవసేన సత్తానం అనుపవిట్ఠాని. **సఞ్జానిస్సథాతి** ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, తస్మా ఇతి ఏవం ఆనిసంసన్తి అత్థో.

౧౭౫. ఆవాసే నియుత్తాతి **ఆవాసికా** తస్స అనతివత్తనతో. తేనాహ ''**నిబద్ధవాసినో**''తి, నియతవాసినోతి అత్థో. **తన్నిబన్ధా**తి నిబన్ధం వుచ్చతి బ్యాపారో, తత్థ బన్ధా పసుతా ఉస్సుకాతి తన్నిబన్ధా. కథం తే తత్థ నిబన్ధాతి ఆహ ''**అకతం సేనాసన**''న్తిఆది. ఉప్పజ్జనకేన కాలేన పత్తబ్బం **కాలికం** సో పన కాలో అనాగతో ఏవ హోతీతి ఆహ ''**అనాగతే కాలే పత్తబ్బ**''న్తి.

౧౭౮. **ఏత్తకా వేదనా సేవితబ్బా**తి అట్ఠారసపి నేక్ఖమ్మనిస్సితా వేదనా సేవితబ్బా, గేహస్సితా **న సేవితబ్బా**.

౧౮౧. **తం కతం** సోళసవిధస్సపి కిచ్చస్స నిట్ఠితత్తా. **అనులోమికానీ**తి ఉతుసుఖభావేన అనురూపాని. తేనాహ ''**కమ్మట్ఠానసప్పాయానీ**''తి. **సమానం కురుమానా**తి ఓమత్తతం అధిమత్తతఞ్చ పహాయ సమకిచ్చతం సమ్పాదేన్తా.

౧౮౨. **తే ద్వే హోన్తీ**తి తే ఆదితో వుత్తా ద్వే.

ఉభతో (అ॰ ని॰ టీ॰ ౩.౭.౧౪) ఉభయథా ఉభోహి భాగేహి విముత్తోతి **ఉభతోభాగవిముత్తో** ఏకదేససరూపేకసేసనయేన. తథా హి వుత్తం **అభిధమ్మట్ఠకథాయం** (పు॰ ప॰ అట్ఠ॰ ౨౪) "ద్వీహి భాగేహి ద్వే వారే విముత్తోతి ఉభతోభాగవిముత్తో"తి. తత్థ కేచి తావ థేరా – "సమాపత్తియా విక్ఖమ్భనవిమోక్ఖేన, మగ్గేన సముచ్ఛేదవిమోక్ఖేన విముత్తోతి ఉభతోభాగవిముత్తో"తి వదన్తి. అఞ్ఞే థేరా – "అయం ఉభతోభాగవిముత్తో రూపతో ముచ్చిత్వా నామం నిస్సాయ ఠితో పున తతో ముచ్చనతో నామనిస్సితకో"తి వత్వా తస్స చ సాధకం –

> "అచ్చి యథా వాతవేగేన ఖిత్తా, (ఉపసివాతి భగవా,)
> అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖం;
> ఏవం ముని నామకాయా విముత్తో,
> అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖ"న్తి. (సు॰ ని॰ ౧౦౮౦; చూళని॰ ఉపసీవమాణవపుచ్ఛా ౧౧;
> ఉపసీవమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ४౩) –

ఇమం సుత్తపదం వత్వా "నామకాయతో చ రూపకాయతో చ సువిముత్తత్తా ఉభతోభాగవిముత్తో"తి వదన్తి. సుత్తే హి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనలాభినో ఉపసివబ్రాహ్మణస్స భగవతా నామకాయా విముత్తోతి ఉభతోభాగవిముత్తోతి అక్ఖాతోతి. అపరే పన "సమాపత్తియా విక్ఖమ్భనవిమోక్ఖేన ఏకవారం విముత్తో, మగ్గేన సముచ్ఛేదవిమోక్ఖేన ఏకవారం విముత్తోతి ఏవం ఉభతోభాగవిముత్తో"తి వదన్తి. ఏత్థ పఠమవాదే ద్వీహి భాగేహి విముత్తోతి ఉభతోభాగవిముత్తో. దుతియవాదే ఉభతోభాగతో విముత్తోతి ఉభతోభాగవిముత్తో. తతియవాదే పన ద్వీహి భాగేహి ద్వే వారే విముత్తోతి అయమేతేసం విసేసో. కిలేసేహి విముత్తో కిలేసా వా విక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదేహి కాయద్వయతో విముత్తా అస్సాతి అయమత్థో దట్ఠబ్బో. తేనాహ ''**ద్వీహి భాగేహీ**''తిఆది.

సోతి ఉభతోభాగవిముత్తో. కామఞ్చేత్థ రూపావచరచతుత్థజ్ఝానమ్పి అరూపావచరజ్ఝానం వియ దువఙ్గికం ఆనేఞ్జప్పత్తన్తి వుచ్చతి. తం పన పదట్ఠానం కత్వా అరహత్తం పత్తో ఉభతోభాగవిముత్తో నామ న హోతి రూపకాయతో అవిముత్తత్తా. తఞ్హి కిలేసకాయతోవ విముత్తం, న రూపకాయతో, తస్మా తతో వుట్ఠాయ అరహత్తం పత్తో ఉభతోభాగవిముత్తో న హోతీతి ఆహ –

‘‘**చతున్నం అరూప...పే.... పఞ్చవిధో హోతీ**’’తి. “రూపీ రూపాని పస్సతీ”తిఆదికే నిరోధసమాపత్తిఅన్తే అట్ఠ విమొక్ఖే వత్వా – “యతో చ ఖో, ఆనన్ద, భిక్ఖు ఇమే అట్ఠ విమొక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతి, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి, అయం వుచ్చతి, ఆనన్ద, భిక్ఖు ఉభతోభాగవిముత్తో”తి యదిపి **మహానిదానే** (దీ॰ ని॰ ౨.౧౨౯-౧౩౦) వుత్తం, తం పన ఉభతోభాగవిముత్తసేట్ఠవసేన వుత్తన్తి ఇధ సబ్బఉభతోభాగవిముత్తసఙ్గహణత్థం ‘‘**పఞ్చవిధో హోతీ**’’తి వత్వా ‘‘**పాళి పనేత్థ... పే.... అభిధమ్మే అట్ఠవిమొక్ఖలాభినో వసేన ఆగతా**’’తి ఆహ. ఇధాపి హి కీటాగిరిసుత్తే “ఇధ, భిక్ఖవే, ఏకచ్చో పుగ్గలో...పే.... ఉభతోభాగవిముత్తో”తి అరూపసమాపత్తివసేన చత్తారో ఉభతోభాగవిముత్తా, సేట్ఠో చ వుత్తో వుత్తలక్ఖణూపపత్తితో. యథావుత్తేసు హి పఞ్చసు పురిమా చత్తారో నిరోధం న సమాపజ్జన్తీతి పరియాయేన ఉభతోభాగవిముత్తా నామ. అట్ఠసమాపత్తిలాభీ అనాగామీ తం సమాపజ్జిత్వా తతో వుట్ఠాయ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పత్తోతి నిప్పరియాయేన ఉభతోభాగవిముత్తసేట్ఠో నామ.

కతమో చ పుగ్గలోతిఆదీసు **కతమో**తి పుచ్ఛావచనం, **పుగ్గలో**తి అసాధారణతో పుచ్ఛితబ్బవచనం. **ఇధా**తి ఇమస్మిం సాసనే. **ఏకచ్చో**తి ఏకో . **అట్ఠ విమొక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతీ**తి అట్ఠ సమాపత్తియో సహజాతనామకాయేన పటిలభిత్వా విహరతి. **పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తీ**తి విపస్సనాపఞ్ఞాయ సఙ్ఖారగతం, మగ్గపఞ్ఞాయ చత్తారి సచ్చాని పస్సిత్వా చత్తారోపి ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తీతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

పఞ్ఞావిముత్తోతి విసేసతో పఞ్ఞాయ ఏవ విముత్తో, న తస్సా పతిట్ఠానభూతేన అట్ఠవిమొక్ఖసఙ్ఖాతేన సాతిసయేన సమాధినాతి పఞ్ఞావిముత్తో. యో అరియో అనధిగతఅట్ఠవిమొక్ఖేన సబ్బసో ఆసవేహి విముత్తో, తస్సేతం అధివచనం. అధిగతేపి హి రూపజ్ఝానవిమొక్ఖే న సో సాతిసయసమాధినిస్సితోతి న తస్స వసేన ఉభతోభాగవిముత్తో హోతీతి వుత్తోవాయమత్థో. అరూపజ్ఝానేసు పన ఏకస్మిమ్పి సతి ఉభతోభాగవిముత్తోయేవ నామ హోతి. తేన హి అట్ఠవిమొక్ఖేకదేసేన తంనామదానసమత్థేన అట్ఠవిమొక్ఖలాభీత్వేవ వుచ్చతి. సముదాయే హి పవత్తో వోహారో అవయవేపి దిస్సతి యథా “సత్తిసయో”తి. **పాళీ**తి అభిధమ్మపాళి. **ఏత్థా**తి ఏతిస్సం పఞ్ఞావిముత్తికథాయం. **అట్ఠవిమొక్ఖపటిక్ఖేపవసేనేవా**తి అవధారణేన ఇధాపి పటిక్ఖేపవసేనేవ ఆగతభావం దస్సేతి. తేనాహ ‘‘**కాయేన ఫుసిత్వా విహరతీ**’’తి.

ఫుట్ఠన్తం సచ్ఛికరోతీతి ఫుట్ఠానం అన్తో ఫుట్ఠన్తో, ఫుట్ఠానం అరూపజ్ఝానానం అనన్తరో కాలోతి అధిప్పాయో. అచ్చన్తసంయోగే చేతం ఉపయోగవచనం, ఫుట్ఠానన్తరకాలమేవ సచ్ఛికరోతి సచ్ఛికాతబ్బోపాయేనాతి వుత్తం హోతి. భావనపుంసకం వా ఏతం “ఏకమన్తం నిసీదీ”తిఆదీసు (పారా॰ ౨) వియ. యో హి అరూపజ్ఝానేన రూపకాయతో నామకాయేకదేసతో చ విక్ఖమ్భనవిమొక్ఖేన విముత్తో, తేన నిరోధసఙ్ఖాతో విమొక్ఖో ఆలోచితో పకాసితో వియ హోతి, న పన కాయేన సచ్ఛికతో, నిరోధం పన ఆరమ్మణం కత్వా ఏకచ్చేసు ఆసవేసు ఖేపితేసు తేన సో సచ్ఛికతో హోతి, తస్మా సో సచ్ఛికాతబ్బం నిరోధం యథాఆలోచితం నామకాయేన సచ్ఛికరోతీతి ‘‘**కాయసక్ఖీ**’’తి వుచ్చతి, న తు “విముత్తో”తి ఏకచ్చానం ఆసవానం అపరిక్ఖీణత్తా. తేనాహ – ‘‘**ఝానఫస్సం పఠమం ఫుసతి, పచ్ఛా నిరోధం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతీ**’’తి. అయం చతున్నం అరూపసమాపత్తీనం ఏకేకతో వుట్ఠాయ సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా కాయసక్ఖిభావం పత్తానం చతున్నం, నిరోధా వుట్ఠాయ అగ్గమగ్గప్పత్తఅనాగామినో చ వసేన ఉభతోభాగవిముత్తో వియ పఞ్చవిధో నామ హోతి. తేన వుత్తం **అభిధమ్మటీకాయం** “కాయసక్ఖిమ్హిపి ఏసేవ నయో”తి.

దిట్ఠన్తం పత్తోతి దస్సనసఙ్ఖాతస్స సోతాపత్తిమగ్గఞాణస్స అనన్తరం పత్తోతి వుత్తం హోతి. "దిట్ఠత్తా పత్తో"తిపి పాఠో. ఏతేన చతుసచ్చదస్సనసఙ్ఖాతాయ దిట్ఠియా నిరోధస్స పత్తతం దీపేతి. తేనాహ "**దుక్ఖా సఙ్ఖారా, సుఖో నిరోధోతి ఞాతం హోతీ**"తి. తత్థ **పఞ్ఞాయాతి** మగ్గపఞ్ఞాయ. పఠమఫలట్ఠతో యావ అగ్గమగ్గట్ఠా, తావ **దిట్ఠిప్పత్తో**. తేనాహ "**సోపి కాయసక్ఖి వియ ఛబ్బిధో హోతీ**"తి. యథా పన పఞ్ఞావిముత్తో పఞ్చవిధో వుత్తో, ఏవం అయమ్పి సుక్ఖవిపస్సకో, చతూహి రూపజ్ఝానేహి వుట్ఠాయ దిట్ఠిప్పత్తభావప్పత్తా చత్తారో చాతి పఞ్చవిధో హోతీతి వేదితబ్బో. సద్ధావిముత్తేపి ఏసేవ నయో. **ఇదం దుక్ఖన్తి** ఏత్తకం దుక్ఖం, న ఇతో ఉద్ధం దుక్ఖన్తి. **యథాభూతం పజానాతీతి** ఠపేత్వా తణ్హం ఉపాదానక్ఖన్ధపఞ్చకం దుక్ఖసచ్చన్తి యాథావతో పజానాతి. యస్మా పన తణ్హా దుక్ఖం జనేతి నిబ్బత్తేతి, తతో తం దుక్ఖం సముదేతి, తస్మా నం "**అయం దుక్ఖసముదయో"తి యథాభూతం పజానాతి** యస్మా పన ఇదం దుక్ఖం సముదయో చ నిబ్బానం పత్వా నిరుజ్ఝతి అప్పవత్తిం గచ్ఛతి, తస్మా "**అయం దుక్ఖనిరోధో"తి యథాభూతం పజానాతి**. అరియో పన అట్ఠఙ్గికో మగ్గో తం దుక్ఖనిరోధం గచ్ఛతి, తేన "**అయం దుక్ఖనిరోధగామినిపటిపదా"తి యథాభూతం పజానాతి**. ఏత్తావతా నానక్ఖణే సచ్చవవత్థానం దస్సితం. ఇదాని తం ఏకక్ఖణే దస్సేతుం "**తథాగతప్పవేదితా**"తిఆది వుత్తం, తస్సత్థో ఆగమిస్సతి.

సద్ధాయ విముత్తోతి ఏతేన సబ్బథా అవిముత్తస్సపి సద్ధామత్తేన విముత్తభావో దీపితో హోతి. **సద్ధావిముత్తోతి** వా సద్ధాయ అధిముత్తోతి అత్థో. **వుత్తనయేనేవాతి** "సోతాపత్తిఫల"న్తిఆదినా వుత్తనయేన. **సద్దహన్తస్సాతి** "ఏకంసతో అయం పటిపదా కిలేసక్ఖయం ఆవహతి సమ్మాసమ్బుద్ధేన భాసితత్తా"తి ఏవం సద్దహన్తస్స. యస్మా పనస్స అనిచ్చానుపస్సనాదీహి నిచ్చసఞ్ఞాపహానవసేన భావనాయ పుబ్బేనాపరం విసేసం పస్సతో తత్థ తత్థ పచ్చక్ఖతాపి అత్థి, తస్మా వుత్తం "**సద్దహన్తస్స వియా**"తి. సేసపదద్వయం తస్సేవ వేవచనం. ఏత్థ చ **పుబ్బభాగమగ్గభావనాతి** వచనేన ఆగమనీయపటిపదానానత్తేన సద్ధావిముత్తదిట్ఠిప్పత్తానం పఞ్ఞానానత్తం హోతీతి దస్సితం. **అభిధమ్మట్ఠకథాయమ్పి** (పు॰ ప॰ అట్ఠ॰ ౨౮) "నేసం కిలేసప్పహానే నానత్తం నత్థి, పఞ్ఞాయ నానత్తం అత్థియేవా"తి వత్వా – "ఆగమనీయనానత్తేనేవ సద్ధావిముత్తో దిట్ఠిప్పత్తం న పాపుణాతీతి సన్నిట్ఠానం కత"న్తి వుత్తం.

పఞ్ఞాసఙ్ఖాతం ధమ్మం అధిమత్తతాయ పుబ్బఙ్గమం హుత్వా పవత్తం అనుస్సరతీతి **ధమ్మానుసారీ**. తేనాహ "**ధమ్మో**"తిఆది. సద్ధం అనుస్సరతి సద్ధాపుబ్బఙ్గమం మగ్గం భావేతీతి ఇమమత్థం "**ఏసేవ నయో**"తి అతిదిసతి. పఞ్ఞం వాహేతీతి **పఞ్ఞావాహీ,** పఞ్ఞం సాతిసయం పవత్తేతీతి అత్థో. తేనాహ "**పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమం అరియమగ్గం భావేతీ**"తి. **సద్ధావాహిన్తి** ఏత్థ వుత్తనయేన అత్థో వేదితబ్బో. **ఉభతోభాగవిముత్తాదికథాతి** ఉభతోభాగవిముత్తాదీసు ఆగమనతో పట్ఠాయ వత్తబ్బకథా. **ఏతేసన్తి** యథావుత్తానం ఉభతోభాగవిముత్తాదీనం. **ఇధాతి** ఇమస్మిం కీటాగిరిసుత్తే. నను చ అట్ఠసమాపత్తిలాభివసేన ఉభతోభాగవిముత్తో కాయసక్ఖిఆదయో చ అభిధమ్మే ఆగతా, కథమిధ అరూపజ్ఝానలాభీవసేనేవ ఉద్ధటాతి చోదనం సన్ధాయాహ "**యస్మా**"తిఆది.

ఫుసిత్వా పత్వా. **పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తీతి** న ఆసవా పఞ్ఞాయ పస్సీయన్తి, దస్సనకారణా పఞ్ఞాయ పరిక్ఖీణా "దిస్వా పఞ్ఞాయ పరిక్ఖీణా"తి వుత్తా. దస్సనాయత్తపరిక్ఖయత్తా ఏవ హి దస్సనం ఆసవానం ఖయస్స పురిమకిరియా హోతీతి. **తథాగతేన పవేదితాతి** బోధిమణ్డే నిసీదిత్వా తథాగతేన పటివిద్ధా విదితా పచ్ఛా పరేసం పాకటీకతా. "**చతుసచ్చధమ్మా**"తి వత్వా తదన్తోగధత్తా సీలాదీనం "**ఇమస్మిం ఠానే సీలం కథిత**"న్తిఆది వుత్తం. **అత్థేనాతి** అవిప్పటిసారాదిపయోజనేన తస్మిం తస్మిం పీతిఆదికేన అత్థేన. **కారణేనాతి** సప్పురిసూపనిస్సయాదినా కారణేన తస్మిం

తస్మిం సమాధిఆదిపదట్ఠానతాయ సీలాది **కారణే. ఛిణ్ణచరితత్తాతి** సద్ధాచిణ్ణభావేన సమ్బోధావహభావే. తత్థ తత్థ **విచరితా** విసేసేన చరితా, తేసు తేన పఞ్ఞా సుట్ఠు చరాపితాతి అత్థో. **పతిట్ఠితా హోతి** మగ్గేన ఆగతత్తా. **మత్తాయ** పరిత్తప్పమాణేన. **ఓలోకనం ఖమన్తి**, పఞ్ఞాయ గహేతబ్బతం ఉపేన్తి.

తయోతి కాయసక్ఖిదిట్ఠిప్పత్తసద్ధావిముత్తా. **యథారుతోవ పాళిఅత్థో**, న తత్థ కిఞ్చి నిద్ధారేత్వా వత్తబ్బం అత్థీతి సుత్తన్తపరియాయేన అవుత్తం వదతి. **తస్స మగ్గస్సాతి** సోతాపత్తిమగ్గస్స యం కాతబ్బం, తస్స అధిగతత్తా. **ఉపరి పన తిణ్ణం మగ్గానం అత్థాయ సేవమానా** అనులోమసేనాసనం, **భజమానా** కల్యాణమిత్తే, **సమన్నానయమానా** ఇన్ద్రియాని **అనుపుబ్బేన** భావనామగ్గప్పటిపాటియా **అరహత్తం పాపుణిస్సన్తి** మగ్గస్స అనేకచిత్తక్ఖణికతాయాతి అయమేత్థ సుత్తపదేసే పాళియా అత్థో.

ఇమమేవ పాళిం గహేత్వాతి "కతమో చ పుగ్గలో సద్ధానుసారీ"తి మగ్గట్ఠే పుగ్గలే వత్వా "ఇమస్స ఖో అహం, భిక్ఖవే"తిఆదినా తేసం వసేన అనులోమసేనాసనసేవనాదీనం వుత్తత్తా ఇమమేవ యథావుత్తం పాళిపదేసం గహేత్వా ''**లోకుత్తరధమ్మో బహుచిత్తక్ఖణికో**''తి వదతి. **సో వత్తబ్బోతి** సో వితణ్డవాదీ ఏవం వత్తబ్బో. యది మగ్గట్ఠపుగ్గలే వత్వా అనులోమికసేనాసనసేవనాది పాళియం వుత్తన్తి మగ్గసమఙ్గినో ఏవ హుత్వా తే తథా పటిపజ్జన్తి, ఏవం సన్తే సేనాసనపటిసంయుత్తరూపాదివిపస్సనగ్గహణస్మిం తవ మతేన మగ్గసమఙ్గినో ఏవ ఆపజ్జేయ్యుం, న చేతం ఏవం హోతి, తస్మా సుత్తం మే లద్ధన్తి యం కిఞ్చి మా కథేహీతి వారేతబ్బో. తేనాహ ''**యది అఞ్ఞేన చిత్తేనా**''తిఆది. తత్థ **ఏవం సన్తేతి** నానాచిత్తేనేవ సేనాసనపటిసేవనాదికే సతి. తత్థ పాళియం యది లోకుత్తరధమ్మసమఙ్గినో ఏవ పఞ్చవిఞ్ఞాణసమఙ్గికాలేపి లోకుత్తరసమఙ్గితం **సచే సమ్పటిచ్ఛసి, సత్థారా సద్ధిం పటివిరుజ్ఝసి** సుత్తవిరోధదీపనతో. తేనాహ ''**సత్థారా హీ**''తిఆది. ధమ్మవిచారణా నామ తుయ్హం అవిసయో, తస్మా **యాగుం పివాహీతి ఉయ్యోజేతబ్బో**.

౧౮౩. **ఆదికేనేవాతి** పఠమేనేవ. **అనుపుబ్బసిక్ఖాతి** అనుపుబ్బేనేవ పవత్తసిక్ఖాయ. తేనాహ ''**కరణత్థే పచ్చత్తవచన**''న్తి. సద్ధా జాతా ఏతస్సాతి **సద్ధాజాతో**, అగ్యాహితాతిపక్ఖేపేన జాత-సద్దస్స పచ్ఛావచనం . ఏవమేతన్తి అధిముచ్చనం **ఓకప్పనియసద్ధా. సన్తికే నిసీదతి** ఉపట్ఠానవసేన. **సాధుకం కత్వా ధారేతీతి** యథాసుతం ధమ్మం వాచుగ్గతకరణవసేన తం పగుణం కత్వా సారవసేన ధారేతి. **ఛన్దో జాయతీతి** ధమ్మేసు నిజ్ఝానక్ఖమేసు ఇమే ధమ్మే భావనాపఞ్ఞాయ పచ్చక్ఖతో ఉస్సామీతి కత్తుకమ్యతాకుసలచ్ఛన్దో జాయతి. **ఉస్సహతీతి** ఛన్దో ఉప్పాదమత్తే అట్ఠత్వా తతో భావనారమ్భవసేన ఉస్సహతి. **తులయతితి** సమ్మసనవసేన సఙ్ఖారే. **తీరణవిపస్సనాయ తులయన్తోతి** తీరణపరిఞ్ఞాయ జానిత్వా ఉపరి పహానపరిఞ్ఞాయ వసేన పరితులయన్తో పటిజానన్తో. **మగ్గపధానం పదహతీతి** మగ్గలక్ఖణం పధానికం మగ్గం పదహతి. **పేసితచిత్తోతి** నిబ్బానం పతి పేసితచిత్తో. **నామకాయేనాతి** మగ్గప్పటిపాటియా తంతంమగ్గసమ్పయుత్తనామకాయేన. **న పన కిఞ్చి ఆహాతి** దూరతాయ సమానం న కిఞ్చి వచనం భగవా ఆహ తే దళ్హతరం నిగ్గణ్హితుం.

౧౮౪. పణేన వోహారేన బ్యాకరణం **పణవియా**, పణవియా అభావేన **ఓపణవియా, న ఉపేతీతి** న యుజ్జతి. **తన్తి** ఇదం ఇధ అధిప్పేతం **పణో పణవియం దస్సేతుం**. తయిదం సబ్బం భగవా "మయం ఖో, ఆవుసో, సాయఞ్చేవ భుఞ్జామా"తి అస్సజిపునబ్బసుకేహి వుత్తం సిక్ఖాయ అవత్తనభావదీపనవచనం సన్ధాయ వదతి.

ఉక్ఖిపిత్వాతి సీసేన గహేత్వా వియ సమాదాయ. **అనుధమ్మోతి** అనురూపో సభావో, సావకభావస్స అనుచ్ఛవికా పటిపత్తి. **రోహనీయన్తి** విరుళ్హిభావం. సినియ్హతి ఏత్థ, ఏతేన వాతి సినేహో, కారణం. తం ఏత్థ అత్థీతి **సినేహవన్తం**, పాదకన్తి

అత్థో. **తచో ఏకం అఙ్గన్తి** తచో వీరపక్ఖభావే ఏకమఙ్గం. పధానం అనుయుఞ్జన్తస్స హి తచే పలుజ్జమానేపి తంనిమిత్తం అవోసానం అనాపజ్జనకస్సేవ వీరియస్స ఏకం అఙ్గం ఏకం కారణం. ఏవం సేసేసు వత్తబ్బం. తేనాహ – ‘‘**అరహత్తం అప్పత్వా న వుట్ఠహిస్సామీతి ఏవం పటిపజ్జతీ**’’తి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

కీటాగిరిసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

నిట్ఠితా చ భిక్ఖువగ్గవణ్ణనా.

౩. పరిబ్బాజకవగ్గో

౧. తేవిజ్జవచ్ఛసుత్తవణ్ణనా

౧౮౫. **తత్థాతి** ఏకపుణ్డరీకసఞ్ఞితే పరిబ్బాజకారామే. అనాగతపుబ్బో లోకియసముదాహారవసేన ''**చిరస్సం ఖో, భన్తే**''తిఆదినా వుచ్చతి, అయం పనేత్థ ఆగతపుబ్బతం ఉపాదాయ తథా వుత్తో. భగవా హి కేసఞ్చి విముత్తిజననత్థం, కేసఞ్చి ఇన్ద్రియపరిపాకత్థం, కేసఞ్చి విసేసాధిగమత్థం కదాచి తిత్థియారామం ఉపగచ్ఛతి. **అననుఞ్ఞాయ ఠత్వాతి** అననుజానితబ్బే ఠత్వా. **అనుజానితబ్బం సియా** అనఞ్ఞాతస్స ఞేయ్యస్స అభావతో. యావతకఞ్హి ఞేయ్యం, తావతకం భగవతో ఞాణం, యావతకఞ్చ భగవతో ఞాణం తావతకం ఞేయ్యం. తేనేవాహ – ''న తస్స అదిట్ఠమిధత్థి కిఞ్చి, అథో అవిఞ్ఞాతమజానితబ్బ''న్తిఆది (మహాని॰ ౧౫౬; చూళని॰ ధోతకమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౩౨; పటి॰ మ॰ ౧.౧౨౧). **సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన హి** భగవా **ఆవజ్జేత్వా పజానాతి**. వుత్తఞ్హేతం ''ఆవజ్జనపటిబద్ధం బుద్ధస్స భగవతో ఞాణ''న్తి (మి॰ ప॰ ౪.౧.౨). యది ఏవం ''చరం సమాహితో నాగో, తిట్ఠం నాగో సమాహితో''తి (అ॰ ని॰ ౬.౪౩) ఇదం సుత్తపదం కథన్తి? విక్ఖేపాభావదీపనపదమేతం, న అనావజ్జనేనపి ఞాణానం పవత్తిపరిదీపనం. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా విత్థారతో వుత్తమేవ.

౧౮౬. **యావదేవాతి** ఇదం యథారుచి పవత్తి వియ అపరాపరుప్పత్తిపి ఇచ్ఛితబ్బాతి తదభావం దస్సేన్తో ఆహ – ''**సకిం ఖీణానం ఆసవానం పున ఖేపేతబ్బాభావా**''తి. **పచ్చుప్పన్నజాననగుణన్తి** ఇదం దిబ్బచక్ఖుఞాణస్స పరిభణ్డఞాణం అనాగతంసఞాణం అనాదియిత్వా వుత్తం, తస్స పన వసేన అనాగతంసఞాణగుణం దస్సేతీతి వత్తబ్బం సియా.

గిహిపరిక్ఖారేసూతి వత్థాభరణాదిధనధఞ్ఞాదిగిహిపరిక్ఖారేసు. గిహిలిఙ్గం పన అప్పమాణం, తస్మా గిహిబన్ధనం ఛిన్దిత్వా దుక్ఖస్సన్తకరా హోన్తియేవ. సతి పన దుక్ఖస్సన్తకిరియాయ గిహిలిఙ్గే తే న తిట్ఠన్తియేవాతి దస్సేన్తో ''**యేపీ**''తిఆదిమాహ. **సుక్ఖాపేత్వా** సముచ్ఛిన్దిత్వా. అరహత్తం పత్తదివసేయేవ పబ్బజనం వా పరినిబ్బానం వాతి అయం నయో న సబ్బసాధారణోతి ఆహ ''**భూమదేవతా పన తిట్ఠన్తీ**''తి. తత్థ కారణవచనం ''**నిలీయనోకాసస్స అత్థితాయా**''తి. అరఞ్ఞపబ్బతాదిపవివేకట్ఠానం **నిలీయనోకాసో**. **సేసకామభవేతి** కామలోకే. **లళితజనస్సాతి** ఆభరణాలఙ్కారనచ్చగీతాదివసేన విలాసయుత్తజనస్స.

సోపీతి ''సో అఞ్ఞత్ర ఏకేనా''తి వుత్తో సోపి. కరతో న కరీయతి పాపన్తి ఏవం **న కిరియం పటిబాహతి**. యది అత్తానంయేవ గహేత్వా కథేతి, అథ కస్మా మహాసత్తో తదా ఆజీవకపబ్బజ్జం ఉపగచ్ఛీతి ఆహ ''**తదా కిర**''తిఆది. **తస్సపీతి** న కేవలం అఞ్ఞేసం ఏవ పాసణ్డానం, తస్సపి. **వీరియం న హాపేసీతి** తపోజిగుచ్ఛవాదం సమాదియిత్వా ఠితో విరాగత్థాయ తం సమాదిణ్ణవత్తం న పరిచ్చజి, సత్థుసాసనం న ఛడ్డేసి. తేనాహ – ''**కిరియవాదీ హుత్వా సగ్గే నిబ్బత్తతీ**''తి.

తేవిజ్జవచ్ఛసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౨. అగ్గివచ్ఛసుత్తవణ్ణనా

౧౮౭. లోకస్స సస్సతతాపవత్తిపటిక్ఖేపవసేన పవత్తో వాదో ఉచ్ఛేదవాదో ఏవ హోతీతి సస్సతగ్గాహాభావే ఉచ్ఛేదగ్గాహభావతో పున పరిబ్బాజకేన “అసస్సతో లోకో”తి వదన్తేన ఉచ్ఛేదగ్గాహో పుచ్ఛితో, భగవతాపి సో ఏవ పటిక్ఖిత్తోతి ఆహ ‘‘**దుతియే నాహం ఉచ్ఛేదదిట్ఠికో**’’తి. **అన్తానన్తికాదివసేనాతి** ఏత్థ **అన్తానన్తిక**గ్గహణేన అన్తవా లోకో అనన్తవా లోకోతి ఇమం వాదద్వయమాహ. **ఆది**-సద్దేన “తం జీవం తం సరీర”న్తిఆదివాదచతుక్కం సఙ్గణ్హాతి, ఇతరం పన ద్వయం సరూపేనేవ గహితన్తి. **పటిక్ఖేపో వేదితబ్బోతి** “తతియే నాహం అన్తవాదిట్ఠికో, చతుత్థే నాహం అనన్తవాదిట్ఠికో”తి ఏవమాదినా పటిక్ఖేపో వేదితబ్బో. “హోతి తథాగతో పరం మరణా”తి అయమ్పి సస్సతవాదో, సో చ ఖో అపరన్తకప్పికవసేన, “సస్సతో లోకో”తి పన పుబ్బన్తకప్పికవసేనాతి అయమేతేసం విసేసో. “న హోతి తథాగతో పరం మరణా”తి అయమ్పి ఉచ్ఛేదవాదో, సో చ ఖో సత్తవసేన, “అసస్సతో లోకో”తి పన సత్తసఙ్ఖారవసేనాతి వదన్తి.

౧౮౯. సప్పతిభయం ఉప్పజ్జనతో సహ దుక్ఖేనాతి **సదుక్ఖం.** తేనాహ ‘‘**కిలేసదుక్ఖేనా**’’తిఆది. **తేసంయేవాతి** కిలేసదుక్ఖవిపాకదుక్ఖానంయేవ. **సఉపఘాతకన్తి** సబాధం. **సఉపాయాసన్తి** సపరిస్సమం సఉపతాపం సపీళం. **సపరిళాహన్తి** సదరథం.

కిఞ్చి దిట్ఠిగతన్తి ఇమా తావ అట్ఠ దిట్ఠియో మా హోన్తు, అత్థి పన, భో గోతమ, యం కిఞ్చి దిట్ఠిగతం గహితం. న హి తాయ దిట్ఠియా వినా కఞ్చి సమయం పవత్తేతుం యుజ్జతీతి అధిప్పాయేన పుచ్ఛతి. **అపవిద్ధన్తి** సముచ్ఛేదప్పహానవసేన ఛడ్డితం. **పఞ్ఞాయ దిట్ఠన్తి** విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ భగవతా పటివిద్ధం. యత్థ ఉప్పజ్జన్తి, తం సత్తం మథేన్తి సమ్మద్దన్తీతి **మథితాతి** ఆహ ‘‘**మథితానన్తి తేసంయేవ వేవచన**’’న్తి. **కఞ్చి ధమ్మన్తి** రూపధమ్మం అరూపధమ్మం వా. **అనుపాదియిత్వాతి** అగ్గహేత్వా.

౧౯౦. **న ఉపేతీతి** సఙ్ఖం న గచ్ఛతీతి అత్థోతి ఆహ ‘‘**న యుజ్జతీ**’’తి. **అనుజానితబ్బం సియా** అనుపాదావిముత్తస్స కఞ్చిపి ఉప్పత్తియా అభావతో. “ఏవం విముత్తచిత్తో న ఉపపజ్జతీ”తి కామఞ్చేతం సభావపవేదనం పరినిబ్బానం, ఏకే పన ఉచ్ఛేదవాదినో “మయమ్పి ‘సత్తో ఆయతిం న ఉపపజ్జతీ’తి వదామ, సమణో గోతమోపి తథా వదతీ”తి ఉచ్ఛేదభావేయేవ పతిట్ఠహిస్సన్తి, తస్మా భగవా “న ఉపపజ్జతీతి ఖో వచ్ఛ న ఉపేతీ”తి ఆహ. “ఉపపజ్జతీ”తి పన వుత్తే సస్సతమేవ గణ్హేయ్యాతి యోజనా. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **అప్పతిట్ఠోతి** ఉచ్ఛేదవాదాదివసేన పతిట్ఠారహితో. **అనాలమ్బోతి** తేసంయేవ వాదానం ఓలమ్బారమ్మణస్స అభావేన అనాలమ్బో. **సుఖపవేసనట్ఠానన్తి** తేసఞ్ఞేవ వాదానం సుఖపవేసనోకాసం **మా లభతూతి. అననుఞ్ఞాయ ఠత్వాతి** “న ఉపపజ్జతీ”తిఆదినా అనుజానితబ్బాయ పటిఞ్ఞాయ ఠానహేతు. **అనుఞ్ఞమ్పీతి** అనుజానితబ్బమ్పి దుతియపఞ్హం **పటిక్ఖిపి.** పరియత్తో పన ధమ్మో అత్థతో పచ్చయాకారో ఏవాతి ఆహ ‘‘**ధమ్మోతి పచ్చయాకారధమ్మో**’’తి. **అఞ్ఞత్థ పయోగేనాతి** ఇమమ్హా నియ్యానికసాసనా అఞ్ఞస్మిం మిచ్ఛాసమయే పవత్తప్పయోగేన, అనియ్యానికం వివిధం మిచ్ఛాపటిపత్తిం పటిపజ్జన్తేనాతి అత్థో. “అఞ్ఞవాదియకేనా”తిపి పాఠో, పచ్చయాకారతో అఞ్ఞాకారదీపకఆచరియవాదం పగ్గయ్హ తిట్ఠన్తేనాతి అత్థో.

౧౯౧. **అప్పచ్చయోతి** అనుపాదానో, నిరిన్ధనోతి అత్థో.

౧౯౨. **యేన రూపేనాతి** యేన భూతుపాదాదిభేదేన రూపధమ్మేన. **తం రూపం** తప్పటిబద్ధసంయోజనప్పహానేన ఖీణాసవ-**తథాగతస్స పహీనం** అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపన్నం. తేన వుత్తం పాళియం “అనుప్పాదధమ్మ”న్తిఆది. అఞ్ఞేసం

జాననాయ అభావగుణతాయ **గుణగమ్భీరో**. "ఏత్తకా గుణా"తి **పమాణం గణ్హితుం న సక్కుణేయ్యో**. "ఈదిసా ఏతస్స గుణా"తి పరియోగాహితుం అసక్కుణేయ్యతాయ **దుప్పరియోగాళ్హోతి**. **దుజ్జానో**తి అగాధతాయ గమ్భీరో "ఏత్తకాని ఉదకళ్హకసతానీ"తిఆదినా పమేతుం న సక్కాతి అప్పమేయ్యో, తతో ఏవ దుజ్జానో. **ఏవమేవా**న్తి యథా మహాసముద్దో గమ్భీరో అప్పమేయ్యో దుజ్జానో, ఏవమేవ ఖీణాసవోపి గుణవసేన, తస్మా అయం రూపాదిం గహేత్వా రూపీతిఆదివోహారో భవేయ్య, పరినిబ్బుతస్స పన తదభావా తథా పఞ్ఞాపేతుం న సక్కా, తతో తం ఆరబ్భ ఉపపజ్జతీతిఆది న యుజ్జేయ్య. యథా పన విజ్జమానో ఏవ జాతవేదో బ్యత్తేన పురిసేన నీయమానో పురత్థిమాదిదిసం గతోతి వుచ్చేయ్య, న నిబ్బుతో, ఏవం ఖీణాసవోపీతి దస్సేన్తో **"ఏవమేవా"**తిఆదిమాహ.

అనిచ్చతాతి ఏత్థ అనిచ్చతాగహణం అసారనిదస్సనం. తేన యథా సో సాలరుక్ఖో సాఖాపలాసాదిఅసారాపగమేన సుద్ధో సారే పతిట్ఠితో, ఏవమయం ధమ్మవినయో సాసవసఙ్ఖాతఅసారవిగమేన లోకుత్తరధమ్మసారే పతిట్ఠితోతి దస్సేతి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

అగ్గివచ్ఛసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౩. మహావచ్ఛసుత్తవణ్ణనా

౧౯౩. సహ కథా ఏతస్స అత్థీతి **సహకథీ**, "మయం పుచ్ఛావసేన తుమ్హే విస్సజ్జనవసేనా"తి ఏవం సహపవత్తకథోతి అత్థో. **ఏతస్సేవ కథితాని**, తత్థ పఠమే విజ్జాత్తయం దేసితం, దుతియే అగ్గినా దస్సితన్తి తేవిజ్జవచ్ఛసుత్తం అగ్గివచ్ఛసుత్తన్తి నామం విసేసేత్వా వుత్తం. **సీఘం లద్ధిం న విస్సజ్జేన్తి**, యస్మా సఙ్ఖారానం నియతోయం వినాసో అనఞ్ఞసముప్పాదో, హేతుసముప్పన్నాపి న చిరేన నిజ్ఝానం ఖమన్తి, న లహుం. తేనాహ **"వసాతేల ...పే.... సుజ్ఝన్తీ"**తి. **పచ్ఛిమగమనం** ఞాణస్స పరిపాకం గతత్తా. యట్ఠిం ఆలమ్బిత్వా ఉదకం తరితుం ఓతరన్తో పురిసో **"యట్ఠిం ఓతరిత్వా ఉదకే పతమానో"**తి వుత్తో. **కమ్మపథవసేన విత్థారదేసన**న్తి సంఖిత్తదేసనం ఉపాదాయ వుత్తం. తేనాహ **"మూలవసేన చేత్థా"**తిఆది. **విత్థారసదిసా**తి కమ్మపథవసేన ఇధ దేసితదేసనావ మూలవసేన దేసితదేసనం ఉపాదాయ విత్థారసదిసా. **విత్థారదేసనా నామ నత్థీ**తి న కేవలం అయమేవ, అథ ఖో సబ్బాపి బుద్ధానం నిప్పరియాయేన ఉజుకేన నిరవసేసతో విత్థారదేసనా నామ నత్థి దేసనాఞాణస్స మహావిసయతాయ కరణసమ్పత్తియా చ తజ్జాయ మహానుభావత్తా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణసమఙ్గితాయ హి అవసేసపటిసమ్భిదానుభావితాయ అపరిమితకాలసమ్భతఞాణసమ్భారసముదాగతాయ కదాచిపి పరిక్ఖయానరహాయ అనఞ్ఞసాధారణాయ పటిభానపటిసమ్భిదాయ పహూతజివ్హాదితదనురూపరూపకాయసమ్పత్తిసమ్పదాయ విత్థారియమానా భగవతో దేసనా కథం పరిమితా పరిచ్ఛిన్నా భవేయ్య, మహాకారుణికతాయ పన భగవా వేనేయ్యజ్ఝాసయానురూపం తత్థ తత్థ పరిమితం పరిచ్ఛిన్నం కత్వా నిట్ఠపేతి. అయఞ్చ అత్థో **మహాసీహనాదసుత్తేన** (మ॰ ని॰ ౧.౧౪౬ ఆదయో) దీపేతబ్బో. **సబ్బం సంఖిత్తమేవ** అత్తజ్ఝాసయవసేన అకథేత్వా బోధనేయ్యపుగ్గలజ్ఝాసయవసేన దేసనాయ నిట్ఠాపితత్తా. న చేత్థ ధమ్మసాసనవిరోధో పరియాయం అనిస్సాయ యథాధమ్మం ధమ్మానం బోధితత్తా సబ్బలహుత్తా చాతి.

౧౯౪. **సత్త ధమ్మా కామావచరా** సమ్పత్తసమాదానవిరతీనం ఇధాధిప్పేతత్తా.

అనియమేత్వాతి "సమ్మాసమ్బుద్ధో, సావకో"తి వా నియమం విసేసేన అకత్వా. **అత్తానమేవ...పే.... వేదితబ్బం,** తథా హి పరిబ్బాజకో "తిట్ఠతు భవం గోతమో"తి ఆహ.

౧౯౫. **సత్థావ అరహా హోతి** పటిపత్తియా పారిపూరిభావతో. **తస్మిం బ్యాకతేతి** తస్మిం "ఏకభిక్ఖుపి సావకో"తిఆదినా సుట్ఠు పఞ్హే కథితే.

౧౯౬. **సమ్పాదకోతి** పటిపత్తిసమ్పాదకో.

౧౯౭. **సేఖాయ విజ్జాయా**తి సేఖలక్ఖణప్పత్తాయ మగ్గపఞ్ఞాయ సాతిసయం కత్వా కరణవసేన వుత్తా, ఫలపఞ్ఞా పన తాయ పత్తబ్బత్తా కమ్మభావేన వుత్తా. తేనాహ "**హేట్ఠిమఫలత్తయం పత్తబ్బ**"న్తి. ఇమం పనేత్థ అవిపరీతమత్థం పాళితో ఏవ విఞ్ఞాయమానం అప్పటివిజ్ఝనతో వితణ్డవాదీ "యావతకం సేఖేన పత్తబ్బం, అనుప్పత్తం తం మయా"తి వచనలేసం గహేత్వా "అరహత్తమగ్గోపి అనేన పత్తోయేవా"తి వదతి. **ఏవన్తి** ఇదాని వుచ్చమానాయ గాథాయ.

కిలేసాని పహాయ పఞ్చాతి పఞ్చోరమ్భాగియసంయోజనసఙ్ఖాతే సంకిలేసే పహాయ పజహిత్వా, పహానహేతు వా. **పరిపుణ్ణసేఖో**తి సబ్బసో వడ్ఢితసేఖధమ్మో. **అపరిహానధమ్మో**తి అపరిహానసభావో. న హి యస్స ఫాతిగతేహి సీలాదిధమ్మేహి పరిహాని అత్థి, సమాధిమ్హి పరిపూరకారితాయ **చేతోవసిప్పత్తో**. తేనాహ "**సమాహితిన్ద్రియో**"తి. అపరిహానధమ్మత్తావ **ఠితత్తో**.

అనాగామినా హి అసేఖభావావహా ధమ్మా పరిపూరేతబ్బా, న సేఖభావావహాతి సో ఏకన్తపరిపుణ్ణో సేఖో వుత్తో. **ఏతం న బుద్ధవచనన్తి** "మగ్గో బహుచిత్తక్ఖణికో"తి ఏతం వచనం న బుద్ధవచనం అనన్తరేకన్తవిపాకదానతో, బహుక్ఖత్తుం పవత్తనే పయోజనాభావతో చ లోకుత్తరకుసలస్స, "సమాధిమానన్తరికఞ్ఞమాహు (ఖు. పా. ౬.౫; సు. ని. ౨౨౮), న పారం దిగుణం యన్తీ"తి (సు. ని. ౭౧౯) ఏవమాదీని సుత్తపదాని ఏతస్సత్థసాధకాని. ఓరమ్భాగియసంయోజనప్పహానేన సేక్ఖధమ్మపరిపూరిభావస్స వుత్తతాయ **అత్థో** తవ వచనేన **విరుజ్ఝతీ**తి. **అస్స** ఆయస్మతో వచ్ఛస్స.

౧౯౮. **అభిఞ్ఞా వా కారణన్తి** యఞ్హి తం తత్ర తత్ర సక్ఖిభబ్బతాసఙ్ఖాతం ఇద్ధివిధపచ్చనుభవనాది, తస్స అభిఞ్ఞా కారణం. అథ ఇద్ధివిధపచ్చనుభవనాది అభిఞ్ఞా, ఏవం సతి **అభిఞ్ఞాపాదకజ్ఝానం కారణం. అవసానే** ఛట్ఠాభిఞ్ఞాయ **పన అరహత్తం**. ఏత్థ చ యస్మా పఠమసుత్తే ఆసవక్ఖయో అధిప్పేతో, ఆసవా ఖీణా ఏవ, న పున ఖేపేతబ్బా, తస్మా తత్థ "యావదేవా"తి న వుత్తం. ఇధ ఫలసమాపత్తి అధిప్పేతా, సా చ పునప్పునం సమాపజ్జీయతి, తస్మా "యావదేవా"తి వుత్తం. తతో ఏవ హి "**అరహత్తం వా కారణ**"న్తి వుత్తం. తఞ్హి "కుదాస్సు నామాహం తదాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరిస్సామి, యదరియా ఏతరహి ఉపసమ్పజ్జ విహరన్తీ"తి (మ. ని. ౧.౪౬౫; ౩.౩౦౭) అనుత్తరేసు విమోక్ఖేసు పిహం ఉపట్ఠపేత్వా అభిఞ్ఞా నిబ్బత్తేన్తస్స కారణం, తయిదం సబ్బసాధారణం న హోతీతి సాధారణవసేన నం దస్సేన్తో "**అరహత్తస్స విపస్సనా వా**"తి ఆహ.

౨౦౦. **పరిచరన్తి నామ** విప్పకతబ్రహ్మచరియవాసత్తా. **పరిచిణ్ణో హోతి** సావకేన నామ సత్థు ధమ్మే కత్తబ్బా పరిచరియా సమ్మదేవ నిట్ఠాపితత్తా. తేనాహ "**ఇతి...పే.... థేరో ఏవమాహా**"తి. **తేసం గుణానన్తి** తేసం అసేక్ఖగుణానం. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

మహావచ్ఛసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౪. దీఘనఖసుత్తవణ్ణనా

౨౦౧. ఖననం ఖతం, సూకరస్స ఖతం ఏత్థ అత్థీతి సూకరఖతా, సూకరస్స వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే పఠమం ఖతం ఉపాదాయ **సూకరఖతా,** తాయ. **ఏవంనామకేతి** ఏవం ఇత్థిలిఙ్గవసేన లద్ధనామకే. **పంసుధోతేతి** ధోతపంసుకే. **ఓతరిత్వా అభిరుహితబ్బన్తి** పకతిభూమితో అనేకేహి సోపానఫలకేహి ఓతరిత్వా పున లేణద్వారం కతిపయేహి అభిరుహితబ్బం.

రితకోవాతి మాతులస్స రితత్తా తత్థ సగారవసపతిస్సవసేన రితకోవ. కిఞ్చాపి సబ్బ-సద్దో అవిసేసతో అనవసేసపరియాదాయకో, వత్తుఅధిప్పాయానురోధీ పన సద్దప్పయోగోతి తమత్థం సన్ధాయ పరిబ్బాజకో **''సబ్బం మే నక్ఖమతీ''**తి ఆహ. యా లోకే మనుస్సఉపపత్తియోతిఆదికా ఉపపత్తియో, తా అనత్థసముదాగతా తత్థ తత్థేవ సత్తానం ఉచ్ఛిజ్జనతో, తస్మా సమయవాదీహి వుచ్చమానా సబ్బా ఆయతిం ఉప్పజ్జనఉపపత్తి న హోతి. జలబుబ్బుళకా వియ హి ఇమే సత్తా తత్థ తత్థ సమయే ఉప్పజ్జిత్వా భిజ్జన్తి, తేసం తత్థ పటిసన్ధి నత్థీతి అస్స అధిప్పాయో. తేనాహ **''పటిసన్ధియో''**తిఆది. **అస్స అధిప్పాయం ముఞ్చిత్వాతి** యేనాధిప్పాయేన పరిబ్బాజకో "సబ్బం మే నక్ఖమతీ"తి ఆహ, తం తస్స అధిప్పాయం జానన్తోపి అజానన్తో వియ హుత్వా తస్స **అక్ఖరే తావ దోసం దస్సేన్తోతి** పదేససబ్బం సన్ధాయ తేన వుత్తం, సబ్బసబ్బవిసయం కత్వా తత్థ దోసం గణ్హన్తో. యథా లోకే కేనచి "సబ్బం వుత్తం, తం ముసా"తి వుత్తే తస్స వచనస్స సబ్బన్తోగధత్తా ముసాభావో ఆపజ్జేయ్య, ఏవం ఇమస్సపి "సబ్బం మే నక్ఖమతీ"తి వదతో తథా పవత్తా దిట్ఠిపి నక్ఖమతీతి అత్థతో ఆపన్నమేవ హోతి. తేనాహ భగవా – "ఏసాపి తే దిట్ఠి నక్ఖమతీ"తి. యథా పన కేనచి "సబ్బం వుత్తం ముసా"తి వుత్తే అధిప్పాయానురోధినీ సద్దప్పవత్తి, తస్స వచనం ముఞ్చిత్వా తదఞ్ఞేసమేవ ముసాభావో ఞాయాగతో, ఏవమిధాపి "సబ్బం మే నక్ఖమతీ"తి వచనతో యస్సా దిట్ఠియా వసేన "సబ్బం మే నక్ఖమతీ"తి తేన వుత్తం, తం దిట్ఠిం ముఞ్చిత్వా తదఞ్ఞమేవ యథాధిప్పేతం సబ్బం నక్ఖమతీతి అయమత్థో ఞాయాగతో, భగవా పన వాదీవరో సుఖుమాయ ఆణియా థూలం ఆణిం నీహరన్తో వియ ఉపాయేన తస్స దిట్ఠిగతం నీహరితుం తస్స అధిప్పాయేన అవత్వా సద్దవసేన తావ లబ్భమానం దోసం దస్సేన్తో **''యాపి ఖో తే''**తిఆదిమాహ. తేన వుత్తం – "అస్స అధిప్పాయం ముఞ్చిత్వా అక్ఖరే తావ దోసం దస్సేన్తో"తి.

పరిబ్బాజకో పన యం సన్ధాయ "సబ్బం మే నక్ఖమతీ"తి మయా వుత్తం, "అయం సో"తి యథావుత్తదోసపరిహరణత్థం తస్మిం అత్థే వుచ్చమానే ఏస దోసో సబ్బో న హోతి, ఏవమ్పి సమణో గోతమో మమ వాదే దోసమేవ ఆరోపేయ్యాతి అత్తనో అజ్ఝాసయం నిగుహిత్వా యథావుత్తదోసం పరిహరితుకామో **''ఏసా మే''**తిఆదిమాహ. తత్థ **తమ్పస్స తాదిసమేవాతి** యం "సబ్బం మే నక్ఖమతీ"తి గహితం వత్థు, తమ్పి తాదిసమేవ భవేయ్యాతి. అయఞ్చ సబ్బన్తోగధదిట్ఠి మయ్హమ్పి దిట్ఠివత్థు, తం మే ఖమేయ్యవాతి. యస్మా పన "ఏసాపి దిట్ఠి తుయ్హం నక్ఖమతీ"తి యాపి దిట్ఠి వుత్తా భవతా గోతమేన, సాపి మయ్హం నక్ఖమతి, తస్మా సబ్బం మే నక్ఖమతేవాతి పరిబ్బాజకస్స అధిప్పాయో. తేనాహ – **''తం పరిహరామీతి సఞ్ఞాయ వదతీ''**తి. తథా చ వక్ఖతి **''తస్మాపి ఉచ్ఛేదదిట్ఠి మయ్హం నక్ఖమతీ''**తి. "ఏసా మే దిట్ఠీ"తి యా రితిభూతా దిట్ఠి, తాయ "సబ్బం మే నక్ఖమతీ"తి పనేత్థ సబ్బగ్గహణేన గహితత్తా ఆహ – **''అత్థతో పనస్స ఏసా దిట్ఠి న మే ఖమతీతి ఆపజ్జతీ''**తి. అయం దోసోతి దస్సేన్తో ఆహ **''యస్స పనా''**తిఆది. **ఏసాతి** దిట్ఠి. **రుచితన్తి** దిట్ఠిదస్సనేన అభినివిసిత్వా రోచేత్వా గహితం. **తేన హి దిట్ఠిఅక్ఖమేన అరుచితేన భవితబ్బన్తి** సతి దిట్ఠియా అక్ఖమభావే తతో తాయ గహితాయ ఖమేయ్య రుచ్చేయ్య యథా, ఏవం

సబ్బస్స అక్ఖమభావేతి అపరభాగే **సబ్బం ఖమతి రుచ్చతీతి ఆపజ్జతి. న పనేస తం సమ్పటిచ్ఛతీతి** ఏస "సబ్బం మే నక్ఖమతీ"తి ఏవం వదన్తో ఉచ్ఛేదవాదీ తం వుత్తనయేన సబ్బస్స ఖమనం రుచ్చనం న సమ్పటిచ్ఛతి. ఞాయేన వుత్తమత్థం కథం న సమ్పటిచ్ఛతీతి ఆహ **"కేవలం తస్సాపి ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా ఉచ్ఛేదమేవ గణ్హాతీ"**తి. సబ్బేసఞ్హి ధమ్మానం ఆయతిం ఉప్పాదం అరుచ్చిత్వా తం సన్ధాయ అయం "సబ్బం మే నక్ఖమతీ"తి వదతి, ఉచ్ఛేదదిట్ఠికేసు చ ఉచ్ఛిన్నేసు కుతో ఉచ్ఛేదదిట్ఠిసభావోతి.

తేనాతి తేన కారణేన, యస్మా ఇధేకచ్చే సత్తా ఈదిసం దిట్ఠిం పగ్గయ్హ తిట్ఠన్తి, తస్మాతి వుత్తం హోతి. పజహనకేన వా చిత్తేన ఏకజ్ఝం గహేత్వా పజహనకేహి అప్పజహనకే నిద్ధారేతుం భగవా "అతో...పే.... బహుతరా"తి అవోచాతి ఆహ – **"పజహనకేసు నిస్సక్క"**న్తి యథా "పఞ్చసీలేహి పభావనా పఞ్ఞవన్తతరా"తి. **"బహూ"**తి వత్వా న కేవలం బహూ, అథ ఖో అతివియ బహూతి దస్సేన్తో **"బహుతరా"**తి ఆహ. **"బహూ హీ"**తి నయిదం నిస్సక్కవచనం, అథ ఖో పచ్చత్తవచనం. కథం హి-సద్దోతి ఆహ **"హి-కారో నిపాతమత్త"**న్తి. అనిస్సక్కవచనం తావ తస్స పజహనకానం బహుభావతో తేపి పరతో "బహుతరా"తి వుచ్చీయన్తి. **మూలదస్సన**న్తి యే తాదిసం దస్సనం పఠమం ఉపాదియన్తి, తజ్జాతికమేవ పచ్ఛా గహితదస్సనం. విజాతియఞ్హి పఠమం గహితదస్సనం అప్పహాయ విజాతియస్స గహణం న సమ్భవతి విరుద్ధస్స అభినివేసస్స సహ అనవట్ఠానతో . అవిరుద్ధం పన మూలదస్సనం అవిస్సజ్జిత్వా విసయాదిభేదభిన్నం అపరదస్సనం గహేతుం లబ్భతి. తేనాహ **"ఏత్థ చా"**తిఆది.

తత్థ కిఞ్చాపి ఏకచ్చసస్సతవాదో సస్సతుచ్ఛేదాభినివేసానం వసేన యథాక్కమం సస్సతుచ్ఛేదగ్గాహనజాతికో, ఉచ్ఛేదగ్గాహేన పన సస్సతాభినివేసస్స తంగాహేన చ అసస్సతాభినివేసస్స విరుజ్ఝనతో ఉభయత్థపి **"ఏకచ్చసస్సతం వా గహేతుం న సక్కా"**తి వుత్తం, తథా **"సస్సతం వా ఉచ్ఛేదం వా న సక్కా గహేతు"**న్తి చ. మూలసస్సతఞ్హి పఠమం గహితం. **ఆయతనేసుపి యోజేతబ్బ**న్తి పఠమం చక్ఖాయతనం సస్సతన్తి గహేత్వా అపరభాగే న కేవలం చక్ఖాయతనమేవ సస్సతం, సోతాయతనమ్పి సస్సతం, ఘానాయతనాదిపి సస్సతన్తి గణ్హాతీతిఆదినా యోజేతబ్బం. **ఆయతనేసుపీతి** పి-సద్దేన ధాతూనం ఇన్ద్రియానమ్పి గాహో దట్ఠబ్బో. **ఇదం సన్ధాయాతి** "మూలే సస్సత"న్తిఆదినా వుత్తపఠమగ్గాహస్స సమానజాతియం అపరగ్గాహం సన్ధాయ.

దుతియవారే పఠమవారే వుత్తసదిసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **తత్థ ఆదీనవం దిస్వాతి** "యది రూపం సస్సతం సియా, నయిదం ఆబాధాయ సంవత్తేయ్య. యస్మా చ ఖో ఇదం రూపం అసస్సతం, తస్మా అభిణ్హపటిపీళనట్ఠేన ఉదయవయవన్తతాయ రూపం అనిచ్చం సఙ్ఖతం పటిచ్చసముప్పన్నం, సస్సతాభినివేసో మిచ్ఛా"తిఆదినా తత్థ సస్సతవాదే ఆదీనవం దోసం దిస్వా. **ఓళారికన్తి** తస్మా పటిపీళనట్ఠేన అయాథావగ్గాహతాయ రూపం న సణ్హం ఓళారికమేవ. వేదనాదీనమ్పి అనిచ్చాదిభావదస్సనం రూపవేదనాఆదీనం సమానయోగక్ఖమత్తా. **విస్సజ్జేతీతి** పజహతి.

తిస్సో లద్ధియోతి సస్సతుచ్ఛేదఏకచ్చసస్సతదిట్ఠియో. యస్మా సస్సతదిట్ఠికా వట్టే రజ్జనస్స ఆసన్నా. తథా హి తే ఓలీయన్తీతి వుచ్చన్తి, భవాభవదిట్ఠీనం వసేన ఇమేసం సత్తానం సంసారతో సీసుక్ఖిపనం నత్థీతి ఏతావ తిస్సో విసేసతో గహేతబ్బా.

ఇధలోకం పరలోకఞ్చ అత్థీతి జానాతీతి ఏత్తావతా సస్సతదస్సనస్స అప్పసావజ్జతాకారణమాహ, **వట్టం అస్సాదేతి, అభినన్దతీ**తి ఇమినా దన్ధవిరాగతాయ. తేనాహ "**తస్మా**"తిఆది. **ఇధలోకం పరలోకఞ్చ అత్థీతి జానాతీ**తి ఇమినా తాసు తాసు గతీసు సత్తానం సంసరణం పటిక్ఖిపతీతి దస్సేతి, **సుకతదుక్కటానం కమ్మానం ఫలం అత్థీతి జానాతీ**తి ఇమినా కమ్మఫలం. **కుసలం న కరోతీ**తి ఇమినా కమ్మం, **అకుసలం కరోన్తో న భాయతీ**తి ఇమినా పుఞ్ఞాపుఞ్ఞాని సభావతో జాయన్తీతి దస్సేతి. **వట్టం అస్సాదేతి అభినన్దతి** తన్నిన్నభావతో . **సీఘం లద్ధిం జహితుం న సక్కోతి** వట్టుపచ్ఛేదస్స అరుచ్చనతో. ఉచ్ఛేదవాదీ హి తస్మిం భవే ఉచ్ఛేదం మఞ్ఞతి. తతో పరం **ఇధలోకం పరలోకఞ్చ అత్థీతి జానాతి** సుకతదుక్కటానం ఫలం అత్థీతి జానాతి కమ్మఫలవాదీభావతో. యేభుయ్యేన హి ఉచ్ఛేదవాదీ సభావనియతియదిచ్ఛాభినివేసేసు అఞ్ఞతరాభినివేసో హోతి. **సీఘం దస్సనం పజహతి** వట్టాభిరతియా అభావతో. **పారమియో పూరేతుం సక్కోన్తో పచ్చేకబుద్ధో హుత్వా**, లోకవోహారమత్తేనేవ సో సమ్మాసమ్బుద్ధో హుత్వా పరినిబ్బాయతీతి యోజనా. **అసక్కోన్తో**తి బుద్ధో హోతుం అసక్కోన్తో. **అభినీహారం కత్వా** అగ్గసావకాదిభావస్స అభినీహారం సమ్పాదేత్వా. **సావకో హుత్వా**తి అగ్గసావకో మహాసావకో హుత్వా, తత్థాపి తేవిజ్జో ఛళభిఞ్ఞో పటిసమ్భిదాప్పత్తో వా సుక్ఖవిపస్సకో ఏవ వా బుద్ధసావకో హుత్వా పరినిబ్బాయతి. సబ్బమిదం ఉచ్ఛేదవాదినో కల్యాణమిత్తనిస్సయేన సమ్మత్తనియామోక్కమనే ఖిప్పవిరాగతాదస్సనత్థం ఆగతం. తేనాహ "**తస్మా**"తిఆది.

౨౦౨. **కఞ్జియేనేవా**తి ఆరనాళేన. కఞ్జియసదిసేన ఉచ్ఛేదదస్సనేన. **పూరితో**తి పరిపుణ్ణజ్ఝాసయో. **సో**తి పరిబ్బాజకో. **అప్పహాయా**తి అభిన్దిత్వా. **విగ్గహో**తి **కలహో** ఇదమేవ సచ్చం, మోఘమఞ్ఞన్తి అఞ్ఞమఞ్ఞం విరుద్ధగ్గాహోతి కత్వా. **వివాదన్తి** విరుద్ధవాదం. **విఘాతన్తి** విరోధహేతుకం చిత్తవిఘాతం. **విహేసన్తి** విగ్గహవివాదనిమిత్తం కాయికం చేతసికఞ్చ కిలమథం. **ఆదీనవం దిస్వా**తి ఏతాసం దిట్ఠీనం ఏవరూపో ఆదీనవో, అనియ్యానికభావతాయ పన సమ్పతి ఆయతిఞ్చ మహాదీనవోతి ఏవం ఆదీనవం దిస్వా.

౨౦౩. "ఏసోహమస్మి, ఏసో మే అత్తా"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౪౧; సం॰ ని॰ ౩.౮) కాయం అన్వేతీతి కాయన్వయో, సోయేవ, తస్స వా సమూహో **కాయన్వయతా**, కాయపటిబద్ధో కిలేసో. తేనాహ "**కాయం...పే.... అత్థో**"తి.

అసమ్మిస్సభావన్తి అసఙ్కరతో వవత్థితభావం. తేన తాసం యథాసకం పచ్చయానం ఉప్పజ్జిత్వా విగమం దస్సేతి. ఏవఞ్హి తాసం కదాచిపి సఙ్కరో నత్థి. తేనాహ "**తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో**"తిఆది. సరూపం అగ్గహేత్వా "అఞ్ఞా వేదనా"తి అనియమేన వుత్తత్తా తమేవ విగమం దస్సేన్తో "**అనుప్పన్నావ హోన్తి అన్తరహితా వా**"తి ఆహ. సరూపతో నియమేత్వా వుచ్చమానే కాచి అనుప్పన్నా వా హోతి, కాచి అన్తరహితా వాతి. **చుణ్ణవిచుణ్ణభావదస్సనత్థన్తి** ఖణే ఖణే భిజ్జమానభావదస్సనత్థం.

న కేనచి సంవదతీతి కేనచి పుగ్గలేన సద్ధిం దిట్ఠిరాగవసేన సంకిలిట్ఠచిత్తో న వదతి. తేనాహ "**సస్సతం గహేత్వా**"తిఆది. **న వివదతీ**తి విరుద్ధభావో హుత్వా న వివదతి. **పరివత్తేత్వా**తి ఉచ్ఛేదం గహేత్వా ఏకచ్చసస్సతం గహేత్వా ఏవం వుత్తనయేన తయోపి వాదా పరివత్తేత్వా యోజేతబ్బా . **తేన వోహరతీ**తి తేన లోకవోహారేన లోకసమఞ్ఞం అనతిధావన్తో సత్తో పురిసో పుగ్గలోతిఆదినా వోహరతి, న పన ఇతో బాహిరకా వియ అభినివిసతి. తేనాహ "**అపరామసన్తో**"తి. **కఞ్చి ధమ్మన్తి** రూపాదీసు ఏకం ధమ్మమ్పి. **పరామాసగ్గాహేన అగ్గణ్హన్తో**తి "నిచ్చ"న్తిఆదినా, "ఏతం మమా"తిఆదినా చ ధమ్మసభావం అతిక్కమిత్వా పరతో ఆమసిత్వా గహణేన అగ్గణ్హన్తో.

కతావీతి కతకిచ్చో. **సో వదేయ్యాతి** ఖీణాసవో భిక్ఖు అహఙ్కారమమఙ్కారేసు సబ్బసో సముచ్ఛిన్నేసుపి అహం వదామీతి వదేయ్య. తత్థ **అహన్తి** నియకజ్ఝత్తసన్తానే. **మమన్తి** తస్స సన్తకభూతే వత్థుస్మిం లోకనిరుళ్హే. **సమఞ్ఞన్తి** తత్థ సుకుసలతాయ లోకే సమఞ్ఞా కుసలో విదిత్వా. **వోహారమత్తేనాతి** కేవలం పచ్చేకబుద్ధో హుత్వా మహాబోధిపారమియో పూరేతుం అసక్కోన్తో సావకో హుత్వా దేసవోహారమత్తేన న అప్పహీనతణ్హో వియ అన్ధపుథుజ్జనో అభినివేసనవసేన.

౨౦౬. సస్సతాదీసూతి సస్సతాభినివేసాదీసు. **తేసం తేసం ధమ్మానన్తి** నిద్ధారణే సామివచనం. **సస్సతం అభిఞ్ఞాయాతి** సస్సతదిట్ఠిం సముదయతో అత్థఙ్గమతో అస్సాదతో నిస్సరణతో అభివిసిట్ఠాయ పఞ్ఞాయ పటివిజ్ఝిత్వా. **పహానన్తి** అచ్చన్తప్పహానం సముచ్ఛేదం. **రూపస్స పహానన్తి** రూపస్స తప్పటిబద్ధసఞ్ఞోజనప్పహానేన పహానం. **అనుప్పాదనిరోధేన నిరుద్ధేహి ఆసవేహి అగ్గహేత్వావ చిత్తం విముచ్చి**. ''ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చీ''తి ఏత్థ కిఞ్చిపి అగ్గహేత్వా అసేసేత్వా. **సోళస పఞ్ఞాతి** మహాపఞ్ఞాదికా సోళస పఞ్ఞా. **చతురఙ్గసమన్నాగతోతి** పుణ్ణఉపోసథదివసతా, కేనచి అనామన్తితమేవ అనేకసతానంయేవ అనేకసహస్సానం వా భిక్ఖూనం సన్నిపతితతా, సబ్బేసం ఏహిభిక్ఖుభావేన ఉపసమ్పన్నతా, ఛళభిఞ్ఞతా చాతి. తేనాహ ''**తత్రిమాని అఙ్గానీ**''తిఆది. యం పనేత్థ అత్థతో అవిభత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

దీఘనఖసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౫. మాగణ్డియసుత్తవణ్ణనా

౨౦౭. ద్వే మాగణ్డియాతి ద్వే మాగణ్డియనామకా. **దేవగబ్భసదిసన్తి** దేవానం వసనఓవరకసదిసం. **ఏతం వుత్తన్తి** ''భారద్వాజగోత్తస్స బ్రాహ్మణస్స అగ్యాగారే తిణసన్థారకే''తి ఏతం వుత్తం. **న కేవలం తం దివసమేవాతి** యం దివసం మాగణ్డియో పరిబ్బాజకో తిణసన్థారకం పఞ్ఞత్తం, న కేవలం తం దివసమేవ భగవా యేనఞ్ఞతరో వనసణ్డో, తేనుపసఙ్కమీతి యోజనా. **గామూపచారేతి** గామసమీపే. **సఞ్ఞాణం కత్వాతి** సఞ్ఞాణం కత్వా వియ. న హి భగవతో తస్స సఞ్ఞాణకరణే పయోజనం అత్థి.

సమణసేయ్యానురూపన్తి సమణస్స అనుచ్ఛవికా సేయ్యా. పాసంసత్థో హి అయం రూప-సద్దో. తేనాహ ''**ఇమం తిణసన్థారక**''న్తిఆది. **అనాకిణ్ణోతి** విలుళితో అఘట్టితో. హత్థపాదసీసేహి తత్థ తత్థ పహటేన న చలితో **అభిన్నో**, అచలితత్తా ఏవ అభిన్నం అత్థరణం. **పరిచ్ఛిన్దిత్వా పఞ్ఞత్తో వియాతి** అయం ఛేకేన చిత్తకారేన చిన్తేత్వా తులికాయ పరిచ్ఛిన్నలేఖాయ పరిచ్ఛిన్దిత్వా లిఖితా చిత్తకతసేయ్యా వియ. భూనం వుచ్చతి వడ్ఢితం, తం హనతీతి **భూనహునో**. తేనాహ ''**హతవడ్ఢినో**''తి. తం పనాయం చక్ఖాదీసు సంవరవిధానం వడ్ఢిహననం మఞ్ఞతి. తేనాహ ''**మరియాదకారకస్సా**''తి. **బ్రూహేతబ్బన్తి** ఉళారవిసయూపహారేన వడ్ఢేతబ్బం పీణేతబ్బం. తం పన అననుభూతానుభవనేన హోతీతి ఆహ ''**అదిట్ఠం దక్ఖితబ్బ**''న్తి. అనుభూతం పన అపణీతం హోతీతి వుత్తం ''**దిట్ఠం సమతిక్కమితబ్బ**''న్తి. సేసద్వారేసుపి ఏసేవ నయో. పరమదిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదీ కిరేస పరిబ్బాజకో, తస్మా **ఏవం ఛసు ద్వారేసు వడ్ఢిం పఞ్ఞపేతి**. యస్మా యం ఛన్నమ్పి చక్ఖాదీనం యథాసకం విసయగ్గహణం పటిక్ఖిపన్తో లోకస్స అవడ్ఢితం వినాసమేవ పఞ్ఞపేతి, **తస్మా సో సయమ్పి వడ్ఢిహతో** హతవడ్ఢితో.

సంకిలేసతో ఆరకత్తా **అరియో** నియ్యానికధమ్మభావతో **ఞాయో ధమ్మో**. వజ్జలేసస్సపి అభావతో **కుసలో**. తేనాహ ''**పరిసుద్ధే కారణధమ్మే అనవజ్జే**''తి. **ఉగ్గతస్సాతి** ఉచ్చకులీనతాదినా ఉళారస్స. **ముఖే ఆరక్ఖం ఠపేత్వాతి** ముఖేన సంయతో

హుత్వా. **అమ్బుజమ్బుఆదీని గహేత్వా వియ అపూరయమానో**తి అమ్బుజమ్బుఆదీని అఞ్ఞమఞ్ఞవిసదిసాని వియ పూరణకథానయేన యం కిఞ్చి అకథేత్వా. తేనాహ ‘‘**మయా కథితనియామేనా**’’తి.

౨౦౮. **ఫలసమాపత్తియా వుట్ఠితో**తి దివావిహారతో వుట్ఠితోతి అత్థో. దివావిహారోపి హి “పటిసల్లాన”న్తి వుచ్చతి “రహోగతస్స పటిసల్లీనస్స ఏవం చేతసో పరివితక్కో ఉదపాదీ”తిఆదీసు (పారా॰ ౧౮). భగవా హి ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠానుత్తరకాలం తేసం కథాసల్లాపం సుత్వా దివావిహారతో వుట్ఠాయ తత్థ గతో. సంవేగో నామ సహోత్తప్పఞాణం, తం నిబ్బిన్దనవసేనపి హోతి, సంవేగనిస్సితం సన్ధాయాహ ‘‘**పీతిసంవేగేన సంవిగ్గో**’’తి. సో పన యస్మా పురిమావత్థాయ చలనం హోతి చిత్తస్స, తస్మా ఆహ ‘‘**చలితో కమ్పితో**’’తి. **తిఖిణసోతేన పురిసేనా**తి భగవన్తం సన్ధాయాహ.

౨౦౯. **ధమ్మదేసనం ఆరభి** యథా వినేయ్యదమనకుసలో **వసనట్ఠానట్ఠేనా**తి ఇదం ఆరమితబ్బభావస్స భావలక్ఖణవచనం. ఆరమతి ఏత్థాతి ఆరామో, రూపం ఆరామో ఏతస్సాతి **రూపారామం,** తతో ఏవ తన్నిన్నభావేన **రూపే రతన్తి రూపరతం,** తేన సమ్మో దుప్పత్తియా రూపేన సమ్ముదితన్తి **రూపసమ్ముదితం,** తదేతం తదభిహతజవనకిచ్చం తత్థ ఆరోపేత్వా వుత్తం. **దన్తన్తి**ఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **దన్తం** దమితం. **నిబ్బిసేవనన్తి** విగతవిసుకాయికం. **గుత్తన్తి** సతియా గుత్తం. **రక్ఖితన్తి** తస్సేవ వేవచనం. **సంవుతన్తి** అపనీతం పవేసనివారణేన. తేనాహ ‘‘**పిహిత**’’న్తి.

౨౧౦. **ఉప్పజ్జనపరిళాహన్తి** ఉప్పజ్జనకిలేసపరిళాహం. **కిం వచనం వత్తబ్బం అస్సా**తి రూపారమ్మణం అనుభవిత్వా సముదయాదిపహానం పరిగ్గణ్హిత్వా పరినిబ్బిన్దిత్వా విరజ్జిత్వా యో విముత్తో, తత్థ కిం వుద్ధిహతపరియాయో అవస్సం లభతి న లభతీతి పుచ్ఛతి. పరిబ్బాజకో తాదిసే సారబద్ధవిముత్తికే వుద్ధిహతోతి న వదేయ్యాతి ఆహ ‘‘**న కిఞ్చి, భో, గోతమా**’’తి.

౨౧౧. **తే**తి తయా, అయమేవ వా పాఠో. **వస్సం వాసో వస్సం** ఉత్తరపదలోపేన, వస్సితుం అరహతీతి **వస్సికో,** వస్సకాలే నివాసానుచ్ఛవికోతి అత్థో.

నాతిఉచ్చో హోతి నాతినీచోతి గిమ్హికో వియ ఉచ్చో, హేమన్తికో వియ నీచో న హోతి, అథ ఖో తదుభయవేమజ్ఝలక్ఖణతాయ నాతిఉచ్చో హోతి నాతినీచో. **నాతితనూనీ**తి హేమన్తికస్స వియ న ఖుద్దకాని. **నాతిబహూనీ**తి గిమ్హికస్స వియ న అతిబహూని. **మిస్సకానేవా**తి హేమన్తికగిమ్హికేసు వుత్తలక్ఖణవోమిస్సకాని. **ఉణ్హపవేసనత్థాయా**తి నియూహేసు పురేభత్తం పచ్ఛాభత్తఞ్చ పతితసూరియోభాసవసేన ఉణ్హస్స అబ్భన్తరపవేసనత్థాయ. **భిత్తినియూహాని నీహరియన్తీ**తి దక్ఖిణపస్సే భిత్తీసు నియూహాని నీహరిత్వా కరీయన్తి. **విపులజాలానీ**తి పుథులఛిద్దాని. **ఉదకయన్తానీ**తి ఉదకవాహకయన్తాని.

నీలుప్పలగచ్ఛకే కత్వాతి వికసితేహి నీలుప్పలేహి గచ్ఛకే నళినికే కత్వా. **గన్ధకలలన్తి** గన్ధమిస్సకకద్దమం. **యమకభిత్తీ**తి యుగళభిత్తి, తస్సా అన్తరే నాళి, యతో ఉదకం అభిరుహతి. **లోహనాళిన్తి** లోహమయయన్తనాళిం. **జాలన్తి** తమ్బలోహమయం జాలం. **హేట్ఠా యన్తం పరివత్తేన్తీ**తి హేట్ఠాభాగే ఉదకయన్తం గమేన్తి. **ఉదకఫుసితే తేమేన్తే వివణ్ణతా మాహోసీతి నీలపటం నివాసేతి. దివాకాలే**తి దివసవేలాయ. **అజ్ఝత్తం వూపసన్తచిత్తో విహరామీ**తి ఏతేన అత్తనో ఫలసమాపత్తివిహారో భగవతా దస్సితోతి ఆహ – ‘‘**తాయ రతియా రమమానోతి ఇదం చతుత్థజ్ఝానికఫలసమాపత్తిరతిం సన్ధాయ వుత్త**’’న్తి.

౨౧౨. మహా చ నేసం పపఞ్చోతి నేసం రాజూనం మహాపపఞ్చో రాజిద్ధివసేన సబ్బదా సమ్పత్తివిసయో చ, అనుభవితుం న లభన్తీతి అధిప్పాయో. **మస్తే గవేసన్తా విచరన్తి,** న భోగసుఖం. **గణనా** నామ అచ్ఛిన్నగణనా, న విగణగణనా న పణగణనా. **ఆవట్టో**తి యథాధిగతే దిబ్బే కామే పహాయ కామహేతు ఆవట్టో నివత్తో పరివత్తితో **భవేయ్య. ఏవం మానుసకా కామా**తి యథా కోచి కుసగ్గేన ఉదకం గహేత్వా మహాసముద్దే ఉదకం మినేయ్య. తత్థ మహాసముద్దే ఉదకమేవ మహన్తం విపులం పణీతఞ్చ, ఏవం దిబ్బానం కామానం సమీపే ఉపనిధాయ మానుసకా కామా అప్పమత్తకా ఓరమత్తకా నిహీనా, దిబ్బావ కామా మహన్తా విపులా ఉళారా పణీతా. **సమధిగయ్హా**తి సమ్మా అధిగమనవసేన నిగ్గయ్హ దిబ్బమ్పి సుఖం హీనం కత్వా **తిట్ఠతి**.

౨౧౩. ఆరోగ్యహేతుకం సుఖం అస్స అత్థీతి **సుఖీ,** తం పనస్స రోగవిగమతోవాతి ఆహ ‘‘**పఠమం దుక్ఖితో పచ్ఛా సుఖితో**’’తి. సేరీ నామ అత్తాధీనవుత్తీతి ఆహ ‘‘**సేరీ ఏకకో భవేయ్యా**’’తి. అత్తనో వసో సయంవసో, సో ఏతస్స అత్థీతి **సయంవసీ. అఙ్గారకపల్లం వియ** కామవత్థుపరిళాహహేతుతో. **తచ్ఛేత్వా**తి ఘట్టేత్వా, కణ్డూయిత్వాతి అత్థో.

౨౧౪. యేన కాయో మధురకజాతో హోతి, తం కిర కుట్ఠం ఛవిం వినాసేతి, చమ్మం ఛిద్దజాతం వియ హోతి. తేనేవాహ ‘‘**ఉపహతకాయప్పసాదో**’’తి. **పచ్చలత్థా**తి పటిలభి. అవిజ్జాభిభూతతాయ విరోధిపచ్చయసమాయోగేన **పఞ్చిన్ద్రియస్స ఉపహతత్తా**. ఆయతిం దుక్ఖఫలతాయ ఏతరహి చ కిలేసదుక్ఖబహులతాయ కామానం **దుక్ఖసమ్ఫస్సతా,** తదుభయసంయుత్తేసు తేసు చ తం అసల్లక్ఖేత్వా ఏకన్తసుఖాభినివేసో విపరీతసఞ్ఞాయ, న కేవలాయ సుఖవేదనాయ సుఖాతి పవత్తసఞ్ఞీ.

౨౧౫. తానీతి కుట్ఠసరీరే వణముఖాని. **అసుచీనీ**తి అసుభాని. **దుగ్గన్ధానీ**తి విస్సగన్ధాని. **పూతీనీ**తి కుణపభూతాని. **ఇదానీ**తి ఏతరహి. నఖేహి విప్పతచ్ఛనఅగ్గిపరితాపనేహి అతినిప్పీళనకాలే **పాణకా…పే… పగ్ఘరన్తి,** తేన వేదనా తనుకా హోతి. **ఏవన్తి** వుత్తనయేన వేదనాయ తనుకభావతో.

ఆరోగ్యభావే ధనలాభాదిలాభుప్పత్తితో, అసతి చ ఆరోగ్యే లాభస్స నిరత్థకభావతో, దిట్ఠధమ్మికాదిసబ్బసమ్పత్తీనం లాభస్స నిమిత్తభావతో చ **ఆరోగ్యపరమా లాభా**. నిబ్బానే సుఖుప్పత్తితో, అసతి చ నిబ్బానాధిగమే తాదిసస్స సుఖస్స అనుపలబ్భనతో, సబ్బసఙ్ఖతవివిత్తత్తా చ సబ్బసో చ సంసారదుక్ఖాభావతో, అధిగతే చ తస్మిం సకలవట్టదుక్ఖాభావతో చ **నిబ్బానం పరమం సుఖం. పుబ్బభాగమగ్గానన్తి** కాయానుపస్సనాదిభేదభిన్నానం అరియమగ్గస్స పుబ్బభాగియానం మగ్గానం. తేసఞ్చ అమతగామితా నామ తన్నిన్నతావసేనేవ సచ్ఛికిరియావసేనాతి ఆహ ‘‘**పుబ్బభాగగమనేనేవ అమతగామిన**’’న్తి. **అట్ఠఙ్గికో** అరియమగ్గో **ఖేమో** సబ్బపరిస్సయసముగ్ఘాతనేన అనుపద్దుతత్తా, తంసమఙ్గీనం సబ్బసో అనుపద్దుతత్తా తంసమఙ్గీనం సబ్బసో అనుపద్దవహేతుతో చ. **లద్ధివసేన గహితా**తి సస్సతవాదాదీహి కేవలం తేసం లద్ధివసేన తథా గహితా. **ఖేమఅమతగామినన్తి** ఇమినా హి “ఖేమంఅమతగామిన”న్తి విభత్తిఅలోపేన నిద్దేసో, అత్థో పన విభత్తిలోపేన దట్ఠబ్బోతి దస్సేతి.

౨౧౬. అనోమజ్జతీతి అను అను ఓమజ్జతి. అపరాపరం హత్థం **హేట్ఠా ఓతారేన్తో మజ్జతి.**

౨౧౭. ఛేకన్తి ఘనభావేన వీతం. ఘనమట్ఠభావేన సున్దరం హోతీతి ఆహ ''**సమ్పన్న**''న్తి. సాధూహి పరమప్పిచ్ఛసన్తుట్ఠేహి లాతో గహితోతి **సాహులి. సబ్బోరచోళకం** నిచ్చకాళకం.

౨౧౮. తత్థ తత్థ రుజనట్ఠేన విబాధనట్ఠేన **రోగోవ భూతో**. విపస్సనాఞాణేనపి సిఖాప్పత్తేన ఆరోగ్యం ఏకదేసేన పస్సతి, నిబ్బానఞ్చ వట్టపటిపక్ఖతోతి ఆహ ''**విపస్సనాఞాణఞ్చేవా**''తి.

౨౧౯. అన్తరాతి పరముప్పత్తి జరామరణానం వేమజ్ఝే. **ఉపహతోతి** పిత్తసేమ్హాదిదోసేహి దూసితభావేన కథితో. పిత్తాదిదోసే పన భేసజ్జసేవనాయ నివత్తేన్తో ఉపహతం పటిపాకతికం కరోన్తో **చక్ఖూని ఉప్పాదేతి నామ. వినట్ఠానీతి** అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపన్నాని.

౨౨౦. పుబ్బే వుత్తే సాహుళియచీరే. **వట్టే అనుగతచిత్తేనాతి** అనమతగ్గే సంసారవట్టే అనాదీనవదస్సితాయ అనుగామిచిత్తేన.

౨౨౧. ధమ్మస్సాతి నిబ్బానస్స. **అనుధమ్మన్తి** అనురూపం నియ్యానధమ్మం. తేనాహ ''**అనుచ్ఛవికం పటిపద**''న్తి. **పఞ్చక్ఖన్ధేతి** పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధే దస్సేతి. ''దీఘరత్తం వత, భో''తిఆదినా పాళియం వివట్టం దస్సితం. తేనాహ ''**ఉపాదాననిరోధాతి వివట్టం దస్సేన్తో**''తి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

మాగణ్డియసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౬. సన్దకసుత్తవణ్ణనా

౨౨౩. దేవేన వస్సేన కతో సోబ్భో దేవకతసోబ్భో. తేనాహ ''**వస్సో...పే.... రహదో**''తి. **గుహాతి** పంసుగుహా పాసాణగుహా మిస్సకగుహాతి తిస్సో గుహా. తత్థ **పంసుగుహా** ఉదకముత్తట్ఠానే అహోసి నిన్నట్ఠానం పన ఉదకేన అజ్ఝోత్థతం. **ఉమఙ్గం కత్వాతి** హేట్ఠా సుదుగ్గం కత్వా. **అనమతగ్గియం పచ్చవేక్ఖిత్వాతి** ''న ఖో సో సత్తావాసో సులభరూపో, యో ఇమినా దీఘేన అద్ధునా అనావుట్ఠపుబ్బో''తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౬౦) ఇదఞ్చ తళాకం మయా వుత్థపుబ్బం భవిస్సతి, తమ్పి ఠానం సో చ అత్తభావో అపణ్ణత్తికభావం గతోతి ఏవం అనమతగ్గియం పచ్చవేక్ఖిత్వా తాదిసం ఠానం గన్తుం వట్టతి. ఇమినా నయేన సముద్దపబ్బతదస్సనాదీసుపి పచ్చవేక్ఖణావిధి వేదితబ్బో.

ఉచ్చం నదమానాయాతి ఉచ్చం కత్వా సద్దం కరోన్తియా **కామస్సాదభవస్సాదాదివత్థున్తి** ''అయఞ్చ అయఞ్చ కామో ఇట్ఠో కన్తో మనాపో, అసుకో భవో ఇట్ఠో కన్తో మనాపో, ఏవమయం లోకో పియేహి పియతరో''తి ఏవం కామస్సాదభవస్సాదలోకస్సాదాదిసఙ్ఖాతం వత్థుం. దుగ్గతితో సంసారతో చ నియ్యాతి ఏతేనాతి నియ్యానం, సగ్గమగ్గో మోక్ఖమగ్గో చ, తం నియ్యానం అరహతి, నియ్యానే వా నియుత్తాతి నియ్యానికా, నియ్యానం వా ఫలం ఏతిస్సా అత్థీతి నియ్యానికా, వచీదుచ్చరితాదిసంకిలేసతో నియ్యాతీతి వా నియ్యానీయా, ఈ-కారస్స రస్సత్తం య-కారస్స చ క-కారం కత్వా నియ్యానికా, చేతనాయ సద్ధిం సమ్ఫప్పలాపా వేరమణి. తప్పటిపక్ఖతో అనియ్యానికా, తస్సా భావో అనియ్యానికత్తం, తస్మా **అనియ్యానికత్తా. తిరచ్ఛానభూతాతి** తిరోకరణభూతా. **గేహస్సితకథాతి** కామపటిసంయుత్తకథా. **కమ్మట్ఠానభావేతి** అనిచ్చతాపటిసంయుత్తచతుసచ్చకమ్మట్ఠానభావే. సహ అత్థేనాతి **సాత్థకం,** హితపటిసంయుత్తన్తి అత్థో. **విసిఖాతి**

ఘురసన్నివేసో, విసిఖాగహణేన చ తన్నివాసినో గహితా "గామో ఆగతో"తిఆదీసు (సారత్థ. టీ. ౧.ఆచరియపరమ్పరకథావణ్ణనా) వియ. తేనేవాహ "**సూరా సమత్థా**"తి "**సద్ధా పసన్నా**"తి చ. కుమ్భట్ఠానప్పదేసేన కుమ్భదాసియో వుత్తాతి ఆహ "**కుమ్భదాసికథా వా**"తి.

౨౨౮. వోహారో వియ తేసం తథా వోహారమత్తం గహేత్వా వుత్తం "**బ్రహ్మచరియవాసే**"తి. **అకతాతి** సమేన, విసమేన వా కేనచి హేతునా న కతా న విహితా. కతవిధో కరణవిధి నత్థి ఏతేసన్తి **అకటవిధా**. పదద్వయేనపి లోకే కేనచి హేతుపచ్చయేన నేసం అనిబ్బత్తితం దస్సేతి. **ఇద్ధియాపి న నిమ్మితాతి** కస్సచి ఇద్ధిమతో చేతోవసిప్పత్తస్స దేవస్స, ఇస్సరాదినో వా ఇద్ధియాపి న నిమ్మితా. **అనిమ్మాతాతి** కస్సచి అనిమ్మాపితా. **రూపాదిజనకభావన్తి** రూపసద్దాదీనం పచ్చయభావం, రూపాదయోపి పథవియాదీహి అప్పటిబద్ధవుత్తికాతి తస్స అధిప్పాయో. యథా పబ్బతకూటం కేనచి అనిబ్బత్తితం కస్సచి చ అనిబ్బత్తనకం, ఏవమేతేపీతి ఆహ "**పబ్బతకూటా వియ ఠితాతి కూటట్ఠా**"తి. యమిదం బీజతో అఙ్కురాది జాయతీతి వుచ్చతి, తం విజ్జమానమేవ తతో నిక్ఖమతి నావిజ్జమానం, అఞ్ఞథా అఞ్ఞతోపి అఞ్ఞస్స ఉపలద్ధి సియాతి అధిప్పాయో. **ఏవం ఠితాతి** ఏవం నిబ్బికారా ఠితా. **ఉభయేనపీతి** అత్థద్వయేనపీతి వదన్తి. "కూటట్ఠా ఏసికట్ఠాయిట్ఠితా"తి పదద్వయేనపి. **తేసం** సత్తన్నం కాయానం. **ఠితత్తాతి** నిబ్బికారాభావేన ఠితత్తా. **న చలన్తీతి** వికారం నాపజ్జన్తి. వికారాభావతో హి తేసం సత్తన్నం కాయానం ఏసికట్ఠాయిట్ఠితతా. అనిఞ్జనఞ్చ అత్థతో పకతియా అవట్ఠానమేవాతి దస్సేతుం "**న విపరిణామేన్తీ**"తి వుత్తం. తథా అవిపరిణామధమ్మత్తా ఏవ తే **అఞ్ఞమఞ్ఞం న బ్యాబాధేన్తి**. సతి హి వికారం ఆపాదేతబ్బతాయ బ్యాబాధకతాపి సియా, తథా అనుగ్గహేతబ్బతాయ అనుగ్గాహకతాతి తదభావం దస్సేతుం పాళియం "నాల"న్తిఆది వుత్తం.

పథవీ ఏవ కాయేకదేసత్తా **పథవీకాయో**. **హన్తుం వా ఘాతేతుం వా సమత్థో నామ నత్థి** జీవసత్తమానం కాయానం నిచ్చతాయ నిబ్బికారభావతో, ఏతేనేవ నేసమహన్తబ్బతా అఘాతేతబ్బతా అత్థతో వుత్తాయేవాతి దట్ఠబ్బా. తథా హి వుత్తం "**సత్తన్నంత్వేవ కాయాన**"న్తిఆది. **సోతుం వా సావేతుం వా సమత్థో నామ నత్థీతి** పచ్చేకం నేసం సవనేసు అసమత్థత్తా తదేకదేసాదీసుపి అసమత్థతం దీపేతి. యది కోచి హన్తా నత్థి, కథం సత్థప్పహారోతి ఆహ "**యథా ముగ్గరాసిఆదీసూ**"తిఆది. **కేవలం సఞ్ఞామత్తమేవ హోతి,** హననఘాతనాది పన పరమత్థతో నత్థేవ కాయానం అవికోపనీయభావతోతి అధిప్పాయో. **కేవలం తక్కమత్తేన నిరత్థకం దిట్ఠిం దీపేతీతి** ఏతేన యస్మా తక్కికా నిరఙ్కుసతాయ పరికప్పనస్స యం కిఞ్చి అత్తనా పరికప్పితం సారతో మఞ్ఞమానా తథేవ అభినివిస్స తక్కదిట్ఠిగ్గాహం గణ్హన్తి, తస్మా న తేసం దిట్ఠివత్థుస్మిం విఞ్ఞూహి విచారణా కత్తబ్బాతి దస్సేతి. **కేచీతి** సారసమాసాచరియా. **పఞ్చేన్ద్రియవసేనాతి** పఞ్చరూపిన్ద్రియవసేన. **కమ్మన్తి లద్ధి** కమ్మభావేన సుపాకటత్తా. అవజ్జకథాతారణాదికా **ద్వాసట్ఠి పటిపదా. ఏకస్మిం కప్పేతి** ఏకస్మిం మహాకప్పే.

పురిసభూమియోతి పధానపుగ్గలేన నిద్దేసో, ఇత్థీనమ్పేతా భూమియో ఇచ్ఛన్తేవ. **భిక్ఖు చ పన్నకోతిఆది** తేసం పాళియేవ. తత్థ **పన్నకోతి** భిక్ఖాయ విచరణకోతి వదన్తి, తేసం వా పటిపత్తిం పటిపన్నకో. **జినోతి** జిణ్ణో, జరావసేన నిహీనధాతుకోతి వదన్తి, అత్తనో వా పటిపత్తియా పటిపక్ఖం జినిత్వా ఠితో. సో కిర తథాభూతో కస్సచిపి ధమ్మం న కథేతి, తేనాహ "**న కిఞ్చి ఆహా**"తి. **అలాభిన్తి** "సో న కుమ్భిముఖా పటిగ్గణ్హాతీ"తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౩౯౪) నయేన వుత్తఅలాభహేతుసమాయోగేన అలాభిం. తతో ఏవ జిఘచ్ఛాదుబ్బలపరేతతాయ సయనపరాయణం **సమణం పన్నభూమీతి వదతి**.

ఆజీవవుత్తిసతానీతి సత్తానం ఆజీవభూతాని జీవికావుత్తిసతాని. పసుగ్గహణేన ఏళకజాతి గహితా, మిగగ్గహణేన రురుగవయాదిసబ్బమిగజాతి. **బహూ దేవా**తి చాతుమహారాజికాదిబ్రహ్మకాయికాదివసేన నేసం అన్తరభేదవసేన బహూ దేవా. తత్థ చాతుమహారాజికానం ఏకచ్చో అన్తరభేదో ''**మహాసమయసుత్తేన**'' (దీ॰ ని॰ ౨.౩౩౧ ఆదయో) దీపేతబ్బో. **మానుసాపి అనన్తా**తి దీపదేసకులవంసాజీవాదివిభాగవసేన మానుసాపి అనన్తభేదా. పిసాచా ఏవ పేసాచా, తే అపరపేతాదయో **మహన్తా** వేదితబ్బా.

ఛద్దన్తదహమన్దాకినియో **కుళీరముచలిన్ద**నామేన వదతి. **గణ్ఠికా**తి పబ్బగణ్ఠికా. **పణ్డితోపి...పే॰... ఉద్ధం న గచ్ఛతి,** కస్మా? సత్తానం సంసరణకాలస్స నియతభావతో.

అపరిపక్కం సంసరణనిమిత్తం సీలాదినా **పరిపాచేతి నామ** సీఘంయేవ విసుద్ధిప్పత్తియా. **పరిపక్కం ఫుస్స ఫుస్స** పత్వా పత్వా పరిపక్కభావాపాదనేన **బ్యన్తిం కరోతి నామ. సుత్తగుళే**తి సుత్తవట్టియం. **నిబ్బేఠియమానమేవ పలేతీ**తి ఉపమాయ సత్తానం సంసారో అనుక్కమేన ఖీయతేవ, న తస్స వడ్ఢీతి దస్సేతి పరిచ్ఛిన్నరూపత్తా.

౨౨౯. నియతివాదే పక్ఖిపన్తోతి సబ్బఞ్ఞుతం పటిజానిత్వాపి పదేసఞ్ఞుతాయ అసమ్పాయమానో తత్థ అత్తనో అఞ్ఞాణకిరియం పరిహరితుం అసక్కోన్తో చ "ఏవమేసా నియతీ"తి నియతివాదే పక్ఖిపన్తో.

౨౩౦. ధమ్మకథాయ అపస్సయభూతో అనుస్సవో ఏతస్స అత్థీతి **అనుస్సవీ,** తేనేవస్స అపస్సయవాదం దస్సేతుం ''**అనుస్సవనిస్సితో**''తి ఆహ. **సవనం సచ్చతో**తి యం కిఞ్చి అనుస్సవం, తం సవనం సచ్చన్తి గహేత్వా ఠితో. **పిటకసమ్పదాయా**తి గన్థసమ్పాదనేన, తాదిసం గన్థం పగుణం వాచుగ్గతం కత్వా తం నిస్సాయ ధమ్మం కథేతి. తేనాహ ''**వగ్గపణ్ణాసకాయా**''తిఆది.

౨౩౨. మన్దపఞ్ఞోతి పరిత్తపఞ్ఞో. **మోమూహో**తి సమ్మూళ్హకో. "ఏవన్తిపి మే నో"తిఆదినా వివిధో నానప్పకారో ఖేపో వాచాయ పరవాదానం ఖిపనం వాచావిక్ఖేపో, తం **వాచావిక్ఖేపం,** న మరతి న పచ్ఛిజ్జతి యథావుత్తో వాదవిక్ఖేపో ఏతాయాతి అమరా, తత్థ పవత్తా దిట్ఠి అమరావిక్ఖేపో, తం **అమరావిక్ఖేపం. అపరియన్తవిక్ఖేప**న్తి "ఏవమ్పి మే నో"తిఆదినా పుచ్ఛితస్స అపరియోసాపనవసేన విక్ఖేపం. **ఇతో చితో చ సన్ధావతి** ఏకస్మిం సభావే అనవట్ఠానతో. **గాహం న ఉపగచ్ఛతీ**తి మిచ్ఛాగాహతాయ ఉత్తరవిధానాయ పురిమపక్ఖం ఠపేత్వా గాహం న ఉపగచ్ఛతి. అమరాసదిసాయ అమరాయ విక్ఖేపోతి **అమరావిక్ఖేపో**.

ఇదం కుసలన్తి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో పకారత్థో, ఇమినా పకారేనాతి అత్థో. అమరావిక్ఖేపికో యథా కుసలే, ఏవం అఞ్ఞస్మిం యం కిఞ్చి కేనచి పుచ్ఛితం అత్థం అత్తనో అరుచ్చనతాయ "ఏవన్తిపి మే నో"తిఆదినా తత్థ తత్థ విక్ఖేపఞ్ఞేవ ఆపజ్జతి, తస్మా "ఏవన్తిపి మే నో"తిఆది తత్థ తత్థ పుచ్ఛితాకారపటిసేధనవసేన విక్ఖిపనాకారదస్సనం. నను చేత్థ విక్ఖేపవాదినో విక్ఖేపపక్ఖస్స అననుజాననం విక్ఖేపపక్ఖే అవట్ఠానం యుత్తన్తి? న, తత్థాపి తస్స సమ్మూళ్హస్స పటిక్ఖేపవసేనేవ విక్ఖేపవాదస్స పవత్తనతో. తేన వుత్తం ''**నో**''తి. తథా హి సఞ్చయో బేలట్ఠపుత్తో రఞ్ఞా అజాతసత్తునా సన్దిట్ఠికం సామఞ్ఞఫలం పుట్ఠో పరలోకత్తికాదీనం పటిసేధనముఖేన విక్ఖేపం బ్యాకాసి.

ఏత్థాహ – "నను చాయం సబ్బోపి అమరావిక్ఖేపికో కుసలాదయో ధమ్మే పరలోకత్తికాదీని చ యథాభూతం అనవబుజ్ఝమానో తత్థ తత్థ పఞ్హం పుట్ఠో సమానో పుచ్ఛాయ విక్ఖేపమత్తం ఆపజ్జతి, తస్స కథం దిట్ఠిగతభావో. న హి అవత్తుకామస్స వియ పుచ్ఛితమత్థం అజానన్తస్స విక్ఖేపకరణమత్తేన తస్స దిట్ఠిగతికతా యుత్తా"తి? వుచ్చతే – న హేవ ఖో పుచ్ఛాయ విక్ఖేపకరణమత్తేన తస్స దిట్ఠిగతికతా, అథ ఖో మిచ్ఛాభినివేసవసేన. సస్సతాభినివేసేన మిచ్ఛాభినివిట్ఠోయేవ హి పుగ్గలో మన్దబుద్ధితాయ కుసలాదిధమ్మే పరలోకత్తికాదీని చ యాథావతో అప్పటిపజ్జమానో అత్తనా అవిఞ్ఞాతస్స అత్థస్స పరం విఞ్ఞాపేతుం అసక్కుణేయ్యతాయ ముసావాదభయేన చ విక్ఖేపం ఆపజ్జతీతి. అథ వా పుఞ్ఞపాపానం తబ్బిపాకానఞ్చ అనవబోధేన అసద్దహనేన చ తబ్బిసయాయ పుచ్ఛాయ విక్ఖేపకరణంయేవ సున్దరన్తి ఖన్తిం రుచిం ఉప్పాదేత్వా అభినివిసన్తస్స ఉప్పన్నా విసుంయేవ సా ఏకా దిట్ఠి సత్తభఙ్గదిట్ఠి వియాతి దట్ఠబ్బా, ఇన్ద్రియబద్ధతో చ తతియట్ఠానభావే దస్సితో.

౨౩౪. సన్నిధికారకం కామేతి ఏత్థ అనిన్ద్రియబద్ధాని అధిప్పేతానీతి తిలతణ్డులాదిగ్గహణం, తస్స లోకస్స అప్పసాదపరిహారత్థం కదాచి తణ్డులనాళిఆదిసఙ్గహణకరణం సన్ధాయ వుత్తం "**తిలతణ్డులాదయో పఞ్ఞాయన్తీ**"తి.

౨౩౬. ఆజీవకా మతా నామాతి ఇమే ఆజీవకా సబ్బసో సమ్మాపటిపత్తిరహితా మిచ్ఛా ఏవ చ పటిపజ్జమానా అధిసీలసఙ్ఖాతస్స సీలజీవితస్స అభావేన మతా నామ. **పుత్తమతా**తి మతపుత్తా. **సమణే గోతమే బ్రహ్మచరియవాసో అత్థీ**తి సమణం ఏవ గోతమం పరిసుద్ధో సుపరిపుణ్ణో తక్కరస్స సమ్మా దుక్ఖక్ఖయావహో బ్రహ్మచరియవాసో అత్థి. ఏతేనేత్థ ధమ్మసుధమ్మతాదిదీపనేన బుద్ధసుబుద్ధతఞ్చ దీపేతి, **అఞ్ఞత్థ నత్థీ**తి ఇమినా బాహిరకేసు తస్స అభావం. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

సన్దకసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౭. మహాసకులుదాయిసుత్తవణ్ణనా

౨౩౭. అభిఞ్ఞాతాతి ఏదిసో ఏదిసో చాతి అభిలక్ఖణవసేన ఞాతా. అప్పసద్దస్స వినీతో, అప్పసద్దతాయ మన్దభాణితాయ వినీతోతి చ **అప్పసద్దవినీతో**తి వుచ్చమానే అఞ్ఞేన వినీతభావో దీపితో హోతి, భగవా పన సయమ్భుఞాణేన సయమేవ వినీతో. తస్మా పాళియం "అప్పసద్దవినీతో"తి న వుత్తం. తేనాహ "**న హి భగవా అఞ్ఞేన వినీతో**"తి.

౨౩౮. హియ్యోదివసం ఉపాదాయ తతో ఆసన్నాని కతిపయాని దివసాని **పురిమాని నామ హోన్తి, పురిమానీ**తి చ పుబ్బకాని, అతీతానీతి అత్థో. **తతో పర**న్తి యథా వుత్తఅతీతదివసతో అనన్తరం పరం పురిమతరం అతిసయేన పురిమత్తా. ఇతి ఇమేసు ద్వీసు పవత్తితో యథాక్కమం పురిమపురిమతరభావో, ఏవం సన్తేపి యదేత్థ "పురిమతర"న్తి వుత్తం, తతో పభుతి యం యం ఓరం, తం తం పరం, యం యం పరం, తం తం "పురిమతర"న్తి వుత్తం హోతి. కుతూహలయుత్తా సాలా **కుతూహలసాలా** యథా "ఆజఞ్ఞరథో"తి. **ఇమే** దస్సనాదయో.

అయథాభూతగుణేహీతి అయథాభూతం మిచ్ఛాదీపితఅత్థమత్తేనేవ ఉగ్ఘోసితగుణేహి **సముగ్గతో** ఘోసితో. తరన్తి అతిక్కమన్తి ఏతేనాతి తిత్థం, అగ్గమగ్గో. దిట్ఠిగతికమగ్గో పన అయథాభూతోపి తేసం తథా వితరణం ఉపాదాయ తిత్థన్తి వోహరీయతీతి తం కరోన్తా **తిత్థకరా. ఓసరతీ**తి పవిసతి.

౨౩౯. సహితన్తి పుబ్బాపరావిరుద్ధం. **న కిఞ్చి జాతన్తి** పటిఞ్ఞాదోసహేతుదోసఉదాహరణదోసదుట్ఠదోసతాయ న కిఞ్చి జాతం. తేనాహ ''**ఆరోపితో తే వాదో**''తి. వదన్తి తేన పరిభాసన్తీతి **వాదో** దోసో. **సభావక్కోసేనాతి** సభావతో పవత్తకోట్ఠాసేన.

౨౪౦. పీళేయ్యాతి మధుభణ్డేన సహ భాజనే పీళేత్వా దదేయ్య. **సబ్రహ్మచారీహి సమ్పయోజేత్వాతి** సహధమ్మికేహి విహేఠనపయోగం కత్వా, తేనాహ ''**వివాదం కత్వా**''తి.

౨౪౧. ఇతరీతరేనాతి పణీతతో ఇతరేన. తేనాహ ''**లామకలామకేనా**''తి.

౨౪౨. భత్తకోసకేనాతి కోసకభత్తేన, ఖుద్దకసరావభత్తకేనాతి అత్థో. **బేలువమత్తభత్తాహారాతి** బిల్లపమాణభత్తభోజనా. **ఓట్ఠవట్టియాతి** ముఖవట్టియా. **సబ్బాకారేనేవాతి** సబ్బప్పకారేనేవ. **అనప్పాహారోతి న వత్తబ్బో** కదాచి అప్పాహారోతి కత్వా. తత్థ అతివియ అఞ్ఞేహి అవిసయ్హం అప్పాహారతం భగవతో దస్సేతుం ''**పధానభూమియ**''న్తిఆది వుత్తం. **మయాతి** నిస్సక్కవచనం. **విసేసతరాతి** తేన ధమ్మేన విసేసవన్తతరా.

వతసమాదానవసేనేవ పంసుకూలం ధారేన్తీతి **పంసుకూలికాతి** ఆహ – ''**సమాదిన్నపంసుకూలికఙ్గా**''తి, సద్దత్థో పన ''**విసుద్ధిమగ్గే**'' (విసుద్ధి॰ ౧.౨౪) వుత్తనయేన వేదితబ్బో. **పిణ్డపాతికా సపదానచారినోతి**ఆదీసుపి ఏసేవ నయో. తత్థ తత్థ సత్థేన ఛిన్దితత్తా **సత్థలూఖాని**. యం యం సప్పాయం, తస్సేవ గహణం **ఉచ్చినన్తి** ఆహ ''**ఉచ్చినిత్వా...పే॰... థిరట్ఠానమేవ గహేత్వా**''తి. **అలాబులోమసానీతి** అలాబులోమాని వియ సుఖుమతరాని చీవరసుత్తంసూని ఏతేసం సన్తీతి అలాబులోమసాని. **పాతితసాణపంసుకూలన్తి** కళేవరేన సద్ధిం ఛడ్డితసాణమయం పంసుకూలం, యం తుమ్బమత్తే పుళవే ఓధునిత్వా సత్థా గణ్హి.

''యథాపి భమరో పుప్ఫ''న్తిఆదినా (ధ॰ ప॰ ౪౯) వుత్తం మధుకరభిక్ఖాచారవతం ''పిణ్డియాలోపభోజనం నిస్సాయ పబ్బజ్జా''తి (మహావ॰ ౭౩, ౧౨౮) వచనతో భిక్ఖూనం పకతిభూతం వతన్తి వుత్తం ''**ఉఞ్ఛాసకే వతే రతా**''తి. వత-సద్దో చేత్థ పకతివతసఙ్ఖాతం సకవతం వదతి. తేనాహ ''**ఉఞ్ఛాచరియసఙ్ఖాతే భిక్ఖూనం పకతివతే**''తి. **ఉచ్చనీచఘరద్వారట్ఠాయినోతి** మహన్తఖుద్దకగేహానం బహిద్వారకోట్ఠకట్ఠాయినో. **కబరమిస్సకం భత్తం సంహరిత్వాతి** కణాజకమిస్సకం భత్తం సమ్పిణ్డేత్వా. **ఉమ్మారతో పట్ఠాయాతి** ఘరుమ్మారతో పట్ఠాయ.

చీవరానుగ్గహత్థన్తి చీవరానురక్ఖణత్థం. ఏత్థ చ యస్మా బుద్ధా నామ సదేవకే లోకే అనుత్తరం పుఞ్ఞక్ఖేత్తం, సా చస్స పుఞ్ఞక్ఖేత్తతా పరముక్కంసగతా, తస్మా సత్తానం తాదిసం ఉపకారం ఆచిక్ఖిత్వా తే చ అనుగ్గణ్హన్తా గహపతిచీవరం సాదియన్తి, చతుపచ్చయసన్తోసే పన నే పరముక్కంసగతా ఏవాతి దట్ఠబ్బం.

౨౪౪. సప్పచ్చయన్తి సహేతుకం సకారణం హుత్వా ధమ్మం దేసేతీతి అయమేత్థ అత్థో. చోదకో పన అధిప్పాయం అజానన్తో ''**కిం పనా**''తిఆదిమాహ. ఇతరో ''**నో న దేసేతీ**''తిఆదినా అధిప్పాయం వివరతి. **నిదానన్తి** చేత్థ ఞాపకం ఉప్పత్తికారణం అధిప్పేతం, తఞ్చ తస్స తస్స అనుప్పత్తియుత్తస్స అత్థస్స పటిపక్ఖహరణతో ''**సప్పాటిహారియ**''న్తి వుచ్చతీతి ఆహ ''**పురిమస్సేవేతం వేవచన**''న్తి. రాగాదీనం వా పటిహరణం పటిహారియం, తదేవ పాటిహారియం, సహ పాటిహారియేనాతి **సప్పాటిహారియం**. రాగాదిపటిసేధవసేనేవ హి సత్థా ధమ్మం దేసేతి.

౨౪౩. తస్స తస్స పఞ్హస్సాతి యం యం పఞ్హం పరో అభిసఙ్ఖరిత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛతి, తస్స తస్స పఞ్హస్స. **ఉపరి ఆగమనవాదపథన్తి** విస్సజ్జనే కతే తతో ఉపరి ఆగచ్ఛనకం వాదమగ్గం. **విసేసేత్వా వదన్తోతి** వత్తతి, "భో గోతమ, వత్తుమరహతీ"తి అత్తనో వాదభేదనత్థం ఆహతం కారణం అత్తనో మారణత్థం ఆవుధం నిదస్సేన్తో వియ విసేసేత్వా వదన్తో పహారకేన వచనేన. **అన్తరన్తరేతి** మయా వుచ్చమానకథాపబన్ధస్స అన్తరన్తరే. **దదేయ్య** వదేయ్య. **ఏవరూపేసు ఠానేసూతి** పరవాదీహి సద్ధిం వాదపటివాదట్ఠానేసు. తే నిగ్గహేతుం మయా దేసితం సుత్తపదం ఆనేత్వా **మమయేవ అనుసాసనిం ఓవాదం పచ్చాసీసన్తి.**

౨౪౬. సమ్పాదేమీతి మనోరథం సమ్పాదేమి. **పరిపూరేమీతి** అజ్ఝాసయం పరిపూరేమి. **అధిసీలేతి** అధికే ఉత్తమసీలే. సావకసీలతో చ పచ్చేకబుద్ధసీలతో చ బుద్ధానం సీలం **అధికం** ఉక్కట్ఠం పరముక్కంసతో అనఞ్ఞసాధారణభావతో. తేనాహ **"బుద్ధసీలం నామ కథిత"**న్తి. **ఠానుప్పత్తికపఞ్ఞాతి** తత్థ తత్థ ఠానసో ఉప్పన్నపఞ్ఞా. తేనాహ **"తత్థా"**తిఆది. **అవసేసా పఞ్ఞాతి** ఇధ పాళియం ఆగతా అనాగతా చ యథావుత్తఞాణద్వయవినిముత్తా పఞ్ఞా.

౨౪౭. విసేసాధిగమానన్తి సతిపట్ఠానాదీనం అధిగన్తబ్బవిసేసానం. అభిఞ్ఞా నామ ఛ అభిఞ్ఞా, తాసు ఉక్కట్ఠనిద్దేసేన ఛళభిఞ్ఞారహతోవ అగ్గమగ్గపఞ్ఞా ఇధ అభిఞ్ఞాతి అధిప్పేతా, తస్స వోసానం పరియోసానం పారమీ పరముక్కంసాతి అవకంసాతి చ అగ్గఫలం వుచ్చతీతి ఆహ **"అభిఞ్ఞా…పే.… అరహత్తం పత్తా"**తి.

ఉపాయపధానేతి అరియఫలాధిగమనస్స ఉపాయభూతే పధానే. "అనుప్పన్నపాపకానుప్పాదాదిఅత్థా"తి గహితా తథేవ హోన్తి, తం అత్థం సాధేన్తియేవాతి ఏతస్స అత్థస్స దీపకో సమ్మా-సద్దోతి యథాధిప్పేతత్థస్స అనుప్పన్నపాపకానుప్పాదాదినో ఉపాయభూతే, పధానఉపాయభూతేతి అత్థో. సమ్మా-సద్దస్స వా యోనిసో అత్థదీపకతం సన్ధాయ "యోనిసో పధానే"తి వుత్తం. **ఛన్దం జనేతీతి** కత్తుకమ్యతాకుసలచ్ఛన్దం ఉప్పాదేతి పవత్తేతి వా. **వాయమతీతి** పయోగపరక్కమం కరోతి. **వీరియం ఆరభతీతి** కాయికచేతసికవీరియం కరోతి. **చిత్తం ఉక్ఖిపతీతి** తేనేవ సహజాతవీరియేన కోసజ్జపక్ఖతో చిత్తం ఉక్ఖిపతి. **పదహతీతి** సమ్మప్పధానభూతం వీరియం పవత్తేతి. పటిపాటియా పనేతాని చత్తారి పదాని ఆసేవనాభావనాబహులీకమ్మసాతచ్చకిరియాహి యోజేతబ్బాని. "పదహతీ"తి వా ఇమినా ఆసేవనాదీహి సద్ధిం సిఖాపత్తం ఉస్సోళ్హీవీరియం యోజేతబ్బం. **వడ్ఢియా పరిపూరణత్థన్తి** యావతా భావనాపారిపూరియా పరిపూరణత్థం. **యా ఠితీతి** యా కుసలానం ధమ్మానం పటిపక్ఖవిగమేన అవట్ఠితి. **సో అసమ్మోసోతి** సో అవినాసో. **యం వేపుల్లన్తి** యో సబ్బసో విపులభావో మహన్తతా. **భావనాపారిపూరీతి** భావనాయ పరిపూరితా. **అత్థోతిపి వేదితబ్బం పురిమపచ్ఛిమపదానం సమానత్థభావతో.**

పుబ్బభాగపటిపదా కథితాతంతంవిసేసాధిగమస్స పటిపదావిభావనాయ ఆరద్ధత్తా. అకుసలానం ధమ్మానం అనుప్పజ్జనేన అనత్థావహతా నామ నత్థీతి వుత్తం – **"ఉప్పజ్జమానా"**తి వచనం ఉప్పన్నానం రాసన్తరభావేన గహితత్తా. తథా కుసలానం ధమ్మానం ఉప్పజ్జనేనాతి వుత్తం – **అనుప్పజ్జమానాతి** వచనం ఉప్పన్నానం రాసన్తరభావేన గహితత్తా. **నిరుజ్ఝమానాతి** పటిపక్ఖసమాయోగేన వినస్సమానా, న ఖణనిరోధవసేన నిరుజ్ఝమానా.

లోభాదయో వేదితబ్బా, యే ఆరద్ధవిపస్సకానం ఉప్పజ్జనారహా. **సకిం ఉప్పజ్జిత్వాతి** సభావకథనమత్తమేతం. ఏకవారమేవ హి మగ్గో ఉప్పజ్జతి. **నిరుజ్ఝమానోతి** సరసేనేవ నిరుజ్ఝమానో. న హి తస్స పటిపక్ఖసమాయోగో నామ అత్థి. **ఫలస్సాతి** అనన్తరకాలేవ ఉప్పజ్జనకఫలస్స. **పచ్చయం దత్వావ నిరుజ్ఝతీతి** ఇమినా మగ్గో సమ్పతి ఆయతిఞ్చ ఏకన్తేనేవ

అత్థావహోతి దస్సేతి. **పురిమస్మిమ్పీ**తి "అనుప్పన్నా మే కుసలా ధమ్మా అనుప్పజ్జమానా అనత్థాయ సంవత్తేయ్యు"న్తి ఏతస్మిం తతియవారేపి. "**సమథవిపస్సనా గహేతబ్బా"తి వుత్తం** అట్ఠకథాయం, **తం పన** మగ్గస్స అనుప్పన్నతాయ సబ్భావతో, అనుప్పజ్జమానే చ తస్మిం వట్టానత్థసబ్భావతోతి మగ్గస్సపి సాధారణభావతో **న యుత్త**న్తి పటిక్ఖిపతి. యది సమథవిపస్సనానమ్పి అనుప్పత్తి అనత్థావహా, మగ్గస్స అనుప్పత్తియా వత్తబ్బం నత్థీతి.

మహన్తం , గారవం హోతి, తస్మా "సజ్ఝగారవేన యథారుచి వన్దితుం న లభామీ"తి సజ్ఝేన సహ న నిక్ఖమి. **ఏత్తకం ధాతూనం నిధానం నామ అఞ్ఞత్ర నత్థి,** మహాధాతునిధానతో హి నీహరిత్వా కతిపయా ధాతుయో తత్థ తత్థ చేతియే ఉపనీతా, ఇధ పన రామగామథూపే వినట్ఠే నాగభవనం పవిట్ఠా దోణమత్తా ధాతుయో ఉపనీతా. **అతిమన్దాని నో**తి నను అతివియ మన్దాని.

సంవిజ్జిత్వాతి "కథఞ్హి నామ మాదిసో ఈదిసం అనత్థం పాపుణిస్సతీ"తి సంవేగం జనేత్వా. ఈదిసం నామ మాదిసం ఆరబ్భ వత్తబ్బన్తి **కిం వదతీతి** తం వచనం అనాదియన్తో.

సన్తసమాపత్తితో అఞ్ఞం సన్ధమ్భనకారణం బలవం నత్థీతి తతో పరిహీనో సమ్మాపటిపత్తియం పతిట్ఠా కథం భవిస్సతీతి ఆహ "**సన్తాయ...పే.... న సక్కోతీ**"తి. న హి మహారజ్జుయా ఛిన్నాయ సుత్తతన్తూ సన్ధమ్భేతుం సక్కోన్తీతి. సమథే దస్సేత్వా తేన సమానగతికా ఇమస్మిం విసయే విపస్సనాపీతి ఇమినా అధిప్పాయేనాహ "**ఏవం ఉప్పన్నా సమథవిపస్సనా...పే.... సంవత్తన్తీ**"తి.

కాసావన్తి కాసావవత్థం. **కచ్ఛం పీళేత్వా నివత్థ**న్తి పచ్ఛిమం ఓవట్టికం పీళేన్తో వియ దళ్హం కత్వా నివత్థం అద్దసంసూతి యోజనా.

వుత్తనయేనాతి (అ. ని. టీ. ౧.౧.౩౮౪) "కామా నామేతే అనిచ్చా దుక్ఖా విపరిణామధమ్మా"తిఆదినా వత్థుకామకిలేసకామేసు ఆదీనవదస్సనపుబ్బకనేక్ఖమ్మపటిపత్తియా ఛన్దరాగం విక్ఖమ్భయతో సముచ్ఛిన్దన్తస్స చ "అనుప్పన్నో చ కామాసవో న ఉప్పజ్జతీ"తిఆదినా హేట్ఠా సబ్బాసవసుత్తవణ్ణనాదీసు (మ. ని. ౧.౧౫ ఆదయో; మ. ని. అట్ఠ. ౧.౧౫ ఆదయో) వుత్తనయేన. **ఆరమ్మణరసం అనుభవిత్వా నిరుద్ధవిపాకో**తి తదారమ్మణమాహ. అనుభవిత్వా భవిత్వా చ విగతం **భూతవిగతం.** అనుభూతభూతా హి భూతతాసామఞ్ఞేన భూత-సద్దేన వుత్తా. సామఞ్ఞమేవ హి ఉపసగ్గేన విసేసీయతీతి. అనుభూతసద్దో చ కమ్మవచనిచ్ఛాయ అభావతో అనుభవకవాచకో దట్ఠబ్బో. విపాకో ఆరమ్మణే ఉప్పజ్జిత్వా నిరుద్ధో భుత్వావిగతోతి వత్తబ్బతం అరహతి, వికప్పగాహవసేన రాగాదీహి తబ్బిపక్ఖేహి చ అకుసలం కుసలఞ్చ కమ్మం ఆరమ్మణరసం అనుభవిత్వా విగతన్తి వత్తబ్బతం అరహతి. యథావుత్తో పన విపాకో కేవలం ఆరమ్మణరసానుభవనవసేనేవ పవత్తతీతి అనుభవిత్వా విగతత్తా నిప్పరియాయేనేవ వుత్తో, తస్స చ తథా వుత్తత్తా కమ్మం భవిత్వా విగతపరియాయేన, యం "ఉప్పన్నానం అకుసలానం ధమ్మానం పహానాయ, ఉప్పన్నానం కుసలానం ధమ్మానం ఠితియా"తి ఏత్థ "ఉప్పన్న"న్తి గహేత్వా తంసదిసానం పహానం, వుద్ధి చ వుత్తా. విపచ్చితుం ఓకాసకరణవసేన ఉప్పతితం అతీతకమ్మఞ్చ తతో ఉప్పజ్జితుం ఆరద్ధో అనాగతో విపాకో చ "ఓకాసకతుప్పన్నో"తి వుత్తో. యం ఉప్పన్నసద్దేన వినాపి విఞ్ఞాయమానం ఉప్పన్నం సన్ధాయ "నాహం, భిక్ఖవే, సఞ్చేతనికాన"న్తిఆది (అ. ని. ౧౦.౨౧౭, ౨౧౯) వుత్తం.

తేసూతి విపస్సనాయ భూమిభూతేసు ఖన్ధేసు. **అనుసయితకిలేసాతి** అనుసయవసేన పవత్తా అప్పహీనా మగ్గేన పహాతబ్బా కిలేసా అధిప్పేతా. తేనాహ "**అతీతా...పే.... న వత్తబ్బా**"తి. తేసఞ్హి అమ్బరుక్ఖోపమాయ వత్తమానాదితా న వత్తబ్బా మగ్గేన పహాతబ్బానం తాదిసస్స విభాగస్స అనుప్పజ్జనతో. **అప్పహీనావ హోన్తీతి** ఇమినా అప్పహీనట్ఠేన అనుసయట్ఠోతి దస్సేతి. **ఇదం భూమిలద్ధుప్పన్నం నామాతి** ఇదం తేసు ఖన్ధేసు ఉప్పత్తిరహకిలేసజాతం తాయ ఏవ ఉప్పత్తిరహతాయ భూమిలద్ధుప్పన్నం నామ, తేభూమకభూమిలద్ధా నామ హోతీతి అత్థో. **తాసు తాసు భూమీసూతి** మనుస్సదేవాదిఅత్తభావసఙ్ఖాతేసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసు. తస్మిం తస్మిం సన్తానే అనుప్పత్తిఅనాపాదితతాయ **అసముగ్ఘాతితా**. ఏత్థ చ లద్ధభూమికం **భూమిలద్ధన్తి** వుత్తం అగ్గిఆహితో వియ.

ఓకాసకతుప్పన్న-సద్దేపి చ ఓకాసో కతో ఏతేనాతి ఓకాసో కతో ఏతస్సాతి చ అత్థద్వయేపి కత-సద్దస్స పరనిపాతో దట్ఠబ్బో. ఆహతఖీరరుక్ఖో వియ నిమిత్తగ్గాహవసేన అధిగ్గహితం ఆరమ్మణం, అనాహతఖీరరుక్ఖో వియ అవిక్ఖమ్భితతాయ అన్తోగధకిలేసం ఆరమ్మణం. నిమిత్తగ్గాహకావిక్ఖమ్భితకిలేసా వా పుగ్గలా ఆహతానాహతఖీరరుక్ఖసదిసా. **పురిమనయేనేవాతి** అవిక్ఖమ్భితుప్పన్నే వియ "ఇమస్మిం నామ ఠానే నుప్పజ్జిస్సన్తీతి న వత్తబ్బా. కస్మా? అసముగ్ఘాతితత్తా"తి యోజేత్వా విత్థారేతబ్బం.

వుత్తం పటిసమ్భిదామగ్గే. తత్థ చ మగ్గేన పహీనకిలేసానమేవ తిధా నవత్తబ్బతం అపాకటం సుపాకటం కాతుం **అజాతఫలరుక్ఖో** ఉపమాభావేన **ఆగతో** . అతీతాదీనం అప్పహీనతా దస్సనత్థమ్పి "**జాతఫలరుక్ఖేన దీపేతబ్బ**"న్తి వుత్తం. తత్థ యథా అచ్ఛిన్నే రుక్ఖే నిబ్బత్తారహాని ఫలాని ఛిన్నే అనుప్పజ్జమానాని న కదాచి ససభావాని అహేసుం హోన్తి భవిస్సన్తి చాతి తాని అతీతాదిభావేన న వత్తబ్బాని, ఏవం మగ్గేన పహీనకిలేసా చ దట్ఠబ్బా. యథా ఛేదే అసతి ఫలాని ఉప్పజ్జిస్సన్తి, సతి చ నుప్పజ్జిస్సన్తీతి ఛేదస్స సాత్థకతా, ఏవం మగ్గభావనాయ చ సాత్థకతా యోజేతబ్బా.

తేపి పజహతియేవ కిలేసప్పహానేనేవ తేసమ్పి అనుప్పత్తిధమ్మతాపాదనతో. **అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్సాతి** పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స. **ఉపాదిన్నఅనుపాదిన్నతోతి** ఉపాదిన్నఖన్ధతో చేవ కిలేసతో చ. ఉపపత్తివసేన వుట్ఠానం దస్సేతుమాహ – "**భవవసేన పనా**"తిఆది. యే సోతాపన్నస్స సత్త భవా అప్పహీనా, తతో పఞ్చ ఠపేత్వా ఇతరే ద్వే "**సుగతిభవేకదేసా**"తి అధిప్పేతా. **సుగతికామభవతోతి** సుగతిభవేకదేసభూతకామభవతో. **అరహత్తమగ్గో రూపారూపభవతో వుట్ఠాతి** ఉద్ధమ్భాగియసంయోజనసముగ్ఘాతభావతో. యది అరహత్తమగ్గో ఏవ అరియమగ్గో సియా, సో ఏవ సబ్బకిలేసే పజహేయ్య, సబ్బభవేహిపి వుట్ఠహేయ్య. యస్మా పన ఓధిసోవ కిలేసా పహీయన్తి, తస్మా హేట్ఠిమహేట్ఠిమమగ్గేహి పహీనావసేసే కిలేసే సో పజహతి, ఇతి ఇమం సామత్థియం సన్ధాయ "**సబ్బభవేహి వుట్ఠాతియేవాతిపి వదన్తీ**"తి వుత్తం. తథా హి సో ఏవ "వజిరూపమో"తి వుత్తో.

హోతు తావ వుత్తనయేన అనుప్పన్నానం అకుసలానం అనుప్పాదాయ, ఉప్పన్నానం ఉప్పన్నసదిసానం పహానాయ అనుప్పత్తిధమ్మతాపాదనాయ మగ్గభావనా, **అథ మగ్గక్ఖణే కథం అనుప్పన్నానం** కుసలానం **ఉప్పాదాయ ఉప్పన్నానఞ్చ ఠితియా భావనా హోతి** ఏకచిత్తక్ఖణికత్తా తస్సాతి చోదేతి, ఇతరో "మగ్గప్పవత్తియాయేవా"తి పరిహారమాహ. మగ్గో హి కామఞ్చేకచిత్తక్ఖణికో, తథారూపో పనస్స పవత్తివిసేసో, యం అనుప్పన్నా కుసలా ధమ్మా సాతిసయం ఉప్పజ్జన్తి, ఉప్పన్నా చ సవిసేసం పారిపూరిం పాపుణన్తి. తేనాహ "**మగ్గో హి**"తిఆది. కిఞ్చాపి అరియమగ్గో వత్తమానక్ఖణే అనుప్పన్నో నామ న హోతి, అనుప్పన్నపుబ్బతం ఉపాదాయ ఉపచారవసేన తథా వుచ్చతీతి దస్సేతుం "**అనాగతపుబ్బం హీ**"తిఆది వుత్తం.

అయమేవాతి అయం మగ్గస్స యథాపచ్చయపవత్తి ఏవ **ఠితి నామాతి**, మగ్గసమఙ్గీ పుగ్గలో మగ్గమ్హి భావేన్తో ఏవ తస్స **ఠితియా భావేతీతి వత్తుం వట్టతి**.

ఉపసమమానం గచ్ఛతీతి విక్ఖమ్భనవసేన సముచ్ఛేదవసేన కిలేసే ఉపసమేన్తం వత్తతి. పుబ్బభాగిన్ద్రియాని ఏవ వా అధిప్పేతాని. తేనేవాహ ''**కిలేసూపసమత్థం వా గచ్ఛతీ**''తి.

౨౪౮. అధిముచ్చనట్ఠేనాతి (దీ॰ ని॰ టీ॰ ౨.౧౨౯; అ॰ ని॰ టీ॰ ౩.౮.౬౬) అధికం సవిసేసం ముచ్చనట్ఠేన, తేనాహ ''**సుట్ఠు ముచ్చనట్ఠో**''తి. ఏతేన సతిపి సబ్బస్సపి రూపావచరజ్ఝానస్స విక్ఖమ్భనవసేన పటిపక్ఖతో విముత్తభావే యేన భావనావిసేసేన తం ఝానం సాతిసయం పటిపక్ఖతో విముచ్చిత్వా పవత్తతి, సో భావనావిసేసో దీపితో. భవతి హి సమానజాతియుత్తోపి భావనావిసేసేన పవత్తిఆకారవిసేసో. యథా తం సద్ధావిముత్తతో దిట్ఠిప్పత్తస్స, తథా పచ్చనీకధమ్మేహి సుట్ఠు విముత్తతాయ ఏవ అనిగ్గహితభావేన నిరాసఙ్కతాయ అభిరతివసేన సుట్ఠు అధిముచ్చనట్ఠేనపి విమోక్ఖో. తేనాహ ''**ఆరమ్మణే చా**''తిఆది. **అయం పనత్థోతి** అయం అధిముచ్చనత్థో **పచ్ఛిమవిమోక్ఖే** నిరోధే **నత్థి**. కేవలో విముత్తత్థో ఏవ తత్థ లబ్భతి, తం సయమేవ పరతో వక్ఖతి.

రూపీతి యేనాయం ససన్తతిపరియాపన్నేన రూపేన సమన్నాగతో, తం యస్స ఝానస్స హేతుభావేన విసిట్ఠం రూపం హోతి. యేన విసిట్ఠేన రూపేన ''రూపీ''తి వుచ్చేయ్య రూపీ-సద్దస్స అతిసయత్థదీపనతో, తదేవ ససన్తతిపరియాపన్నరూపనిమిత్తం ఝానమివ పరమత్థతో రూపీభావసాధకన్తి దట్ఠబ్బం. తేనాహ ''**అజ్ఝత్త**''న్తిఆది. **రూపజ్ఝానం రూపం** ఉత్తరపదలోపేన. **రూపానీతి** పనేత్థ పురిమపదలోపో దట్ఠబ్బో. తేన వుత్తం ''**నీలకసిణాదీని రూపానీ**''తి.

అన్తోఅప్పనాయం సుభన్తి ఆభోగో నత్థీతి ఇమినా పుబ్బాభోగవసేన అధిముత్తి సియాతి దస్సేతి. ఏవఞ్హేత్థ తథావత్తబ్బతాపత్తిచోదనా అనవకాసా హోతి. యస్మా సువిసుద్ధేసు నీలాదీసు వణ్ణకసిణేసు తత్థ కతాధికారానం అభిరతివసేన సుట్ఠు అధిముత్తి సియా, తస్మా అట్ఠకథాయం తథా తతియో విమోక్ఖో సంవణ్ణితో. యస్మా పన మేత్తాదివసేన పవత్తమానా భావనా సత్తే అప్పటికూలతో దహతి, తే సుభతో అధిముచ్చిత్వావ పవత్తతి, తస్మా పటిసమ్భిదామగ్గే (పటి॰ మ॰ ౧.౨౧౨) బ్రహ్మవిహారభావనా ''సుభవిమోక్ఖో''తి వుత్తా, తయిదం ఉభయమ్పి తేన తేన పరియాయేన వుత్తత్తా న విరుజ్ఝతీతి దట్ఠబ్బం.

సబ్బసోతి అనవసేసతో. న హి చతున్నం అరూపక్ఖన్ధానం ఏకదేసోపి తత్థ అవసిట్ఠో హోతి. **విస్సట్ఠత్తాతి** యథాపరిచ్ఛిన్నే కాలే నిరోధితత్తా. **ఉత్తమో విమోక్ఖో నామ** అరియేహేవ సమాపజ్జితబ్బతో, అరియఫలపరియోసానత్తా దిట్ఠేవ ధమ్మే నిబ్బానప్పత్తిభావతో చ.

౨౪౯. అభిభవతీతి అభిభు (దీ॰ ని॰ టీ॰ ౨.౧౭౩; అ॰ ని॰ టీ॰ ౩.౬.౬౧-౬౫) పరికమ్మం, ఞాణం వా. అభిభు ఆయతనం ఏతస్సాతి **అభిభాయతనం,** ఝానం. అభిభవితబ్బం వా ఆరమ్మణసఙ్ఖాతం ఆయతనం ఏతస్సాతి **అభిభాయతనం,** ఝానం. ఆరమ్మణాభిభవనతో అభిభు చ తం ఆయతనఞ్చ యోగినో సుఖవిసేసానం అధిట్ఠానభావతో మనాయతనధమ్మాయతనభావతో చాతిపి ససమ్పయుత్తం ఝానం **అభిభాయతనం**. తేనాహ ''**అభిభవనకారణానీ**''తిఆది. **తానీతి** అభిభాయతనసఙ్ఖాతాని ఝానాని. సమాపత్తితో వుట్ఠితస్స ఆభోగో పుబ్బభాగభావనావసేన ఝానక్ఖణే పవత్తం

అభిభవనాకారం గహేత్వా పవత్తోతి దట్ఠబ్బో. **పరికమ్మవసేన అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీ**, న అప్పనావసేన. న హి పటిభాగనిమిత్తారమ్మణా అప్పనా అజ్ఝత్తవిసయా సమ్భవతి. **తం పన** అజ్ఝత్తే పరికమ్మవసేన లద్ధం కసిణనిమిత్తం **అసువిసుద్ధమేవ హోతి**, న బహిద్ధా పరికమ్మవసేన లద్ధం వియ విసుద్ధం.

పరిత్తానీతి యథాలద్ధాని సుప్పసరావమత్తాని. తేనాహ ''**అవడ్ఢితానీ**''తి. **పరిత్తవసేనేవా**తి వణ్ణవసేన ఆభోగే విజ్జమానేపి పరిత్తవసేనేవ **ఇదమభిభాయతనం వుత్తం**. పరిత్తతా హేత్థ అభిభవనస్స కారణం. వణ్ణాభోగే సతిపి అసతిపి అభిభాయతనభావనా నామ తిక్ఖపఞ్ఞస్సేవ సమ్భవతి, న ఇతరస్సాతి ''**ఞాణుత్తరికో పుగ్గలో**''తి. **అభిభవిత్వా సమాపజ్జతీ**తి ఏత్థ అభిభవనం సమాపజ్జనఞ్చ ఉపచారజ్ఝానాధిగమసమనన్తరమేవ అప్పనాఝానుప్పాదనన్తి ఆహ ''**సహ నిమిత్తుప్పాదేనేవేత్థ అప్పనం పాపేతీ**''తి. **సహ నిమిత్తుప్పాదేనా**తి చ అప్పనాపరివాసాభావస్స లక్ఖణవచనమేతం. యో "ఖిప్పాభిఞ్ఞో"తి వుచ్చతి , తతోపి ఞాణుత్తరస్సేవ అభిభాయతనభావనా. **ఏత్థా**తి ఏతస్మిం నిమిత్తే. **అప్పనం పాపేతీ**తి భావనా అప్పనం నేతి.

ఏత్థ చ కేచి "ఉప్పన్నే ఉపచారజ్ఝానే తం ఆరబ్భ యే హేట్ఠిమన్తేన ద్వే తయో జవనవారా పవత్తన్తి, తే ఉపచారజ్ఝానపక్ఖికా ఏవ, తదనన్తరఞ్చ భవఙ్గపరివాసేన ఉపచారాసేవనాయ చ వినా అప్పనా హోతి, సహ నిమిత్తుప్పాదేనేవ అప్పనం పాపేతీ"తి వదన్తి, తం తేసం మతిమత్తం. న హి పారివాసికపరికమ్మేన అప్పనావారో ఇచ్ఛితో, నాపి మహగ్గతప్పమాణజ్ఝానేసు వియ ఉపచారజ్ఝానే ఏకన్తతో పచ్చవేక్ఖణా ఇచ్ఛితబ్బా, తస్మా ఉపచారజ్ఝానాధిగమతో పరం కతిపయభవఙ్గచిత్తావసానే అప్పనం పాపుణన్తో "సహ నిమిత్తుప్పాదేనేవేత్థ అప్పనం పాపేతీ"తి వుత్తో. "సహ నిమిత్తుప్పాదేనా"తి చ అధిప్పాయికమిదం వచనం, న నీతత్థం, అధిప్పాయో వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

న అన్తోసమాపత్తియం తదా తథారూపస్స ఆభోగస్స అసమ్భవతో, సమాపత్తితో వుట్ఠితస్స ఆభోగో పుబ్బభాగభావనావసేన ఝానక్ఖణే పవత్తం అభిభవనాకారం గహేత్వా పవత్తోతి దట్ఠబ్బం. **అభిధమ్మట్ఠకథాయం** (ధ. స. అట్ఠ. ౨౦౪) పన "ఇమినా పనస్స పుబ్బభాగో కథితో"తి వుత్తం. అన్తోసమాపత్తియం తథా ఆభోగాభావే కస్మా "ఝానసఞ్ఞాయపీ"తి వుత్తన్తి ఆహ ''**అభిభవ...పే.... అత్థీ**''తి.

వడ్ఢితప్పమాణానీతి విపులప్పమాణానీతి అత్థో, న ఏకఙ్గులద్వఙ్గులాదివసేన వడ్ఢితప్పమాణానీతి తథా వడ్ఢనస్సేవేత్థ అసమ్భవతో. తేనాహ ''**మహన్తానీ**''తి.

రూపే సఞ్ఞా రూపసఞ్ఞా, సా అస్స అత్థీతి రూపసఞ్ఞీ, న రూపసఞ్ఞీ **అరూపసఞ్ఞీ**. సఞ్ఞాసీసేన ఝానం వదతి. రూపసఞ్ఞాయ అనుప్పాదనమేవేత్థ **అలాభితా. బహిద్ధావ ఉప్పన్న**న్తి బహిద్ధావత్థుస్మింయేవ ఉప్పన్నం. **అభిధమ్మే** పన "అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞీ బహిద్ధా రూపాని పస్సతి పరిత్తాని సువణ్ణదుబ్బణ్ణాని, అప్పమాణాని సువణ్ణదుబ్బణ్ణానీ"తి ఏవం చతున్నం అభిభాయతనానం ఆగతత్తా **అభిధమ్మట్ఠకథాయం** (ధ. స. అట్ఠ. ౨౦౪) "కస్మా పన యథా సుత్తన్తే – 'అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీ ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతి పరిత్తానీ'తిఆది వుత్తం, ఏవం అవత్వా ఇధ చతూసుపి అభిభాయతనేసు అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞితావ వుత్తా"తి చోదనం కత్వా "అజ్ఝత్తరూపానం అనభిభవనీయతో"తి కారణం వత్వా "తత్థ వా హి ఇధ వా బహిద్ధారూపానేవ అభిభవితబ్బాని, తస్మా తాని నియమతో వత్తబ్బానీతి తత్రాపి ఇధాపి వుత్తాని. 'అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞీ'తి ఇదం పన సత్థు దేసనావిలాసమత్తమేవా"తి వుత్తం.

ఏత్థ చ వణ్ణాభోగరహితాని సహితాని చ సబ్బాని “పరిత్తాని సువణ్ణదుబ్బణ్ణానీ”తి వుత్తాని, తథా “అప్పమాణానీ”తి దట్ఠబ్బాని. అత్థి హి ఏసో పరియాయో “పరిత్తాని అభిభుయ్య తాని చే కదాచి వణ్ణవసేన ఆభుజితాని హోన్తి సువణ్ణదుబ్బణ్ణాని అభిభుయ్యా”తి. పరియాయకథా హి సుత్తన్తదేసనాతి. అభిధమ్మే పన నిప్పరియాయదేసనత్తా వణ్ణాభోగరహితాని విసుం వుత్తాని, తథా సహితాని. అత్థి హి ఉభయత్థ అభిభవనపరియాయోతి “అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీ”తిఆదినా పఠమదుతియఅభిభాయతనేసు పఠమవిమోక్ఖో, తతియచతుత్థాభిభాయతనేసు దుతియవిమోక్ఖో, వణ్ణాభిభాయతనేసు తతియవిమోక్ఖో చ అభిభవనప్పవత్తితో సఙ్గహితో, అభిధమ్మే పన నిప్పరియాయదేసనత్తా విమోక్ఖాభిభాయతనాని అసఙ్కరతో దస్సేతుం విమోక్ఖే వజ్జేత్వా అభిభాయతనాని కథితాని, సబ్బాని చ విమోక్ఖకిచ్చాని ఝానాని విమోక్ఖదేసనాయం వుత్తాని. తదేతం “అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీ”తి ఆగతస్స అభిభాయతనద్వయస్స అభిధమ్మే అభిభాయతనేసు అవచనతో “రూపీ రూపాని పస్సతీ”తిఆదీనఞ్చ సబ్బవిమోక్ఖకిచ్చసాధారణవచనభావతో వవత్థానం కతన్తి విఞ్ఞాయతి.

“అజ్ఝత్తరూపానం అనభిభవనీయతో”తి ఇదం అభిధమ్మే కత్థచిపి “అజ్ఝత్తం రూపాని పస్సతీ”తి అవత్వా సబ్బత్థ యం వుత్తం “బహిద్ధారూపాని పస్సతీ”తి, తస్స కారణవచనం. తేన యం అఞ్ఞహేతుకం, తం తేన హేతునా వుత్తం, యం పన దేసనావిలాసహేతుకం అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞితాయ ఏవ అభిధమ్మే వచనం, న తస్స అఞ్ఞం కారణం మగ్గితబ్బన్తి దస్సేతి. అజ్ఝత్తరూపానం అనభిభవనీయతా చ తేసం బహిద్ధారూపానం వియ అవిభూతత్తా, దేసనావిలాసో చ యథావుత్తవవత్థానవసేన వేదితబ్బో, వేనేయ్యజ్ఝాసయవసేన విజ్జమానపరియాయకథనభావతో. “సువణ్ణదుబ్బణ్ణానీ”తి ఏతేనేవ సిద్ధత్తా నీలాదిఅభిభాయతనాని న వత్తబ్బానీతి చే? న, నీలాదీసు కతాధికారానం నీలాదిభావస్సేవ అభిభవనకారణత్తా. న హి తేసం పరిసుద్ధాపరిసుద్ధవణ్ణానం పరిత్తతా తదప్పమాణతా వా అభిభవనకారణం, అథ ఖో నీలాదిభావో ఏవాతి. ఏతేసు చ పరిత్తాదికసిణరూపేసు యం చరితస్స ఇమాని అభిభాయతనాని ఇజ్ఝన్తి, తం దస్సేతుం **‘‘ఇమేసు పనా’’**తిఆది వుత్తం.

సబ్బసఙ్గాహికవసేనాతి సకలనీలవణ్ణనీలనిదస్సననీలనిభాసానం సాధారణవసేన. **వణ్ణవసేనాతి** సభావవణ్ణవసేన. **నిదస్సనవసేనాతి** పస్సితబ్బతావసేన. **ఓభాసవసేనాతి** సప్పభాసతాయ అవభాసనవసేన. **ఉమాపుప్ఫన్తి** అతసిపుప్ఫం. **నీలమేవ హోతి** వణ్ణసఙ్కరాభావతో. **బారాణసియం భవన్తి** బారాణసియం సముట్ఠితం.

తే ధమ్మేతి తే సతిపట్ఠానాదిధమ్మే చేవ అట్ఠవిమోక్ఖధమ్మే చ. **చిణ్ణవసీభావాయేవ** తత్థ అభివిసిట్ఠాయ పఞ్ఞాయ పరియోసానుత్తరం సతం గతా **అభిఞ్ఞావోసానపారమిప్పత్తా.**

౨౩౫. సకలట్ఠేనాతి (దీ॰ ని॰ టీ॰ ౩.౩౪౬; అ॰ ని॰ టీ॰ ౩.౧౦.౨౫) సకలభావేన, అసుభనిమిత్తాదీసు వియ ఏకదేసే అట్ఠత్వా అనవసేసతో గహేతబ్బట్ఠేనాతి అత్థో. యథా ఖేత్తం సస్సానం ఉప్పత్తిట్ఠానం వడ్ఢిట్ఠానఞ్చ, ఏవమేవ తంతంసమ్పయుత్తధమ్మానన్తి ఆహ **‘‘ఖేత్తట్ఠేనా’’**తి. **పరిచ్ఛిన్దిత్వాతి** ఇదం ఉద్ధం అధో తిరియన్తి యోజేతబ్బం. పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఏవ హి సబ్బత్థ కసిణం వడ్ఢేతబ్బం. **తేన తేన కారణేనాతి** ఉపరిఆదీసు తేన తేన కసిణేన. యథా కిన్తి ఆహ – **‘‘ఆలోకమివ రూపదస్సనకామో’’**తి, యథా దిబ్బచక్ఖునా ఉద్ధం చే రూపం దట్ఠుకామో, ఉద్ధం ఆలోకం పసారేతి, అధో చే, అధో, సమన్తతో చే రూపం దట్ఠుకామో, సమన్తతో ఆలోకం పసారేతి, ఏవం సబ్బకసిణన్తి అత్థో. **ఏకస్సాతి** పథవీకసిణాదీసు ఏకేకస్స. **అఞ్ఞభావానుపగమనత్థన్తి** అఞ్ఞకసిణభావానుపగమనదీపనత్థం, అఞ్ఞస్స వా కసిణభావానుపగమనదీపనత్థం. న హి అఞ్ఞేన

పసారితకసిణం తతో అఞ్ఞేన పసారితకసిణభావం ఉపగచ్ఛతి, ఏవమ్పి నేసం అఞ్ఞకసిణసమ్భేదాభావో వేదితబ్బో. **న అఞ్ఞం** పథవీఆది. న హి ఉదకేన ఠితట్ఠానే ససమ్భారపథవీ అత్థి. **అఞ్ఞకసిణసమ్భేదో**తి ఆపోకసిణాదినా సఙ్కరో . **సబ్బత్థా**తి సబ్బేసు సేసకసిణేసు. ఏకదేసే అట్ఠత్వా అనవసేసఫరణం పమాణస్స అగ్గహణతో **అప్పమాణం**. తేనేవ హి నేసం కసిణసమఞ్ఞా. తథా హి ''**తఞ్హీ**''తిఆదిమాహ. తత్థ **చేతసా ఫరన్తో**తి భావనాచిత్తేన ఆరమ్మణం కరోన్తో. భావనాచిత్తఞ్హి కసిణం పరిత్తం వా విపులం వా సకలమేవ మనసి కరోతి.

కసిణుగ్ఘాటిమాకాసే పవత్తం విఞ్ఞాణం ఫరణఅప్పమాణవసేన "విఞ్ఞాణకసిణ"న్తి వుత్తం. తథా హి తం "విఞ్ఞాణ"న్తి వుచ్చతి. **కసిణవసేనా**తి ఉగ్ఘాటితకసిణవసేన కసిణుగ్ఘాటిమాకాసే ఉద్ధంఅధోతిరియతా వేదితబ్బా. యత్తకఞ్హి ఠానం కసిణం పసారితం, తత్తకం ఆకాసభావనావసేన ఆకాసం హోతీతి. ఏవం యత్తకం ఠానం ఆకాసం హుత్వా ఉపట్ఠితం, తత్తకం ఆకాసమేవ హుత్వా విఞ్ఞాణస్స పవత్తనతో ఆగమనవసేన విఞ్ఞాణకసిణేపి ఉద్ధంఅధోతిరియతా వుత్తాతి ''**కసిణుగ్ఘాటిమాకాసవసేన తత్థ పవత్తవిఞ్ఞాణే ఉద్ధంఅధోతిరియతా వేదితబ్బా**''తి ఆహ.

౨౩౨. **వుత్తోయేవ** వమ్మికసుత్తే. **నిస్సితఞ్చ** ఛవత్థునిస్సితత్తా విపస్సనాఞాణస్స. **పటిబద్ధఞ్చ** తేన వినా అప్పవత్తనతో కాయసఞ్ఞితానం రూపధమ్మానం ఆరమ్మణకరణతో చ. సుట్ఠు భాతి ఓభాసతీతి వా **సుభో**. కురువిన్దజాతిఆదిజాతివిసేసోపి మణి ఆకరపారిసుద్ధిమూలకో ఏవాతి ఆహ ''**సుపరిసుద్ధఆకరసముట్ఠితో**''తి. దోసనీహరణవసేన పరికమ్మనిప్ఫత్తీతి ఆహ ''**సుట్ఠు కతపరికమ్మో అపనీతపాసాణసక్ఖరో**''తి. **ధోవనవేధనాదీహీ**తి చతూసు పాసాణేసు ధోవనేన చేవ కాళకాదిఅపహరణత్థాయ సుత్తేన ఆవుననత్థాయ చ విజ్ఝనేన. తాపసణ్హకరణాదీనం సఙ్గహో ఆది-సద్దేన. **వణ్ణసమ్పత్తి**న్తి సుత్తస్స వణ్ణసమ్పత్తిం.

మణి వియ కరజకాయో పచ్చవేక్ఖితబ్బతో. **ఆవుతసుత్తం వియ విపస్సనాఞాణం** అనుపవిసిత్వా ఠితత్తా. **చక్ఖుమా పురిసో వియ విపస్సనాలాభీ భిక్ఖు** సమ్మదేవ తస్స దస్సనతో. **తదారమ్మణాన**న్తి రూపధమ్మారమ్మణానం. **ఫస్సపఞ్చమకచిత్తచేతసిక**గ్గహణేన గహితధమ్మాపి విపస్సనాచిత్తుప్పాదపరియాపన్నా ఏవాతి వేదితబ్బం. ఏవఞ్హి తేసం విపస్సనాఞాణగతికత్తా "ఆవుతసుత్తం వియ విపస్సనాఞాణ"న్తి వచనం అవిరోధితం హోతి.

ఞాణస్సాతి పచ్చవేక్ఖణఞాణస్స. యది ఏవం ఞాణస్స వసేన వత్తబ్బం, న పుగ్గలస్సాతి ఆహ ''**తస్స పనా**''తిఆది. **మగ్గస్స అనన్తరం,** తస్మా లోకియాభిఞ్ఞానం పరతో ఛట్ఠాభిఞ్ఞాయ పురతో వత్తబ్బం విపస్సనాఞాణం. **ఏవం సన్తేపీ**తి యదిపాయం ఞాణానుపుబ్బట్ఠితి, ఏవం సన్తేపి **ఏతస్స అన్తరా వారో నత్థీ**తి పఞ్చసు లోకియాభిఞ్ఞాసు కథితాసు **ఆకఙ్ఖేయ్యసుత్తా**దీసు (మ॰ ని॰ ౧.౬౪ ఆదయో) వియ ఛట్ఠాభిఞ్ఞా కథేతబ్బాతి ఏతస్స అనభిఞ్ఞాలక్ఖణస్స విపస్సనాఞాణస్స తాసం అన్తరా వారో న హోతి, తస్మా తత్థ అవసరాభావతో ఇధేవ రూపావచరచతుత్థజ్ఝానానన్తరమేవ దస్సితం విపస్సనాఞాణం. **యస్మా చాతి చ**-సద్దో సముచ్చయత్థో. తేన న కేవలం తదేవ, అథ ఖో ఇదమ్పి కారణం విపస్సనాఞాణస్స ఇధేవ దస్సనేతి ఇమమత్థం దీపేతి. **దిబ్బేన చక్ఖునా భేరవరూపం పస్సతో**తి ఏత్థ ఇద్ధివిధఞాణేన భేరవం రూపం నిమ్మినిత్వా చక్ఖునా పస్సతోతి వత్తబ్బం, ఏవమ్పి అభిఞ్ఞాలాభినో అపరిఞ్ఞాణవత్థుకస్స భయసన్తాసో ఉప్పజ్జతి ఉచ్చవాలికవాసీమహానాగత్థేరస్స వియ. **ఇధాపీ**తి ఇమస్మిం విపస్సనాఞాణేపి, న సతిపట్ఠానాదీసు ఏవాతి అధిప్పాయో.

౨౩౩. మనోమయిద్ధియం చిణ్ణవసితాయ అభిఞ్ఞా వోసానపారమిప్పత్తతా వేదితబ్బాతి యోజనా. **మనేన నిబ్బత్తన్తి** అభిఞ్ఞామనేన నిబ్బత్తితం. **తం సదిసభావదస్సనత్థమేవాతి** సణ్ఠానతోపి వణ్ణతోపి అవయవవిసేసతోపి సదిసభావదస్సనత్థమేవ. **సజాతియం ఠితో,** న నాగిద్ధియా అఞ్ఞజాతిరూపో. **సుపరికమ్మకతమత్తికాదయో వియ ఇద్ధివిధఞాణం** వికుబ్బనకిరియాయ నిస్సయభావతో.

౨౩౫. అప్పకసిరేనేవాతి అకిచ్ఛేనేవ.

౨౩౬. మన్దో ఉత్తానసేయ్యకదారకోపి ''**దహరో**''తి వుచ్చతీతి తతో విసేసనత్థం ''**యువా**''తి వుత్తం. యువాపి కోచి అనిచ్చనతో అమణ్డనసీలో హోతీతి తతో విసేసనత్థం ''**మణ్డనకజాతికో**''తి వుత్తం. తేన వుత్తం ''**యువాపీ**''తిఆది. కాళతిలప్పమాణా బిన్దవో **కాళతిలకాని**. నాతికమ్మాసతిలప్పమాణా బిన్దవో **తిలకాని. వఙ్కం** నామ పియఙ్గం. యోబ్బనపీళకాదయో **ముఖదూసిపీళకా**. ముఖగతో దోసో **ముఖదోసో,** లక్ఖణవచనఞ్చేతం ముఖే అదోసస్సపి పాకటభావస్స అధిప్పేతత్తా . యథా వా ముఖే దోసో, ఏవం ముఖే అదోసోపి ముఖదోసో సరలోపేన, ముఖదోసో చ ముఖదోసో చ ముఖదోసోతి ఏకసేసనయేనపేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. ఏవఞ్హి **పరేసం సోళసవిధం చిత్తం పాకటం హోతీ**తి వచనం సమత్థితం హోతి.

౨౩౮. పటిపదావసేనాతి యథారహం సమథవిపస్సనామగ్గపటిపదావసేన. **అట్ఠసు కోట్ఠాసేసూతి** సతిపట్ఠానాదీసు బోధిపక్ఖియధమ్మకోట్ఠాసేసు, విమోక్ఖకోట్ఠాసేసు వాతి ఇమేసు అట్ఠసు కోట్ఠాసేసు. **సేసేసూతి** వుత్తావసేసేసు అభిభాయతనకోట్ఠాసాదీసు. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

మహాసకులుదాయిసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౮. సమణముణ్డికాపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౨౬౦. ఉగ్గహితున్తి సిక్ఖితుం. **ఉగ్గాహేతున్తి** సిక్ఖాపేతుం, పాఠతో అత్తనా యథాఉగ్గహితమత్థం తబ్బిభావనత్థాయ ఉచ్చారణవసేన పరేసం గాహేతున్తి అత్థో. **సమయన్తి** దిట్ఠిం. సా హి సంయోజనభావతో సమేతి సమ్బన్ధా ఏతి పవత్తతి, దళ్హగ్గహణభావతో వా సంయుత్తా అయన్తి పవత్తన్తి సత్తా యథాభినివేసం ఏతేనాతి **సమయోతి** వుచ్చతి. దిట్ఠిసంయోజనేన హి సత్తా అతివియ బజ్ఝన్తీతి. సూరియస్స ఉగ్గమనతో అత్థఙ్గమా అయం ఏత్తకో కాలో రత్తన్ధకారవిధమనతో దివా నామ, తస్స పన మజ్ఝిమపహారసఞ్ఞితో కాలో సముజ్జలితపభాతేజదహనభావేన దివా నామ. తేనాహ ''**దివసస్సపి దివాభూతే**''తి. **పటిసంహరిత్వాతి** నివత్తేత్వా. ఏవం చిత్తస్స పటిసంహరణం నామ గోచరక్ఖేత్తే ఠపనన్తి ఆహ ''**ఝానరతిసేవనవసేన ఏకీభావం గతో**''తి. ఏతేన కాయవివేకపుబ్బకం చిత్తవివేకమాహ. సీలాదిగుణవిసేసయోగతో మనసా సమ్భావనీయా, తే పన యస్మా అత్తనో సీలాదిగుణేహి విఞ్ఞూనం మనాపా హోన్తి (కిలేసఅనిగ్గహస్స పఞ్చపసాదాయత్తత్తా,) తస్మా ఆహ ''**మనవడ్ఢనకానా**''న్తిఆది. తత్థ **ఉన్నమతీతి** ఉదగ్గం హోతి. **వడ్ఢతీతి** సద్ధావసేన వడ్ఢతి. తేనాహ భగవా – ''అనుస్సరణమ్పాహం, భిక్ఖవే, తేసం భిక్ఖూనం బహూపకారం వదామీ''తి (ఇతివు. ౧౦౪; సం. ని. ౫.౧౮౪).

౨౬౧. పఞ్ఞపేమీతి పజాననభావేన ఞాపేమి తథా వవత్థపేమి. తేనాహ ''**దస్సేమి ఠపేమీ**''తి. **పరిపుణ్ణకుసలన్తి** సబ్బసో పుణ్ణకుసలధమ్మం, **ఉత్తమకుసలన్తి** ఉత్తమభావం సేట్ఠభావం పత్తకుసలధమ్మం. **అయోజ్ఝన్తి** వాదయుద్ధేన అయోధనీయం,

వాదయుద్ధం హోతు, తేన పరాజయో న హోతీతి దస్సేతి, తేనాహ "**వాదయుద్ధేనా**"తిఆది. **సంవరప్పహానన్తి** పఞ్చసు సంవరేసు యేన కేనచి సంవరేన సంవరలక్ఖణం పహానం. **పటిసేవనప్పహానం వాతి** వా-సద్దేన పరివజ్జనప్పహానాదిం సఙ్గణ్హాతి. సేసపదేసూతి "న భాసతీ"తిఆదీసు పదేసు. **ఏసేవ నయోతి** ఇమినా "అభాసనమత్తమేవ వదతీ"తి ఏవమాదిం అతిదిసతి.

నాభినన్దీతి న సమ్పటిచ్ఛి. సాసనే తిణ్ణం దుచ్చరితానం మిచ్ఛాజీవస్స వివజ్జనం వణ్ణేయతి, అయఞ్చ ఏవం కథేతి, తస్మా **సాసనస్స అనులోమం వియ వదతి,** వదన్తో చ సమ్మాసమ్బుద్ధే ధమ్మే చస్స అప్పసాదం న దస్సేతి, తస్మా **పసన్నకారమ్పి వదతీతి మఞ్ఞమానో** తస్స వాదం **న పటిసేధేతి.**

౨౬౨. యథా తస్స వచనం, ఏవం సన్తేతి యథా తస్స పరిబ్బాజకస్స వచనం, ఏవం సమణభావే సన్తే లబ్భమానే. **మయం పన ఏవం న వదామాతి** ఏతేన సమణభావో నామ ఏవం న హోతీతి దస్సేతి. యో హి ధమ్మో యాదిసో, తథేవ తం బుద్ధా దీపేన్తి. **విసేసఞాణం న హోతీతి** కాయవిసేసవిసయఞాణం తస్స తదా నత్థి, యతో పరకాయే ఉపక్కమం కరేయ్యాతి దస్సేతి, తస్స పన తత్థ విసేసఞాణమ్పి నత్థేవాతి. యస్మా కాయపటిబద్ధం కాయకమ్మం, తస్మా తం నివత్తేన్తో ఆహ "**అఞ్ఞత్ర ఫన్దితమత్తా**"తి. **కిలేససహగతచిత్తేనేవాతి** దుక్ఖసమ్ఫస్సస్స అసహననిమిత్తేన దోమనస్ససహగతచిత్తేనేవ. దుతియవారేపి ఏసేవ నయో. జిఘచ్ఛాపిపాసదుక్ఖస్స అసహననిమిత్తేన దోమనస్సేనేవ. **వికూజితమత్తాతి** ఏత్థ విరూపం కూజితం వికూజితం పుబ్బేనివాససన్నిస్సయం ఉపయం, తం పనేత్థ రోదనహసనసముట్ఠాపకచిత్తసహగతన్తి దోససహగతం లోభసహగతఞ్చాతి దట్ఠబ్బం. **చిత్తన్తి** కుసలచిత్తం. అకుసలచిత్తం పన అతీతారమ్మణం పవత్తతీతి వత్తబ్బమేవ నత్థి. **సరిత్వాతి** యావ న సతిసణ్ఠాపనా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి, తావ సుపినన్తే అనుభూతం వియ దుక్ఖం సరిత్వా రోదన్తి. **హసన్తీతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. అయఞ్చ నయో యే లద్ధసుఖారమ్మణా హుత్వా గహితపటిసన్ధికా మాతుకుచ్ఛితోపి సుఖేనేవ నిక్ఖమన్తి, తేసం వసేన వుత్తోతి దట్ఠబ్బో. **పాయన్తియాతి** అత్తనో జనపదదేసరూపేన పాయన్తియా. **అయమ్పీతి** ఆజీవోపి మాతు అఞ్ఞవిహితకాలే చ లోకస్సాదవసేన **కిలేససహగతచిత్తేనేవ హోతి.**

౨౬౩. సమధిగయ్హాతి సమ్మా అధిగతభావేన గహేత్వా అభిభవిత్వా విసేసేత్వా విసిట్ఠో హుత్వా. **ఖీణాసవం సన్ధాయాతి** బ్యతిరేకవసేన ఖీణాసవం సన్ధాయ. అయఞ్హేత్థ అత్థో – ఖీణాసవమ్పి సోతాపన్నకుసలం పఞ్ఞపేతి సేక్ఖభూమియం ఠితత్తా. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

తీణి పదాని నిస్సాయాతి న కాయేన పాపకం కమ్మం కరోతి, న పాపకం వాచం భాసతి, న పాపకం ఆజీవం ఆజీవతీతి ఇమాని తీణి పదాని నిస్సాయ కుసలసీలమూలకా చ అకుసలసీలమూలకా చాతి **ద్వే పఠమచతుక్కా ఠపితా. ఏకం పదం నిస్సాయాతి** న పాపకం సఙ్కప్పం సఙ్కప్పేతీతి ఇమం ఏకపదం నిస్సాయ కుసలసఙ్కప్పమూలకా అకుసలసఙ్కప్పమూలకా చాతి ఇమే **ద్వే పచ్ఛిమచతుక్కా ఠపితా.**

౨౬౪. విచికిచ్ఛుద్ధచ్చసహగతచిత్తద్వయమ్పి వట్టతి బలవతా మోహేన సమన్నాగతత్తా. తథా హి తాని "మోమూహచిత్తానీ"తి వుచ్చన్తి.

కుహిన్తి కింనిమిత్తం. **కతరంతానం పాపుణిత్వాతి** కిం కారణం ఆగమ్మ. **ఏత్థేతేతి ఏత్థాతి** కాయవచీమనోసుచరితభావనాసాజీవనిప్ఫత్తియం . సా పన హేట్ఠిమకోటియా సోతాపత్తిఫలేన దీపేతబ్బాతి ఆహ

‘‘**సోతాపత్తిఫలే ఝమ్మ**’’న్తి. యస్మా ఆజీవట్ఠమకం అవసిట్ఠఞ్చ సీలం పాతిమోక్ఖసంవరసీలస్స చ పారిసుద్ధిపాతిమోక్ఖాధిగమేన సోతాపత్తిఫలప్పత్తియా సిద్ధో హోతీతి ఆహ – ‘‘**పాతిమోక్ఖ...పే.... నిరుజ్ఝతీ**’’తి. ‘‘సుఖసీలో దుక్ఖసీలో’’తిఆదీసు వియ పకతిఅత్థసీలసద్దం గహేత్వా వుత్తం ‘‘**అకుసలసీల**’’న్తిఆది.

౨౬౫. కామావచరకుసలచిత్తమేవ వుత్తం సమ్పత్తసమాదానవిరతిపుబ్బకస్స సీలస్స అధిప్పేతత్తా. తేనాహ – ‘‘**ఏతేన హి కుసలసీలం సముట్ఠాతీ**’’తి.

సీలవాతి ఏత్థ **వా**-సద్దో పాసంసత్థోవ వేదితబ్బోతి ఆహ ‘‘**సీలసమ్పన్నో హోతీ**’’తి. యో సీలమత్తే పతిట్ఠితో, న సమాధిపఞ్ఞాసు, సో సీలమయధమ్మపూరితతాయ **సీలమయో**. తేనాహ ‘‘**అలమేత్తావతా**’’తిఆది. **యత్థాతి** యస్సం చేతోవిముత్తియం పఞ్ఞావిముత్తియఞ్చ. తదుభయఞ్చ యస్మా అరహత్తఫలే సఙ్గహితం, తస్మా వుత్తం ‘‘**అరహత్తఫలే ఝమ్మ**’’న్తి. **అసేసం నిరుజ్ఝతి** సుఖవిపాకభావస్స సబ్బసో పటిప్పస్సమ్భనతో.

౨౬౬. కామపటిసంయుత్తా సఞ్ఞా **కామసఞ్ఞా.** సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **ఇతరా ద్వేతి** బ్యాపాదవిహింసాసఞ్ఞా.

అనాగామిఫలపఠమజ్ఝానన్తి అనాగామిఫలసహగతం పఠమజ్ఝానం. **ఏత్థాతి** యథావుత్తే పఠమజ్ఝానే. ఏత్థ చ ఉజువిపచ్చనీకేన పటిపక్ఖప్పహానం సాతిసయన్తి పఠమజ్ఝానగ్గహణం. తేనాహ ‘‘**అపరిసేసా నిరుజ్ఝన్తీ**’’తి. నేక్ఖమ్మసఞ్ఞానం కామావచరచిత్తసహగతతా తస్స సీలస్స సముట్ఠానతా చ సమ్పయుత్తనయేన వేదితబ్బా.

౨౬౭. కుసలసఙ్కప్పనిరోధదుతియజ్ఝానికఅరహత్తఫలఅకుసలసఙ్కప్పనిరోధ- పఠమజ్ఝానికఅనాగామిఫలగ్గహణేన సమణో దస్సితో. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

సమణముణ్డికాపుత్తసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౯. చూళసకులుదాయిసుత్తవణ్ణనా

౨౭౧. పఞ్హోతి ఞాతుం ఇచ్ఛితో అత్థో, తదేవ ధమ్మదేసనాయ నిమిత్తభావతో **కారణం. ఉపట్ఠాతూతి** ఞాణస్స గోచరభావం ఉపగచ్ఛతు. **యేన కారణేనాతి** యేన తుయ్హం ఉపట్ఠితేన కారణేన ధమ్మదేసనా ఉపట్ఠహేయ్య, తం పన పరిబ్బాజకస్స అజ్ఝాసయవసేన తథా వుత్తం. తేనాహ ‘‘**ఏతేన హి...పే.... దీపేతీ**’’తి. **ఏకఙ్గణానీతి** పిధానాభావేన ఏకఙ్గణసదిసాని. తేనాహ ‘‘**పాకటానీ**’’తి.

జానన్తోతి అత్తనో తథాభావం సయం జానన్తో. **సక్కచ్చం సుస్సూసతీతి** “తథాభూతంయేవ మం తథా అవోచా”తి సాదరం సుస్సూసతి. **తస్మాతి** దిబ్బచక్ఖులాభినో అనాగతంసఞాణలాభతో. **ఏవమాహాతి** “యో ఖో, ఉదాయి, దిబ్బేన చక్ఖునా”తి ఆరభిత్వా “సో వా మం అపరన్తం ఆరబ్భ పఞ్హం పుచ్ఛేయ్యా”తి ఏవం అవోచ.

ఇతరన్తి అవసిట్ఠం ఇమస్మిం ఠానే వత్తబ్బం. **వుత్తనయమేవాతి** “యో హి లాభీ”తిఆదినా వుత్తనయమేవ. **అతీతేతి** పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణస్స విసయభూతే అత్థే. **అనాగతేతి** అనాగతంసఞాణస్స విసయభూతే అనాగతే అత్థే.

పంసుపదేసే నిబ్బత్తనతో పంసుసమోకిణ్ణసరీరతాయ **పంసుపిసాచకం. ఏకం మూలం గహేత్వాతి** దీఘసో హేట్ఠిమన్తేన చతురఙ్గులం, ఉపరిమన్తేన విదత్థికం రుక్ఖగచ్ఛలతాదీసు యస్స కస్సచి ఏకం మూలం గహేత్వా అఞ్ఞజాతికానం **అదిస్సమానకాయో హోతి**. అయం కిర నేసం జాతిసిద్ధా ధమ్మతా. **తత్రాతి** తస్స మూలవసేన అదిస్సమానకతాయ. **న దిస్సతి** ఞాణేన న పస్సతి.

౨౭౨. న చ అత్థం దీపేయ్యాతి అధిప్పేతమత్థం సా వాచా సరూపతో న చ దీపేయ్య, కేవలం వాచామత్తమేవాతి అధిప్పాయో. పటిహరితబ్బట్ఠేన పరసన్తానే నేతబ్బట్ఠేన పటిహారియ-సద్దద్వారేన విఞ్ఞాతబ్బో భావత్థో, సోవ పాటిహీరకో నిరుత్తినయేన, నత్థి ఏతస్స పాటిహీరకన్తి **అప్పాటిహీరకతం,** త-సద్దేన పదం వడ్ఢేత్వా తథా వుత్తం, అనియ్యానం. తేనాహ "**నిరత్థకం సమ్పజ్జతీ**"తి. **సుభకిణ్హదేవలోకే ఖన్ధా వియ జోతేతీతి** ఇమినా – "దిబ్బో రూపీ మనోమయో సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గీ అహీనిన్ద్రియో అత్తా"తి ఇమమత్థం దస్సేతి.

౨౭౩. సఉపసగ్గపదస్స అత్థో ఉపసగ్గేన వినాపి విఞ్ఞాయతీతి ఆహ "**విద్ధేతి ఉబ్బిద్ధే**"తి. సా చస్స ఉబ్బిద్ధతా ఉపక్కిలేసవిగమేన సుచిభావేన ఉపట్ఠానన్తి ఆహ "**మేఘవిగమేన దూరీభూతే**"తి. ఇన్దనీలమణి వియ దిబ్బతి జోతేతీతి **దేవో, ఆకాసో. "అడ్ఢరత్తసమయే**"తి వత్తబ్బే భుమ్మత్థే విహితవచనానం అచ్చన్తసంయోగాభావా ఉపయోగవచనం వేదితబ్బం. పుణ్ణమాసియఞ్హి గగనమజ్ఝస్స పురతో వా పచ్ఛతో వా అన్తే రత్తే అడ్ఢరత్తే సమయో భిన్నో నామ హోతి, మజ్ఝే ఏవ పన ఠితో అభిన్నో నామ. తేనాహ "**అభిన్నే అడ్ఢరత్తసమయే**"తి.

యే అనుభోన్తీతి యే దేవా చన్దిమసూరియానం ఆభా అనుభోన్తి వినిభుఞ్జన్తి వళఞ్జన్తి చ **తేహి** దేవేహి **బహూ చేవ బహుతరా చ** చన్దిమసూరియానం ఆభా అననుభోన్తో. తేనాహ – "**అత్తనో సరీరోభాసేనేవ ఆలోకం ఫరిత్వా విహరన్తీ**"తి.

౨౭౪. పుచ్ఛామూళ్హో పన జాతో "అయం పరమో వణ్ణో"తి గహితపదస్స విధమనేన. **అచేలకపాళిన్తి** "అచేలకో హోతి ముత్తాచారో"తిఆదినయప్పవత్తం (దీ॰ ని॰ ౧.౩౯౪) అచేలకపటిపత్తిదీపకగన్థం, గన్థసీసేనేవ తేన పకాసితవాదాని వదతి. సురామేరయపానమనుయుత్తపుగ్గలస్స సురాపానతో విరతి తస్స కాయం చిత్తఞ్చ తాపేన్తీ సంవత్తతీతి సురాపానవిరతి (తపో, సోయేవ గుణో. తేనాహ "సురాపానవిరతీతి అత్థో"తి).

౨౭౫. ఏకన్తం అచ్చన్తమేవ సుఖం అస్సాతి **ఏకన్తసుఖం. పఞ్చసు ధమ్మేసూతి** "పాణాతిపాతా పటివిరతీ"తిఆదీసు పఞ్చసు సీలాచారధమ్మేసు. **న జానింసూతి** సమ్మోసేన అనుపట్ఠహన్తి తదత్థం న బుజ్ఝన్తి. బుద్ధుప్పాదేన కిర విహతతేజాని మహానుభావాని మన్తపదాని వియ బాహిరకానం యోగావచరగన్థేన సద్ధిం యోగావచరపటిపదా నస్సతి. **ఉగ్గణ్హింసూతి** "పఞ్చ పుబ్బభాగధమ్మే"తిఆదివచనమత్తం ఉగ్గణ్హింసు. **తతియజ్ఝానతోతి** కారణోపచారేన ఫలం వదతి, ఫలభూతతో **తతియజ్ఝానతో**.

౨౭౬. ఏకన్తసుఖస్స లోకస్స పటిలాభేన పత్తియా తత్థ నిబ్బత్తి **పటిలాభసచ్ఛికిరియా**. ఏకన్తసుఖే లోకే అనభినిబ్బత్తిత్వా ఏవ ఇద్ధియా తత్థ గన్త్వా తస్స సత్తలోకస్స భాజనలోకస్స చ పచ్చక్ఖతో దస్సనం **పచ్చక్ఖసచ్ఛికిరియా**. తేనాహ "**తత్థా**"తిఆది.

౨౭౭. ఉదఞ్చనికోతి ఉదఞ్చనో. విఞ్ఝపబ్బతపస్సే గామానం అనివిట్ఠత్తా తింసయోజనమత్తం ఠానం అటవీ నామ, తత్థ సేనాసనం, తస్మిం **అటవిసేనాసనే** పధానకమ్మికానం భిక్ఖూనం బహూనం తత్థ నివాసేన **ఏకం పధానఘరం అహోసి**.

చూళసకులుదాయిసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౧౦. వేఖనససుత్తవణ్ణనా

౨౮౦. సహ వత్థుకామేన కిలేసకామో గరు గరుకాతబ్బో ఏతస్సాతి **కామగరు**. తేస్వేవ కామేసు నిన్నపోణపబ్భారజ్ఝాసయోతి **కామాధిముత్తో**. పబ్బజ్జాపఠమజ్ఝానాదికం నేక్ఖమ్మం గరు గరుకాతబ్బం ఏతస్సాతి **నేక్ఖమ్మగరు**. తత్థ నిన్నపోణపబ్భారజ్ఝాసయో **నేక్ఖమ్మాధిముత్తో** స్వాయమత్థో యథా ఏకచ్చే గహట్ఠే లబ్భతి, ఏవం ఏకచ్చే అనగారేపీతి ఆహ **''పబ్బజితోపీ''**తిఆది. **అయం పన** వేఖనసో పరిబ్బాజకో. సో హి వేఖనసతాపసపబ్బజ్జం ఉపగన్త్వా వేఖనసేన ఇమినా దిట్ఠిమాదాయ సమాదియిత్వా ఠితత్తా ''వేఖనసో''తి వుచ్చతి. యథా లోకో సయం ఏకాదసహి అగ్గీహి ఆదిత్తోపి సమానో పచ్చక్ఖతో అనుభవియమానం సాలాకికం అగ్గిసన్తాపం వియ అనాదికాలానుగతసమ్మాకవచరసన్తాపం ఆదిత్తతాయ న సల్లక్ఖేతి, సమ్మాసమ్బుద్ధేన పన మహాకరుణాసముస్సాహితమానసేన ''సబ్బం, భిక్ఖవే, ఆదిత్త''న్తి **ఆదిత్తపరియాయే** (సం॰ ని॰ ౪.౨౮; మహావ॰ ౫౪) దేసియమానే సల్లక్ఖేతి, ఏవం అయమ్పి అనాదికాలపరిభావితం అత్తఅజ్ఝాసయే అవట్ఠితం కామాధిముత్తం సరసేన అనుపధారేన్తో సత్థారా – ''పఞ్చ ఖో ఇమే, కచ్చాన, కామగుణా''తిఆదినా కామగుణేసు కామసుఖే భాసియమానే ''కామాధిముత్తం వత పబ్బజితస్స చిత్త''న్తి ఉపధారేస్సతీతి ఆహ – **''ఇమాయ కథాయ కథియమానాయ అత్తనో కామాధిముత్తతం సల్లక్ఖేస్సతీ''**తి. **కామగ్గసుఖన్తి** కామేతబ్బవత్థూహి అగ్గభూతం సుఖం. సబ్బే హి తేభూమకధమ్మా కామనీయట్ఠేన కామా, తే పటిచ్చ ఉప్పజ్జనసుఖతో నిబ్బానసుఖమేవ అగ్గభూతం సుఖం. యథాహ – ''యావతా, భిక్ఖవే, ధమ్మా సఙ్ఖతా వా అసఙ్ఖతా వా, విరాగో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ''తి (ఇతివు॰ ౯౦; అ॰ ని॰ ౪.౩౪) – ''నిబ్బానం పరమం సుఖ''న్తి (మ॰ ని॰ ౨.౨౧౫, ౨౧౭; ధ॰ ప॰ ౨౦౩) చ. తేన వుత్తం **''నిబ్బానం అధిప్పేత''**న్తి.

౨౮౧. పుబ్బేనివాసఞాణలాభినో పుబ్బన్తం ఆరబ్భ వుచ్చమానకథా అనుచ్ఛవికా తదత్థస్స పచ్చక్ఖభావతో, తదభావతో వేఖనసస్స అననుచ్ఛవికాతి ఆహ **''యస్మా...పే॰... నత్థీ''**తి. **అనాగతకథాయ...పే॰... నత్థీ**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **ఆరక్ఖత్థాయాతి** దేవతాహి మన్తపదేహి సహ ఠితా తత్థ ఆరక్ఖత్థాయ. **అవిజ్జాయాతి** ఇదం లక్ఖణవచనం, తంమూలకత్తా వా సబ్బకిలేసధమ్మానం అవిజ్జావ గహితా. **జాననం** పహీనకిలేసపచ్చవేక్ఖణఞాణేన. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

వేఖనససుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

నిట్ఠితా చ పరిబ్బాజకవగ్గవణ్ణనా.

౪. రాజవగ్గో

౧. ఘటికారసుత్తవణ్ణనా

౨౮౨. **చరియ**న్తి బోధిచరియం, బోధిసమ్భారసమ్భరణవసేన పవత్తితం బోధిసత్తపటిపత్తిన్తి అత్థో. **సుకారణ**న్తి బోధిపరిపాచనస్స ఏకన్తికం సున్దరం కారణం, కస్సపస్స భగవతో పయిరుపాసనాదిం సన్ధాయ వదతి. తఞ్హి తేన సద్ధిం మయా ఇధ కతన్తి వత్తబ్బతం లభతి. **మన్దహసిత**న్తి ఈసకం హసితం. **కుహం కుహ**న్తి హాస-సద్దస్స అనుకరణమేతం. **హట్ఠపహట్ఠాకారమత్త**న్తి హట్ఠపహట్ఠమత్తం. యథా గహితసఙ్కేతా "పహట్ఠో భగవా"తి సఞ్జానన్తి, ఏవం ఆకారదస్సనమత్తం.

ఇదాని ఇమినా పసఙ్గేన తాసం సముట్ఠానం విభాగతో దస్సేతుం "**హసితఞ్చ నామేత**"న్తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ అజ్ఝుపేక్ఖనవసేనపి హాసో న సమ్భవతి, పగేవ దోమనస్సవసేనాతి ఆహ "**తేరసహి సోమనస్ససహగతచిత్తేహీ**"తి. నను చ కేచి కోధవసేనపి హసన్తీతి? న, తేసమ్పి యం తం కోధవత్థు, తస్స మయం దాని యథాకామకారితం ఆపజ్జిస్సామాతి దువిఞ్ఞేయ్యన్తరేన సోమనస్సచిత్తేనేవ హాసస్స ఉప్పజ్జనతో. **తేసూతి** పఞ్చసు సోమనస్ససహగతచిత్తేసు. **బలవారమ్మణే**తి ఉళారఆరమ్మణే యమకమహాపాటిహారియసదిసే. **దుబ్బలారమ్మణే**తి అనుళారే ఆరమ్మణే. **ఇమస్మిం పన ఠానే...పే.... ఉప్పాదేసీ**తి ఇదం పోరాణట్ఠకథాయం తథా ఆగతత్తా వుత్తం. న అహేతుకసోమనస్ససహగతచిత్తేన భగవతో సితం హోతీతి దస్సనత్థం.

అభిధమ్మటీకాయం (ధ. స. మూలటీ. ౨౬౮) పన "అతీతంసాదీసు అప్పటిహతం ఞాణం వత్వా 'ఇమేహి తీహి ధమ్మేహి సమన్నాగతస్స బుద్ధస్స భగవతో సబ్బం కాయకమ్మం ఞాణపుబ్బఙ్గమం ఞాణానుపరివత్త'న్తిఆదివచనతో (మహాని. ౬౯, ౧౫౬; చూళని. మోఘరాజమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౮౫; పటి. మ. ౩.౫; నేత్తి. ౧౫; దీ. ని. అట్ఠ. ౩.౩౦౫; విభ. మూలటీ. సుత్తన్తభాజనీయవణ్ణనా; దీ. ని. టీ. ౩.౧౪౧, ౩౦౫) 'భగవతో ఇదం చిత్తం ఉప్పజ్జతీ'తి వుత్తవచనం విచారేతబ్బ"న్తి వుత్తం. తత్థ ఇమినా హసితుప్పాదచిత్తేన పవత్తియమానమ్పి భగవతో సితకరణం పుబ్బేనివాస-అనాగతంస-సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణానం అనువత్తకత్తా ఞాణానుపరివత్తియేవాతి, ఏవం పన ఞాణానుపరివత్తిభావే సతి న కోచి పాళిఅట్ఠకథానం విరోధో. తథా హి **అభిధమ్మట్ఠకథాయం** (ధ. స. అట్ఠ. ౨౬౮) "తేసం ఞాణానం చిణ్ణపరియన్తే ఇదం చిత్తం ఉప్పజ్జతీ"తి వుత్తం. అవస్సఞ్చ ఏతం ఏవం ఇచ్ఛితబ్బం, అఞ్ఞథా ఆవజ్జనస్సపి భగవతో పవత్తి తథారూపే కాలే న సంయుజ్జేయ్య, తస్సపి హి విఞ్ఞత్తిసముట్ఠాపకభావస్స ఇచ్ఛితత్తా, తథా హి వుత్తం – "ఏవఞ్చ కత్వా మనోద్వారావజ్జనస్సపి విఞ్ఞత్తిసముట్ఠాపకత్తం ఉపపన్నం హోతీ"తి, న చ విఞ్ఞత్తిసముట్ఠాపకత్తే తంసముట్ఠితాయ విఞ్ఞత్తియా కాయకమ్మాదిభావం ఆపజ్జనభావో విబన్ధతీతి తమేవ సన్ధాయ వదతి. తేనాహ "**ఏవం అప్పమత్తకమ్పీ**"తి. సతేరితా విజ్జులతా నామ **సతేరతావిజ్జులతా**. సా హి ఇతరవిజ్జులతా వియ ఖణట్ఠితికా సీఘనిరోధా చ న హోతి, అపిచ ఖో దన్ధనిరోధా, తఞ్చ సబ్బకాలం చతుదీపికమహామేఘతోవ నిచ్చరతి తేనాహ "**చాతుద్దీపికమహామేఘముఖతో**"తి. అయం కిర తాసం రస్మివట్టీనం ధమ్మతా, యదిదం తిక్ఖత్తుం సిరవరం పదక్ఖిణం కత్వా దాఠగ్గేసుయేవ అన్తరధానం.

౨౮౩. యదిపి చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పానం సతసహస్సఞ్చ పఞ్ఞాపారమితా పరిభావితా, తథాపి ఇదాని తం బుద్ధన్తరం తస్సా పటిపాదేతబ్బత్తా వుత్తం "**అపరిపక్కఞాణత్తా**"తి. కామఞ్చస్స ఞాణాయ ఇదానిపి పటిపాదేతబ్బతా అత్థి,

ఏవం సన్తేపి నను సమ్మాసమ్బుద్ధేసు పసాదేన సమ్భావనాయ భవితబ్బం తథా చిరకాలం పరిభావితత్తా, కథం తత్థ హీళనాతి ఆహ "**బ్రాహ్మణకులే**"తిఆది. చిరకాలపరిచితాపి హి గుణభావనా అప్పకేనపి అకల్యాణమిత్తసంసగ్గేన విపరివత్తతి అఞ్ఞథత్తం గచ్ఛతి. తేన మహాసత్తోపి జాతిసిద్ధాయం లద్ధియం ఠత్వా జాతిసిద్ధేన మానేన ఏవమాహ – "**కిం పన తేన ముణ్డకేన సమణకేన దిట్ఠేనా**"తి. తథా హి వుత్తం **అట్ఠకథాయం** –

> "తస్మా అకల్యాణజనం, ఆసీవిసమివోరగం,
>
> ఆరకా పరివజ్జేయ్య, భూతికామో విచక్ఖణో"తి. (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౭౦-౧౭౨);

న్హానచుణ్ణేన సుత్తేన కతా **సోత్తి,** కురువిన్దగుళికా, సా ఏవ సినాయన్తి కాయం విసోధేన్తి ఏతాయాతి **సినానం.** తేనాహ – "**సోత్తి సినానన్తి సినానత్థాయ కతసోత్తి**"న్తి.

౨౮౪. **అరియపరిహారేనా**తి అరియానం పరిహారేన, అనాగామీనం న్హానకాలే అత్తనో కాయస్స పరిహారనియామేనాతి అత్థో. అత్తనో ఞాణసమ్పత్తియా విభవసమ్పత్తియా **పసన్నకారం కాతుం సక్ఖిస్సతి. ఏతదత్థన్తి** "అహితనివారణం, హితే నియోజనం బ్యసనే పరివజ్జన"న్తి యదిదం, ఏతదత్థం మిత్తా నామ హోన్తి. కేచి "యావేత్థ అహుపీ"తి పఠన్తి, తేసం యావ ఏత్థ కేసగ్గగహణం తావ అయం నిబన్ధో అహుపీతి అత్థో.

౨౮౫. **సతిపటిలాభత్థాయా**తి బోధియా మహాభినీహారం కత్వా బోధిసమ్భారపటిపదాయ పూరణభావే సతియా పటిలాభత్థాయ. ఇదాని తస్స సతుప్పాదనీయకథాయ పవత్తితాకారం సఙ్ఖేపేనేవ దస్సేతుం "**తస్స హీ**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **న లామకట్ఠానం ఓతిణ్ణసత్తో**తి ఇమినా మహాసత్తస్స పణీతాధిముత్తతం దస్సేత్వా ఏవం పణీతాధిముత్తికస్స పమాదకిరియా న యుత్తాతి దస్సేన్తో "**తాదిసస్స నామ పమాదవిహారో న యుత్తో**"తి ఆహ. తదా బోధిసత్తస్స నేక్ఖమ్మజ్ఝాసయో తేలప్పదీపో వియ విసేసతో నిబ్బత్తి, తం దిస్వా భగవా తదనురూపం ధమ్మకథం కరోన్తో "**తాదిసస్స...పే॰... కథేసీ**"తి. **పరసముద్దవాసీ థేరా** అఞ్ఞథా **వదన్తి. అట్ఠకథాయం** పన నాయం బుద్ధానం భారో, యదిదం పూరితపారమీనం బోధిసత్తానం తథా ధమ్మదేసనా తేసం మహాభినీహారసమనన్తరమ్పి బోధిసమ్భారస్స సయమ్భుఞాణేనేవ పటివిదితత్తా. తస్మా బోధిసత్తభావపవేదనమేవ తస్స భగవా అకాసీతి దస్సేతుం "**సతిపటిలాభత్థాయా**"తిఆది వుత్తం. **సతిపటిలాభత్థాయా**తి సమ్మాపటిపత్తియా ఉజ్జలనే పాకటకరసతిపటిలాభాయ.

౨౮౬. ఞాణఞ్హి కిలేసధమ్మవిదాలనపదాలనేహి సిఙ్గం వియాతి **సిఙ్గం.** తఞ్హి పటిపత్తియా ఉపత్థమ్భితం ఉస్సితం నామ హోతి, తదభావే **పతితం** నామ. కేచి పన వీరియం సిఙ్గన్తి వదన్తి. తస్మిం సమ్మప్పధానవసేన పవత్తే బాహిరపబ్బజ్జం ఉపగతాపి మహాసత్తా విసుద్ధాసయా అప్పిచ్ఛతాదిగుణసమఙ్గినో యథారహం గన్థధురం వాసధురఞ్చ పరిబ్రూహయన్తా విహరన్తి, పగేవ బుద్ధసాసనే అప్పిచ్ఛతాదీహీతి ఆహ "**చతుపారిసుద్ధిసీలే పనా**"తిఆది. విపస్సనం బ్రూహేన్తా సిఖాప్పత్తవిపస్సనా హోన్తీతి వుత్తం – "**యావ అనులోమఞాణం ఆహచ్చ తిట్ఠన్తీ**"తి, అనులోమఞాణతో ఓరమేవ విపస్సనం ఠపేన్తీతి అత్థో. **మగ్గఫలత్థం వాయామం న కరోన్తి** పఞ్ఞాపారమితాయ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణగబ్భస్స అపరిపుణ్ణత్తా అపరిపక్కత్తా చ.

౨౮౭. **థేరేహీ**తి వుద్ధతరేహి. **నివాసే సతీ**తి యస్మిం ఠానే పబ్బజితో, తత్థేవ నివాసే. **వస్సకాలతో**తి సస్సానం వప్పకాలతో. పుబ్బే వియ తతో పరం తిఖిణేన సూరియసన్తాపేన పయోజనం నత్థీతి వుత్తం – "**వప్పకాలే వితానం వియ**

ఉపరి వత్థికిలఞ్జం బన్ధిత్వా''తి. **పుటకే**తి కలాపే.

౨౮౮. పచ్చయసామగ్గిహేతుకత్తా ధమ్మప్పవత్తియా పదేసతో పరిఞ్ఞావత్థుకాపి అరియా ఉపట్ఠితే చిత్తవిఘాతపచ్చయే యదేతం నాతిసావజ్జం, తదేవం గణ్హన్తీతి అయమేత్థ ధమ్మతాతి ఆహ – ''**అలాభం ఆరబ్భ చిత్తఞ్ఞథత్త**''న్తిఆది. **సోతి** కికీ కాసిరాజా. **బ్రాహ్మణభత్తో**తి బ్రాహ్మణేసు భత్తో. **దేవే**తి బ్రాహ్మణే సన్ధాయాహ. **భూమిదేవా**తి తేసం సమఞ్ఞా, తదా బ్రాహ్మణగరుకో లోకో. తదా హి కస్సపోపి భగవా బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి. **ధీతు అవణ్ణం వత్వా**తి, "మహారాజ, తవ ధీతా బ్రాహ్మణసమయం పహాయ ముణ్డపాసణ్డికసమయం గణ్హీ"తిఆదినా రాజపుత్తియా అగుణం వత్వా. **వరం గణ్హింసు** ఞాతకా. **రజ్జం నియ్యాతేసి** "మా మే వచనం ముసా అహోసి, అట్ఠమే దివసే నిగ్గణ్హిస్సామీ"తి.

పావనఅస్మనయనవసేన సమ్మా పావీకతత్తా **పరిసుద్ధతణ్డులాని**. పాళియం **తణ్డులపటిభస్తానీ**తి తణ్డులఖణ్డాని. **ముగ్గపటిభస్తకళాయపటిభస్తేసుపి** ఏసేవ నయో.

౨౮౯. కో ను ఖోతి భుమ్మత్థే పచ్చత్తవచనన్తి ఆహ – ''**కుహిం ను ఖో**''తి పారిపూరిం యోజీయన్తి బ్యఞ్జనభోజనాని ఏత్థాతి పరియోగో, తతో **పరియోగా**. తేనాహ ''**సూపభాజనతో**''తి. **సఞ్ఞం దత్వా**తి వుత్తం సబ్బం ఆచిక్ఖిత్వా తుమ్హాకం అత్థాయ సమ్పాదేత్వా నిక్ఖిత్తో ఉపట్ఠాకోతి భగవతో ఆరోచేథాతి సఞ్ఞం దత్వా. **అతివిస్సత్థో**తి అతివియ విస్సత్థో. **పఞ్చవణ్ణా**తి ఖుద్దికాదివసేన పఞ్చప్పకారా.

౨౯౦. కిన్తి నిస్సక్కే పచ్చత్తవచనం, కస్మాతి అత్థో? **ధమ్మికో**తి ఇమినా ఆగమనసుద్ధిం దస్సేతి . **భిక్ఖూనం పత్తే భత్తసదిసో**తి ఇమినా ఉపాసకేన సత్థు పరిచ్చత్తభావం తత్థ సత్థునో చ అపరిసఙ్కితం దస్సేతి. **సిక్ఖాపదవేలా నామ నత్థీ**తి ధమ్మస్సామిభావతో సిక్ఖాపదమరియాదా నామ నత్థి పణ్ణత్తివజ్జే, పకతివజ్జే పన సేతుఘాతో ఏవ.

౨౯౧. ఛదనట్ఠానే యదాకాసం, తదేవ తస్స గేహస్స ఛదనన్తి **ఆకాసచ్ఛదనం. పకతియా ఉతుఫరణమేవా**తి ఛాదితే యాదిసం ఉతు, ఛదనే ఉత్తిణభావేపి తస్మిం గేహే తాదిసమేవ ఉతుఫరణం అహోసి. **తేసంయేవా**తి తేసం ఘటికారస్స మాతాపితూనం ఏవ.

౨౯౨. "చతస్సో ముట్ఠియో ఏకో కుడువో, చత్తారో కుడువా ఏకో పత్థో, చత్తారో పత్థా ఏకో ఆళ్హకో, చత్తారో ఆళ్హకా ఏకం దోణం, చత్తారి దోణాని ఏకా మానికా, చతస్సో మానికా ఏకా ఖారీ, వీసతి ఖారికా ఏకో వాహోతి తదేవ ఏకసకట"న్తి **సుత్తనిపాతట్ఠకథాదీసు** (సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౬౭౭) వుత్తం, ఇధ పన ''**ద్వే సకటాని ఏకో వాహో**''తి వుత్తం. **తేలఫాణితాదిన్తి ఆది**-సద్దేన సప్పిఆదిం మరిచాదికటుకభణ్డఞ్చ సఙ్గణ్హాతి. **నాహం రఞ్ఞో దిట్ఠపుబ్బో**, కుతో పరిప్ఫస్సోతి అధిప్పాయో. **నచ్చిత్వా**తి నచ్చం దత్వా.

ఘటికారసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౨. రట్ఠపాలసుత్తవణ్ణనా

౨౯౩. థూలమేవ థుల్లం, థుల్లా విపులా మహన్తా కోట్ఠా జాతా ఇమస్సాతి **థుల్లకోట్ఠిక**న్తి ఓదనపూపపహూతవసేన లద్ధనామో నిగమో. **అట్ఠకథాయం** పన **థుల్లకోట్ఠ**న్తి అత్థో వుత్తో. తేన పాళియం ఇక-సద్దేన పదవడ్ఢనం కతన్తి దస్సేతి.

౨౯౪. **రట్ఠపాలో**తి ఇదం తస్స కులపుత్తస్స నామం. పవేణివసేన ఆగతకులవంసానుగతన్తి సముదాగమతో పట్ఠాయ దస్సేతుం "**కస్మా రట్ఠపాలో**"తిఆది వుత్తం. **సన్ధారేతు**న్తి వినాసనతో పుబ్బే యాదిసం, తథేవ సమ్మదేవ ధారేతుం సమత్థో. **సద్ధా**తి కమ్మఫలసద్ధాయ సమ్పన్నా. **సామణేరం దిస్వా**తి సిక్ఖాకామతాయ ఏతదగ్గే ఠపియమానం దిస్వా.

సహ రఞ్ఞాతి **సరాజికం,** రఞ్ఞా సద్ధిం రాజపరిసం. **చాతువణ్ణ**న్తి బ్రాహ్మణాదిచతువణ్ణసముదాయం. **పోసేతు**న్తి వడ్ఢేతుం దానాదీహి సఙ్గహవత్థూహి సఙ్గణ్హితుం. **యం** కులం. **పహోస్సతీ**తి సక్ఖిస్సతి.

తేన తేన మే ఉపపరిక్ఖతోతి "కామా నామేతే అనిచ్చా దుక్ఖా విపరిణామధమ్మా, అట్ఠికఙ్కలూపమా"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౩౪; పాచి॰ ౪౧౭; మహాని॰ ౩, ౬) చ ఆదినా యేన యేన ఆకారేన కామేసు ఆదీనవం ఓకారం సంకిలేసం, తబ్బిపరియాయతో నేక్ఖమ్మే ఆనిసంసం గుణం పకాసేన్తం భగవతా ధమ్మం దేసితం ఆజానామి, తేన తేన పకారేన ఉపపరిక్ఖతో వీమంసన్తస్స మయ్హం **ఏవం హోతి** ఏవం ఉపట్ఠాతి. **సిక్ఖత్తయబ్రహ్మచరియ**న్తి అధిసీలాదిసిక్ఖత్తయసఙ్గహం సేట్ఠచరియం. అఖణ్డాదిభావాపాదనేన **అఖణ్డం** లక్ఖణవచనఞ్హేతం. కఞ్చిపి సిక్ఖేకదేసం అసేసేత్వా ఏకన్తేనేవ పరిపూరేతబ్బతాయ **ఏకన్తపరిపుణ్ణం.** చిత్తుప్పాదమత్తమ్పి సంకిలేసమలం అనుప్పాదేత్వా అచ్చన్తమేవ విసుద్ధం కత్వా పరిహరితబ్బతాయ **ఏకన్తపరిసుద్ధం.** తతో ఏవ సఙ్ఖం వియ లిఖితన్తి **సఙ్ఖలిఖితం**. తేనాహ "**లిఖితసఙ్ఖసదిస**"న్తి. దాఠికాపి మస్సుగ్గహణేనేవ గహేత్వా "**మస్సు**"త్వేవ వుత్తం, ఉత్తరాధరమస్సున్తి అత్థో. కసాయేన రత్తాని **కాసాయాని. అననుఞ్ఞాతం పుత్తం న పబ్బాజేతి** "మాతాపితూనం లోకియమహాజనస్స చిత్తఞ్ఞథత్తం మా హోతూ"తి. తథా హి సుద్ధోదనమహారాజస్స తథా వరో దిన్నో.

౨౯౫. పియాయితబ్బతో **పియో**తి ఆహ "**పీతిజనకో**"తి. మనస్స అప్పాయనతో **మనాపో**తి ఆహ "**మనవడ్ఢనకో**"తి. **సుఖేధితో** తరుణదారకకాలే. తతో పరఞ్చ సప్పిఖీరాదిసాదురసమనుఞ్ఞభోజనాదిఆహారసమ్పత్తియా **సుఖపరిభతో.** అథ వా దళ్హభత్తికధాతిజనాదిపరిజనసమ్పత్తియా చేవ పరిచ్ఛదసమ్పత్తియా చ ఉళారపణీతసుఖపచ్చయూపహారేహి చ **సుఖేధితో**, అకిచ్ఛేనేవ దుక్ఖప్పచ్చయవినోదనేన **సుఖపరిభతో**. అజ్ఝత్తికఙ్గసమ్పత్తియా వా **సుఖేధితో**, బాహిరఙ్గసమ్పత్తియా **సుఖపరిభతో. కస్సచీ**తి ఉపయోగత్థే సామివచనం, కిఞ్చీతి వుత్తం హోతి, అయమేవ వా పాఠో. తథా హి "**అప్పమత్తకమ్పి కలభాగం దుక్ఖస్స న జానాసీ**"తి అత్థో వుత్తో. **ఏవం సన్తే**తి నను మయం రట్ఠపాల మరణాదీసు కేనచి ఉపాయేన అప్పటికారేన మరణేనపి తయా అకామకాపి వినా భవిస్సామ, ఏవం సతి. **యేనా**తి యేన కారణేన. **కిం పనా**తి ఏత్థ కిన్తి కారణత్థే పచ్చత్తవచనన్తి దస్సేన్తో ఆహ "**కేన పన కారణేనా**"తి.

౨౯౬. **పరిచారేహీ**తి పరితో తత్థ తత్థ యథాసకం విసయేసు చారేహి. తేనాహ "**ఇతో చితో చ ఉపనేహీ**"తి. **పరిచారేహీ**తి వా సుఖూపకరణేహి అత్తానం పరిచారేహి, అత్తనో పరిచరణం కారేహి. తథాభూతో చ యస్మా లళన్తో కీళన్తో నామ హోతి, తస్మా "**లళా**"తిఆది వుత్తం. నిచ్చదానం **దానం** నామ, ఉపోసథదివసాదీసు దాతబ్బం అతిరేకదానం **పదానం** నామ. పవేణీరక్ఖణవసేన వా దీయమానం **దానం** నామ, అత్తనావ పట్ఠపేత్వా దీయమానం **పదానం** నామ. పచురజనసాధారణం వా నాతిఉళారం **దానం** నామ, అనఞ్ఞసాధారణం అతిఉళారం **పదానం** నామ. **ఉద్దస్సేతబ్బాతి ఉద్ధం దస్సేతబ్బా**. కుతో ఉద్ధం తే దస్సేతబ్బా? పబ్బజితతో ఉద్ధం అత్తానం మాతాపితరో దస్సేతబ్బా, తేనాహ "**యథా**"తిఆది.

౨౯౯. **బలం గహేత్వా**తి ఏత్థ బలగ్గహణం నామ కాయబలస్స ఉప్పాదనమేవాతి ఆహ ''**కాయబలం జనేత్వా**''తి. **ఏవం విహరన్తో**తి యథా పాళియం వుత్తం ఏవం ఏకో వూపకట్ఠో అప్పమత్తో విహరన్తో. **తస్మా**తి యస్మా నేయ్యో, న ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ, న చ విపఞ్చితఞ్ఞూ, తస్మా. చిరేన పబ్బజితో **ద్వాదసమే వస్సే అరహత్తం పాపుణి**. యం పన వుత్తం పాళియం ''న చిరస్సేవా''తి, తం సట్ఠి వస్సాని తతో అధికమ్పి విపస్సనాపరివాసం వసన్తే ఉపాదాయ వుత్తం.

సత్తద్వారకోట్ఠకస్సాతి సత్తగబ్భన్తరద్వారకోట్ఠకసీసేన గబ్భన్తరాని వదతి. **పహారాపేతీ**తి వయోవుడ్ఢానురూపం కప్పాపనాదినా అలఙ్కారాపేతి. అన్తోజాతతాయ ఞాతిసదిసీ దాసీ **ఞాతిదాసీ**. పూతిభావేనేవ లక్ఖితబ్బో దోసో వా అభిదోసో, సోవ **ఆభిదోసికో**, అభిదోసం వా పచ్చూసకాలం గతో పత్తో అతిక్కన్తోతి **ఆభిదోసికో**. తేనాహ ''**ఏకరత్తాతిక్కన్తస్సా**''తిఆది . **అపరిభోగారహో** పూతిభూతభావేన. **అరియవోహారేనా**తి అరియసముదాచారేన. అరియా హి మాతుగామం భగినివాదేన సముదాచరన్తి. **నిస్సట్ఠపరిగ్గహన్తి** పరిచ్చత్తాలయం. **వత్తుం వట్టతీ**తి నిరపేక్ఖభావతో వుత్తం, ఇధ పన విసేసతో అపరిభోగారహత్తావ వత్థునో. నిమీయతి సఞ్ఞాయతీతి **నిమిత్తం,** తథాసల్లక్ఖితో ఆకారోతి ఆహ ''**ఆకారం అగ్గహేసీ**''తి.

౩౦౦. **ఘరం పవిసిత్వా**తి గేహసామినియా నిసీదితబ్బట్ఠానభూతం అన్తోగేహం పవిసిత్వా. **ఆలపనే**తి దాసిజనస్స ఆలపనే. **బహి నిక్ఖమన్తా**తి యథావుత్తఅన్తోగేహతో బహి నిక్ఖమన్తియో. **ఘరేసు సాలా హోన్తీ**తి ఘరేసు ఏకమన్తే భోజనసాలా హోన్తి పాకారపరిక్ఖిత్తా సుసంవిహితద్వారబన్ధా సుసమ్మట్ఠవాలికఙ్గణా.

అనోకప్పనం అసద్దహనం. **అమరిసనం** అసహనం. **అనాగతవచనం** అనాగతసద్దప్పయోగో, అత్థో పన వత్తమానకాలికోవ. తేనాహ ''**పచ్చక్ఖమ్పి**''తి. **అరియిద్ధియన్తి** ''పటికూలే అపటికూలసఞ్ఞీ విహరతీ''తి (అ॰ ని॰ ౫.౧౪౪) ఏవం వుత్తఅరియిద్ధియం.

పూతికుమ్మాసో ఛడ్డనీయధమ్మో తస్స గేహతో లద్ధోపి న దాతబ్బయుత్తకో దాసిజనేన దిన్నోతి ఆహ ''**దేయ్యధమ్మవసేన నేవ దానం అలత్థమ్హా**''తి. ''ఇమేహి ముణ్డకేహీ''తిఆదినా నిట్ఠురవచనేన పచ్చక్ఖానం అత్థతో లద్ధమేవ, తస్స పన ఉజుకథాసుసమాచారవసేన అలద్ధత్తా వుత్తం ''**న పచ్చక్ఖాన**''న్తి. తేనాహ – ''**పటిసన్థారవసేన పచ్చక్ఖానమ్పి న అలత్థమ్హా**''తి. ''నేవ దాన''న్తిఆది పచ్చాసీసాయ అక్ఖన్తియా చ వుత్తం వియ పచురజనో మఞ్ఞేయ్యాతి తన్నివత్తనత్థం అధిప్పాయమస్స వివరితుం ''**కస్మా పనా**''తిఆది వుత్తం. **సుత్తికాపటిచ్ఛన్న**న్తి సిప్పికాఛదాహి ఛన్నం.

ఉక్కట్ఠఏకాసనికతాయాతి ఇదం భూతకథనమత్తం థేరస్స తథాభావదీపనతో. ముదుకస్సపి హి ఏకాసనికస్స యాయ నిసజ్జాయ కిఞ్చిమత్తం భోజనం భుత్తం, వత్తసీసేనపి తతో వుట్ఠితస్స పున భుఞ్జితుం న వట్టతి. తేనాహ తిపిటకచూళాభయత్థేరో ''ఆసనం వా రక్ఖేయ్య భోజనం వా''తి. **ఉక్కట్ఠసపదానచారికో**తి పురతో పచ్ఛతో చ ఆహటభిక్ఖమ్పి అగ్గహేత్వా బహిద్వారే ఠత్వా పత్తవిస్సజ్జనమేవ కరోతి. ఏతేనేవ థేరస్స ఉక్కట్ఠపిణ్డపాతికభావో దీపితో. తేనాహ – ''**స్వాతనాయ భిక్ఖం నామ నాధివాసేతీ**''తి. అథ కస్మా అధివాసేసీతి ఆహ ''**మాతు అనుగ్గహేనా**''తిఆది . పణ్డితా హి మాతాపితూనం ఆచరియుపజ్ఝాయానం వా కాతబ్బం అనుగ్గహం అజ్ఝుపేక్ఖిత్వా ధుతఙ్గసుద్ధికా న భవన్తి.

౩౦౧. **పయుత్త**న్తి వద్ధివసేన పయోజితం, తద్ధితలోపం కత్వా వుత్తన్తి వేదితబ్బం యథా అఞ్ఞత్థాపి ''పితామహం ధనం లద్ధా, సుఖం జీవతి సఞ్చయో''తి . **జేట్ఠకిత్థియో**తి పధానిత్థియో. **ఇతో**తి ఇమస్మిం కులే అనుభవితబ్బవిభవసమ్పత్తితో.

అఞ్ఞతోతి ఇమస్స దిన్నత్తా అఞ్ఞస్మిం కులే అనుభవితబ్బసమ్పత్తితో.

౩౦౨. **చిత్తవిచిత్త**న్తి కప్పనాయ చేవ అరహరూపేన అలఙ్కారాదినా చ చిత్తితఞ్చేవ విచిత్తితఞ్చ. **వణకాయ**న్తి వణభూతం కాయం. **సమన్తతో ఉస్సిత**న్తి హేట్ఠిమకాయవసేన హేట్ఠా ఉపరి చ సన్నిస్సితం. **నిచ్చాతుర**న్తి అభిణ్హప్పటిపీళితం, సదా దుక్ఖితం వా. **బహుసఙ్కప్ప**న్తి రాగవత్థుభావేన అభిజనేహి హావభావవిలాసవసేన, ఆమిసవసేన చ సోణసిఙ్గాలాదీహి బహూహి సఙ్కప్పేతబ్బం. **ఠితీ**తి అవట్ఠానం అవిపరిణామో నత్థి. తేనాహ – ‘‘**భిజ్జనధమ్మతావ నియతా**’’తి, పరిస్సవభావాపత్తి చేవ వినాసపత్తి చ ఏకన్తికాతి అత్థో.

చిత్తకతమ్పీతి గన్ధాదీహి చిత్తకతమ్పి. **రూప**న్తి సరీరం.

అలత్తకకతాతి పిణ్డిఅలత్తకేన సువణ్ణకతా. తేనాహ ‘‘**అలత్తకేన రఞ్జితా**’’తి. **చుణ్ణకమక్ఖిత**న్తి దోసనీహరణేహి తాపదహనాదీహి కతాభిసఙ్ఖారముఖం గోరోచనాదీహి ఓభాసనకచుణ్ణేహి మక్ఖితం, తేనాహ ‘‘**సాసపకక్కేనా**’’తిఆది.

రసోదకేనాతి సరలనియ్యాసరసమిస్సేన ఉదకేన. **ఆవత్తనపరివత్తే కత్వా**తి ఆవత్తనపరివత్తనవసేన నతే కత్వా. **అట్ఠపదకరచనాయా**తి భిత్తికూటద్ధచన్దాదివిభాగాయ అట్ఠపదకరచనాయ.

విరవమానేతి “అయం పలాయతి, గణ్హ గణ్హా”తి విరవమానే. హిరఞ్ఞసువణ్ణఓరోధేతి వత్తబ్బం.

౩౦౩. **ఉస్సితాయ ఉస్సితాయా**తి కులవిభవబాహుసచ్చపఞ్ఞాసమ్పత్తియా ఉగ్గతాయ ఉగ్గతాయ. **అభిలక్ఖితో** ఉళారభావేన.

౩౦౪. **పరిజుణ్ణానీ**తి పరిహానాని. యే బ్యాధినా అభిభూతా సత్తా జిణ్ణకప్పా వయోహానిసత్తా వియ హోన్తి, తతో నివత్తేన్తో ‘‘**జరాజిణ్ణో**’’తి ఆహ. **వయోవుద్ధో**, న సీలాదివుద్ధో. మహత్తం లాతి గణ్హాతీతి మహల్లకో, జాతియా మహల్లకో, న విభవాదినాతి **జాతిమహల్లకో** . ద్వత్తిరాజపరివత్తసఙ్ఖాతం అద్ధానం కాలం గతో వీతివత్తోతి **అద్ధగతో**. తథా చ పఠమవయం మజ్ఝిమవయఞ్చ అతీతో హోతీతి ఆహ ‘‘**అద్ధానం అతిక్కన్తో**’’తి. జిణ్ణాదిపదేహి పఠమవయమజ్ఝిమవయస్స బోధితత్తా అనుప్పత్తతావిసిట్ఠో వయ-సద్దో ఓసానవయవిసయోతి ఆహ ‘‘**పచ్ఛిమవయం అనుప్పత్తో**’’తి.

“అప్పిచ్ఛో, అప్పడంసమకసవాతాతపసరీసపసమ్ఫస్సో”తి (అ. ని. ౧౦.౧౧) ఏవమాదీసు వియ అప్ప-సద్దో అభావత్థోతి అధిప్పాయేనాహ ‘‘**అప్పాబాధోతి అరోగో, అప్పాతఙ్కోతి నిద్దుక్ఖో**’’తి. అప్పత్థో వా ఇధ, తత్థాపి అప్ప-సద్దో దట్ఠబ్బో. ఏవఞ్హి “యో హి, గహపతి, ఇమం పూతికాయం పరిహరన్తో ముహుత్తమ్పి ఆరోగ్యం పటిజానేయ్య కిమఞ్ఞత్ర బాల్యా”తి (సం. ని. ౩.౧) సుత్తపదం సమత్థితం హోతి. విపచ్చనం విపాకో, సో ఏవ వేపాకో. సమో వేపాకో ఏతిస్సా అత్థీతి **సమవేపాకినీ,** తాయ. తేనేవ సమవేపాకినిభావేన సబ్బమ్పి సమ్మదేవ గణ్హాతి ధారేతీతి **గహణీ**. గహణిసమ్పత్తియా హి యథాభుత్తఆహారో సమ్మదేవ జీరన్తో సరీరే తిట్ఠతి, నో అఞ్ఞథా **భుత్తభుత్తో ఆహారో జీరతి** గహణియా తిక్ఖభావేన. **తథేవ తిట్ఠతీ**తి భుత్తాకారేనేవ తిట్ఠతి గహణియా మన్దభావతో. **భత్తచ్ఛన్దో ఉప్పజ్జతేవ** భుత్తఆహారస్స సమ్మా పరిణామం గతత్తా. **తేనేవా**తి సమవేపాకినిభావేనేవ. పత్తానం భోగానం పరిక్ఖియమానం న సహసా ఏకజ్ఝంయేవ పరిక్ఖయం గచ్ఛన్తి, అథ ఖో అనుక్కమేన, తథా ఞాతయోపీతి ఆహ ‘‘**అనుపుబ్బేనా**’’తి. **ఛాతకభయాదినాతి ఆది**-సద్దేన బ్యాధిభయాదిం సఙ్గణ్హాతి.

౩౦౫. ఉద్దేసనీసేన నిద్దేసో గహితోతి ఆహ ''**ధమ్మనిద్దేసా ఉద్దిట్ఠా**''తి. యస్మా వా యే ధమ్మా ఉద్దిసితబ్బట్ఠేన "ఉద్దేసా"తి వుచ్చన్తి. తేవ ధమ్మా నిద్దిసితబ్బట్ఠేన నిద్దేసాతి ''**ధమ్మనిద్దేసా ఉద్దిట్ఠా**''తి అత్థో వుత్తో. అథ వా యే ధమ్మా అనిచ్చతాదివిభావనవసేన ఉద్ధం ఉద్ధం దేసేస్సన్తి, తే ధమ్మా తథేవ నిస్సేసతో దేసేస్సన్తీతి ఏవం ఉద్దేసనిద్దేసపదానం అనత్థన్తరతా వేదితబ్బా. **తత్థాతి** జరామరణసన్తికే. అద్ధువోతి నిద్ధువో న థిరో, అనిచ్చోతి అత్థో. తేనాహ ''**ధువట్ఠానవిరహితో**''తి, అజాతాభూతాసఙ్ఖతధువభావకారణవివిత్తోతి అత్థో. **ఉపనీయ్యతీతి** వా జరామరణేన లోకో సమ్మా నీయతి, తస్మా అద్ధువోతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **తాయితున్తి** జాతిఆదిబ్యసనతో రక్ఖితుం **సమత్థేన** ఇస్సరేన అత్తనా **విరహితోతి**. "ఇమం లోకం ఇతో వట్టదుక్ఖతో మోచేస్సామి, జరాబ్యాధిమరణానం తం అధిభవితుం న దస్సామీ"తి ఏవం అభిసరతీతి అభిస్సరణం, లోకస్స సుఖస్స దాతా హితస్స విధాతా కోచి ఇస్సరో, తదభావతో ఆహ ''**అనభిస్సరోతి అసరణో**''తి. **నిస్సకో** మమాయితబ్బవత్థుఅభావతో, తేనాహ ''**సకభణ్డవిరహితో**''తిఆది. తణ్హాయ వసే జాతో తణ్హాయ విజితోతి కత్వా ''**తణ్హాయ దాసో**''తి వుత్తం.

౩౦౬. హత్థివిసయత్తా హత్థిసన్నిస్సితత్తా వా హత్థిసిప్పం "హత్థీ"తి గహితన్తి ఆహ – ''**హత్థిస్మిన్తి హత్థిసిప్పే**''తి, సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. సాతిసయం ఊరుబలం ఏతస్స అత్థీతి **ఊరుబలీతి** ఆహ – ''**ఊరుబలసమ్పన్నో**''తి, తమేవత్థం పాకటం కత్వా దస్సేతుం ''**యస్స హీ**''తిఆది వుత్తం. **అభిన్నం** పరసేనం **భిన్దతో భిన్నం** సకసేనం సన్ధారయతో ఉపత్థమ్భయతో. **బాహుబలీతి** ఏత్థాపి "యస్స హి ఫలకఞ్చ ఆవుధఞ్చ గహేత్వా"తిఆదినా అత్థో వత్తబ్బో, ఇధ పన పరహత్థగతం రజ్జం ఆహరితుం బాహుబలన్తి యోజనా. యథా హి "ఊరుబలీ"తి ఏత్థాపి బాహుబలం అనామసిత్వా అత్థో, ఏవం "బాహుబలీ"తి ఏత్థ ఊరుబలం అనామసిత్వా అత్థో వేదితబ్బో, ఆహితో అహంమానో ఏత్థాతి అత్తా, అత్తభావో. అలం సమత్థో అత్తా ఏతస్సాతి అలమత్థోతి ఆహ ''**సమత్థఅత్తభావో**''తి.

పరియోధాయాతి వా పరితో ఆరక్ఖం ఓదహిత్వా. "సంవిజ్జన్తే ఖో, భో రట్ఠపాల, ఇమస్మిం రాజకులే హత్థికాయాపి…పే.… వత్తిస్సన్తీ"తి **ఇదమ్పి నో రాజా ఉపరి ధమ్ముద్దేసస్స కారణం ఆహరన్తో ఆహ**.

వుత్తస్సేవ అను పచ్ఛా గాయనవసేన కథనం **అనుగీతి**. తా పన గాథా ధమ్ముద్దేసానం దేసనానుపుబ్బిం అనాదియిత్వాపి యథారహం సఙ్గణ్హనవసేన అనుగీతాతి ఆహ ''**చతున్నం ధమ్ముద్దేసానం అనుగీతి**''న్తి.

౩౦౭. ఏకన్తి ఏకజాతియం. వత్థుకామకిలేసకామా విసయభేదేన భిన్దిత్వా తథా వుత్తాతి దట్ఠబ్బో.

సాగరన్తేనాతి సాగరపరియన్తేన.

అహో వతాతి సోచనే నిపాతో, "అహో వత పాపం కతం మయా"తిఆదీసు వియ. **అమరాతిఆదీసు ఆహూతి** కథేన్తి. మతం ఉద్దిస్స "అమ్హా"న్తి వత్తబ్బే సోకవసేన "అమర"న్తి వుచ్చతి.

వోసానన్తి నిట్ఠం, పరియోసానన్తి అత్థో. **సావాతి** పఞ్ఞా ఏవ. **ధనతోతి** సబ్బధనతో. **ఉత్తమతరా** సేట్ఠా, తేనేవాహ "పఞ్ఞాజీవిం జీవితమాహు సేట్ఠ"న్తి (సం. ని. ౧.౨౪౬; సు. ని. ౧౮౪).

తేసు పాపం కరోన్తేసు సత్తేసు, నిద్ధారణే చేతం భుమ్మవచనం. **పరమ్పరాయాతి** అత్తభావపరమ్పరాయ. **సంసారం ఆపజ్జిత్వాతి** భవాదీసు సంసారస్స ఆపజ్జనహేతుం ఆపజ్జన్తో పరలోకం ఉపేతి, పరలోకం ఉపేన్తోవ బహువిధదుక్ఖసఙ్ఘాతం గబ్భఞ్చ ఉపేతి. **తాదిసస్సాతి** తథారూపస్స గబ్భవాసదుక్ఖాదీనం అధిట్ఠానభూతస్స **అప్పపఞ్ఞస్స అఞ్ఞో అప్పపఞ్ఞో** చ **అభిసద్దహన్తో** హితసుఖావహన్తి పత్తియాయన్తో.

"పాపధమ్మో"తి వుత్తత్తా తాదిసస్స పరలోకో నామ దుగ్గతి ఏవాతి ఆహ "**పరమ్హి అపాయలోకే**"తి.

వివిధరూపేనాతి రూపసద్దాదివసేన తత్థపి పణీతతరాదివసేన బహువిధరూపేన.

సామఞ్ఞమేవాతి సమణభావో ఏవ సేయ్యో. ఏత్థ చ ఆదితో ద్వీహి గాథాహి చతుత్థో ధమ్ముద్దేసో అనుగీతో. చతుత్థగాథాయ తతియో. పఞ్చమగాథాయ దుతియో. ఛట్ఠగాథాయ దుతియతతియా. సత్తమగాథాయ పఠమో ధమ్ముద్దేసో అనుగీతో, అట్ఠమాదీహి పవత్తినివత్తీసు కామేసు నేక్ఖమ్మే చ యథారహం ఆదీనవానిసంసం విభావేత్వా అత్తనో పబ్బజ్జకారణం పరమతో దస్సేన్తో యథావుత్తధమ్ముద్దేసం నిగమేతి, తేన వుత్తం "తా పన గాథా ధమ్ముద్దేసానం దేసనానుపుబ్బిం అనాదియిత్వాపి యథారహం సఙ్గణ్హనవసేన అనుగీతా"తి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

రట్ఠపాలసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౩. మఘదేవసుత్తవణ్ణనా

౩౦౮. పుబ్బే మఘదేవో నామ రాజాతి అతీతకాలే ఇమస్మింయేవ కప్పే అనేకవస్ససహస్సాయుకేసు మనుస్సేసు పటిపాటియా ఉప్పన్నానం చతురాసీతిసహస్సానం చక్కవత్తిరాజూనం ఆదిపురిసో మఘదేవోతి ఏవంనామో రాజా.

ధమ్మోతి రాజధమ్మోతి లోకికా వదన్తి. మహాబోధినిధానపారమితాసఙ్ఖాతో పన ధమ్మో అత్థీతి **ధమ్మికో. ధమ్మేనాతి** ఞాయేన. తదా బ్రహ్మవిహారాదిభావనాధమ్మస్స రఞ్ఞో అనధిగతత్తా తస్సపి వా అనభిఞ్ఞాదీహి సమానయోగక్ఖమత్తా వుత్తం "**దసకుసలకమ్మపథే ఠితో**"తి. **ధమ్మన్తి** ధమ్మతో అనపేతం. తథా హి చ సో పక్ఖపాతాభావతో "సమో"తి వుచ్చతీతి ఆహ "**సమం చరతీ**"తి. **పకతినియామేనేవాతి** పవేణియా ఆగతనియామేనేవ. యస్మా నిగమజనపదేసు యేభుయ్యేన గహపతీనం సఙ్గహో, తస్మా అట్ఠకథాయం "**గహపతికాన**"న్త్వేవ వుత్తం. పాళియం పన అఞ్ఞమేవ నాగరచారిత్తం, అఞ్ఞం నేగమజనపదచారిత్తన్తి తే విసుం గహితా "నేగమేసు చేవ జనపదేసు చా"తి. పచ్చుగ్గమననిగ్గమనవసేన ఉపోసథస్స పటిహరణం పాటిహారియో, సో ఏవ **పాటిహారికో, పక్ఖో. ఇమే దివసాతి** ఇమే చత్తారో దివసా.

౩౦౯. దేవోతి మచ్చు అభిభవనట్ఠేన. యథా హి దేవో పకతిసత్తే అభిభవతి, ఏవం మచ్చు సత్తే అభిభవతి. "అహం అసుకం మద్దితుం ఆగమిస్సామి, త్వం తస్స కేసే గహేత్వా మా విస్సజ్జేహీ"తి మచ్చుదేవస్స ఆణాకరా దూతా వియాతి **దూతాతి వుచ్చన్తి. అలఙ్కతపటియత్తాయాతి** ఇదం అత్తనో దిబ్బానుభావం ఆవికత్వా ఠితాయాతి దస్సేతుం వుత్తం. **దేవతాబ్యాకరణసదిసమేవ హోతీ** న చిరేనేవ మరణసమ్భవతో. **విసుద్ధిదేవానన్తి** ఖీణాసవబ్రహ్మానం. తే హి చరిమభవే బోధిసత్తానం జిణ్ణాదికే దస్సేన్తి.

దుఖితఞ్చ బ్యాధితన్తి బ్యాధిభావేన సఞ్జాతదుక్ఖన్తి అత్థో. అన్తిమభవికబోధిసత్తానం విసుద్ధిదేవేహి ఉపట్ఠాపితభావం ఉపాదాయ తదఞ్ఞేసం తేహి అనుపట్ఠాపితానమ్పి పణ్డితానం తథా వోహరితబ్బతా పరియాయసిద్ధాతి ఆహ ‘‘**ఇమినా పరియాయేనా**’’తి.

దిసమ్పతీతి విభత్తిఅలోపేన నిద్దేసో, దిసాసీసేన దేసా వుత్తాతి దేసానం అధిపతిరాజాతి అత్థో. ఉత్తమఙ్గే సిరసి రుహన్తీతి **ఉత్తమఙ్గరుహా,** కేసా. తే పనేత్థ యస్మా పలితత్తా అవిసేసతో సబ్బపచ్ఛిమవయసన్దస్సకా హోన్తి, తస్మా ‘‘**వయోహరా**’’తి వుత్తా.

పురిసయుగో యస్మా తస్మిం వంసే సఞ్జాతపురిసట్ఠితియా పరిచ్ఛిన్నో, తస్మా ఆహ ‘‘**వంససమ్భవే పురిసే**’’తి. **రాజగేహతో ఆహటభిక్ఖాయ యాపేన్తో**తి ఇమినా కుమారకపబ్బజ్జాయ ఉపగతభావం దస్సేతి.

పరిహరియమానోవాతి అఞ్ఞేన అఞ్ఞేన పరిహరియమానో వియ వేలాయ వేలాయ తేన మహతా పరిజనేన ఉపట్ఠియమానో కుమారకీళం కీళీతి అత్థో. కేచి పన “పరిహరియమానో ఏవా”తి అవధారణవసేన అత్థం వదన్తి, తథా సతి చతురాసీతివస్ససహస్సాని థఞ్ఞపాయీ తరుణదారకో అహోసీతి ఆపజ్జతీతి తదయుత్తం. కుమారకాలం వత్వా తదనన్తరం ఓపరజ్జవచనతో విరుద్ధఞ్చేతం. (**పఞ్చమఙ్గల**వచనేన ఉన్నఙ్గలమఙ్గలఉక్కన్తనమఙ్గలకమ్మహాయమఙ్గలదుస్సమఙ్గలాని సముపగతాని ఏవ అహేసున్తి దట్ఠబ్బం).

౩౧౧. సవంసవసేన ఆగతా పుత్తనత్తుఆదయో పుత్తా చ పపుత్తా చ ఏతిస్సాతి **పుత్తపపుత్తకా** పరమ్పరా. **నిహతన్తి** నిహితం ఠపితం, పవత్తితన్తి అత్థో. **నిహతన్తి** వా సతతం పతిట్ఠితభావేన వళఞ్జితన్తి అత్థో. తేనాహ ‘‘**కల్యాణవత్త**’’న్తి. **అతిరేకతరా ద్వే గుణా**తి మహాసత్తస్స మఘదేవకాలతో అతిరేకతరా ద్వే గుణా ఇతరరాజూహి పన అతిరేకతరా అనేకసతసహస్సప్పభేదా ఏవ గుణా అహేసున్తి.

౩౧౨. తేత్తింస సహపుఞ్ఞకారినో ఏత్థ నిబ్బత్తాతి తంసహచరితట్ఠానం తేత్తింసం, తదేవ తావతింసం, తంనివాసో ఏతేసన్తి **తావతింసా**. నివాసభావో చ తేసం తత్థ నిబ్బత్తనపుబ్బకోతి ఆహ – ‘‘**దేవానం తావతింసానన్తి తావతింసభవనే నిబ్బత్తదేవాన**’’న్తి. **రఞ్ఞో**తి నిమిమహారాజస్స. **ఓవాదే ఠత్వా**తి “సీలం అరక్ఖన్తో మమ సన్తికం మా ఆగచ్ఛతూ”తి నిగ్గణ్హనవసేనపి, “ఏకన్తతో మమ విజితే వసన్తేన సీలం రక్ఖితబ్బ”న్తి ఏవం పవత్తితఓవాదవసేనపి ఓవాదే ఠత్వా.

అథ నన్తి మహాజుతికం మహావిప్ఫారం మహానుభావం నిమిరాజానం. “సక్కోహమస్మి దేవిన్దో, తవ సన్తికమాగతో”తి అత్తనో సక్కభావం పవేదేత్వా ‘‘**కఙ్ఖం తే పటివినోదేస్సామీ**’’తి ఆహ. తేనాహ ‘‘**సబ్బభూతానమిస్సరా**’’తిఆది.

సీలం ఉపాదాయ ఓమకతాయ ‘‘**కి**’’న్తి హీళేన్తో వదతి. **గుణవిసిట్ఠతాయా**తి లాభయసాదీనఞ్చేవ పియమనాపతాదీనఞ్చ ఆసవక్ఖయపరియోసానానం నిమిత్తభావేన ఉత్తమగుణతాయ. తదా సక్కో అనురుద్ధత్థేరో, సో అత్తనో పురిమజాతియం పచ్చక్ఖసిద్ధంవ దానతో సీలం మహన్తం విభావేన్తో ‘‘**అహఞ్హి**’’తిఆదిమాహ. తత్థ అత్తనా వసియమానం కామావచరదేవలోకం సన్ధాయ ‘‘**పేత్తివిసయతో**’’తి వుత్తం. తస్స హి కప్పసతసహస్సం వివట్టజ్ఝాసయస్స పూరితపారమిస్స దేవలోకో పేతలోకో వియ ఉపట్ఠాసి. తేనేవాహ “అచ్ఛరాగణసఙ్ఘుట్ఠం, పిసాచగణసేవిత”న్తి (సం. ని. ౧.౪౬).

ఖత్తియేతి ఖత్తియజాతియం. **విసుజ్ఝతీతి** బ్రహ్మలోకూపపత్తిం సన్ధాయ వదతి కామసంకిలేసవిసుజ్ఝనతో. **కాయాతి** చ బ్రహ్మకాయమాహ.

ఇమస్స మమ అదిట్ఠపుబ్బరూపం దిస్వా "అహుదేవ భయ"న్తి చిన్తేత్వా ఆహ "**అవికమ్పమానో**"తి. భాయన్తో హి చిత్తస్స అఞ్ఞథత్తేన కాయస్స చ ఛమ్భితత్తేన వికమ్పతి నామ. తేనాహ "**అభాయమానో**"తి. **సుఖం కథేతుం హోతీతి** పుఞ్ఞఫలం కథేతుం సుఖం హోతి.

౩౧౩. **మనం ఆగమ్మ యుత్తాయేవ హోన్తీతి** మాతలిస్స సక్కస్సేవ చిత్తం జానిత్వా యుత్తా వియ హోన్తి, రథే యుత్తఆజానీయకిచ్చం కరోన్తి దేవపుత్తా. ఏవం తాదిసే కాలే తథా పటిపజ్జన్తి, యథా ఏరావణో దేవపుత్తో హత్థికిచ్చం. **నద్ధితో పట్ఠాయాతి** రథపఞ్జరపరియన్తేన అక్ఖస్స సమ్బన్ధట్ఠానం నద్ధి, తతో పట్ఠాయ. అక్ఖో బజ్ఝతి ఏత్థాతి **అక్ఖబద్ధో**, అక్ఖేన రథస్స బద్ధట్ఠానం. యథా దేవలోకతో యావ చన్దమణ్డలస్స గమనవీథి, తావ అత్తనో ఆనుభావేన హేట్ఠాముఖమేవ రథం పేసేసి, ఏవం చన్దమణ్డలస్స గమనవీథితో యావ రఞ్ఞో పాసాదో, తావ తథేవ పేసేసి. **ద్వే మగ్గే దస్సేత్వాతి** పతోదలట్ఠియా ఆకాసం విలిఖన్తో వియ అత్తనో ఆనుభావేన నిరయగామీ దేవలోకగామీ చాతి ద్వే మగ్గే దస్సేత్వా. **కతమేనాతి**ఆది దేసనామత్తం, యథా తేన రథేన గచ్ఛన్తస్స నిరయో దేవలోకో చ పాకటా హోన్తి, తథా కరణం అధిప్పేతం.

వుత్తకారణమేవ సన్ధాయాహ మహాసత్తో "**ఉభయేనేవ మం మాతలి నేహీ**"తి. **దుగ్గన్తి** దుగ్గమం. **వేత్తరణిన్తి** ఏవంనామకం నిరయం. **కుథితన్తి** పక్కుథితం నిపక్కతేలసదిసజాలం. **ఖారసంయుత్తన్తి** ఖారోదకసదిసం.

రథం నివత్తేత్వాతి నిరయాభిముఖతో నివత్తేత్వా. **బీరణీదేవధీతాయాతి** "బీరణీ"తి ఏవంనామికాయ అచ్ఛరాయ. **సోణదిన్నదేవపుత్తస్సాతి** "సోణదిన్నో"తి ఏవంనామకస్స దేవపుత్తస్స. **గణదేవపుత్తానన్తి** గణవసేన పుఞ్ఞం కత్వా గణవసేనేవ నిబ్బత్తదేవపుత్తానం.

పత్తకాలేతి ఉపకట్ఠాయ వేలాయ. **అతిథిన్తి** పచ్చేకసమ్బుద్ధం. కస్సపస్స భగవతో సాసనే ఏకం ఖీణాసవత్థేరన్తిపి వదన్తి. **మాతావ పుత్తం సకిమాభినన్దీతి** యథా పవాసతో ఆగతం పుత్తం మాతా సకిం ఏకవారం ఆగతకాలే అభినన్దతి, తథా నిచ్చకాలే అభినన్ది సక్కచ్చం పరివిసి. **సంయమా సంవిభాగాతి** సీలసంయమా సంవిభాగసీలా. **జాతకేతి** నిమిజాతకే.

చిత్తకూటన్తి దేవనగరస్స దక్ఖిణదిసాయ ద్వారకోట్ఠకం. **సక్కో చిత్తం సన్ధారేతుం అసక్కోన్తోతి** మహాసత్తే పవత్తం దేవతానం సక్కారసమ్మానం పటిచ్చ ఉప్పన్నం అత్తనో ఉసూయచిత్తం బహి అనావికత్వా అబ్భన్తరేయేవ చ నం ఠపేతుం అసక్కోన్తో. **అఞ్ఞేసం పుఞ్ఞేన వసాహీతి** సక్కస్స మహాసత్తం రోసేతుకామతాయ ఆరాధనం నిదస్సేతి. పురాణసక్కో దీఘాయుకో, తం ఉపాదాయ జరాజిణ్ణం వియ కత్వా "**జరసక్కో**"తి వుత్తం.

౩౧౫. **సేసం సబ్బన్తి** పబ్బజ్జుపగమనా సేసం అత్తనో వంసే పోరాణరాజూనం రాజచారిత్తం. **పాకతికన్తి** పున సభావత్తమేవ గతో అహోసి, అపబ్బజితభావవచనేనేవస్స బ్రహ్మవిహారభావనాదీనం పబ్బజ్జాగుణానం అభావో దీపితో హోతి.

౩౧౬. **వీరియం అకరోన్తో సముచ్ఛిన్దతి,** న తావ సముచ్ఛిన్నం, కల్యాణమిత్తసంసగ్గాదిపచ్చయసమవాయే సతి సీలవతం కల్యాణవత్తం పవత్తేతుం సక్కోతి . **దుస్సీలేన సముచ్ఛిన్నం నామ హోతి** తస్స తత్థ నిరాసభావేన పటిపత్తియా

ఏవ అసమ్భవతో. **సత్త సేఖా పవత్తేన్తి** కల్యాణవత్తస్స అపరినిట్ఠితకిచ్చత్తా. **ఖీణాసవేన పవత్తితం నామ** పరినిట్ఠితకిచ్చత్తా. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

మఘదేవసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౪. మధురసుత్తవణ్ణనా

౩౧౭. **మధురాయన్తి** ఉత్తరమధురాయం. **గున్దావనేతి** కాళపిప్పలివనే. అతిముత్తకవనేతి చ వదన్తి. చతూసు వణ్ణేసు **బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణో. పణ్డరోతి** పరిసుద్ధో. **కాళకోతి** అపరిసుద్ధో. **జాతిగోత్తాదిపఞ్ఞాపనట్ఠానేసూతి** జాతిగోత్తాదివసేన సుద్ధచిన్తాయం బ్రాహ్మణా ఏవ సుద్ధజాతికా, న ఇతరేతి అధిప్పాయో. సంసారతో వా సుద్ధచిన్తాయం బ్రాహ్మణావ సుజ్ఝన్తి వేదవిహితస్స సుద్ధవిధినో అఞ్ఞేసం అవిసయత్తాతి అధిప్పాయో. తం పనేతం తేసం విరుజ్ఝతి ఖత్తియవేస్సానమ్పి మన్తజ్ఝేనస్స అనుఞ్ఞాతత్తా, మన్తజ్ఝేనవిధినా చ సంసారసుద్ధియాభావతో. పుత్తా నామ అనోరసాపి హోన్తి, న తథా ఇమేతి ఆహ ''**ఓరసా**''తి. ఉరే సంవడ్ఢితపుత్తోపి "ఓరస"న్తి వుచ్చతి. ఇమే పన ముఖతో నిగ్గతో హుత్వా ఉరే సంవడ్ఢాతి దస్సేతుం ''**ఓరసా ముఖతో జాతా**''తి వుత్తం. తతో ఏవ బ్రహ్మతో జాతాతి **బ్రహ్మజా**, బ్రహ్మసమ్భూతాపి ''**బ్రహ్మజా**''తి వుచ్చన్తి, న తథా ఇమే. ఇమే పన పచ్చక్ఖతో బ్రహ్మునా నిమ్మితాతి **బ్రహ్మనిమ్మితా,** తతో ఏవ బ్రహ్మతో లద్ధబ్బవిజ్జాదిదాయజ్జదాయాదాతి **బ్రహ్మదాయాదాతి** సబ్బమేతం బ్రాహ్మణానం కత్థనాపలాపసదిసం విఞ్ఞూనం అప్పమాణం అవిమద్దక్ఖమం వాచావత్థుమత్తం బ్రహ్మకుత్తస్సేవ అభావతో. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం **విసుద్ధిమగ్గవణ్ణనాయం** వుత్తమేవ. తేనాహ ''**ఘోసోయేవా**''తిఆది. **వోహారమత్తమేవేతన్తి** ఏతం "బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణో"తిఆది వచనమత్తమేవ, న తస్స అత్థో తేహి అధిప్పేతప్పకారో అత్థి.

౩౧౮. **సమిజ్ఝేయ్యాతి** దిట్ఠిదీపనవసేన అత్తనో అజ్ఝాసయో నిప్ఫజ్జేయ్య. తేనాహ ''**మనోరథో పూరేయ్యా**''తి. **ఖత్తియోపీతి** పరఖత్తియోపి . **అస్సాతి** సమిద్ధధనాదిం పత్తస్స. తేనాహ – ''**ఇస్సరియసమ్పత్తస్సా**''తి **నేసన్తి** ఏతేసం చతున్నం వణ్ణానం ఏత్థ పుబ్బుట్ఠాయిభావాదినా ఇతరేహి ఉపచరితబ్బతాయ న కిఞ్చి నానాకరణన్తి యోజనా.

౩౨౨. అహం చీవరాదీహి ఉపట్ఠాకో, తుమ్హాకం ఇచ్ఛితచ్ఛితక్ఖణే వదేయ్యాథ యేనత్థోతి యోజనా. చోరాదిఉపద్దవనిసేధనేన **రక్ఖాగుత్తి,** దానాదినిమిత్తఉపద్దవనిసేధనేన **ఆవరణగుత్తి**. పచ్చుప్పన్నానత్థనిసేధనేన వా **రక్ఖాగుత్తి,** ఆగామిఅనత్థనిసేధనేన **ఆవరణగుత్తి**. ఏత్థ చ ఖత్తియాదీసు యో యో ఇస్సరో, తస్స ఇతరేన అనువత్తేతబ్బభావే, కుసలాకుసలకరణేన నేసం వసేన లద్ధబ్బఅభిసమ్పరాయే, పబ్బజితేహి లద్ధబ్బసామీచికిరియాయ చ అణుమత్తోపి విసేసో నత్థి, తస్మా నో విసేసాభావో పాళియం తత్థ తత్థ వారే ''**ఏవం సన్తే**''తిఆదినా విభావితో. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

మధురసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౫. బోధిరాజకుమారసుత్తవణ్ణనా

౩౨౪. **ఓలోకనకపదుమన్తి** లీలాఅరవిన్దం. **తస్మాతి** కోకనదసణ్ఠానత్తా **కోకనదోతి సఙ్ఖం లభి.**

౩౨౫. యావ పచ్ఛిమ...పే.... ఫలకం వుత్తం తస్స సబ్బపచ్ఛా సన్థతత్తా. ఉపరిమఫలగతఞ్హి సోపానమత్థకం. **ఓలోకనత్థంయేవా**తి న కేవలం భగవతో ఆగమనఞ్ఞేవ ఓలోకనత్థం, అథ ఖో అత్తనో పత్థనాయ సన్థరాపితాయ చేలపటికాయ అక్కమనస్సపి.

సకుణపోతకేతి కాదమ్బటిట్టిభపుత్తకే. **అఞ్ఞోవ భవేయ్యా**తి తస్మిం అత్తభావే మాతుగామతో అఞ్ఞో ఇదాని భరియాభూతో మాతుగామో భవేయ్య. **పుత్తం లభేయ్యా**తి అత్తనో కమ్మవసేన పుత్తం, నో తస్స. **ఉభోహీ**తి ఇమేహి ఏవ ఉభోహి. **ఇమేహి కారణేహీ**తి తస్స రాజకుమారస్స బుద్ధం పటిచ్చ మిచ్ఛాగహణం, తిత్థియానం ఉజ్ఝాయనం, అనాగతే మనుస్సానం భిక్ఖూనం ఉద్దిస్స విప్పటిసారోతి ఇమేహి తీహి కారణేహి. **పఞ్ఞత్త**న్తి సన్థతం చేలపటికం. మఙ్గలం ఇచ్ఛన్తీతి **మఙ్గలికా**.

౩౨౬. తతియం కారణన్తి ఇమినా భిక్ఖూసు విప్పటిసారానుప్పాదనమాహ. యం కిఞ్చి పరిభుఞ్జన-సుఖం కామసుఖల్లికానుయోగోతి అధిప్పాయేన **కామసుఖల్లికానుయోగసఞ్ఞీ హుత్వా...పే.... మఞ్ఞమానో ఏవమాహ**.

౩౨౭. అథ నం భగవా తతో మిచ్ఛాభినివేసతో వివేచేతుకామో ''**నో ఖో అహ**''న్తిఆదినా అత్తనో దుక్కరచరియం దస్సేతుం ఆరభి. **మహాసచ్చకే**(మ॰ ని॰ ౧.౩౬౪ ఆదయో) **వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం** "నో ఖో అహ"న్తిఆదిపాఠస్స తత్థ ఆగతనియామేనేవ ఆగతత్తా. **పాసరాసిసుత్తే** (మ॰ ని॰ ౧.౨౭౨ ఆదయో) **వుత్తనయేనా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో.

౩౪౩. అజ్ఝాసం గణ్హన్తి ఏతేన తస్స గహణే ఛేకో హోతీతి **అజ్ఝాసగహణసిప్పం. మేఘఉతు**న్తి మేఘం పటిచ్చ ఉప్పన్నసీతఉతుం. **పబ్బతఉతు**న్తి పబ్బతం పటిచ్చ ఉణ్హఉతుం. ఉభయవసేన చ తస్స తథా సీతుణ్హఉతుతో ఏనో ఆగతోతి త-కారస్స ద-కారం కత్వా **ఉదేనోతి నామం అకాసి**.

తాపసో ఓగాళ్హఞాణవసేన **రఞ్ఞో మతభావం ఞత్వా. ఆదితో పట్ఠాయా**తి కోసమ్బినగరే పరన్తపరఞ్ఞో అగ్గమహేసిభావతో పట్ఠాయ. **పుట్ఠే**తి సీలవన్తకాలే. **హత్థిగన్థ**న్తి హత్థీనం అత్తనో వసే వత్తాపనసత్థం. తేనేవస్స తం సిక్ఖాపేతి, కిచ్చఞ్చ ఞజ్ఝతి.

౩౪౪. పదహనభావోతి భావనానుయోగో. పధానే వా నియుత్తో పధానియో, పధానియస్స భిక్ఖునో, తస్సేవ పధానియభావస్స అఙ్గాని కారణాని **పధానియఙ్గాని**. సద్ధా ఏతస్స అత్థీతి **సద్ధో**. కిఞ్చాపి పచ్చేకబోధిసత్తానమ్పి అభినీహారతో పట్ఠాయ ఆగతా ఆగమనసద్ధా ఏవ, మహాబోధిసత్తానం పన సద్ధా గరుతరాతి సా ఏవ గహితా. **అచలభావేన ఓకప్పనం** "సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా, స్వాక్ఖాతో ధమ్మో, సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘో"తి కేనచి అకమ్పియభావేన రతనత్తయగుణే ఓగాహిత్వా కప్పనం. **పసాదుప్పత్తి** రతనత్తయే పసీదనమేవ. **బోధిన్తి చతుమగ్గఞాణ**న్తి వుత్తం తంనిమిత్తత్తా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స, **బోధీ**తి వా సమ్మాసమ్బోధి. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపదట్ఠానఞ్హి మగ్గఞాణం, మగ్గఞాణపదట్ఠానఞ్చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం "సమ్మాసమ్బోధీ"తి వుచ్చతి. నిచ్ఛితసుబుద్ధతాయ ధమ్మస్స సుధమ్మతా సఙ్ఘస్స సుప్పటిపత్తి వినిచ్ఛితా ఏవ హోతీతి ఆహ ''**దేసనాసీసమేవ చేత**''న్తిఆది. **తస్స పధానం వీరియం ఇజ్ఝతి** రతనత్తయసద్ధాయ "ఇమాయ పటిపదాయ జరామరణతో ముచ్చిస్సామీ"తి పధానానుయోగే అవంముఖసమ్భవతో.

అప్పాబాధోతిఆది హేట్ఠా వుత్తమేవ. **అగుణం పకాసేతా** ఆయతిం సంవరం ఆపజ్జితా సమ్మాపటిపత్తియా విసోధనత్థం. **ఉదయఞ్చ అత్థఞ్చ గన్తున్తి** “అవిజ్జాసముదయా”తిఆదినా పఞ్చన్నం ఉపాదానక్ఖన్ధానం ఉదయఞ్చ వయఞ్చ జానితుం. తేనాహ “**ఏతేనా**”తిఆది. **పరిసుద్ధాయ** ఉపక్కిలేసవినిముత్తాయ. **నిబ్బిజ్ఝితున్తి** తదఙ్గవసేన పజహితుం సముచ్ఛేదప్పహానస్స పచ్చయో భవితుం. **యం దుక్ఖం ఖీయతీ**తి కిలేసేసు అప్పహీనేసు తేన తదుపనిస్సయకమ్మం పటిచ్చ యం దుక్ఖం ఉప్పజ్జేయ్య, తం సన్ధాయ వుత్తం.

౩౪౩. **సేసదివసే**తి సత్తదివసతో పట్ఠాయ యావ ద్వే రత్తిన్దివా.

౩౪౬. కుచ్ఛిసన్నిస్సితో గబ్భో నిస్సయవోహారేన “కుచ్ఛీ”తి వుచ్చతి, సో ఏతిస్సా అత్థీతి **కుచ్ఛిమతీ**. తేనాహ “**ఆపన్నసత్తా**”తి. **ఆరక్ఖో పనస్స పచ్చుపట్ఠితో హోతీ**తి మాతరా గహితసరణం గబ్భవుట్ఠితస్స తస్స సరణగమనం పవేదయితస్స కుసలం సరణం నామ, మాతు కతరక్ఖో పుత్తస్సపి పచ్చుపట్ఠితోతి. **మహల్లకకాలే**తి వచనత్థం జాననకాలే. **సారేన్తీ**తి యథాదిట్ఠం యథాబలం రతనత్తయగుణపతిట్ఠాపనవసేన అస్స సారేన్తి. **సల్లక్ఖేత్వా**తి వుత్తమత్థం ఉపధారేత్వా. **సరణం గహితం నామ హోతి** రతనత్తయస్స సరణభావసల్లక్ఖణపుబ్బకతన్నిన్నచిత్తభావతోవ. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

బోధిరాజకుమారసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౬. అఙ్గులిమాలసుత్తవణ్ణనా

౩౪౭. **అఙ్గులీనం మాలం ధారేతీ**తి ఇమినా అన్వత్థా తస్స సమఞ్ఞాతి దస్సేతి. **తత్రా**తి తస్మిం ఆచరియవచనేన అఙ్గులిమాలస్స ధారణే. **కరీససహస్సఖేత్తే ఏకసాలిసీసం వియ** అపఞ్ఞాయమానసకకిచ్చో హోతీతి అధిప్పాయో. **తక్కసీలం పేసయింసు** “తాదిసస్స ఆచరియస్స సన్తికే సిప్పుగ్గహసమ్మాపయోగేన దిట్ఠధమ్మికే సమ్పరాయికే చ అత్థే జానన్తో భారియం న కరేయ్యా”తి. **బాహిరకా అహేసుం** అహింసకస్స వత్తసమ్పత్తియా ఆచరియస్స చిత్తసభావతో నిబ్బత్తనతిభావేన. **సినేహేనేవ వదన్తే**తి సినేహేన వియ వదన్తే.

గణనమ్పి న ఉగ్గణ్హాతీతి గణనవిధిమ్పి న సల్లక్ఖేతి. తత్థ కారణమాహ “**పకతియా**”తిఆదినా. **ఠపితట్ఠానే**తి రుక్ఖగచ్ఛన్తరాదికే ఠపితట్ఠానే సకున్తసిఙ్గాలానం వసేన **అఙ్గులియో వినస్సన్తి. భగ్గవో**తి కోసలరఞ్ఞో పురోహితం గోత్తేన వదతి. **చోరో అవిస్సాసనీయో** సాహసికభావతో. **పురాణసన్థతా సాఖా అవిస్సాసనీయా** విచ్ఛికాదీనం పవేసనయోగ్యత్తా. **రాజా అవిస్సాసనీయో** ఇస్సరియమదేన ధనలోభేన చ కదాచి జీవితే సఙ్కాభావతో. **ఇత్థీ అవిస్సాసనీయా** లోలసీలచిత్తభావతో. **అనుద్ధరణీయో భవిస్సతి** సంసారపఙ్కతో.

౩౪౮. **సఙ్కరిత్వా**తి “మయం ఏకజ్ఝం సన్నిపతిత్వా చోరం మారేత్వా వా పలాపేత్వా గమిస్సామా”తి సఙ్కరం కత్వా. **ఇద్ధాభిసఙ్ఖార**న్తి అభిసఙ్ఖరణం అధిట్ఠానం. **అభిసఙ్ఖాసీ**తి అధిట్ఠహి. **సంహరిత్వా**తి సంఖిపిత్వా. **ఓరభాగే**తి చోరస్స ఓరభాగే.

౩౪౯. **దణ్డో**తి పహరణహత్థచ్ఛేదనాదికో దణ్డనసఙ్ఖాతో దణ్డో. **పవత్తయితబ్బో**తి ఆనేతబ్బో. **అపనేత్వా**తి అత్తనో సన్తానతో సముచ్ఛేదవసేన పహాయ. **పటిసఙ్ఖాయా**తి పటిసఙ్ఖానేన. **అవిహింసాయా**తి కరుణాయ. **సారణీయధమ్మేసూ**తి

ఛసుపి సారణీయధమ్మేసు, **ఠితో** అట్ఠితానం పాపధమ్మానం బోధిమూలే ఏవ సముచ్ఛిన్నత్తా. యథా అతీతే అపరిమితం కాలం సన్ధావితం, ఏవం ఇమాయ పటిపత్తియా అనాగతేపి సన్ధావిస్సతీతి దస్సేన్తో ''**ఇదానీ**''తిఆదిమాహ.

ఇత్వేవాతి ఇతి ఏవ, **ఇతి**-సద్దో నిదస్సనత్థో. తేనాహ ''**ఏవం వత్వా యేవా**''తి. **అకిరీతి** ఆకిరి, పఞ్చపి ఆవుధాని వికిరి. తేన వుత్తం ''**ఖిపి ఛడ్డేసీ**''తి.

౩౫౦. ఏత్తోవాతి అతో ఏవ ఆగతమగ్గేనేవ సావత్థిం **గతా. అధివాసేస్సతీతి** "చోరం పటిసేధేతుం గమిస్సామీ"తి వుత్తే తుణ్హీ భవిస్సతి . **దారుణకమ్మేన ఉప్పన్ననామన్తి** "అఙ్గులిమాలో"తి ఇమం నామం సన్ధాయ వదతి.

౩౫౧. హత్థీ అరఞ్ఞహత్థీ హోన్తి మనుస్సానం తత్థ గన్తుం అసక్కుణేయ్యత్తా, ఏవం **అస్సాపి. కూటసహస్సానం భిజ్జనకారణం హోతి** థేరస్స ఆగమనభయేన ఘటే ఛడ్డేత్వా పలాయనేన. **గబ్భమూళ్హాయాతి** బ్యాకులగబ్భాయ. **పబ్బజ్జాబలేనాతి** వుత్తం, సత్థు దేసనానుభావేనాతి పన వత్తబ్బం. సో హి తస్సాపి కారణన్తి. **అరియా నామ జాతి** పబ్బజ్జా అరియభావత్థాయ జాతీతి కత్వా.

మహాపరిత్తం నామేతన్తి మహానుభావం పరిత్తం నామేతం. తథా హి నం థేరో సబ్బభావేన అరియాయ జాతో సచ్చాధిట్ఠానేన అకాసి. తేనాహ ''**సచ్చకిరియకతట్ఠానే**''తి. **గబ్భమూళ్హన్తి** మూళ్హగబ్భం. గబ్భో హి పరిపక్కో సమ్పజ్జమానో విజాయనకాలే కమ్మజవాతేహి సఞ్చాలేత్వా పరివత్తితో ఉద్ధంపాదో అధోసీసో హుత్వా యోనిముఖాభిముఖో హోతి, ఏవం సో కస్సచి అలగ్గో సోత్థినా బహి నిక్ఖమతి, విపజ్జమానో పన విపరివత్తనవసేన యోనిమగ్గం పిదహిత్వా తిరియం నిపజ్జతి, తథా యస్సా యోనిమగ్గో పిదహతి, సా తత్థ కమ్మజవాతేహి అపరాపరం పరివత్తమానా బ్యాకులా మూళ్హగబ్భాతి వుచ్చతి, తం సన్ధాయ వుత్తం ''**గబ్భమూళ్హ**''న్తి.

సచ్చకిరియా నామ బుద్ధాసయం అత్తనో సీలం పచ్చవేక్ఖిత్వా కతా, తస్మా సచ్చకిరియా వేజ్జకమ్మం న హోతీతి దట్ఠబ్బం. **థేరస్సపి చాతిఆదినా** ఉపసఙ్కమితబ్బకారణం వదతి. ఇమే ద్వే హేతూ పటిచ్చ భగవా థేరం సచ్చకిరియం కారేసి. **జాతిన్తి** మూలజాతిం.

౩౫౨. పరియాదాయ ఆహచ్చ **భిన్నేన సీసేన. సభాగదిట్ఠధమ్మవేదనీయకమ్మన్తి** నిరయే నిబ్బత్తనసకకమ్మసభాగభూతం దిట్ఠధమ్మవేదనీయకమ్మం. సభాగతా చ సమానవత్థుకతా సమానారమ్మణతాఏకవీథిపరియాపన్నతాదివసేన సబ్బథా సరిక్ఖతా, సదిసమ్పి చ నామ తదేవాహారీయతి యథా "తస్సేవ కమ్మస్స విపాకో"తి చ "సా ఏవ తిత్తిరీ తానేవ ఓసధానీ"తి చ. ఇదాని తమేవ సభాగతం దస్సేతుం ''**కమ్మం హి**''తిఆది ఆరద్ధం. **కరియమానమేవాతి** పచ్చయసమవాయేన పటిపాటియా నిబ్బత్తియమానమేవ. **తయో కోట్ఠాసే పూరేతి,** దిట్ఠధమ్మవేదనీయఅపరాపరియాయవేదనీయఉపపజ్జవేదనీయసఙ్ఖాతే తయో భాగే పూరేతి, తేసం తిణ్ణం భాగానం వసేన పవత్తతి.

దిట్ఠధమ్మో వుచ్చతి పచ్చక్ఖభూతో పచ్చుప్పన్నో అత్తభావో, తత్థ వేదితబ్బఫలం కమ్మం **దిట్ఠధమ్మవేదనీయం.** పచ్చుప్పన్నభవతో అనన్తరం వేదితబ్బఫలం కమ్మం **ఉపపజ్జవేదనీయం.** దిట్ఠధమ్మానన్తరభవతో అఞ్ఞస్మిం అత్తభావపరియాయే అత్తభావపరివత్తే వేదితబ్బఫలం కమ్మం **అపరాపరియాయవేదనీయం.** పటిపక్ఖేహి అనభిభూతతాయ,

పచ్చయవిసేసేన పటిలద్ధవిసేసతాయ చ బలవభావప్పత్తా తాదిసస్స పుబ్బాభిసఙ్ఖారస్స వసేన సాతిసయా హుత్వా పవత్తా పఠమజవనచేతనా తస్మింయేవ అత్తభావే ఫలదాయినీ దిట్ఠధమ్మవేదనీయా నామ. సా హి వుత్తాకారేన బలవతి జవనసన్తానే గుణవిసేసయుత్తేసు ఉపకారానుపకారవసప్పవత్తియా ఆసేవనాలాభేన అప్పవిపాకతాయ చ ఇతరద్వయం వియ పవత్తసన్తానుపరమాపేక్ఖం ఓకాసలాభాపేక్ఖఞ్చ కమ్మం న హోతీతి ఇధేవ పుప్ఫమత్తం వియ పవత్తివిపాకమత్తం ఫలం దేతి.

తథా అసక్కోన్తన్తి కమ్మస్స ఫలదానం నామ ఉపధిపయోగాదిపచ్చయన్తరసమవాయేనేవ హోతీతి తదభావతో తస్మింయేవ అత్తభావే విపాకం దాతుం అసక్కోన్తం. **అహోసికమ్మన్తి** కమ్మంయేవ అహోసి, న తస్స విపాకో అహోసి, అత్థి భవిస్సతి వాతి ఏవం వత్తబ్బం కమ్మం. **అత్థసాధికాతి** దానాదిపాణాతిపాతాదిఅత్థస్స నిప్ఫాదికా. కా పన సాతి ఆహ ''**సత్తమజవనచేతనా**''తి. సా హి సన్నిట్ఠాపకచేతనా వుత్తనయేన పటిలద్ధవిసేసా పురిమజవనచేతనాహి లద్ధాసేవనా చ సమానా అనన్తరే అత్తభావే విపాకదాయినీ ఉపపజ్జవేదనీయకమ్మం నామ. తేనాహ ''**అనన్తరే అత్తభావే విపాకం దేతీ**''తి. **సతి సంసారప్పవత్తియాతి** ఇమినా అసతి సంసారప్పవత్తియా అహోసికమ్మపక్ఖే తిట్ఠతి విపచ్చనోకాసస్స అభావతోతి.

సముగ్ఘాటితాని విపచ్చనోకాసస్స అనుప్పత్తిధమ్మతాపాదనేన. **దిట్ఠధమ్మవేదనీయం అత్థి** విపాకారహభావస్స అనిబ్బత్తితత్తా విపచ్చనోకాసస్స అనుపచ్ఛిన్నత్తా. కతూపచితఞ్హి కమ్మం సతి విపచ్చనోకాసే యావ న ఫలం దేతి, తావ అత్థేవ నామ విపాకారహభావతో. ''యస్స ఖో''తి ఇదం అనియమాకారవచనం భగవతా కమ్మసరిక్ఖతావసేన సాధారణతో వుత్తన్తి ఆహ ''**యాదిసస్స ఖో**''తి.

పమాదకిలేసవిముత్తోతి పమాదహేతుకేహి సబ్బేహి కిలేసేహి విముత్తో.

పాపస్స పిధానం నామ అవిపాకధమ్మతాపాదనన్తి ఆహ ''**అప్పటిసన్ధికం కరీయతీ**''తి. **బుద్ధసాసనేతి** సిక్ఖాత్తయసఙ్గహే బుద్ధస్స భగవతో సాసనే. **యుత్తప్పయుత్తో విహరతీతి** అకత్తబ్బస్స అకరణవసేన, కత్తబ్బస్స చ పరిపూరణవసేన పవత్తతి.

దిస్సన్తి కుజ్ఝన్తీతి **దిసా,** పటిపక్ఖాతి ఆహ ''**సపత్తా**''తి. **తప్పసంసపకారన్తి** మేత్తానిసంసకిత్తనాకారం. **కాలేనాతి** ఆమేడితలోపేన నిద్దేసోతి ఆహ ''**ఖణే ఖణే**''తి. **అనుకరోన్తూతి** యేసం కల్యాణమిత్తానం సన్తికే సుణన్తి, యథాసుతం ధమ్మం తేసం అనుకరోన్తు దిట్ఠానుగతికరణం ఆపజ్జన్తు, అత్తనో వేరిపుగ్గలానమ్పి భగవతో సన్తికే ధమ్మస్సవనం సమ్మాపటిపత్తిఞ్చ పచ్చాసీసతి.

తసన్తి గతిం పత్థయన్తీతి **తసా** భవన్తరాదీసు సంసరణభావతో. తేనాహ ''**తసా వుచ్చన్తి సతణ్హా**''తి.

నేతబ్బట్ఠానం ఉదకం నయన్తీతి **నేత్తికా. బన్ధిత్వాతి** దణ్డం బన్ధిత్వా. **తేలకఞ్జికేనాతి** తేలమిస్సితేన కఞ్జికేన.

యాదిసోవ అనిట్ఠే, తాదిసోవ ఇట్ఠేతి ఇట్ఠానిట్ఠే నిబ్బికారేన **తాదీ**. యేసం పన కామామిసాదీనం వన్తత్తా రాగాదీనం చత్తత్తా కామోఘాదీనం తిణ్ణత్తా తాదిభావో భవేయ్య, తేసం భగవతా సబ్బసో వన్తా చత్తా తిణ్ణా, తస్మా భగవా **వన్తావీతి తాదీ, చత్తావీతి తాదీ, తిణ్ణావీతి తాదీ,** యేహి అనఞ్ఞసాధారణేహి సీలాదిగుణేహి సమన్నాగతత్తా భగవా తాదిభావేన ఉక్కంసపారమిప్పత్తో తంనిద్దేసో, తేహి గుణేహి యాథావతో నిద్దిసితబ్బతోపి **తాదీ**. యథా యన్తరజ్జుయా యన్తం నీయతి,

ఏవం యాయ తణ్హాయ భవో నీయతి, సా "భవనేత్తి భవరజ్జూ"తి వుత్తా. తేనాహ "**తాయ హీ**"తిఆది, కమ్మాని కుసలాదీని విపచ్చయన్తి అపచ్చయన్తి ఏతాయాతి **కమ్మవిపాకో**. అపచ్చయభావో నామ అరియమగ్గచేతనాయాతి ఆహ "**మగ్గచేతనాయా**"తి. యావ న కిలేసా పహీయన్తి, తావ ఇమే సత్తా సఇణా ఏవ అసేరివిహారభావతోతి ఆహ "**అణణో నిక్కిలేసో జాతో**"తి.

థేయ్యపరిభోగో (విసుద్ధి॰ టీ॰ ౧.౯౧) నామ సామిపరిభోగాభావతో. భగవతాపి హి అత్తనో సాసనే సీలవతో పచ్చయా అనుఞ్ఞాతా, న దుస్సీలస్స, దాయకానం సీలవతోయేవ పరిచ్చాగో, న దుస్సీలస్స అత్తనో కారానం మహప్ఫలభావస్స పచ్చాసీసనతో. ఇతి సత్థారా అననుఞ్ఞాతత్తా దాయకేహి చ అపరిచ్చత్తత్తా "**దుస్సీలస్స పరిభోగో థేయ్యపరిభోగో నామా**"తి వుత్తం . ఇణవసేన పరిభోగో **ఇణపరిభోగో**. పటిగ్గాహకతో దక్ఖిణావిసుద్ధియా అభావతో ఇణం గహేత్వా పరిభోగో వియాతి అత్థో. యస్మా సేక్ఖా భగవతో ఓరసపుత్తా, తస్మా తే పితుసన్తకానం పచ్చయానం దాయాదా హుత్వా తే పచ్చయే పరిభుఞ్జన్తీతి తేసం పరిభోగో **దాయజ్జపరిభోగో నామ**. కిం పన తే భగవతో పచ్చయే పరిభుఞ్జన్తి, ఉదాహు గిహీహి దిన్నన్తి? గిహీహి దిన్నాపి తే భగవతా అనుఞ్ఞాతత్తా భగవతో సన్తకా హోన్తి అననుఞ్ఞాతేసు సబ్బేన సబ్బం పరిభోగాభావతో అనుఞ్ఞాతేసుయేవ పరిభోగసమ్భవతో. **ధమ్మదాయాదసుత్త**ఞ్చేత్థ (మ॰ ని॰ ౧.౨౯ ఆదయో) సాధకం.

అవీతరాగానం తణ్హాపరవసతాయ పచ్చయపరిభోగే సామిభావో నత్థి, తదభావేన వీతరాగానం తత్థ సామిభావో యథారుచి పరిభోగసమ్భవతో. తథా హి తే పటికూలమ్పి అప్పటికూలాకారేన, అప్పటికూలమ్పి పటికూలాకారేన తదుభయం వివజ్జేత్వా ఉపేక్ఖాకారేన చ పచ్చయే పరిభుఞ్జన్తి, దాయకానఞ్చ మనోరథం పరిపూరేన్తి. సేసమేత్థ యం వత్తబ్బం, తం **విసుద్ధిమగ్గే, తంసంవణ్ణనాసు చ** వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **కిలేసఇణానం అభావం సన్ధాయ "అణణో"తి వుత్తం,** న పచ్చవేక్ఖితపరిభోగమత్తం. తేనాహ ఆయస్మా చ బాకులో – "సత్తాహమేవ ఖో అహం, ఆవుసో, సరణో రట్ఠపిణ్డం భుఞ్జి"న్తి (మ॰ ని॰ ౩.౨౧౧).

వత్థుకామకిలేసకామేహి తణ్హాయ పవత్తిఆకారం పటిచ్చ అత్థి రమణవోహారోతి ఆహ – "**దువిధేసుపి కామేసు తణ్హారతిసన్థవ**"న్తి. **మన్తితన్తి** కథితం. **ఉప్పన్నేహి** సత్థుపటిఞ్ఞేహి. **సంవిభత్తా**తి కుసలాదివసేన ఖన్ధాదీహి ఆకారేహి విభత్తా. సున్దరం ఆగమనన్తి **స్వాగతం**. తతో ఏవ న కుచ్ఛితం ఆగతం. సోళసవిధకిచ్చస్స పరియోసితత్తా ఆహ "**తం సబ్బం మయా కత**"న్తి. మగ్గపఞ్ఞాయమేవ తతియవిజ్జాసమఞ్ఞాతి ఆహ – "**తీహి విజ్జాహి నవహి చ లోకుత్తరధమ్మేహీ**"తి.

అఙ్గులిమాలసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౭. పియజాతికసుత్తవణ్ణనా

౩౫౩. పకతినియామేనాతి యథా సోకుప్పత్తితో పుబ్బే ఇతి కత్తబ్బేసు అసమ్మోహవసేన చిత్తం పక్ఖన్దతి, తాని చస్స ఉపట్ఠహన్తి, న ఏవం సోకస్స చిత్తసఙ్కోచసభావతో. తేన వుత్తం "**పకతినియామేన పన న పటిభన్తీ**"తి. కేచి పన "సామన్తా కతిపయే న కుటుమ్బం సన్ధారేతి. తేనాహ '**న సబ్బేన సబ్బం పటిభన్తీ**'తి" వదన్తి. **ఏత్థా**తి దుతియపదే. అనేకత్థత్తా ధాతూనం "న పటిభాతీ"తి పదస్స "న రుచ్చతీ"తి అత్థమాహ. **న పటిభాతీ**తి వా భుఞ్జితుకామతాచిత్తం న ఉపట్ఠితన్తి అత్థో. **పతిట్ఠితోకాస**న్తి ఇన్ద్రియావిట్ఠట్ఠానం వదతి. పియాయితబ్బతో పియో జాతి ఉప్పత్తిట్ఠానం ఏతేసన్తి **పియజాతికా**. పియో

పభుతి ఏతేసన్తి పియప్పభుతికాతి వత్తబ్బే, ఉ-కారస్స వ-కారం, త-కారస్స చ లోపం కత్వా ‘‘**పియప్పభావికా**’’తి వుత్తం. తేనాహ ‘‘**పియతో పభవన్తీ**’’తి.

౩౫౫. పర-సద్దేన సమానత్థం అజ్ఝత్తికభావనిసేధనత్థం ‘‘పిరే’’తి పదన్తి ఆహ ‘‘**అమ్హాకం పరే**’’తి. **పిరేతి** వా ‘‘పరతో’’తి ఇమినా సమానత్థం నిపాతపదన్తి ఆహ ‘‘**చర పిరేతి పరతో గచ్ఛా**’’తి.

౩౫౬. **ద్విధా ఛేత్వాతి** ఏత్థ యది ఇత్థీ తస్స పురిసస్స పియా, కథం ద్విధా ఛిన్దతీతి ఆహ ‘‘**యది హీ**’’తిఆది.

౩౫౭. **కథం కథేయ్యన్తి** యథా భగవా ఏతస్స బ్రాహ్మణస్స కథేసి, నో చ మే కథేసి, తథా చాహం కథేయ్యం. **మరణవసేన విపరిణామో** అత్తభావస్స పరివత్తత్తా. **పలాయిత్వా గమనవసేన** అఞ్ఞథాభావో మిత్తసన్థవస్స సమాగమస్స చ అఞ్ఞథాభూతత్తా.

ఛడ్డితభావేనాతి పరివత్తితభావేన. **హత్థగమనవసేన అఞ్ఞథాభావో** పుబ్బే సవసే వత్తితానం ఇదాని వసే అవత్తనభావేన.

ఆచమేహీతి ఆచమనం ముఖవిక్ఖాలనం కారేహి. యస్మా ముఖం విక్ఖాలేన్తా హి హత్థపాదే ధోవిత్వా విక్ఖాలేన్తి, తస్మా ‘‘**ఆచమిత్వా**’’తి వత్వా పచ్ఛాపి తస్స అత్థం దస్సేన్తో ‘‘**ముఖం విక్ఖాలేత్వా**’’తి ఆహ. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

పియజాతికసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౮. బాహితికసుత్తవణ్ణనా

౩౫౮. సావజ్జతాయ ఉపారమ్భం అరహతీతి **ఓపారమ్భో**. తేనాహ ‘‘**దోసం ఆరోపనారహో**’’తి. బాలా ఉపారమ్భవత్థుమఞ్ఞం అమూలకమ్పి నం ఆరోపేన్తా ఉగ్ఘోసేన్తి, తస్మా తే అనామసిత్వా ‘‘**విఞ్ఞూహీ**’’**తి ఇదం పదం గహేత్వా** పఞ్హేన ఞాతుం ఇచ్ఛితేన అత్థేన ఉపారమ్భాదీనం ఉపరి ఉత్తరం **పరిపూరేతుం నాసక్ఖిమ్హా. తం కారణన్తి** తం ఉప్పత్తికారణం. యది హి మయా ‘‘విఞ్ఞూహీ’’తి పదం పక్ఖిపిత్వా వుత్తం భవేయ్య, పఞ్హో మే పరిపుణ్ణో భవేయ్య, న పన వుత్తో. ఇదాని పన తం కారణం ఉత్తరం **ఆయస్మతా** ఆనన్దేన ‘‘విఞ్ఞూహీ’’తి **ఏవం వదన్తేన పరిపూరితం.**

౩౬౦. కోసల్లపటిపక్ఖతో అకోసల్లం వుచ్చతి అవిజ్జా, తంసముట్ఠానతో **అకోసల్లసమ్భూతో**. అవజ్జం వుచ్చతి గరహితబ్బం, సహ అవజ్జేహీతి **సావజ్జో,** గారయ్హో. రాగాదిదోసేహి **సదోసో**. తేహి ఏవ **సబ్యాబజ్ఝో,** తతో ఏవ సమ్పతి ఆయతిఞ్చ **సదుక్ఖో**. సబ్యాబజ్ఝాదికో **నిస్సన్దవిపాకో**.

తథా అత్థో వుత్తో భవేయ్యాతి పుచ్ఛాసభాగేనపి అత్థో వుత్తో భవేయ్య, పుచ్ఛన్తస్స పన న తావ చిత్తారాధనం. తేనాహ – ‘‘**ఏవం బ్యాకరణం పన న భారియ**’’న్తి, గరుకరణం న హోతి విసారజ్జం న సియాతి అధిప్పాయో. తేనాహ – ‘‘**అప్పహీనఅకుసలోపి హి పహానం వణ్ణేయ్యా**’’తి. ఏవరూపో పన యథాకారీ తథావాదీ న హోతి, న ఏవం భగవాతి ఆహ ‘‘**భగవా**’’తిఆది. **ఏవం బ్యాకాసీతి** ‘‘సబ్బాకుసలధమ్మపహీనో ఖో, మహారాజ, తథాగతో’’తి ఏవం బ్యాకాసి. **సుక్కపక్ఖేపి ఏసేవ నయోతి** ఇమినా ‘‘సబ్బేసంయేవ కుసలానం ధమ్మానం ఉపసమ్పదం వణ్ణేతీ’’తి వుత్తే యథా పుచ్ఛా, తథా అత్థో వుత్తో

భవేయ్య, ఏవం బ్యాకరణం పన న భారియం, అసమ్పాదితకుసలధమ్మోపి ఉపసమ్పదం వణ్ణేయ్య. భగవా పన సమ్మదేవ సమ్పాదితకుసలత్తా యథాకారీ తథావాదీతి దస్సేతుం ''**ఏవం బ్యాకాసీ**''తి ఇమమత్థం దస్సేతి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

బాహితికసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౯. ధమ్మచేతియసుత్తవణ్ణనా

౩౬౪. మేదవణ్ణా ఉళుపవణ్ణా చ తత్థ తత్థ పాసాణా ఉస్సన్నా అహేసున్తి **మేదాళుప**న్తి గామస్స సమఞ్ఞా జాతా. **ఉళుపవణ్ణా**తి చన్దసమానవణ్ణతాయ మేదపాసాణా వుత్తాతి కేచి. అట్ఠకథాయం పన ''**మేదవణ్ణా పాసాణా కిరేత్థ ఉస్సన్నా అహేసు**''న్తి ఇదం వుత్తం. **అస్సా**తి సేనాపతిస్స. **కథాసముట్ఠాపనత్థ**న్తి మల్లికాయ సోకవినోదనధమ్మకథాసముట్ఠాపనత్థం.

రఞ్ఞోతి పసేనదీకోసలరఞ్ఞో. **మహచ్చా**తి మహతియా. పదవిపల్లాసేన చేతం వుత్తం. పసాదమరహన్తీతి **పాసాదికాని.** తేనాహ ''**సహ రఞ్జనకానీ**''తి. యాని పన పాసాదికాని, తాని పస్సితుం యుత్తాని. **పాసాదికానీ**తి వా సద్ధహనసహితాని. తేనాహ ''**పసాదజనకానీ**''తి. ''అప్పాబాధ''న్తి ఆదీసు వియ అప్పసద్దో అభావత్థోతి ఆహ ''**నిస్సద్దానీ**''తి. అనియమత్థవాచీ య-సద్దో అనియమాకారవాచకోపి హోతీతి ''యత్థా''తి పదస్స ''యాదిసేసూ''తిఆదిమాహ. తథా హి **అఙ్గులిమాలసుత్తే** (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౩౪౭ ఆదయో) ''యస్స ఖో''తి పదస్స ''యాదిసస్స ఖో''తి అత్థో వుత్తో.

౩౬౬. పటిచ్ఛదన్తి పటిచ్ఛాదకం. **రాజకకుధభణ్డానీ**తి రాజభణ్డభూతాని. **రహాయతీ**తి రహో కరోతి, మం అజ్ఝేసతీతి అత్థో.

౩౬౭. యథాసభావతో ఞేయ్యం ధారేతి అవధారేతీతి **ధమ్మో,** ఞాణన్తి ఆహ ''పచ్చక్ఖఞాణసఙ్ఖాతస్స ధమ్మస్సా''తి. **అనునయో**తి అనుగచ్ఛనకో. దిట్ఠేన హి అదిట్ఠస్స అనుమానం. తేనాహ ''**అనుమానం అనుబుద్ధీ**''తి. **ఆపాణకోటిక**న్తి యావ పాణకోటి, తావ జీవితపరియోసానం. **ఏత**న్తి ధమ్మన్వయసఙ్ఖాతం అనుమానం. **ఏవ**న్తి ''ఇధ పనాహ''న్తి వుత్తప్పకారేన.

౩౬౯. చక్ఖుం అబన్ధన్తే వియాతి అపాసాదికతాయ పస్సన్తానం చక్ఖుం అత్తని అబన్ధన్తే వియ. కులసన్తానానుబన్ధో రోగో **కులరోగో. ఉళార**న్తి సానుభావం. యో హి ఆనుభావసమ్పన్నో, తం ''మహేసక్ఖ''న్తి వదన్తి. **అరహత్తం గణ్హన్తో**తి ఉక్కట్ఠనిద్దేసోయం, హేట్ఠిమఫలాని గణ్హన్తోపి.

౩౭౩. జీవికా **జీవితవుత్తి.**

౩౭౪. ధమ్మం చేతేతి సంవేదేతి ఏతేహీతి **ధమ్మచేతియాని,** ధమ్మస్స పూజావచనాని. నను చేతాని బుద్ధసఙ్ఘగుణదీపనానిపి సన్తి? కథం ''**ధమ్మచేతియానీతి ధమ్మస్స చిత్తీకారవచనానీ**''తి వుత్తన్తి ఆహ ''**తీసు హి**''తిఆది. తత్థ యస్మా బుద్ధరతనమూలకాని సేసరతనాని తస్స వసేన లద్ధబ్బతో. కోసలరఞ్ఞో చేత్థ బుద్ధగారవేన ధమ్మసఙ్ఘగారవం పవేదితం, తస్మా ''**భగవతి చిత్తీకారే కతే ధమ్మోపి కతోవ హోతీ**''తి వుత్తం. యస్మా చ రతనత్తయపసాదపుబ్బికా సాసనే సమ్మాపటిపత్తి, తస్మా వుత్తం – ''**ఆదిబ్రహ్మచరియకానీతి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఆదిభూతానీ**''తి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

ధమ్మచేతియసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౧౦. కణ్ణకత్థలసుత్తవణ్ణనా

౩౭౫. అనన్తరసుత్తే వుత్తకరణీయేనేవాతి "పాసాదే వా నాటకేసు వా చిత్తస్సాదం అలభమానో తత్థ తత్థ విచరితుం ఆరద్ధో"తి వుత్తకరణీయేన. అప్పదుట్ఠపదోసీనఞ్హి ఏవం హోతీతి.

౩౭౬. పుచ్ఛితోతి "అఞ్ఞం దూతం నాలత్థు"న్తి పుచ్ఛితో. **సోతి** రాజా. తాసం వన్దనా సచే ఉత్తరకాలం, **అత్తనో ఆగమనకారణం కథేస్సతి.**

౩౭౮. ఏకావజ్జనేనాతి ఏకవీథిజవనేన. తేన ఏకచిత్తం తావ తిట్ఠతు, ఏకచిత్తవీథియాపి సబ్బం జానితుం న సక్కాతి దస్సేతి. "ఇదం నామ అతీతం జానిస్సామీ"తి అనియమేత్వా ఆవజ్జతో యం కిఞ్చి అతీతం జానాతి, నియమితే పన నియమితమేవాతి ఆహ – **''ఏకేన హి…పే…. ఏకదేసమేవ జానాతీ''**తి. **తేన చిత్తేనాతి** "అతీతం సబ్బం జానిస్సామీ"తి ఏవం పవత్తచిత్తేన. **ఇతరేసూతి** అనాగతపచ్చుప్పన్నేసు. **కారణజాతికన్తి** యుత్తిసభావం, యుత్తియా యుత్తన్తి అత్థో. **సమ్పరాయగుణన్తి** సమ్పరాయే కతకమ్మస్స విసేసం.

౩౭౯. లోకుత్తరమిస్సకాని కథితాని బోధిరాజకుమారసుత్తే వియ లోకియా చేవ లోకుత్తరా చ. యథాలాభవసేన చేత్థ పధానియఙ్గానం లోకుత్తరగ్గహణం వేదితబ్బం. పచ్చేకం ఏవ నేసఞ్చ పధానియఙ్గతా దట్ఠబ్బా యథా "అట్ఠవిమోక్ఖా సన్దిస్సన్తి లోకుత్తరమిస్సకా"తి. **లోకుత్తరానేవాతి** చేత్థ యం వత్తబ్బం, తం పరతో ఆవి భవిస్సతి. **పధాననానత్తన్తి** పదహననానత్తం, భావనానుయోగవిసేసన్తి అత్థో. సఙ్ఖారే పరిమద్దిత్వా పటిపక్ఖధమ్మే ఏకదేసతో పజహిత్వా ఠితస్స భావనానుయోగో సబ్బేన సబ్బం అపరిమద్దితసఙ్ఖారస్స అప్పహీనపటిపక్ఖస్స భావనానుయోగతో సుఖుమో విసదోవ హోతి, సచ్చాభిసమయేన సన్తానస్స ఆహితవిసేసత్తాతి ఆహ – **''అఞ్ఞాదిసమేవ హి పుథుజ్జనస్స పధానం, అఞ్ఞాదిసం సోతాపన్నస్సా''**తిఆది. అయఞ్చ విసేసో న కేవలం అనరియఅరియపుగ్గలతో ఏవ, అథ ఖో అరియేసుపి సేక్ఖాదివిసేసతోపి లబ్భతి అభిసఙ్ఖారవిసేసతో అభినీహారతో చ ఇజ్ఝనతోతి దస్సేన్తో **''అఞ్ఞాదిసం సకదాగామినో''**తిఆదిమాహ. **న పాపుణాతీతి** యస్మా పుథుజ్జనో సబ్బథావ పధానం పదహన్తో సోతాపత్తిమగ్గం అధిగచ్ఛతి, సోతాపన్నో చ సకదాగామిమగ్గన్తి హేట్ఠిమం ఉపరిమతో ఓళారికం, ఉపరిమఞ్చ ఇతరతో సుఖుమం తేన పహాతుం అసక్కుణేయ్యస్స పజహనతో, ఇతి అధిగన్తబ్బవిసేసేన చ అధిగమపటిపదాయ సణ్హసుఖుమతా తిక్ఖవిసదతా చ విఞ్ఞాయతీతి ఆహ – **''పుథుజ్జనస్స పధానం సోతాపన్నస్స పధానం న పాపుణాతీ''**తిఆది.

అకూటకరణన్తి అవఞ్చనకిరియం. **అనవచ్ఛిన్దనన్తి** అతియానం. **అవిఞ్ఛనం న** ఆకడ్ఢనం, నియుత్తతం వినివేఠేత్వా సమన్తా విపరివత్తిత్వా సమధారాయ ఛడ్డనం వా. తస్స కారణం **తంకారణం, తం కారణన్తి** వా తం కిరియం తం అధికారం. **దన్తేహి గన్తబ్బభూమిన్తి** దన్తేహి పత్తబ్బట్ఠానం, పత్తబ్బవత్థుం వా. **చత్తారోపి అస్సద్ధా నామ** ఉపరిమఉపరిమసద్ధాయ అభావతో. యేన హి యం అప్పత్తం, తస్స తం నత్థి. **అరియసావకస్స…పే…. నత్థి** పఠమమగ్గేనేవ మాయాసాఠేయ్యానం పహీనత్తా. **తేనేవాతి** సమ్మదేవ విరుద్ధపక్ఖానం సద్ధాదీనం ఇధాధిప్పేతత్తా. యది ఏవం కథం మిస్సకకథాతి ఆహ **''అస్సఖళుఙ్కసుత్తన్తే పనా''**తిఆది. **చత్తారోవ హోన్తి** పుథుజ్జనాదివసేన.

ఓపమ్మసంసన్దనే **అదన్తహత్థిఆదయో వియాతిఆదినా** కణ్హపక్ఖే, **యథా పన దన్తహత్థిఆదయోతిఆదినా** సుక్కపక్ఖే చ సాధారణతో ఏకజ్ఝం కత్వా వుత్తం, అసాధారణతో భిన్దిత్వా దస్సేతుం ''**ఇదం వుత్తం హోతీ**''తిఆది వుత్తం.

౩౮౦. సమ్మప్పధానా నిబ్బిసిట్ఠవీరియా. తేనాహ – ''**న కిఞ్చి నానాకరణం వదామి, యదిదం విముత్తియా విముత్తి**''న్తి. న హి సుక్ఖవిపస్సకతేవిజ్జఛళభిఞ్ఞానం విముత్తియా నానాకరణం అత్థి. తేన వుత్తం ''**యం ఏకస్సా**''తిఆది. కిం త్వం న జానాసీతి సమ్బన్ధో. **ఆగచ్ఛన్తీతి** ఉప్పజ్జనవసేన ఆగచ్ఛన్తి. **నాగచ్ఛన్తీతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **ఇదం పుచ్ఛన్తోతి** ఇదం పుచ్ఛామీతి దస్సేన్తో. **అప్పహీనచేతసికదుక్ఖా** అనధిగతఅనాగామితా. తేనాహ ''**ఉపపత్తివసేన ఆగన్తారో**''తి. **సముచ్ఛిన్నదుక్ఖాతి** సముగ్ఘాటితచేతసికదుక్ఖా.

౩౮౧. తమ్హా ఠానాతి తతో యథాధిగతఇస్సరియట్ఠానతో. పున **తమ్హా ఠానాతి** తతో దుగ్గతా. **సమ్పన్నకామగుణన్తి** ఉళారకామగుణసమన్నాగతం.

తత్థాతి కామదేవలోకే. **ఠానభావతోతి** అరహత్తఞ్చే అధిగతం, తావదేవ పరినిబ్బానతో. **ఉపరిదేవే చాతి** ఉపరూపరి భూమివాసే దేవే చ, చక్ఖువిఞ్ఞాణదస్సనేనపి దస్సనాయ నప్పహోన్తీతి యోజనా.

౩౮౨. వుత్తనయేనేవాతి దేవపుచ్ఛాయ వుత్తేనేవ నయేన. **సా కిర కథాతి** ''నత్థి సో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా, యో సకిదేవ సబ్బం ఞేయ్య''న్తి కథా. **తేతి** విటటూభసఞ్ఞాయా. **ఇమస్మింయేవ ఠానేతి** ఇమస్మిం మిగదాయేయేవ. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

కణ్ణకత్థలసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

నిట్ఠితా చ రాజవగ్గవణ్ణనా.

౨. బ్రాహ్మణవగ్గో

౧. బ్రహ్మాయుసుత్తవణ్ణనా

౩౮౩. “మహాసత్తో మహిద్ధికో మహానుభావో”తిఆదీసు (మహావ. ౩౮) ఉళారతా విసయో, “మహాజనకాయో సన్నిపతీ”తిఆదీసు సమ్బహులభావవిసయో, ఇధ పన తదుభయమ్పిస్స అత్థోతి “మహతాతి గుణమహత్తేనపి మహతా”తిఆది వుత్తం. **అప్పిచ్ఛతాదీతి ఆది**-సద్దేన సన్తుట్ఠిసల్లేఖపవివేకఅసంసగ్గవీరియారమ్భాదీనం సఙ్గహో. **దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞసఙ్ఘాతసఙ్ఘాతేనాతి** ఏత్థ “నియతో సమ్బోధిపరాయణో” (సం. ని. ౨.౪౧; ౩.౯౯౮, ౧౦౦౪) – “అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో సఞ్చిచ్చ పాణం జీవితా వోరోపేయ్యాతి నేతం ఠానం విజ్జతీ”తిఆదివచనతో దిట్ఠిసీలానం నియతసభావత్తా సోతాపన్నాపి అఞ్ఞమఞ్ఞం దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతా, పగేవ సకదాగామిఆదయో. “తథారూపాయ దిట్ఠియా దిట్ఠిసామఞ్ఞగతో విహరతి (దీ. ని. ౩.౩౨౪, ౩౫౬; మ. ని. ౧.౪౯౨; ౩.౫౪; అ. ని. ౬.౧౧; పరి. ౨౭౪) తథారూపేహి సీలేహి సీలసామఞ్ఞగతో విహరతీ”తి (దీ. ని. ౩.౩౨౪; మ. ని. ౧.౪౯౨; ౩.౫౪; అ. ని. ౬.౧౨; పరి. ౨౭౪) వచనతో పుథుజ్జనానమ్పి దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతభావో లబ్భతియేవ.

ఓట్ఠపహతకరణవసేన అత్థవిభాగవసేన. **సనిఘణ్డుకేటుభానన్తి** ఏత్థ **నిఘణ్డూతి** వచనీయవాచకభావేన అత్థం సద్దఞ్చ ఖణ్డతి విభజ్జ దస్సేతీతి **నిఖణ్డు**. సో ఏవ ఇధ ఖ-కారస్స ఘ-కారం కత్వా “**నిఘణ్డూ**”తి వుత్తో. కిటతి గమేతి కిరియాదివిభాగం, తం వా అనవసేసపరియాదానతో గమేన్తో పూరేతీతి **కేటుభం. వేవచనప్పకాసకన్తి** పరియాయసద్దదీపకం, ఏకేకస్స అత్థస్స అనేకపరియాయవచనవిభావకన్తి అత్థో. నిదస్సనమత్తఞ్చేతం అనేకేసమ్పి అత్థానం ఏకసద్దవచనీయతావిభావనవసేనపి తస్స గన్థస్స పవత్తత్తా. వచీభేదాదిలక్ఖణా కిరియా కప్పీయతి ఏతేనాతి కిరియాకప్పో, సో పన వణ్ణపదసమ్బన్ధపదత్థవిభాగతో బహువికప్పోతి ఆహ “**కిరియాకప్పవికప్పో**”తి. ఇదఞ్చ మూలకిరియాకప్పగన్థం సన్ధాయ వుత్తం. సో హి సతసహస్సపరిమాణో నలచరియాదిపకరణం. ఠానకరణాదివిభాగతో నిబ్బచనవిభాగతో చ అక్ఖరా పభేదీయన్తి ఏతేహీతి **అక్ఖరప్పభేదా**, సిక్ఖానిరుత్తియో. **ఏతేసన్తి** వేదానం. తే ఏవ వేదే పదసో కాయతీతి **పదకో**. తం తం సద్దం తదత్థఞ్చ బ్యాకరోతి బ్యాచిక్ఖతి ఏతేనాతి **బ్యాకరణం,** సద్దసత్థం. ఆయతిం హితం తేన లోకో న యతతి న ఈహతీతి **లోకాయతం**. తఞ్హి గన్థం నిస్సాయ సత్తా పుఞ్ఞకిరియాయ చిత్తమ్పి న ఉప్పాదేన్తి. వయతీతి వయో, న వయో అవయో, న అవయో **అనవయో,** ఆదిమజ్ఝపరియోసానేసు కత్థచి అపరికిలన్తో అవిత్థాయన్తో తే గన్థే సన్ధారేతి పూరేతీతి అత్థో. ద్వే పటిసేధా పకతిం గమేన్తీతి దస్సేన్తో “**అవయో న హోతీ**”తి వత్వా తత్థ అవయం దస్సేతుం “**అవయో...పే.... న సక్కోతీ**”తి వుత్తం.

౩౮౪. గరూతి భారియం అత్తానం తతో మోచేత్వా గమనం దుక్కరం హోతి. **అనత్థోపి ఉప్పజ్జతి** నిన్దాబ్యారోసఉపారమ్భాది. **అబ్భుగ్గతోతి** ఏత్థ అభిసద్దయోగేన **ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థే ఉపయోగవచనం**.

లక్ఖణానీతి లక్ఖణదీపనాని మన్తపదాని. **అన్తరధాయన్తీతి** న కేవలం లక్ఖణమన్తానియేవ, అఞ్ఞానిపి బ్రాహ్మణానం ఞాణబలాభావేన అనుక్కమేన అన్తరధాయన్తి. తథా హి వదన్తి “ఏకసతం అద్ధరియం దిపఞ్ఞాసమత్తతో సామా”తిఆది. పణిధిమహతో సమాదానమహతోతిఆదినా పచ్చేకం **మహ**-సద్దో యోజేతబ్బో. పణిధిమహన్తతాది చస్స **బుద్ధవంసచరియాపిటకవణ్ణనాదివసేనేవ** వేదితబ్బో. **నిట్ఠాతి** నిప్ఫత్తియో. **జాతిసామఞ్ఞతోతి** లక్ఖణజాతియా లక్ఖణభావేన

సమానభావతో. యథా హి బుద్ధానం లక్ఖణాని సువిసుద్ధాని సుపరిబ్యత్తాని పరిపుణ్ణాని చ హోన్తి, న ఏవం చక్కవత్తీనం. తేనాహ ''**న తేహేవ బుద్ధో హోతీ**''తి.

అభిరూపతా దీఘాయుకతా, అప్పాతఙ్కతా బ్రాహ్మణాదీనం పియమనాపతాతి **చతూహి అచ్ఛరియధమ్మేహి**. దానం పియవచనం అత్థచరియా సమానత్తతాతి ఇమేహి **చతూహి సఙ్గహవత్థూహి. రఞ్జనతో**తి పీతిజననతో. చక్కం చక్కరతనం వత్తేతి పవత్తేతీతి **చక్కవత్తీ,** సమ్పత్తిచక్కేహి సయం వత్తేతి, తేహి చ పరం సత్తనికాయం వత్తేతి పవత్తేతీతి **చక్కవత్తీ,** పరహితావహో ఇరియాపథచక్కానం వత్తో వత్తనం ఏతస్స అత్థీతి చక్కవత్తీ, అప్పటిహతం వా ఆణాసఙ్ఖాతం చక్కం వత్తేతీతి **చక్కవతీ,** అప్పటిహతం వా ఆణాసఙ్ఖాతం చక్కం వత్తేతీతి **చక్కవత్తీ,** ఖత్తియమణ్డలాదిసఞ్ఞితం చక్కం సమూహం అత్తనో వసే వత్తేతీతి **చక్కవత్తీ**. ధమ్మం చరతీతి **ధమ్మికో**. ధమ్మతో అనపేతత్తా ధమ్మో రఞ్జనత్థేన రాజాతి **ధమ్మరాజా. కోపాదీతి ఆది**-సద్దేన కామలోభమానమదాదికే సఙ్గణ్హాతి. **విజితావీ**తి విజితవా. కేనచి అకమ్పియట్ఠేన **జనపదత్థావరియప్పత్తో**. దళ్హభత్తిభావతో వా జనపదో థావరియం పత్తో ఏత్థాతి **జనపదత్థావరియప్పత్తో**. చిత్తీకతభావాదినాపి (ఖు॰ పా॰ అట్ఠ॰ ౬.౩; దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౩౩; సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౫.౨౨౩; సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౨౬; మహాని॰ అట్ఠ॰ ౫౦) చక్కస్స రతనట్ఠో వేదితబ్బో. ఏస నయో సేసేసుపి. రతినిమిత్తతాయ వా చిత్తీకతాదిభావస్స రతిజననట్ఠేన ఏకసఙ్గహతాయ విసుం అగ్గహణం.

ఇమేహి పన రతనేహి రాజా చక్కవత్తీ యం యమత్థం పచ్చనుభోతి, తం తం దస్సేతుం ''**ఇమేసు పనా**''తిఆది వుత్తం. **అజితం జినాతి** మహేసక్ఖతాసంవత్తనియకమ్మనిస్సన్దభావతో. **విజితే యథాసుఖం అనువిచరతి** హత్థిరతనం అస్సరతనఞ్చ అభిరుహిత్వా తేసం ఆనుభావేన అన్తోపాతరాసేయేవ సకలం పథవిం అనుసంయాయిత్వా రాజధానియం పచ్చాగమనతో. **పరిణాయకరతనేన విజితమనురక్ఖతి** తేన తత్థ తత్థ కత్తబ్బకిచ్చస్స సంవిధానతో. **సేసేహీ**తి మణిరతనఇత్థిరతనగహపతిరతనేహి. తత్థ మణిరతనేన యోజనప్పమాణే దేసే అన్ధకారం విధమిత్వా ఆలోకదస్సనాదినా సుఖమనుభవతి, ఇత్థిరతనేన అతిక్కన్తమానుసరూపసమ్పత్తిదస్సనాదివసేన, గహపతిరతనేన ఇచ్ఛితిచ్ఛితమణికనకరజతాదిధనప్పటిలాభవసేన. **ఉస్సాహసత్తియోగో** యేన కేనచి అప్పటిహతాణాచక్కభావసిద్ధితో. హత్థిఅస్సరతనాదీనం మహానుభావత్తా కోససమ్పత్తియాపి పభావసమ్పత్తిసిద్ధితో ''**హత్థి...పే.... యోగో**''తి వుత్తం. కోసో హి నామ సతి ఉస్సాహసమ్పత్తియం (ఉగ్గతేజస్స సుకుమారపరక్కమస్స పసన్నముఖస్స సమ్ముఖే పాపుణాతి). **పచ్ఛిమేనా**తి పరిణాయకరతనేన. తఞ్హి సబ్బరాజకిచ్చేసు కుసలం అవిరజ్ఝనపయోగం. తేనాహ ''**మన్తసత్తియోగో**''తి. తివిధసత్తియోగఫలం పరిపుణ్ణం హోతీతి సమ్బన్ధో. **సేసేహీ**తి సేసేహి పఞ్చహి రతనేహి. **అదోసకుసలమూలజనితకమ్మానుభావేనా**తి అదోససఙ్ఖాతేన కుసలమూలేన సహజాతాదిపచ్చయవసేన ఉప్పాదితకమ్మస్స ఆనుభావేన **సమ్పజ్జన్తి** సోమ్మతరరతనజాతికత్తా. **మజ్ఝిమాని** మణిఇత్థిగహపతిరతనాని. **అలోభ...పే.... కమ్మానుభావేన సమ్పజ్జన్తి** ఉళారధనస్స ఉళారధనపటిలాభకారణస్స చ పరిచ్చాగసమ్పదాహేతుకత్తా. **పచ్ఛిమన్తి** పరిణాయకరతనం. తఞ్హి **అమోహ...పే.... కమ్మానుభావేన సమ్పజ్జతి** మహాపఞ్ఞేనేవ చక్కవత్తిరాజకిచ్చస్స పరిణేతబ్బత్తా.

సరణతో పటిపక్ఖవిధమనతో **సూరా**. తేనాహ ''**అభీరుకజాతికా**''తి. అసురే విజినిత్వా ఠితత్తా వీరో, సక్కో దేవానమిన్దో, తస్స అఙ్గం దేవపుత్తో సేనఙ్గభావతోతి వుత్తం ''**వీరఙ్గరూపాతి దేవపుత్తసదిసకాయా**''తి. **సభావో**తి సభావభూతో అత్థో. **వీరకారణన్తి** వీరభావకారణం. **వీరియమయసరీరా వియా**తి సవిగ్గహవీరియసదిసా సవిగ్గహాఞ్చే వీరియం సియా, తంసదిసాతి అత్థో. నను రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స పటిసేనా నామ నత్థి, యమస్స పుత్తా పమద్దేయ్యుం, అథ కస్మా

“పరసేనపమద్దనా”తి వుత్తన్తి చోదనం సన్ధాయాహ **“సచే”**తిఆది. తేన పరసేనా హోతు వా మా వా, తే పన ఏవం మహానుభావాతి దస్సేతి. **ధమ్మేనాతి** కతూపచితేన అత్తనో పుఞ్ఞధమ్మేన. తేన హి సఞ్చోదితా పథవియం సబ్బరాజానో పచ్చుగ్గన్త్వా “స్వాగతం తే మహారాజా”తిఆదిం వత్వా అత్తనో రజ్జం రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స నియ్యాదేన్తి. తేన వుత్తం **“సో ఇమం... పే.... అజ్ఝావసతీ”**తి. అట్ఠకథాయం పన తస్స యథావుత్తధమ్మస్స చిరతరం విపచ్చితుం పచ్చయభూతం చక్కవత్తివత్తసముదాగతం పయోగసమ్పత్తిసఙ్ఖాతం ధమ్మం దస్సేతుం **“పాణో న హన్తబ్బోతిఆదినా పఞ్చసీలధమ్మేనా”**తి వుత్తం. ఏవఞ్హి “అదణ్డేన అసత్థేనా”తి ఇదం వచనం సుట్ఠుతరం సమత్థితం హోతి, యస్మా రాగాదయో పాపధమ్మా ఉప్పజ్జమానా సత్తసన్తానం ఛాదేత్వా పరియోనన్ధిత్వా తిట్ఠన్తి, కుసలపవత్తిం నివారేన్తి, తస్మా తే “ఛదనా, ఛదా”తి చ వుత్తా.

వివట్టేత్వా పరివత్తేత్వా. పూజారహతా వుత్తా “అరహతీతి అరహా”న్తి. **తస్సాతి** పూజారహతాయ. **యస్మా సమ్మాసమ్బుద్ధో,** తస్మా అరహన్తి. **బుద్ధత్తహేతుభూతా వివట్టచ్ఛదతా వుత్తా** సవాసనసబ్బకిలేసప్పహానపుబ్బకత్తా బుద్ధభావసిద్ధియా. **అరహం వట్టాభావేనాతి** ఫలేన హేతుఅనుమానదస్సనం. **సమ్మాసమ్బుద్ధో ఛదనాభావేనాతి** హేతునా ఫలానుమానదస్సనం. **హేతుద్వయం వుత్తం** “వివట్టో విచ్ఛదో చా”తి. **దుతియవేసారజ్జేనాతి** “ఖీణాసవస్స తే పటిజానతో”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౦) ఆగతేన వేసారజ్జేన. **పురిమసిద్ధీతి** పురిమస్స పదస్స అత్థసిద్ధి. **పఠమేనాతి** “సమ్మాసమ్బుద్ధస్స తే పటిజానతో”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౦) ఆగతేన వేసారజ్జేన. **దుతియసిద్ధీతి** బుద్ధత్తసిద్ధి. **తతియచతుత్థేహీతి** “యే ఖో పన తే అన్తరాయికా ధమ్మా”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౦), “యస్స ఖో పన తే అత్థాయా”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౦) చ ఆగతేహి తతియచతుత్థేహి వేసారజ్జేహి. **తతియసిద్ధీతి** వివట్టచ్ఛదనతా సిద్ధి. యాథావతో అన్తరాయికనియ్యానికధమ్మాపదేసేన హి సత్థు వివట్టచ్ఛదభావో లోకే పాకటో అహోసి. **పురిమం ధమ్మచక్ఖున్తి** పురిమపదం భగవతో ధమ్మచక్ఖుం **సాధేతి** కిలేసారీనం సంసారచక్కస్స చ అరానం హతభావదీపనతో. **దుతియం** పదం **బుద్ధచక్ఖుం సాధేతి** సమ్మాసమ్బుద్ధస్సేవ తం సమ్భవతో. **తతియం** పదం **సమన్తచక్ఖుం సాధేతి** సవాసనసబ్బకిలేసప్పహానదీపనతో. “సమ్మాసమ్బుద్ధో”తి హి వత్వా “వివట్టచ్ఛదో”తి వచనం బుద్ధభావావహమేవ సబ్బకిలేసప్పహానం విభావేతీతి. **సూరభావన్తి** లక్ఖణవిభావనేన విసదఞాణతం.

౩౮౫. గవేసీతి (దీ॰ ని॰ టీ॰ ౧.౨౮౭) ఞాణేన పరియేసనం అకాసి. **సమానయీతి** ఞాణేన సఙ్కలేన్తో సమానం ఆనయి సమాహరి. **న సక్కోతి** సంకుచితే ఇరియాపథే యేభుయ్యేన తేసం దుబ్బిభావనతో. **కఙ్ఖతీతి** పదస్స ఆకఙ్ఖతీతి అయమత్థోతి ఆహ – **“అహో వత పస్సేయ్యన్తి పత్థనం ఉప్పాదేతీ”**తి. **కిచ్ఛతీతి** కిలమతి. “కఙ్ఖతీ”తి పదస్స పుబ్బే ఆసీసనత్థతం వత్వా ఇదాని తస్స సంసయత్థత్తమేవ వికప్పన్తరవసేన దస్సేన్తో **“కఙ్ఖాయ వా దుబ్బలా విమతి వుత్తా”**తిఆది వుత్తం. **తీహి ధమ్మేహి** తిప్పకారేహి సంసయధమ్మేహి. **కాలుస్సియభావోతి** అప్పసన్నతాయ హేతుభూతో ఆవిలభావో. యస్మా భగవతో కోసోహితం సబ్బబుద్ధావేణికం వత్థగుయ్హం సువిసుద్ధకఞ్చనమణ్డలసన్నికాసం అత్తనో సణ్ఠానసన్నివేససున్దరతాయ ఆజానేయ్యగన్ధహత్థినో వరఙ్గచారుభావం వికసమానతపనియారవిన్దసముజ్జలకేసరావత్తవిలాసం సఞ్ఝాపభానురఞ్జితజలవనన్తరాభిలక్ఖిత-సమ్పుణ్ణచన్దమణ్డలసోభఞ్చ అత్తనో సిరియా అభిభుయ్య విరాజతి, యం బాహిరబ్భన్తరమలేహి అనుపక్కిలిట్ఠతాయ చిరకాలం సుపరిచితబ్రహ్మచరియాధికారతాయ సుసణ్ఠితసణ్ఠానసమ్పత్తియా చ కోసేనమ్పి సన్తం అకోసేనమేవ, తస్మా వుత్తం **“భగవతో హీ”**తిఆది. **పహూతభావన్తి** పుథులభావం. ఏత్థేవ హి తస్స సంసయో, తనుముదుసుకుమారతాదీసు పనస్స గుణేసు తస్స విచారణా ఏవ నాహోసి.

హిరికరణోకాసన్తి హిరియితబ్బట్ఠానం. **ఛాయన్తి** పటిబిమ్బం. కీదిసన్తి ఆహ ''**ఇద్ధియా**''తిఆది. **ఛాయారూపన్తి** భగవతో పటిబిమ్బరూపం. తఞ్చ ఖో బుద్ధసన్తానతో వినిముత్తం రూపకమత్తం భగవతో సరీరవణ్ణసణ్ఠానావయవం ఇద్ధిమయం బిమ్బకమత్తం, తం పన దస్సేన్తో భగవా యథా అత్తనో బుద్ధరూపం న దిస్సతి, తథా కత్వా దస్సేతి. **నీహరిత్వాతి** ఫరిత్వా.

కణ్ణసోతానం ఉపచితతనుతమ్బలోమతాయ ధోతరజతపనాళికాసదిసతా వుత్తా. **ముఖపరియన్తేతి** కేసన్తే.

కిరియాకరణన్తి కిరియాయ కాయికస్స వాచసికస్స పటిపత్తి. **తత్థాతి** తేసు కిచ్చేసు. ధమ్మకథికానం వత్తం దస్సేతుం **బీజనిగ్గహణం** కతం. న హి అఞ్ఞథా సబ్బస్సపి లోకస్స అలఙ్కారభూతం పరముక్కంసగతం సిక్ఖాసంయమానం బుద్ధానం ముఖచన్దమణ్డలం పటిచ్ఛాదేతబ్బం హోతి.

పత్థరితవితానఓలమ్బితగన్ధదామకుసుమదామకే **గన్ధమణ్డలమాళే. పుబ్బభాగేన పరిచ్ఛిన్దిత్వాతి** "ఏత్తకం వేలం సమాపత్తియా వీతినామేస్సామీ"తి ఏవం పవత్తేన పుబ్బభాగేన కాలం పరిచ్ఛిన్దిత్వా. పచ్చయదాయకేసు అనురోధవసేన **పరిసం ఉస్సాదేన్తో వా** పగ్గణ్హన్తో, అదాయకేసు విరోధవసేన **పరిసం అపసాదేన్తో వా**.

యోగక్ఖేమం అన్తరాయాభావం. **సభావగుణేనేవాతి** యథావుత్తగుణేనేవ. భోతో గోతమస్స గుణం సవిగ్గహం **చక్కవాళం అతిసమ్బాధం** విత్థారేన సన్ధారేతుం అప్పహోన్తతో. **భవగ్గం అతినీచం** ఉపరూపరి సన్ధారేతుం అప్పహోన్తతో.

౩౮౬. ఠానగమనాదీసు (దీ॰ ని॰ టీ॰ ౨.౩౩) భూమియం సుట్ఠు సమంపతిట్ఠితా పాదా ఏతస్సాతి **సుప్పతిట్ఠితపాదో**. తం పన భగవతో సుప్పతిట్ఠితపాదతం బ్యతిరేకముఖేన విభావేతుం ''**యథా హీ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **అగ్గతలన్తి** అగ్గపాదతలం. **పణ్హీతి** పణ్హితలం. **పస్సన్తి** పాదతలస్స ద్వీసు పస్సేసు ఏకేకం, ఉభయమేవ వా పరియన్తం పస్సం. **సువణ్ణపాదుకతలం వియ** ఉజుకం నిక్ఖిపియమానం. **ఏకప్పహారేనేవాతి** ఏకక్ఖణేయేవ. **సకలం పాదతలం భూమిం ఫుసతి** నిక్ఖిపనే. ఏకప్పహారేనేవ సకలం పాదతలం భూమితో ఉట్ఠహతీతి యోజనా.

తత్రాతి తాయ సుప్పతిట్ఠితపాదతాయ అనుపుబ్బనిన్నావ అచ్ఛరియబ్భుతం **ఇదం** వుచ్చమానం నిస్సన్దఫలం. వుత్తమేవత్థం సత్థు తిదివగమనేన సుపాకటం కాతుం ''**తథా హీ**''తిఆదిం వత్వా ''**న హీ**''తిఆదినా తం సమత్థేతి. తేన పఠమలక్ఖణతోపి దుతియలక్ఖణం మహానుభావన్తి దస్సేతి. తథా హి వక్ఖతి "అన్తమసో చక్కవత్తిరఞ్ఞో పరిసం ఉపాదాయ సబ్బోపి చక్కలక్ఖణస్సేవ పరివారో"తి. యుగన్ధరపబ్బతస్స తావతింసభవనస్స చ పకతిపదనిక్ఖేపట్ఠానుపసఙ్కమనే నేవ బుద్ధానం, న దేవతానం ఆనుభావో, అథ ఖో బుద్ధానం లక్ఖణానుభావోతి ఇమమత్థం నిదస్సితం. **సీలతేజేన...పే॰... దసన్నం పారమీనం ఆనుభావేనాతి** ఇదమ్పి లక్ఖణనిబ్బత్తకమ్మవిసేసకిత్తనమేవాతి దట్ఠబ్బం. **సబ్బావన్తేహీతి** సబ్బపదేసవన్తేహి.

నాభిపరిచ్ఛిన్నాతి నాభియం పరిచ్ఛిన్నా పరిచ్ఛేదవసేన ఠితా. **నాభిముఖపరిక్ఖేపపట్టోతి** పకతిచక్కస్స అక్ఖబ్బాహతపరిహరణత్థం నాభిముఖే ఠపేతబ్బపరిక్ఖేపపట్టో. **నేమిమణికాతి** నేమియం ఆవళిభావేన ఠితమణికాలేఖా.

సమ్బహులవారోతి బహువిధలేఖఙ్గవిభావనవారో. **సత్తీతి** ఆవుధసత్తి. **సిరివచ్ఛోతి** సిరిముఖం. **నన్దీతి** దక్ఖిణావట్టం. **సోవత్తికోతి** సోవత్తిఅఙ్కో. **వటంసకోతి** ఆవేళం. **వడ్ఢమానకన్తి** పురిసహారి పురిసఙ్గం. **మోరహత్థకోతి** మోరపిఞ్ఛకలాపో,

మోరపిఞ్ఛ పరిసిబ్బితో వా బీజనివిసేసో. **వాలబీజనీ**తి చామరివాలం. సిద్ధత్థాది **పుణ్ణఘటపుణ్ణపాతియో. ''చక్కవాళో''**తి వత్వా తస్స పధానావయవే దస్సేతుం **''హిమవా సినేరు...పే.... సహస్సానీ''**తి వుత్తం.

ఆయతపణ్హీతి ఇదం అఞ్ఞేసం పణ్హితో దీఘతం సన్ధాయ వుత్తం, న పన అతిదీఘతన్తి ఆహ **''పరిపుణ్ణపణ్హీ''**తి. యథా పన పణ్హిలక్ఖణం పరిపుణ్ణం నామ హోతి, తం బ్యతిరేకముఖేన దస్సేతుం **''యథా హీ''**తిఆది వుత్తం. **ఆరగ్గేనా**తి మణ్డలాయ సిఖాయ. **వట్టేత్వా**తి యథా సువట్టం హోతి, ఏవం వట్టేత్వా. **రత్తకమ్బలగేణ్డుకసదిసా**తి రత్తకమ్బలమయగేణ్డుకసదిసా.

మక్కటస్సేవాతి వానరస్స వియ. దీఘభావేన సమతం సన్ధాయేతం వుత్తం. **నియ్యాసతేలేనా**తి ఛదికనియ్యాసాదినియ్యాససమ్మిస్సేన తేలేన.

తలునాతి సుకుమారా.

చమ్మేనాతి అఙ్గులన్తరవేఠితచమ్మేన. **పటిబద్ధఅఙ్గులన్తరో**తి ఏకతో సమ్బద్ధఅఙ్గులన్తరో. **ఏకప్పమాణా**తి దీఘతో సమానప్పమాణా. **యవలక్ఖణన్తి** అబ్భన్తరతో అఙ్గులిపబ్బేఠితం యవలక్ఖణం. **పటివిజ్ఝిత్వా**తి తంతంపబ్బానం సమానదేసతాయ అఙ్గులీనం పసారితకాలే అఞ్ఞమఞ్ఞం విజ్ఝితాని వియ ఫుసిత్వా తిట్ఠన్తి.

సఙ్ఖా వుచ్చన్తి గోప్ఫకా, ఉద్ధం సఙ్ఖా ఏతేసన్తి **ఉస్సఙ్ఖా,** పాదా. **పిట్ఠిపాదే**తి పిట్ఠిపాదసమీపే. **సుఖేన పాదా పరివత్తన్తి** పాదనామనాదీసు, తేనేవ గచ్ఛన్తానం తేసం హేట్ఠా **పాదతలాని** దిస్సన్తి. **తేనా**తి గోప్ఫకానం పిట్ఠిపాదతో ఉద్ధం పతిట్ఠితత్తా. చతురఙ్గులమత్తఞ్హి తాని ఉద్ధం ఆరోహిత్వా పతిట్ఠహన్తి, నిగుళ్హాని చ హోన్తి, న అఞ్ఞేసం వియ పఞ్ఞాయమానాని. సతిపి దేసన్తరప్పవత్తియం నిచ్చలోతి దస్సనత్థం **నాభిగ్గహణం.**

యస్మా ఏణీమిగస్స సమన్తతో ఏకసదిసమంసా అనుక్కమేన ఉద్ధం థూలా జఙ్ఘా హోన్తి, తస్మా వుత్తం **''ఏణీమిగసదిసజఙ్ఘా''**తి. **పరిపుణ్ణజఙ్ఘో**తి సమన్తతో మంసూపచయేన పరిపుణ్ణజఙ్ఘో. తేనాహ **''న ఏకతో''**తిఆది.

ఏతేనాతి "అనోనమన్తో"తిఆదివచనేన, జాణుఫాసుభావదీపనేనాతి అత్థో. **అవసేసజనా**తి ఇమినా లక్ఖణేన రహితా జనా. **ఖుజ్జా వా హోన్తి** హేట్ఠిమకాయతో ఉపరిమకాయస్స రస్సతాయ. **వామనా వా** ఉపరిమకాయతో హేట్ఠిమకాయస్స రస్సతాయ. ఏతేన ఠపేత్వా సమ్మాసమ్బుద్ధం చక్కవత్తిఞ్చ ఇతరే సత్తా ఖుజ్జా వామనా చాతి దస్సేతి.

ఓహితన్తి సమోహితం అన్తోగధం. తథాభూతం పన తం తేన ఛన్నం హోతీతి ఆహ **''పటిచ్ఛన్న''**న్తి.

సువణ్ణవణ్ణోతి సువణ్ణవణ్ణవణ్ణోతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ **''జాతిహిఙ్గులకేనా''**తిఆది. స్వాయమత్థో ఆవుత్తిఞాయేన చ వేదితబ్బో. సరీరపరియాయో ఇధ వణ్ణసద్దోతి అధిప్పాయేన పఠమవికప్పం వత్వా తథారూపాయ పన రుళ్హియా అభావం మనసి కత్వా వణ్ణధాతుపరియాయమేవ వణ్ణసద్దం గహేత్వా దుతియవికప్పో వుత్తో.

రజోతి సుఖుమరజో. **జల్లన్తి** మలీనభావావహో రేణుసఙ్ఘాయో. తేనాహ **''మలం వా''**తి. యది వివట్టతి, కథం న్హానాదీతి ఆహ **''హత్థధోవనా''**తిఆది.

ఆవట్టపరియోసానేతి పదక్ఖిణావట్టాయ అన్తే.

బ్రహ్మునో సరీరం పురతో వా పచ్ఛతో వా అనోనమిత్వా ఉజుకమేవ ఉగ్గతన్తి ఆహ "**బ్రహ్మా వియ ఉజుగత్తో**"తి. **పస్సవఙ్కో**తి దక్ఖిణపస్సేన వా వామపస్సేన వా వఙ్కో.

హత్థపిట్ఠిఆదివసేన సత్త ఉస్సదా ఏతస్సాతి **సత్తుస్సదో**.

సీహస్స పుబ్బద్ధం సీహపుబ్బద్ధం, పరిపుణ్ణావయవతాయ సీహపుబ్బద్ధం వియ సకలో కాయో అస్సాతి **సీహపుబ్బద్ధకాయో. సీహస్సేవా**తి సీహస్స వియ. **సణ్ఠన్తీ**తి సణ్ఠహన్తి. **నానాచిత్తేనా**తి వివిధచిత్తేన. **పుఞ్ఞచిత్తేనా**తి పారమితాపుఞ్ఞచిత్తరూపేన. **చిత్తితో**తి సఞ్జాతచిత్తభావో.

ద్విన్నం కోట్టానమన్తరన్తి ద్విన్నం పిట్ఠిబాహానం వేమజ్ఝం, పిట్ఠిమజ్ఝస్స ఉపరిభాగో. **చితం పరిపుణ్ణ**న్తి అనిన్నభావేన చితం, ద్వీహి కోట్టేహి సమతలతాయ పరిపుణ్ణం. **ఉగ్గమ్మా**తి ఉగ్గన్త్వా.

నిగ్రోధపరిమణ్డలో వియ పరిమణ్డలో **నిగ్రోధపరిమణ్డలో** ఏకస్స పరిమణ్డలసద్దస్స లోపం కత్వా. న హి సబ్బో నిగ్రోధో మణ్డలో. తేనాహ "**సమక్ఖన్ధసాఖో నిగ్రోధో**"తి. పరిమణ్డలసద్దసన్నిధానేన వా పరిమణ్డలోవ నిగ్రోధో గయ్హతీతి పరిమణ్డలసద్దస్స లోపేన వినాపి అయమత్థో లబ్భతీతి ఆహ "**నిగ్రోధో వియ పరిమణ్డలో**"తి. **యావతక్వస్సా**తి ఓ-కారస్స వ-కారాదేసం కత్వా వుత్తం.

సమవట్టితక్ఖన్ధోతి సమం సువట్టితక్ఖన్ధో. కోఞ్చా వియ దీఘగలా, బకా వియ వఙ్కగలా, వరాహా వియ పుథులగలాతి యోజనా. **సువణ్ణాలిఙ్గసదిసో**తి సువణ్ణమయఖుద్దకముదిఙ్గసదిసో.

రసగ్గసగ్గీతి మధురాదిభేదం రసం గసన్తి అన్తో పవేసన్తీతి రసగ్గసా, రసగ్గసానం అగ్గా రసగ్గసగ్గా, తా ఏతస్స సన్తీతి రసగ్గసగ్గీ. **తేనా**తి ఓజాయ అఫరణేన, హీనధాతుకత్తా **తే బహ్వాబాధా హోన్తి**.

"హనూ"తి సన్నిస్సయదన్తాధారస్స సమఞ్ఞా, తం భగవతో సీహహనుసదిసం, తస్మా భగవా **సీహహను**. తత్థ యస్మా బుద్ధానం రూపకాయస్స ధమ్మకాయస్స చ ఉపమా నామ నిహీనుపమావ, నత్థి సమానుపమా, కుతో అధికూపమా, తస్మా అయమ్పి నిహీనుపమాతి దస్సేతుం "**తత్థా**"తిఆది వుత్తం. తిభాగవసేన మణ్డలతాయ **ద్వాదసియం పక్ఖస్స చన్దసదిసాని**.

దన్తానం ఉచ్చనీచతా అబ్భన్తరబాహిరపస్సవసేనపి వేదితబ్బా, న అగ్గవసేనేవ. తేనాహ "**అయపట్టఛిన్నసఙ్ఖపటలం వియా**"తి. **అయపట్ట**న్తి చ కకచం అధిప్పేతం. **విసమా**తి విసమసణ్ఠానా.

విచ్ఛిన్దిత్వా విచ్ఛిన్దిత్వా పవత్తసరతాయ **ఛిన్నస్సరాపి**. అనేకాకారతాయ **భిన్నస్సరాపి**. కాకస్స వియ అమనుఞ్ఞసరతాయ **కాకస్సరాపి. అపలిబుద్ధత్తా**తి అనుపద్ధుతవత్థుకత్తా. **వత్థు**న్తి చ అక్ఖరుప్పత్తిట్ఠానమాహ. **అట్ఠఙ్గసమన్నాగతో**తి ఏత్థ అట్ఠఙ్గాని పరతో ఆగమిస్సన్తి. **మఞ్జుఘోసో**తి మధురస్సరో.

కరవీకసద్దో యేసం సత్తానం సోతపథం ఉపగచ్ఛతి, తే అత్తనో సరసమ్పత్తియా పకతిం జహాపేత్వా అవసే కరోన్తో అత్తనో వసే వత్తేతి, ఏవం మధురోతి దస్సేన్తో "**తత్రిద**"న్తిఆదిమాహ. **తం పీతిన్తి తం** బుద్ధగతం పీతిం. తేనేవ నీహారేన పునప్పునం పవత్తన్తం అవిజహిత్వా విక్ఖమ్భితకిలేసా థేరానం సన్తికే లద్ధధమ్మస్సవనసప్పాయా ఉపనిస్సయసమ్పత్తియా పరిపక్కఞాణతాయ "**సత్తహి...పే.... పతిట్ఠాసీ**"తి. సత్తసతమత్తేన ఓరోధజనేన సద్ధిం పదసావ థేరానం సన్తికం ఉపగతత్తా "**సత్తహి జఙ్ఘాసతేహి సద్ధి**"న్తి వుత్తం.

అభినీలనేత్తోతి అధికనీలనేత్తో. అధికనీలతా చ సాతిసయం నీలభావేన వేదితబ్బా, న నేత్తే నీలవణ్ణస్సేవ అధికభావతోతి ఆహ "**న సకలనీలనేత్తోవా**"తిఆది. పీతలోహితవణ్ణా సేతమణ్డలగతరాజివసేన, నీలసేతకాళవణ్ణా పన తంతంమణ్డలవసేనేవ వేదితబ్బా.

చక్ఖుభణ్డన్తి అక్ఖిదలన్తి కేచి, అక్ఖిదలపత్తన్తి అఞ్ఞే. అక్ఖిదలేహి పన సద్ధిం అక్ఖిబిమ్బన్తి వేదితబ్బం. ఏవఞ్హి వినిగ్గతగమ్భీరజోతనాపి యుత్తా హోతి.

ఉణ్ణాసద్దో లోకే అవిసేసతో లోమపరియాయో, ఇధ పన లోమవిసేసవాచకోతి ఆహ "**ఉణ్ణలోమ**"న్తి. **నలాటమజ్ఝజాతా**తి నలాటమజ్ఝగతా. **ఓదాతతాయ ఉపమా,** న ముదుతాయ. **రజతపుబ్బుళకా**తి రజతమయతారకా.

ద్వే అత్థవసే పటిచ్చ వుత్తన్తి యస్మా బుద్ధా చక్కవత్తినో చ పరిపుణ్ణనలాటతాయ పరిపుణ్ణసీసబిమ్బతాయ చ "**ఉణ్హీససీసా**"తి వుచ్చన్తి, తస్మా తే ద్వే అత్థవసే పటిచ్చ "ఉణ్హీససీసో"తి ఇదం వుత్తం. ఇదాని తం అత్థద్వయం భగవతి సుప్పతిట్ఠితన్తి దస్సేతుం "**తథాగతస్సహీ**"తిఆది వుత్తం. సణ్హతమతాయ సువణ్ణవణ్ణతాయ చ **రఞ్ఞో బద్ధఉణ్హీసపట్టో వియ విరోచతి. కప్పసీసా**తి ద్విధాభూతసీసా. **ఫలసీసా**తి ఫలసదిససీసా. **అట్ఠిసీసా**తి మంసస్స అభావతో తచోపరియోనద్ధఅట్ఠిమత్తసీసా. **తుమ్బసీసా**తి లాబుసదిససీసా. **పబ్భారసీసా**తి పిట్ఠిభాగేన ఓలమ్బమానసీసా. **పురిమనయేనా**తి పరిపుణ్ణనలాటతాపక్ఖేన. **ఉణ్హీసవేఠితసీసో వియా**తి ఉణ్హీసపట్టేన వేఠితసీసపదేసో వియ. **ఉణ్హీసం వియా**తి ఛేకేన సిప్పినా విరచితఉణ్హీసమణ్డలం వియ.

కమ్మన్తి యేన యేన కమ్మేన యం యం లక్ఖణం నిబ్బత్తం, తం తం కమ్మం. **కమ్మసరిక్ఖక**న్తి తస్స తస్స లక్ఖణస్స తంకమ్మానురూపతా. **లక్ఖణ**న్తి తస్స మహాపురిసలక్ఖణస్స అవిపరీతసభావో. **లక్ఖణానిసంస**న్తి తం లక్ఖణపటిలాభేన లద్ధబ్బగుణో. **ఇమాని కమ్మాదీనీ**తి ఇమాని అనన్తరం వుత్తాని కమ్మకమ్మసరిక్ఖకాదీని **దస్సేత్వా** తం సరూపతో విభావేత్వా **కథేతబ్బాని** సంవణ్ణకేన.

రతనవిచిత్తసువణ్ణతోరణం తస్మిం కాలే మనుస్సలోకే నత్థీతి వుత్తం "**దేవనగరే**"తి. సబ్బసో సుపుప్ఫితసాలరుక్ఖో అసాధారణసోభో మనుస్సూపచారే న లబ్భతీతి ఆహ "**సేలన్తరమ్హీ**"తి. **కిరియాచార**న్తి కాయికవాచసికకిరియాపవత్తిం.

౩౦౭. సతతపాటిహారియన్తి సతతం చరిమభవే సబ్బకాలం లక్ఖణనిబ్బత్తకకమ్మానుభావహేతుకం బుద్ధావేణికం పాటిహారియం. బుద్ధానం అతిదూరే పాదం నిక్ఖిపితుకామానమ్పి నాతిదూరే ఏవ నిక్ఖిపనం హోతీతి "**న అతిదూరే ఠపేస్సామీతి ఉద్ధరతీ**"తి వుత్తం. పకతిసఞ్చరణవసేనేతం వుత్తం, తాదిసేన పాదేన అనేకయోజనే ఠపేస్సామీతి ఉద్ధరణమ్పి హోతియేవ. **అతిదూరం హీ**తిఆది పమాణాతిక్కమే దోసదస్సనం. **ఏవం సతీ**తి ఏవం దక్ఖిణపాదవామపాదానం

యథాధిప్పేతపతిట్ఠితట్ఠానే సతి. **పదవిచ్ఛేదో**తి పదవారవిచ్ఛేదో. యాదిసం పసారేన్తో వామపాదస్స ఉద్ధరణం పతిట్ఠానఞ్చ, దక్ఖిణపాదస్స తాదిసమేవ, ఇతి నేసం ఉద్ధరణపతిట్ఠానానం సమానతో అఞ్ఞమఞ్ఞభావేన అనూనానధికతాయ వుత్తం "**దక్ఖిణపాదకిచ్చం వామపాదేన నియమితం, వామపాదకిచ్చం దక్ఖిణపాదేన నియమిత**"న్తి.

దివాతి ఉపకట్ఠాయ వేలాయ. **విహారభత్తత్థాయా**తి విహారే యథావుద్ధం గహేతబ్బభత్తత్థాయ. **పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తో**తి పకతిగమనేన పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తో. **ఓకాసం న లభతీ**తి పదనిక్ఖేపట్ఠానం న లభతి. ఊరుపరియాయో ఇధ **సత్థి**-సద్దోతి ఆహ "**న ఊరుం ఉన్నామేతీ**"తి. దణ్డక్కసం వుచ్చతి దీఘదణ్డో అఙ్కుసో, తేన రుక్ఖసాఖం ఛిన్దతో పురిసస్స యథా పచ్ఛాభాగేన పాదానం ఓసక్కనం హోతి, ఏవం భగవతో పాదా న ఓసక్కన్తీతి ఆహ "**రుక్ఖసాఖాఛేదన...పే.... ఓసక్కాపేతీ**"తి. **ఓబద్ధానాబద్ధట్ఠానేహి పాదం కోట్టేన్తో వియా**తి ఆబద్ధట్ఠానేన అనాబద్ధట్ఠానేన చ పాదఖణ్డం కోట్టేత్వా థద్ధం కరోన్తో వియ. **న ఇతో చితో చ చాలేతీ**తి అపరాపరం న చాలేతి. ఉస్సఙ్ఖపాదతాయ సుఖేనేవ పాదానం పరివత్తనతో నాభితో పట్ఠాయ ఉపరిమకాయో న ఇఞ్జతీతి **హేట్ఠిమకాయోవ ఇఞ్జతి**. తేనాహ "**ఉపరిమ...పే.... నిచ్చలో హోతీ**"తి. **న జానాతి** అనిఞ్జనతో. **కాయబలేనా**తి గమనపయోగసఙ్ఖాతేన కాయగతేన విసేసబలేన. జవగమనహేతుభూతేన వా **కాయబలేన**. తేనాహ "**బాహా ఖిపన్తో**"తిఆది. జవేన గచ్ఛన్తో హి బాహా ఖిపతి, సరీరతో సేదా ముచ్చన్తి. **నాగాపలోకితవసేనా**తి నాగస్స అపలోకనమివ సకలకాయేనేవ పరివత్తేత్వా అపలోకనవసేన.

అనావరణఞాణస్సాతి అనావరణఞాణబలేన దస్సనస్స. అనావరణవారో పన కాయే పతిట్ఠితరూపదస్సనమ్పి అనావరణమేవాతి దస్సనత్థం వుత్తో. **ఇన్దఖీలతో పట్ఠాయా**తి నగరద్వారే ఇన్దఖీలతో పట్ఠాయ. **పకతిఇరియాపథేనేవా**తి ఓనమనాదిం అకత్వా ఉజుకగమనాదినా ఏవ. యది ఏవం కోట్ఠకద్వారగేహప్పవేసే కథన్తి ఆహ "**దలిద్దమనుస్సాన**"న్తిఆది. **పరివత్తేన్తేనా**తి నిపజ్జనత్థం కాయం పరివత్తేన్తేన.

హత్థేహి గహేత్వాతి ఉభోహి హత్థేహి ఉభోసు కటిప్పదేసేసు పరిగ్గహేత్వా. **పతతి** నిసీదనట్ఠానే నిపజ్జనవసేన పతతి. **ఓరిమం అఙ్గం నిస్సాయ నిసిన్నో**తి పల్లఙ్కమాభుజిత్వా ఉక్కుటికనిసజ్జాయ ఉపరిమకాయం హేట్ఠిమకాయే పతిట్ఠపేన్తోయేవ భారికరణవసేన ఓరిమఙ్గం నిస్సాయ నిసిన్నో. **ఘంసన్తో**తి ఆనిసదదేసేన ఆసనట్ఠానం ఘంసన్తో. **పారిమఙ్గన్తి** సత్థిభాగసమ్మద్దం ఆనిసదపదేసం. **తథేవా**తి ఘంసన్తో ఏవ. **ఓలమ్బకం ధారేన్తో వియా**తి ఓలమ్బకసుత్తం ఓతారేన్తో వియ. తేన ఉజుకమేవ నిసీదనమాహ. సరీరస్స గరుకభావహేతూనం దూరతో సముపాయితభావేన సల్లహుకభావతో **తూలపిచుం ఠపేన్తో వియ**.

అప్పేసక్ఖానం మహానుభావగేహప్పవేసే సియా ఛమ్భితత్తం, చిత్తక్ఖోభో, దరథవసేన నానప్పకారకప్పనం, భయవసేన తణ్హావసేన పరితస్సనం, తం సబ్బం భగవతో నత్థీతి దస్సేతుం పాళియం "న ఛమ్భతీ"తిఆది (మ॰ ని॰ ౨.౩౮౭) వుత్తన్తి ఆహ "**న ఛమ్భతీ**"తిఆది.

ఉదకం దీయతి ఏతేనాతి **ఉదకదానం,** భిఙ్కారాది ఉదకభాజనం. **బద్ధం కత్వా**తి హత్థగతమత్తికం వియ అత్తనో వసే అవత్తన్తం కత్వా. **పరివత్తేత్వా**తి కుజ్జిత్వా. **విఛడ్డయమానో** ఉదకస్స విక్ఖిపనవసేన ఛడ్డయమానో.

తథా న గణ్హాతి, బ్యఞ్జనమత్తాయ ఏవ గణ్హన్తో. భత్తం వా అమనాపన్తి ఆనేత్వా యోజనా. బ్యఞ్జనేన ఆలోపఅతినామనం, ఆలోపేన బ్యఞ్జనఅతినామనన్తి ఇమేసు పన ద్వీసు పఠమమేవ అసారుప్పతాయ అనిట్ఠం వజ్జేతబ్బన్తి పాళియం పటిక్ఖిత్తన్తి దట్ఠబ్బం. **సబ్బత్థేవాతి** సబ్బస్మిం ఆహరితబ్బవత్థుస్మిం సుపణీతభావేన **రసో పాకటో హోతి** ఞాణేన పరిఞ్ఞాతత్తా. **రసగేధో పన నత్థి** సేతుఘాతత్తా.

అస్సాతి "నేవ దవాయా"తిఆదిపదస్స. **వుత్తమేతన్తి "విసుద్ధిమగ్గే** వినిచ్ఛయో ఆగతో"తి సబ్బాసవసుత్తే (మ॰ ని॰ ౧.౨౩) సంవణ్ణయన్తేన వుత్తమేతం, తస్మా న ఏత్థ తం వత్తబ్బన్తి అధిప్పాయో, తస్మా యో తస్మిం తస్మిం వినిచ్ఛయే విసేసవాదో ఇచ్ఛితబ్బో. సో పరమత్థమఞ్జూసాయ **విసుద్ధిమగ్గవణ్ణనాయ** వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. **పత్తస్స గహణట్ఠానన్తి** హత్థేన పత్తస్స గహణపదేసం. **వినివత్తిత్వాతి** పత్తే సబ్బం ఆమిసగతం సద్ధిం భత్తేన వినివత్తిత్వా గచ్ఛతి. **పమాణాతిక్కన్తన్తి** కేలాయనవసేన అతిక్కన్తపమాణం ఆరక్ఖం ఠపేతి. **చీవరభోగన్తరన్తి** చీవరపటలన్తరం. **ఉదరేన అక్కమిత్వాతి** ఉదరేనేవ సన్నిరుమ్భిత్వా.

అప్పత్తకాలం అభిముఖం నామేతి ఉపనామేతీతి **అతినామేతి,** పత్తకాలం అతిక్కామేన్తో నామేతి అపనేతీతి **అతినామేతి**. ఉభయమ్పి ఏకజ్ఝం గహేత్వా పాళియం "న చ అనుమోదనస్స కాలమతినామేతీ"తి వుత్తన్తి దస్సేన్తో **"యో హీ"**తిఆదిమాహ.

వేగగమనేన పటిసంముఞ్చిత్వా ధావిత్వా **గచ్ఛతి. అచ్చుక్కట్ఠన్తి** అతివియ ఉద్ధం కత్వా కడ్ఢితపారుతం. తేనాహ **"యో హి యావ హనుకట్ఠితో...పే.... హోతీ"**తి. **అచ్చోక్కట్ఠన్తి** అతివియ హేట్ఠా కత్వా కడ్ఢితపారుతం. తేనాహ **"యావ గోప్ఫకా ఓతారేత్వా"**తి. **ఉభతో ఉక్ఖిపిత్వాతి** దక్ఖిణతో వామతోతి ఉభోసు పస్సేసు ఉత్తరాసఙ్గం ఉక్ఖిపిత్వా. **ధనన్తి** దక్ఖిణధనం.

విస్సట్ఠోతి విముత్తో. తేనాహ **"విస్సట్ఠత్తాయేవ చేస విఞ్ఞేయ్యో"**తి. యస్మా అముత్తవాదినో వచనం అవిస్సట్ఠతాయ న సినియ్హతి, న ఏవం ముత్తవాదినోతి ఆహ **"సినిద్ధో"**తి. **విఞ్ఞేయ్యోతి** సుపరిబ్యత్తతాయ అక్ఖరతో చ బ్యఞ్జనతో చ విఞ్ఞాతుం సక్కుణేయ్యో. తేనాహ **"పాకటో"**తి. **విఞ్ఞాపనియోతి** విజానితబ్బో. బ్యఞ్జనవసేనేవ చేత్థ విఞ్ఞేయ్యతా వేదితబ్బా ఘోసస్స అధిప్పేతత్తా. **మధురోతి** పియో పేమనీయో అపలిబుద్ధో. సవనమరహతి, సవనస్స సోతస్స హితోతి వా **సవనీయో. సమ్పిణ్డితోతి** సహితో. భగవతో హి సద్దో ఉప్పత్తిట్ఠానకతాసఞ్చితత్తా సహితాకారేనేవ ఆపాథమాగచ్ఛతి, న అయోసలాకాయ పహటకంసథాలం వియ విప్పకిణ్ణో. తేనాహ **"అవిసారీ"**తి. **గమ్భీరోతి** యథా గమ్భీరవత్థుపరిచ్ఛిన్దనేన ఞాణస్స గమ్భీరసమఞ్ఞా, ఏవం గమ్భీరట్ఠానసమ్భవతో సద్దస్స గమ్భీరసమఞ్ఞాతి ఆహ **"గమ్భీరోతి గమ్భీరసముట్ఠితో"**తి . **నిన్నాదవాతి** సవిసేసం నిన్నాదవా. స్వాయం విసేసో గమ్భీరభావసిద్ధోతి ఆహ **"గమ్భీరత్తాయేవ చేస నిన్నాదీ"**తి. ఏవమేత్థ చత్తారి అఙ్గాని చతురఙ్గనిప్ఫాదీని వేదితబ్బాని. **అకారణా మా నస్సీతి** బుద్ధానుభావేన వియ సరస్స పరిసపరియన్తతా వుత్తా, ధమ్మతావసేనేవ పన సా వేదితబ్బా తస్స మూలకారణస్స తథా అవట్ఠితత్తా.

పచ్చోసక్కిత్వాతి పటినివత్తిత్వా. **సముస్సితకఞ్చనపబ్బతం వియ** ఉపరి ఇన్దనీలరతనవితతసిఖం విజ్జుల్లతాభూసితం. మహాపథవీఆదయో సత్థుగుణపటిభాగతాయ నిదస్సనం, కేవలం మహన్తతామత్తం ఉపాదాయ నిదస్సితా.

౩౮౦. **అప్పటిసంవిదితోతి** అనారోచితో. ఆగమనవసేన చేత్థ పటిసంవేదితన్తి ఆహ "**అవిఞ్ఞాతఆగమనో**"తి. **ఉగ్గతభావన్తి** కులభోగవిజ్జాదీహి ఉళారభావం. **అనుద్దయసమ్పన్నాతి** కారుణికా.

౩౮౧. సహసావ ఓకాసకరణేన ఉచ్చకులీనతా దీపితా హోతీతి ఆహ "**వేగేన ఉట్ఠాయ ద్విధా భిజ్జిత్వా**"తిఆది.

నారిసమాననామన్తి ఇత్థిఅత్థజోతకనామం. తేనాహ "**ఇత్థిలిఙ్గ**"న్తి. **అవ్హాతబ్బాతి** కథేతబ్బా.

౩౮౪. ఏకనీహారేనేవ **అట్ఠ పఞ్హే బ్యాకరోన్తో**. "పుబ్బేనివాసం…పే… పవుచ్చతీ"తి ఇమినా పుబ్బేనివాసస్స విదితకారణం వుత్తన్తి ఆహ "**తస్స పుబ్బేనివాసో పాకటో**"తి. **దిబ్బచక్ఖుఞాణం కథితం** తస్స పరిభణ్డఞాణభావతో యథాకమ్మూపగఞాణస్స. "జాతిక్ఖయం పత్తో, అభిఞ్ఞా వోసితో"తి చ వుత్తత్తా మునీతి అసేక్ఖముని ఇధాధిప్పేతోతి ఆహ "**అరహత్తఞాణమోనేయ్యేన సమన్నాగతో**"తి.

కిలేసరాగేహి కిలేసవివణ్ణతాహి. **జాతిక్ఖయప్పత్తత్తా** "అథో జాతిక్ఖయం పత్తో"తి వుత్తత్తా. **అభిజానిత్వాతి** అభివిసిట్ఠతాయ అగ్గమగ్గపఞ్ఞాయ ఞత్వా. ఇదాని పటిసమ్భిదాయం ఆగతనయేన పరిఞ్ఞాపహానభావనాసచ్ఛికిరియాసమాపత్తీనం పారగమనేన **పారగూతి** అయమేత్థ అత్థోతి దస్సేతుం "**పారగూతి వా**"తిఆది వుత్తం. అభిఞ్ఞేయ్యధమ్మానం జాననవసేన **అభిఞ్ఞాపారగూ. తాదిసోతి** యాదిసో "పారగూ సబ్బధమ్మాన"న్తి పదద్వయేన వుత్తో, తాదిసో. **ఛహి ఆకారేహీతి** పజాననాదీహి యథావుత్తేహి ఛహి ఆకారేహి.

కామఞ్చేత్థ ద్వే ఏవ పుచ్ఛాగాథా ద్వే చ విస్సజ్జనాగాథా, పుచ్ఛాపటిపాటియా పన అసఙ్కరతో చ విస్సజ్జనం పవత్తతి, తం నిద్ధారేతుం **కిం పనాతిఆది** వుత్తం. **వేదేహి గతత్తాతి** వేదేహి మగ్గఞాణేహి పారఙ్గతత్తా. **పుబ్బేనివాసన్తిఆదీహి విజ్జానం అత్థితాయ** బోధితత్తా. **పాపధమ్మానన్తి** ఛత్తింసపాపధమ్మానం సోత్థానం మగ్గం పాపనేన నిస్సేసతో సోధితత్తా.

౩౮౫. **ధమ్మో నామ అరహత్తమగ్గో** కుసలధమ్మేసు ఉక్కంసపారమిప్పత్తియా ఉక్కట్ఠనిద్దేసేన. తస్స అనురూపధమ్మభావతో **అనుధమ్మో నామ** హేట్ఠిమమగ్గఫలధమ్మా. యో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా యథానుసిట్ఠం న పటిపజ్జతి, సో తథాగతం ధమ్మాధికరణం విహేఠేతి నామ. యో పన పటిపజ్జన్తో చ దన్ధాభిఞ్ఞతాయ కమ్మట్ఠానసోధనత్థం అన్తరన్తరా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా అనేకవారం కథాపేతి, సో ఏత్తావతా ధమ్మాధికరణం తథాగతం విహేఠేతీతి న వత్తబ్బో. న హి భగవతో ధమ్మదేసనాయ పరిస్సమో అత్థి, అయఞ్చ అత్థో **మహాసుదస్సనసుత్తాదీహి** (దీ. ని. ౨.౨౪౧ ఆదయో) దీపేతబ్బో, తస్మా – "సచ్చధమ్మస్స అనుధమ్మ"న్తి వత్తబ్బే వుత్తమేవ బ్యతిరేకముఖేన విభావేతుం "**న చ మం ధమ్మాధికరణం విహేసేసీ**"తి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. **తత్థ పరినిబ్బాయీతి** పరకాలే చేత్థ పరినిబ్బానమ్పి సఙ్గయ్హతి, తం పన ఇమస్మిం గహితమేవ హోతీతి ఆహ "**దేసనాయ అరహత్తేనేవ కూటం గహిత**"న్తి.

బ్రహ్మాయుసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౨. సేలసుత్తవణ్ణనా

౩౯౬. కేణియోతి తస్స నామం, పుబ్బే కేణియా జీవికాకప్పనతోతి వదన్తి. **జటిలో**తి జటాధరో. బ్రాహ్మణజాతికత్తా కోటిసారతాయ చ **బ్రాహ్మణమహాసాలో**. పయోజేత్వా నిస్సయో హుత్వా వసతి, రత్తిం కామసమ్పత్తిం అనుభవతీతి వా యోజనా. **సుసఙ్ఖత**న్తి సప్పిమధుసక్కరాదీహి చేవ మరిచసిఙ్గివేరాదీహి చ సుట్ఠు అభిసఙ్ఖతం.

పటిక్ఖేపపసన్నతాయాతి అహోవతాయం అప్పిచ్ఛో, యో నిమన్తియమానోపి న సాదియతీతి ఉపనిమన్తియమానస్స పటిక్ఖేపే తిత్థియానం పసన్నభావతోతి. తం కథం? విరుద్ధమేతన్తి ''**అకారణమేత**''న్తి పటిక్ఖిపతి.

౩౯౭. కప్పసహస్సేహిపి...పే.... అహోసీతి ఇదం నానుస్సవసిద్ధం అనుమానగ్గహణం సన్ధాయాహ. **పదే**తి ఉత్తరపదలోపేన నిద్దేసోతి ఆహ ''**పదప్పమాణే**''తి. పజ్జతి నిక్ఖిపతి ఏత్థాతి వా పదం పకతియా పాదనిక్ఖిపట్ఠానం, తస్మిం **పదే**. కీళాపసుతతాదినా **పమాదం ఆపజ్జతి. బోధిసత్తచారిక**న్తి దుక్కరచరియం సన్ధాయ వదతి.

౩౯౮. పరిపుణ్ణతాయాతి అనూనతాయ. **అహీనఙ్గతాయా**తి అవేకల్లభావతో. రోచతీతి రుచి, దేహప్పభా, సోభణా రుచి ఏతస్సాతి **సురుచి. ఆరోహసమ్పత్తి** కాయస్స పమాణయుత్తఉచ్చతా. **పరిణాహసమ్పత్తి** కిసథూలభావవజ్జితపరిణాహతా. **సణ్ఠానసమ్పత్తి** అవయవానం సుసణ్ఠితతా. **చారుదస్సనో**తి పియదస్సనో తేనాహ ''**సుచిరమ్పి**''తిఆది. **సువణ్ణసదిసవణ్ణో**తి జాతిహిఙ్గులకేన మద్దిత్వా సిలానిఘంసనేవ పరికమ్మం కత్వా ఠపితఘనసువణ్ణరూపవణ్ణో. మహాపురిసభావం బ్యఞ్జేన్తి పకాసేన్తీతి **బ్యఞ్జనాని,** మహాపురిసలక్ఖణానీతి ఆహ ''**పఠమం వుత్తబ్యఞ్జనానేవా**''తి.

పుబ్బే వుత్తన్తి "సురుచీ"తి పుబ్బే వుత్తం, "ఆదిచ్చోవ విరోచసీ"తి **పున వుత్తం**. "చారుదస్సనో సువణ్ణవణ్ణోసీ"తి పుబ్బే వుత్తం, "కల్యాణదస్సనో భిక్ఖు కఞ్చనాభత్తచో"తి పున వుత్తన్తి ఇమమత్థం సన్ధాయాహ ''**ఉత్తరగాథాయపి ఏసేవ నయో**''తి. సాతిసయం ఉత్తమవణ్ణే వణ్ణేత్వా **ఉత్తమవణ్ణినో**తి పదేన సన్తం పకాసేతీతి ఆహ ''**ఉత్తమవణ్ణసమ్పన్నస్సా**''తి. **ఉత్తమసారథీ**తి సేట్ఠపురిససారథి. తత్థ తత్థ జమ్బువనసణ్డమణ్డితతాయ జమ్బుదీపో ''**జమ్బుసణ్డో**''తి వుచ్చతి. **ఇస్సరియ**న్తి చక్కవత్తిస్సరియం.

జాతిఖత్తియాతి జాతిమన్తో ఖత్తియా. **రాజాభిరాజా**తి ఏత్థ **అభి**-సద్దో పూజత్థోతి ఆహ ''**రాజూనం పూజనీయో**''తి.

అప్పమాణాతి అపరిమాణా లోకధాతుయో. "యావతా పన ఆకఙ్ఖేయ్యా"తి (అ॰ ని॰ ౩.౮౧) హి వుత్తం. **ధమ్మరాజా అనుత్తరో**తి ఏత్థ వుత్తఅనుత్తరభావం "యావతా హీ"తిఆదినా పాకటతరం కత్వా ధమ్మరాజభావం విభావేతుం ''**స్వాహ**''న్తిఆది వుత్తం. **ధమ్మేనా**తి పటివేధధమ్మేన. తేనాహ ''**అనుత్తరేనేవా**''తి. **అనుత్తరేనా**తి విసిట్ఠేన ఉత్తమేన. ఇమస్మిం పక్ఖే **ధమ్మేనా**తి పటిపత్తిధమ్మేనాతిపి సఙ్గయ్హతి. **పరియత్తిధమ్మేనా**తి దేసనాధమ్మేన ఆణాచక్కం పవత్తేమీతి యోజనా. దేసనాఞాణపటివేధఞాణవిభాగం **ధమ్మచక్కమేవ వా. అప్పటివత్తియ**న్తి పటివత్తితుం అసక్కుణేయ్యం.

తథాగతేన జాతోతి తథాగతేన హేతునా అరియాయ జాతియా జాతో. హేతుఅత్థే కరణవచనం. **అనుజాతో**తి చ వుత్తే అను-సద్దస్స వసేన **తథాగత**న్తి చ ఉపయోగవచనమేవ హోతి, సో చ అను-సద్దో హేతుఅత్థజోతకోతి ఆహ ''**తథాగతం హేతుం అనుజాతో**''తి. అవఞ్ఞాతబ్బభావేన జాతోతి **అవజాతో** దుప్పటిపన్నత్తా. తేనాహ ''**దుస్సీలో**''తి. తథా హి వుత్తం కోకాలికం ఆరబ్బ "పురిసన్తకలి అవజాతో"తి. **పుత్తో నామ న హోతి** తస్స ఓవాదానుసాసనియం అట్ఠితత్తా. **ఏవమాహా**తి "అనుజాతో తథాగత"న్తి ఏవమాహ.

విజ్జాతి మగ్గవిజ్జా. ఉక్కట్ఠనిద్దేసేన **విముత్తీ**తి ఫలవిముత్తి. నను చ మగ్గో భావేతబ్బేన గహితోతి? సచ్చం గహితో, సబ్బే చ పన సత్త ధమ్మా అభిఞ్ఞేయ్యాతి విజ్జాయ అభిఞ్ఞేయ్యభావో వుత్తో. ఇమినా వా నయేన సబ్బేసమ్పి అభిఞ్ఞేయ్యభావో వుత్తో ఏవాతి వేదితబ్బో. ఫలేన వినా హేతుభావస్సేవ అభావతో **హేతువచనేన ఫలసిద్ధి,** నిరోధస్స చ సమ్పాపనేన మగ్గస్స హేతుభావో. దుక్ఖస్స నిబ్బత్తనేన తణ్హాయ సముదయభావోతి ఇమమత్థం సఙ్గహితమేవ అత్థతో ఆపన్నత్తా. **యుత్తహేతునాతి** యుత్తియుత్తేన హేతునా **బుద్ధభావం సాధేతి** సచ్చవినిముత్తస్స బుజ్ఝితబ్బస్స అభావతో సచ్చసమ్బోధనేనేవ చ తస్స అనవసేసతో బుద్ధత్తా. అత్థవచనఞ్చేతం, పయోగవచనాని పన – బ్రాహ్మణ, అహం సమ్మాసమ్బుద్ధో సబ్బథా అవిపరీతధమ్మదేసనో, సమ్మాసమ్బుద్ధత్తా సబ్బత్థ అవిపరీతమాచిక్ఖతి యథాహం సబ్బమగ్గదేసకోతి . కిం పన భగవా సయమేవ అత్తనో సమ్మాసమ్బుద్ధభావం ఆరోచేతీతి? మహాకరుణాయ అఞ్ఞేసం మహావిసయతో. తత్థ “ఏకోమ్హి సమ్మాసమ్బుద్ధో, సబ్బాభిభూ సబ్బవిదూహమస్మీ”తిఆదీని (మహావ. ౧౧; మ. ని. ౧.౨౮౫; ౨.౩౪౧; కథా. ౪౦౫) సుత్తపదాని ఇదమేవ చ సుత్తపదం ఏతస్స అత్థస్స సాధకం.

సల్లకత్తనోతి సల్లానం సముచ్ఛిన్నత్తా. **రోగస్సా**తి కిలేసరోగస్స. **తస్మా**తి అపునపవత్తిపాదనేన తికిచ్ఛనతో. బ్రహ్మం వా సేట్ఠం సమ్మాసమ్బోధిం పత్తోతి **బ్రహ్మభూతో. ఏవం ఆగతాయా**తి ఇమినా –

“కామా తే పఠమా సేనా, దుతియా అరతి వుచ్చతి;
తతియా ఖుప్పిపాసా తే, చతుత్థీ తణ్హా పవుచ్చతి.

థినమిద్ధం తేపఞ్చమం థినమిద్ధం తే, ఛట్ఠా భీరూ పవుచ్చతి;
సత్తమీ విచికిచ్ఛా తే, మక్ఖో థమ్భో తే అట్ఠమో.

లాభో సిలోకో సక్కారో, మిచ్ఛాలద్ధో చ యో యసో;
యో చత్తానం సముక్కంసే, పరే చ అవజానతి;
ఏసా నముచి తే సేనా, కణ్హస్సాభిప్పహారినీ”తి. (సు. ని. ౪౩౮-౪౪౧);

ఏవం వుత్తం నవవిధం సేనం సఙ్గయ్హాతి. **వసే వత్తేత్వా**తి సముచ్ఛిన్దనేన అనుప్పాదతాపాదనేన వసే వత్తేత్వా. **కుతోచి అభయో** నిబ్భయో.

సయమేవ దట్ఠబ్బన్తి యేన యేన అధిగతో, తేన తేన పరసద్ధాయ గన్తబ్బం హిత్వా అసమ్మోహతో పచ్చవేక్ఖణాఞాణేనేవ సామం దట్ఠబ్బం. తేనాహ “**పచ్చక్ఖ**”న్తి. పసట్ఠా దిట్ఠి సన్దిట్ఠి. యథా రథేన జయతీతి రథికో, ఏవం ఇదం మగ్గబ్రహ్మచరియం సన్దిట్ఠియా జయతీతి **సన్దిట్ఠికం**. అథ వా దిట్ఠన్తి దస్సనం వుచ్చతి, దిట్ఠమేవ సన్దిట్ఠం, సన్దస్సనన్తి అత్థో. సన్దిట్ఠం అరహతీతి **సన్దిట్ఠికో** యథా వత్థయుగం అరహతీతి వత్థయుగికో. సన్దిట్ఠికం ఫలదానం సన్ధాయ నాస్స కాలోతి అకాలం, అకాలమేవ **అకాలికం,** న కాలన్తరం ఖేపేత్వా ఫలం దేతి, అత్తనో పన పవత్తిసమనన్తరమేవ ఫలం దేతీతి అత్థో. అథ వా అత్తనో ఫలప్పదానే పకట్ఠో కాలో పత్తో అస్సాతి కాలికో, లోకియో కుసలధమ్మో, ఇదం పన సమనన్తరఫలత్తా న కాలికం.

౪౦౦. “మహాయఞ్ఞం పవత్తయీ”తిఆదీసు కేవలం దానధమ్మాదీసు యఞ్ఞపరియాయసమ్భవతో “**బ్రాహ్మణానం యఞ్ఞాభావతో**”తి వుత్తం. బ్రాహ్మణా హి “అగ్గిముఖా దేవా”తి అగ్గిజుహనపుబ్బకం యఞ్ఞం విదహన్తి. తేనాహ

‘‘**అగ్గిజుహనప్పధానాతి అత్థో**’’తి “భూర్భువ? స్వ?” ఇతి **సావిత్తీ** పుబ్బకత్తా **ముఖం** పుబ్బఙ్గమం . “ముఖమివ ముఖ”న్తిఆదీసు వియ ఇధాపి పధానపరియాయో ముఖసద్దోతి దస్సేన్తో ‘‘**మనుస్సానం సేట్ఠతో రాజా ‘ముఖ’న్తి వుత్తో**’’తి ఆహ. **ఆధారతో**తి ఓగాహన్తీనం నదీనం ఆధారభావతో **పటిసరణతో** గన్తబ్బట్ఠానభావతో. **సఞ్ఞాణతో**తి చన్దయోగవసేన అజ్జ అసుకనక్ఖత్తన్తి పఞ్ఞాయనతో. **ఆలోకకరణతో**తి నక్ఖత్తాని అభిభవిత్వా ఆలోకకరణతో. **సోమ్మభావతో**తి సీతహిమవాసీతవాతూపక్ఖరభావతో. **తపన్తానన్తి** దీపసిఖా అగ్గిజాలా అసనివిచక్కన్తి ఏవమాదీనం విజ్జలన్తానం. **ఆయముఖం** అగ్గదక్ఖిణేయ్యభావేన.

దిబ్బచక్ఖు ధమ్మచక్ఖు పఞ్ఞాచక్ఖు బుద్ధచక్ఖు సమన్తచక్ఖూతి ఇమేహి **పఞ్చహి చక్ఖూహి. తే సరణస్సా**తి తే సరణస్స చ, తే సరణభావమూలకత్తా ఇతరద్వయస్స చ, యథావుత్త తే-పదేన వుత్తత్థతో పరస్స చాతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – “తే తుయ్హం, ఇతరస్స చ సరణస్స అహో ఆనుభావో”తి. ఆవుత్తివసేన వా **తే సరణస్సా**తి ఏత్థ అత్థో విభావేతబ్బో – తుయ్హం సరణభూతస్స చ ఇతరసరణస్స చ ఆనుభావోతి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

సేలసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౩. అస్సలాయనసుత్తవణ్ణనా

౪౦౧. అఞ్ఞమఞ్ఞవిసిట్ఠత్తా విసదిసం రజ్జం విరజ్జం, విరజ్జతో ఆగతా, తత్థ జాతాతి వా **వేరజ్జకా,** ఏవం జాతా ఖో పన తే, యస్మా వత్థాభరణాదివిభాగేన నానప్పకారా హోన్తి, తస్మా వుత్తం ‘‘**నానావేరజ్జకాన**’’న్తి. అట్ఠకథాయం పన వేరజ్జస్సేవ వసేన నానప్పకారతా వుత్తా. **యఞ్ఞూపాసనాదినా**తి యఞ్ఞానుభవనమన్తజ్ఝేనదక్ఖిణపరియేసనాదినా. **చతువణ్ణసాధారణన్తి** ఖత్తియాదీనం చతున్నం వణ్ణానం సాధారణం సంసారసుద్ధిపాపతస్సనం. **న్హానసుద్ధియా**తి తిత్థసముద్దఖాతేసు మన్తజప్పనపుబ్బకం సాయంతతియఉదకోరోహనాదిన్హానసుద్ధియా. **భావనాసుద్ధియా**తి పరమజోతిభూతాయ పురిసభావనాసఙ్ఖాతాయ సుద్ధియా. **వాపితసిరో**తి ఓరోపితకేసో. తమేవ హి సిరో వాపితన్తి వుచ్చతి.

సభావవాదీతి యథాభూతవాదీ. **పబ్బజన్తా**తి బ్రాహ్మణపబ్బజ్జం ఉపగచ్ఛన్తా, తస్మా బ్రాహ్మణానం పబ్బజ్జావిధానం సిక్ఖన్తేన భోతా “బ్రాహ్మణావ సుజ్ఝన్తి, నో అబ్రాహ్మణా”తి అయం విధి సహేతుకో సఉపాదానో సక్కచ్చం ఉగ్గహితో, **తస్మా తుయ్హం పరాజయో నత్థి…పే… ఏవమాహంసు**.

౪౦౨. **లద్ధిభిన్దనత్థన్తి** “బ్రాహ్మణావ బ్రహ్మునో పుత్తా ఓరసా ముఖతో జాతా బ్రహ్మజా”తి ఏవం పవత్తలద్ధియా వినివేఠనత్థం. **పుత్తపటిలాభత్థాయా**తి “ఏవం మయం పేత్తికం ఇణధారం సోధేయ్యామా”తి లద్ధియం ఠత్వా పుత్తపటిలాభత్థాయ. అయఞ్హేత్థ అధమ్మికానం బ్రాహ్మణానం అజ్ఝాసయో. **నేసన్తి** బ్రాహ్మణానం. **సచ్చవచనం సియా**తి “బ్రహ్మునో పుత్తా”తిఆదివచనం సచ్చం యది సియా **బ్రాహ్మణీనం…పే… భవేయ్య,** న చేతం అత్థి. మహాబ్రహ్మునో ముఖతో జాతోతి వాదచ్ఛేదకవాదో **ముఖతోజాతచ్ఛేకవాదో**. అస్సలాయనోవిఞ్ఞూ జాతికో “నిరక్ఖేపం సమణేన గోతమేన వుత్త”న్తి జానన్తోపి సహగతానం బ్రాహ్మణానం చిత్తానురక్ఖణత్థం ‘‘**కిఞ్చాపి భవం గోతమో**’’తిఆదిమాహ.

౪౦౩. ఇదాని బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణోతి వాదం భిన్దితుం ‘‘**సుతం తే యోనకకమ్బోజేసూ**’’తిఆది ఆరద్ధం. యది బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణో, సబ్బత్థ బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో భవేయ్య, అథ కస్మా యోనకకమ్బోజాదిజనపదేసు బ్రాహ్మణానం

సేట్ఠభావో నత్థి? ఏవఞ్హి తత్థ వణ్ణా , తస్మా "బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో"తి లద్ధిమత్తమేతం. తేసు హి జనపదేసు జనా ఏకజ్ఝం సన్నిపతిత్వా సమ్మన్తయిత్వా కతికం అకంసు, దాసం సామికం కత్వా ఇతరే సబ్బే తం పూజేత్వా తస్స వసే వత్తన్తి, యో తేసం అయ్యో హోతి ఇతరే సబ్బే తస్స దాసా హోన్తి, తే కతిపయసంవచ్ఛరాతిక్కమేన తస్స కిఞ్చి దోసం దిస్వా తం తతో ఠానతో అపనేత్వా అఞ్ఞం ఠపేన్తి, ఇతి సో **అయ్యో హుత్వా దాసో హోతి**, ఇతరో **దాసో హుత్వా అయ్యో హోతి**, ఏవం తావ కేచి "అయ్యో హుత్వా దాసో హోతి, దాసో హుత్వా అయ్యో హోతీ"తి ఏత్థ అత్థం వదన్తి. **అట్ఠకథాయం** పన పురిమవసేనేవ తమత్థం దస్సేతుం **''బ్రాహ్మణో సభరియో''**తిఆది వుత్తం. వయప్పత్తే పుత్తే అసతీతి ఇదం వక్ఖమానస్స దారకస్స దాయజ్జసామికభావస్స తావ దస్సనం. **మాతితో సుద్ధో**తి ఏత్థ యో మాతితో సుద్ధత్తా అయ్యో, పితితో అసుద్ధత్తా దాసో హోతి, సో ఏవ పితితో అసుద్ధత్తా దాసో హుత్వా మాతితో అయ్యో హోతీతి జాతిం సమ్భేదేతి. సోవ సబ్బేన సబ్బం హోతీతి న సక్కా వత్తున్తి అపరే. **కో థామో**తి మహన్తే లోకసన్నివాసే అనమతగ్గే అతీతే కాలే ఇత్థీనం వా చిత్తే అనవట్ఠితే దాసా దాసా ఏవ హోన్తి, అయ్యా అయ్యా ఏవ హోన్తీతి ఏత్థ కో ఏకన్తికో సహేతుకో అవస్సయో, తస్స సాధకో సిద్ధన్తో, కిం నిదస్సనన్తి అత్థో.

౪౦౪. **సుక్కచ్ఛేదకవాదో నామా**తి "బ్రాహ్మణోవ సుక్కో వణ్ణో"తి ఏవం వుత్తో సుక్కచ్ఛేదకవారో నామ.

౪౦౮. **సబ్బస్మిం అగ్గికిచ్చం కరోన్తే**తి ఏతేన యథా యతో కుతోచి నిస్సయతో ఉప్పన్నో అగ్గిఉపాదానసమ్పన్నో అగ్గికిచ్చం కరోతి, ఏవం యస్మిం కస్మిఞ్చి దాసకులే జాతో ఉపనిస్సయసమ్పన్నో సమ్మాపటిపజ్జమానో సంసారతో సుజ్ఝతి ఏవాతి దస్సేతి.

౪౦౯. **పాదసికవణ్ణో**తి అన్తరాళవణ్ణో. **ఏతేసన్తి** ఖత్తియకుమారేన బ్రాహ్మణకఞ్ఞాయ ఉప్పన్నపుత్తో, బ్రాహ్మణకుమారేన ఖత్తియకఞ్ఞాయ ఉప్పన్నపుత్తోతి ఏతేసం ద్విన్నం మాణవకానం. **మతకభత్తే**తి మతే ఉద్దిస్స కతభత్తే. **థాలిపాకే**తి కతమఙ్గలభత్తే.

౪౧౦. **తుమ్హే**తి జాతిసామఞ్ఞతో మాణవం బ్రాహ్మణేహి సద్ధిం ఏకజ్ఝం సఙ్గణ్హన్తో ఆహ. **కో ను ఖో**తి అవంసిరో ఇసివాదో, తేసం బ్రాహ్మణీసీనం అసామత్థియదస్సనేన జాతియా అప్పమాణతం విభావేతుం గామదారకవేసేన ఉపగచ్ఛి. తేన వుత్తం **''గామణ్డలరూపో వియా''**తి. **కోణ్డదమకో**తి అదన్తదమకో.

౪౧౧. జనేతీతి **జనికా** జనేత్తి. **జనకో పితా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **గన్ధబ్బపఞ్హన్తి** గన్ధబ్బస్స మాతుకుచ్ఛియం ఉప్పజ్జనకసత్తస్స ఖత్తియభావాదిపుచ్ఛం. **దబ్బిగహణసిప్పమ్పి** ఏకా విజ్జా వేదితబ్బా. తత్థ కిర కుసలో యం కిఞ్చి ఆహారూపగపణ్ణపుప్ఫఫలబీజం అన్తమసో ఏలాలుకమ్పి గహేత్వా భేసజ్జేహి యోజేత్వా పచన్తో సప్పిమధుఫాణితేహి సమానరసం కత్వా సమ్పాదేతుం సక్కోతి, పుణ్ణోపి తాదిసో, తేన ఞాతం త్వం దబ్బిగహణసిప్పమత్తమ్పి న జానాసీతి సమ్బన్ధో. **సద్ధో**తి కమ్మఫలసద్ధాయ సద్ధో, బోధిసత్తనికేనేవ రతనత్తయపసాదేన **పసన్నో**. తేనేవాహ – **''ఉపాసకం మం భవం…పే… సరణం గత''**న్తి.

అస్సలాయనసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౪. ఘోటముఖసుత్తవణ్ణనా

౪౧౨. ఖేమియా నామ రఞ్ఞో దేవియా రోపితత్తా తం అమ్బవనం **ఖేమియమ్బవన**న్తి వుచ్చతీతి వదన్తి. **ధమ్మికో**తి ధమ్మయుత్తో సబ్బసోవ అధమ్మం పహాయ ధమ్మే ఠితో. పరిబ్బజతి పబ్బజతి ఏతేనాతి **పరిబ్బజో**, ఘరావాసతో నిక్ఖమనపుబ్బకం లిఙ్గగ్గహణవసేన సీలసమాదానం. **ఏత్థా**తి ఏతస్మిం పరిబ్బజే. **సభావో**తి తం పరిబ్బాజనియం, తేహి తేహి పరిబ్బాజకేహి అనుట్ఠాతబ్బో పటిపత్తిధమ్మసఙ్ఖాతో సభావో. **ధమ్మోవ పమాణ**న్తి ఏతేన మయం అహిరిమనా చిత్తస్స యథాఉపట్ఠితం కథేమ, తస్మా తం అప్పమాణం, యో పనేత్థ అవితథో ధమ్మో, తదేవ పమాణం. అధిగతపటిపత్తిసఙ్ఖాతో సభావో అత్థి, తస్స తుమ్హేహి తుమ్హేహి **బహునా** నానాసన్దస్సనాది **కమ్మేన ఇధ భవితబ్బం,** బహుదేవేత్థ వత్తబ్బన్తి అధిప్పాయో.

౪౧౪. సారత్తరత్తాతి సారజ్జనవసేన రత్తా, బహులరాగవసేన అభిరత్తాతి అత్థో. అత్తనా ఞాపేతబ్బమత్థం అనుగ్గహాపేతి బోధేతీతి అనుగ్గహో, ఞాపితకారణం, సహ అనుగ్గహేనాతి **సానుగ్గహ**. తేనాహ ''**సకారణా**''తి. కిం పన తం కారణం? ఇమస్సాధిప్పాయో ''నత్థి ధమ్మికో పరిబ్బజో''తి మయా వుత్తో, అద్ధా పనాయస్మా ఉదేనో యాథావతో ధమ్మికం పరిబ్బజం మే ఆచిక్ఖతీతి. తేనాహ ''**వుత్తఞ్హేత**''న్తిఆది.

౪౨౧. సబ్బమిదం థావరజఙ్గమం పురిసకతం, తస్మా యం కిఞ్చి కత్వా అత్తా పోసేతబ్బో రక్ఖితబ్బోతి లోకాయతనిస్సితో నీతిమగ్గో ఘోటముఖకన్తో, తస్మా ఆహ ''**ఏతస్స కిర జాననసిప్పే**''తిఆది. **సగ్గే నిబ్బత్తో నామ నత్థి** అకత్తబ్బమేవ కరణతో. దేవలోకపరియాపన్నధనం మనుస్సానం ఉపకప్పపుఞ్ఞాభావతో పుబ్బే అత్తనా నిహితధనం ''**అసుకే చా**''తి ఆచిక్ఖిత్వా గతో. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

ఘోటముఖసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౫. చఙ్కీసుత్తవణ్ణనా

౪౨౨. తస్మిన్తి సాలవనే. **ఉత్తరేన ఓపాసాద**న్తి ఓపాసాదగామస్స ఉత్తరదిసాయం. **ఉత్తరేనా**తి ఏన-సద్దయోగేన హి **ఓపాసాద**న్తి ఉపయోగవచనం. **అజ్ఝావసతీ**తి ఏత్థ అధి-ఆ-సద్దానం అనత్థన్తరతం హదయే కత్వా ఆహ ''**వసతీ**''తి. ఇదాని తేసం అత్థవిసేసభావితం దస్సేన్తో ''**అభిభవిత్వా వా ఆవసతీ**''తిఆదిమాహ. **ఏత్థా**తి ఓపాసాదపదే. **సత్తుస్సద**న్తిఆదీసు పన కథన్తి ఆహ – ''**తస్స అనుప్పయోగత్తావ సేసపదేసూ**''తి. ఉప-అను-అధి-ఇతి-ఏవం-పుబ్బకే వసనకిరియయాట్ఠానే ఉపయోగవచనమేవ పాపుణాతీతి సద్దవిదూ ఇచ్ఛన్తీతి ఆహ ''**లక్ఖణం సద్దసత్థతో పరియేసితబ్బ**''న్తి. తథా హి వుత్తం ''**ఉపసగ్గవసేన పనేత్థ భుమ్మత్థే ఉపయోగవచనం వేదితబ్బ**''న్తి. ఉస్సదతా నామేత్థ బహులతాతి తం బహులతం దస్సేతుం ''**బహుజన**''న్తిఆది వుత్తం. **ఆవజ్జిత్వా**తి పరిక్ఖిపిత్వా.

రఞ్ఞా వియ భుఞ్జితబ్బన్తి వా **రాజభోగ్గం. రఞ్ఞో దాయభూత**న్తి కులపరమ్పరాయ భోగ్గభావేన రఞ్ఞా లద్ధదాయభూతం. తేనాహ ''**దాయజ్జన్తి అత్థో**''తి. రాజనీహారేన పరిభుఞ్జితబ్బతో ఉద్ధం పరిభోగలాభస్స సేట్ఠదేయ్యతా నామ నత్థీతి ఆహ – ''**ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా రాజసఙ్ఖేపేన పరిభుఞ్జితబ్బ**''న్తి. **తిత్థపబ్బతాదీసూ**తి నదీతిత్థపబ్బతపాదగామద్వారఅటవీముఖాదీసు. **నిస్సట్ఠపరిచ్చత్త**న్తి ముత్తచాగవసేన పరిచ్చత్తం కత్వా. **ఏతేసం బ్రాహ్మణగహపతికానం.**

౪౨౩. తి సన్నిపతితా. యో కోచి విఞ్ఞూనం ఇచ్ఛితో పఞ్హో, తస్స పుచ్ఛితస్స యాథావతో కథనసమత్థో **పుచ్ఛితపఞ్హబ్యాకరణసమత్థో**.కులాపదేసాదినా మహతీ మత్తా ఏతస్సాతి మహామత్తో.

౪౨౪. తేతి "నానావేరజ్జకా"తి వుత్తబ్రాహ్మణా. "ఉభతో సుజాతో"తి (దీ॰ ని॰ టీ॰ ౧.౩౦౩; అ॰ ని॰ టీ॰ ౩.౫.౧౩౪) ఏత్తకే వుత్తే యేహి కేహిచి ద్వీహి భాగేహి సుజాతతా విఞ్ఞాయేయ్య, సుజాతసద్దో చ "సుజాతో చారుదస్సనో"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౩౯౯; సు॰ ని॰ ౫౫౩; థేరగా॰ ౮౧౮) ఆరోహపరిణాహసమ్పత్తిపరియాయోతి జాతివసేనేవ సుజాతతం విభావేతుం **''మాతితో చ పితితో చా''**తి వుత్తం. అనోరసపుత్తవసేనపి లోకే మాతుపితుసమఞ్ఞా దిస్సతి, ఇధ పనస్స ఓరసపుత్తవసేనేవ ఇచ్ఛీయతీతి దస్సేతుం **''సంసుద్ధగహణికో''**తి వుత్తం. పితా చ మాతా చ పితరో, పితూనం పితరో పితామహా, తేసం యుగో పితామహయుగో, తస్మా **యావ సత్తమా పితామహయుగాతి** ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. యుగసద్దో చేత్థ ఏకసేసనయేన దట్ఠబ్బో "యుగో చ యుగో చ యుగా"తి. ఏవఞ్హి తత్థ తత్థ ద్విన్నం గహితమేవ హోతి. తేనాహ – **''తతో ఉద్ధం సబ్బేపి పుబ్బపురిసా పితామహగ్గహణేనేవ గహితా''**తి. **పురిసగ్గహణఞ్చేత్థ** ఉక్కట్ఠనిద్దేసవసేన కతన్తి దట్ఠబ్బం. ఏవఞ్హి "మాతితో"తి పాళివచనం సమత్థితం హోతి. **అక్ఖిత్తోతి** అప్పత్తఖేపో. **అనవక్ఖిత్తోతి** సద్ధథాలిపాకాదీసు న అవక్ఖిత్తో. **జాతివాదేనాతి** హేతుమ్హి కరణవచనన్తి దస్సేతుం **''కేన కారణేనా''**తిఆది వుత్తం. ఏత్థ చ **ఉభతో...పే.... పితామహయుగాతి** ఏతేన బ్రాహ్మణస్స యోనిదోసాభావో దస్సితో సంసుద్ధగహణికభావకిత్తనతో. **అక్ఖిత్తోతి** ఇమినా కిరియాపరాధాభావో. కిరియాపరాధేన హి సత్తా ఖేపం పాపుణన్తి. **అనుపకుట్ఠోతి** ఇమినా అయుత్తసంసగ్గాభావో. అయుత్తసంసగ్గమ్పి హి పటిచ్చ సత్తా అక్కోసం లభన్తి.

ఇస్సరోతి అధిపతేయ్యసంవత్తనియకమ్మఫలేన ఈసనసీలో. సా పనస్స ఇస్సరతా విభవసమ్పత్తిపచ్చయా పాకటా జాతాతి అడ్ఢతాపరియాయభావేన వదన్తో **''అడ్ఢోతి ఇస్సరో''**తి ఆహ. మహన్తం ధనమస్స భూమిగతఞ్చేవ వేహాసట్ఠఞ్చాతి **మహద్ధనో. తస్సాతి** తస్స తస్స. **వదన్తి** "అన్వయతో బ్యతిరేకతో చ అనుపసఙ్కమనకారణం కిత్తేమా"తి.

అధికరూపోతి విసిట్ఠరూపో ఉత్తమసరీరో. దస్సనం అరహతీతి **దస్సనీయో**. తేనాహ **''దస్సనయోగ్గో''**తి. పసాదం ఆవహతీతి **పాసాదికో**. తేనాహ **''చిత్తపసాదజననతో''**తి. **వణ్ణస్సాతి** వణ్ణధాతుయా . **సరీరన్తి** సన్నివేసవిసిట్ఠో కరచరణగీవాసీసాది అవయవసముదాయో, సో చ సణ్ఠానముఖేన గయ్హతీతి **''పరమాయ వణ్ణపోక్ఖరతాయాతి పరమాయ... పే.... సమ్పత్తియా చా''**తి వుత్తం. సబ్బవణ్ణేసు సువణ్ణవణ్ణోవ ఉత్తమోతి వుత్తం **''సేట్ఠేన సువణ్ణవణ్ణేన సమన్నాగతో''**తి. తథా హి బుద్ధా చక్కవత్తినో చ సువణ్ణవణ్ణావ హోన్తి. **బ్రహ్మవచ్ఛసీతి** ఉత్తమసరీరాభో సువణ్ణాభోతి అత్థో. ఇమమేవ హి అత్థం సన్ధాయాహ **''మహాబ్రహ్మునో సరీరసదిసేన సరీరేన సమన్నాగతో''**తి. న బ్రహ్ముజుగత్తతం. **అఖుద్దావకాసో దస్సనాయాతి** ఆరోహపరిణాహసమ్పత్తియా అవయవపారిపూరియా చ దస్సనాయ ఓకాసో న ఖుద్దకో. తేనాహ **''సబ్బానేవా''**తిఆది.

యమనియమలక్ఖణం **సీలమస్స అత్థీతి సీలవా,** తం పనస్స రత్తఞ్ఞూతాయ **వుద్ధం వడ్ఢితం సీలం అస్స అత్థీతి వుద్ధసీలీ,** తేన చ సబ్బదా సమాయోగతో **వుడ్ఢసీలేన సమన్నాగతో. పఞ్చసీలమత్తమేవ సన్ధాయ వదన్తి** తతో పరం సీలస్స తత్థ అభావతో తేసఞ్చ అజాననతో.

ఠానకరణసమ్పత్తియా సిక్ఖాసమ్పత్తియా చ కత్థచిపి అనూనతాయ పరిమణ్డలపదాని బ్యఞ్జనాని అక్ఖరాని ఏతిస్సాతి **పరిమణ్డలపదబ్యఞ్జనా.** అథ వా పజ్జతి అత్థో ఏతేనాతి పదం, నామాది, యథాధిప్పేతమత్థం బ్యఞ్జేతీతి బ్యఞ్జనం వాక్యం, తేసం పరిపుణ్ణతాయ **పరిమణ్డలపదబ్యఞ్జనా.** అత్థఞాపనసాధనతాయ వాచావ కరణన్తి **వాక్కరణం,** ఉదాహరణఘోసో.

గుణపరిపుణ్ణభావేన తస్స బ్రాహ్మణస్స, తేన వా భాసితబ్బఅత్థస్స. **పూరే** పుణ్ణభావే. **పూరే**తి చ పురిమస్మిం అత్థే ఆధారే భుమ్మం, దుతియస్మిం విసయే. **సుఖుమాలత్తనే**నాతి ఇమినా తస్సా వాచాయ ముదుసణ్హభావమాహ. **అపలిబుద్ధాయ** పిత్తసేమ్హాదీహి. **సన్దిట్ఠం** సబ్బం దస్సేత్వా వియ ఏకదేసకథనం. **విలమ్బితం** సణికం చిరాయిత్వా కథనం. "సన్దిద్ధవిలమ్బితాదీ"తి వా పాఠో. తత్థ **సన్దిద్ధం** సన్దేహజనకం. **ఆది**-సద్దేన ఖలితానుకడ్ఢితాదిం సఙ్గణ్హాతి. **ఆదిమజ్ఝపరియోసానం పాకటం కత్వా**తి ఇమినా చస్స వాచాయ అత్థపారిపూరిం వదన్తి.

౪౨౫. సదిసాతి ఏకదేసేన సదిసా. న హి బుద్ధానం గుణేహి సబ్బథా సదిసా కేచిపి గుణా అఞ్ఞేసు లబ్భన్తి. **ఇతరే**తి అత్తనో గుణేహి అసదిసగుణే. **ఇదన్తి** ఇదం అత్థజాతం. **గోపదకన్తి** గావియా పదే ఠితఉదకం. **కులపరియాయేనాతి** కులానుక్కమేన.

తత్థాతి మఞ్చకే. **సీహసేయ్యం కప్పేసీ**తి యథా రాహు అసురిన్దో ఆయామతో విత్థారతో ఉబ్బేధతో చ భగవతో రూపకాయస్స పరిచ్ఛేదం గహేతుం న సక్కోతి, తథారూపం ఇద్ధాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోన్తో సీహసేయ్యం కప్పేసి.

పరిసుద్ధట్ఠేన అరియన్తి ఆహ "**అరియం ఉత్తమం పరిసుద్ధ**"న్తి. **అనవజ్జట్ఠేన కుసలం,** న సుఖవిపాకట్ఠేన. కత్థచి **చతురాసీతి పాణసహస్సాని** కత్థచి **అపరిమాణాపి దేవమనుస్సా** యస్మా చతువీసతియా ఠానేసు అసఙ్ఖ్యేయ్యా అపరిమేయ్యా **మగ్గఫలామతం పివన్తి**. కోటిసతసహస్సాదిపరిమాణేనపి బహూ ఏవ. తస్మా అనుత్తరాచారసిక్ఖాపనవసేనేవ భగవా **బహూనం ఆచరియో. తే**తి కామరాగతో అఞ్ఞే భగవతా పహీనకిలేసే.

అపాపపురేక్ఖారోతి అపాపేహి పురక్ఖరీయతి, న వా పాపం పురతో కరోతీతిపి అపాపపురేక్ఖారోతి ఇమమత్థం దస్సేతుం "**అపాపే నవ లోకుత్తరధమ్మే**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **అపాపే**తి పాపపటిపక్ఖే పాపరహితే చ. బ్రహ్మని భవా, బ్రహ్మునో వా హితా గరుకరణాదినా, బ్రహ్మనం వా మగ్గం జానాతీతి బ్రహ్మఞ్ఞా, తస్సా **బ్రహ్మఞ్ఞాయ పజాయ.**

తిరోరట్ఠా తిరోజనపదాతి ఏత్థ రజ్జం రట్ఠం రాజన్తి రాజానో ఏతేనాతి కత్వా. తదేకదేసభూతా పదేసా పన జనపదో జనా పజ్జన్తి ఏత్థ సుఖజీవికం పాపుణన్తీతి కత్వా. పుచ్ఛాయ దోసం సల్లక్ఖేత్వాతి సమ్బన్ధో. **భగవా విస్సజ్జే**తి తేసం ఉపనిస్సయసమ్పత్తిం చిన్తేత్వాతి అధిప్పాయో. **నవకా**తి ఆగన్తుకభావేన అమ్హాకం అభినవా.

౪౨౬. ఓపాతేతి నిప్పాతేతీతి అత్థో. తథాభూతో చ తత్థ పేసితా హోతీతి వుత్తం "**పవేసేతీ**"తి. **సంపురక్ఖరోన్తీ**తి సక్కచ్చం పుబ్బఙ్గమం కరోన్తి. తేనాహ "**పురతో కత్వా విచరన్తీ**"తి.

౪౨౭. సుద్దే బహి కత్వా రహో సాసితబ్బట్ఠేన మన్తా ఏవ తంతంఅత్థపటిపత్తిహేతుతాయ పదన్తి **మన్తపదం** వేదం. తేనాహ "**వేదో**"తి. **ఏవం కిరాతి పరమ్పరభావేన ఆభతన్తి** ఆచరియపరమ్పరాయ ఆభతం. **పావచనసఙ్ఖాతసమ్పత్తియా**తి పముఖవచనమ్హి ఉదత్తాదిసమ్పత్తియా. **సావిత్తిఆదీహి ఛన్దబన్ధేహి వగ్గబన్ధేహి చా**తి గాయత్తీఆదీహి అజ్ఝాయానువాకాదీహి ఛన్దబన్ధేహి చ వగ్గబన్ధేహి చ. **సమ్పాదేత్వా**తి పదసమ్పత్తిం అహాపేత్వా. **పవత్తారో**తి వా పావచనవసేన వత్తారో. **సజ్ఝాయితన్తి** గాయనవసేన సజ్ఝాయితం, తం పన పదేనేవ ఇచ్ఛితన్తి ఆహ "**పదసమ్పత్తివసేనా**"తి. **అఞ్ఞేసం వుత్తన్తి** పావచనవసేన అఞ్ఞేసం వుత్తం. **రాసికతన్తి** ఇరువేదయజువేదసామవేదాదివసేన, తత్థాపి పచ్చేకం మన్తబ్రహ్మాదివసేన అజ్ఝాయానువాకాదివసేన రాసికతం. **దిబ్బేన చక్ఖునా ఓలోకేత్వా**తి దిబ్బచక్ఖుపరిభణ్డేన యథాకమ్మూపగఞాణేన సత్తానం

కమ్మస్సకతం, పచ్చక్ఖతో దస్సనట్ఠేన దిబ్బచక్ఖుసదిసేన పుబ్బేనివాసఞాణేన అతీతకప్పే బ్రాహ్మణానం మన్తజ్ఝేనవిధిఞ్చ ఓలోకేత్వా. **పావచనేన సహ సంసన్దేత్వా**తి కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధస్స యం వచనం వట్టసన్నిస్సితం, తేన సహ అవిరుద్ధం కత్వా. న హి తేసం వివట్టసన్నిస్సితో అత్థో పచ్చక్ఖో హోతి. **అపరాపరే**తి అట్ఠకాదీహి అపరాపరే, పచ్ఛిమా ఓక్కాకరాజకాలాదీసు ఉప్పన్నా. **పక్ఖిపిత్వా**తి అట్ఠకాదీహి గన్థితమన్తపదేసు కిలేససన్నిస్సితపదానం తత్థ తత్థ పదే పక్ఖిపనం కత్వా. **విరుద్ధే అకంసూ**తి **బ్రాహ్మణధమ్మికసుత్తా**దీసు (ఖు॰ ని॰ బ్రాహ్మణధమ్మికసుత్తం) ఆగతనయేనేవ సంకిలేసికత్థదీపనతో పచ్చనీకభూతే అకంసు.

౪౨౮. **పటిపాటియా ఘటితా**తి పటిపాటియా సమ్బద్ధా. **పరమ్పరసంసత్తా**తి ఆదానియాయ యట్ఠియా సంసత్తా. తేనాహ ''**యట్ఠిగ్గాహకేన చక్ఖుమతా**''తి. **పురిమస్సా**తి మణ్డలాకారేన ఠితాయ అన్ధవేణియా సబ్బపురిమస్స హత్థేన సబ్బపచ్ఛిమస్స కచ్ఛం గణ్హాపేత్వా. **దివసమ్పీ**తి అనేకదివసమ్పి . చక్ఖుస్స అనాగతభవం ఞత్వా యథాఅక్కన్తట్ఠానేయేవ అనుపతిత్వా అక్కమనంవ సల్లక్ఖేత్వా ''**కహం చక్ఖుమా కహం మగ్గో**''**తి పరివేదిత్వా**.

పాళిఆగతేసు ద్వీసూతి సద్ధా అనుస్సవోతి ఇమేసు ద్వీసు. **ఏవరూపే**తి యథా సద్ధానుస్సవా, ఏవరూపే ఏవ పచ్చక్ఖగాహినోతి అత్థో. **తయో**తి రుచిఆకారపరివితక్కదిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియో. **భూతవిపాకా**తి భూతత్థనిట్ఠాయకా అధిప్పేతత్థసాధకా, వుత్తవిపరియాయేన అభూతత్థవిపాకా వేదితబ్బా . **ఏత్థా**తి ఏతేసు సద్ధాయితాదివత్థూసు. **ఏకంసేనేవ నిట్ఠం గన్తుం నాలం** అనేకన్తికత్తా సద్ధాదిగ్గాహస్స. **ఉపరి పుచ్ఛాయ మగ్గం వివరిత్వా ఠపేసి** సచ్చానురక్ఖాయ ఞాతుకామతాయ ఉప్పాదితత్తా. పస్సతి హి భగవా – మయా "సచ్చమనురక్ఖతా...పే॰... నిట్ఠం గన్తు"న్తి వుత్తే సచ్చానురక్ఖణం ఞాతుకామో మాణవో "కిత్తావతా"తిఆదినా పుచ్ఛిస్సతి, తస్స తం విస్సజ్జేత్వా సచ్చానుబోధే పుచ్ఛాయ అవసరం దత్వా తస్స ఉపనిస్సయే ఉపకారధమ్మే కథేస్సామీతి. తేన వుత్తం – "ఉపరి పుచ్ఛాయ మగ్గం వివరిత్వా ఠపేసీ"తి.

౪౩౦. **అత్తానఞ్ఞేవ సన్ధాయ వదతి,** యతో వుత్తం పాళియం – "యం ఖో పనాయమాయస్మా ధమ్మం దేసేతి, గమ్భీరో సో ధమ్మో దుద్దసో దురనుబోధో"తిఆది. లుబ్భన్తీతి **లోభనీయా** యథా "అపాయగమనీయా"తి ఆహ ''**లోభనీయేసు ధమ్మేసూతి లోభధమ్మేసూ**''తి. యథా వా రూపాదిధమ్మా లోభనీయా, ఏవం లోభోతి ఆహ ''**లోభనీయేసు ధమ్మేసూతి లోభధమ్మేసూ**''తి. తేనేవాహ – "యం లోకే పియరూపం సాతరూపం, ఏత్థేసా తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతి, ఏత్థ నివిసమానా నివిసతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౪౦౦; మ॰ ని॰ ౧.౧౩౩; విభ॰ ౨౦౩). ఏసే నయో సేసపదద్వయేపి.

౪౩౨. **నివేసేతీ**తి ఠపేతి పట్ఠపేతి. **పయిరుపాసతీ**తి ఉపట్ఠానవసేన ఉపగన్త్వా నిసీదతి. సుయ్యతి ఏతేనాతి **సోత**న్తి ఆహ ''**పసాదసోత**''న్తి. తఞ్హి సవనాయ ఓదహితబ్బన్తి. **ధారే**తి సన్ధారేతి తత్థేవ మనం ఠపేతి. **అత్థతో**తి యథావుత్తస్స ధమ్మస్స అత్థతో. **కారణతో**తి యుత్తితో హేతుదాహరణేహి ఉపపత్తితో. **ఓలోకన**న్తి ఏవమేతన్తి యథాసభావతో పఞ్ఞాచక్ఖునా దట్ఠబ్బతం ఖమన్తి, తఞ్చ మహన్తస్స మణినో పజ్జలన్తస్స వియ ఆవికత్వా అత్థస్స చిత్తే ఉపట్ఠానన్తి ఆహ ''**ఇధా**''తిఆది. **కత్తుకమ్యతాఛన్దో**తి కత్తుకామతాసఙ్ఖాతో కుసలచ్ఛన్దో. **వాయమతీ**తిఆదితో చతున్నమ్పి వీరియానం వసేన వాయామం పరక్కమం కరోతి. **మగ్గపధానం పదహతీ**తి మగ్గావహం మగ్గపరియాపన్నఞ్చ సమ్మప్పధానం పదహతి, పదహనవసేన తం

పరిపూరేతి. **పరమసచ్చన్తి** అమోఘధమ్మత్తా పరమత్థసచ్చం. **సహజాతనామకాయేనాతి** మగ్గపఞ్ఞాసహజాతనామకాయేన . **తదేవాతి** తదేవ పరమసచ్చం నిబ్బానం. తేనేవాహ – ‘‘**సచ్ఛికిరియాభిసమయేన విభూతం పాకటం కరోన్తో పస్సతీ**’’తి.

౪౩౩-౪. **మగ్గానుబోధోతి** మగ్గపటిపాటియా బోధో బుజ్ఝనం, యేసం కిలేసానం సముచ్ఛిన్దనవసేన మగ్గప్పటివేధో, తేసం పటిపస్సమ్భనవసేన పవత్తమానం సామఞ్ఞఫలం, మగ్గేన పటివిద్ధాని సచ్చాని, పరమత్థసచ్చమేవ వా అనురూపబుజ్ఝనన్తి అధిప్పాయో. ‘‘**సచ్చానుప్పత్తీతి ఫలసచ్ఛికిరియా**’’తి వుత్తం. ఏవఞ్హి సతి హేట్ఠా వుత్తా సద్ధాపటిలాభాదయో ద్వాదస ధమ్మా సచ్చానుప్పత్తియా ఉపకారా హోన్తి, తస్మా వుత్తం ‘‘**తేసంయేవాతి హేట్ఠా వుత్తానం ద్వాదసన్న**’’న్తి. **నాయం** ‘‘తేసంయేవా’’తి పదస్స **అత్థో**. సతిపి కుసలవిపాకాదిభావేన నానత్తే వత్థారమ్మణభూమికిచ్చాదివసేన పన సదిసాతి ఉపాయతోవ మగ్గధమ్మా ఆసేవితా బహులీకతా ఫలభూతాతి వత్తబ్బతం అరహతీతి తంసదిసే తబ్బోహారం కత్వా ‘‘**తేసం మగ్గసమ్పయుత్తధమ్మాన**’’న్తి వుత్తం. ఏవఞ్హి ఆసేవనాగహణం సమత్థితం, న అఞ్ఞథా. న హి ఏకచిత్తక్ఖణికానం మగ్గధమ్మానం ఆసేవనా, బహులీకమ్మం వా అత్థీతి. **తులనాతి** విపస్సనా. సా హి వుట్ఠానగామినిభూతా మగ్గప్పధానస్స బహుకారా తస్స అభావే మగ్గప్పధానస్సేవ అభావతో, ఏవం ఉస్సాహో తులనాయ ఛన్దో ఉస్సాహస్స బహుకారోతిఆదినా హేట్ఠిమస్స ఉపరిమూపకారతం సువిఞ్ఞేయ్యమేవాతి ఆహ – ‘‘**ఇమినా నయేన సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో**’’తి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

చఙ్కీసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౬. ఏసుకారీసుత్తవణ్ణనా

౪౩౭. **కోట్ఠాసన్తి** మంసభాగం. **లగ్గాపేయ్యున్తి** న్హారునా వా వాకేన వా బన్ధిత్వా పురిసస్స హత్థే వా వసనగేహే వా ఓలమ్బనవసేన బన్ధేయ్యుం. **సత్థధమ్మన్తి** సత్థికేసు సత్థవాహేన పణేతబ్బం ఆణాధమ్మం. **తస్స నిక్ఖమనత్థన్తి** తం మూలం సత్థికేహి నిత్థరణత్థం. **పాపం అస్సాతి** పరిచరన్తస్స పారిచరియాయ అహితంవ అస్స. తేనాహ ‘‘న సేయ్యో’’తి. **ఉచ్చకులీనాదయో** దుతియవారాదీహి వుచ్చన్తి, ఇధ ఉపధివిపత్తిసమ్పత్తియో పాపియాదిపదేహి వుత్తాతి అధిప్పాయో. తేనాహ – ‘‘**పాపియోతి పాపకో లామకో అత్తభావో అస్సా**’’తి. **సేయ్యంసోతి** హితకోట్ఠాసో, హితసభావోతి అత్థో. **ఉచ్చకులీనతాతి** కరణత్థే పచ్చత్తవచనన్తి ఆహ ‘‘**ఉచ్చాకులీనత్తేనా**’’తి. ‘‘వణ్ణో న ఖీయేథ తథాగతస్సా’’తిఆదీసు (దీ. ని. అట్ఠ. ౧.౩౦౫; ౩.౧౪౧; మ. ని. అట్ఠ. ౨.౪౨౫; ఉదా. ౫౩; అప. అట్ఠ. ౨.౬.౨౦; బు. వం. అట్ఠ. ౪.౪; చరియా. అట్ఠ. ౧.నిదానకథా; ౨.పకిణ్ణకకథా; దీ. ని. టీ. ౧.గన్థారమ్భకథావణ్ణనా; సం. ని. టీ. ౧.౨.౧; అ. ని. టీ. ౧.౧.౧; వజిర. టీ. గన్థారమ్భకథావణ్ణనా; సారత్థ. టీ. ౧.గన్థారమ్భకథావణ్ణనా; నేత్తి. టీ. గన్థారమ్భకథావణ్ణనా; మ. ని. టీ. ౧.౧) వియ **వణ్ణసద్దో** ఇధ పసంసాపరియాయోతి ఆహ ‘‘**వేస్సోపి హి ఉళారవణ్ణో హోతీ**’’తి.

౪౪౦. ‘‘నిరవో పదసద్దో సోళారగోత్తస్స అకిణ్ణమత్తికాపత్తో తిట్ఠేయ్య అసజ్జచారీ’’తి వుత్తత్తా **భిక్ఖా చరితబ్బావ**, అయం తేసం కులధమ్మోతి అధిప్పాయో. **హరిత్వాతి** అపనేత్వా. **సత్తజీవో** సత్తవాణిజకో. గోపేతి రక్ఖతీతి **గోపో**, ఆరక్ఖాధికారే నియుత్తో. అసన్తి లూనన్తి తేనాతి **అసితం**, లవిత్తం. వివిధం భారం ఆభఞ్జన్తి ఓలమ్బన్తి ఏత్థాతి **బ్యాభఙ్గీ**, కాజం.

౪౪౧. **అనుస్సరతోతి** అనుస్సరణహేతు కులవంసానుస్సరణక్ఖణే ఖత్తియోతిఆదినా **సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి**. తేనాహ ''**పోరాణే... పే.... అనుస్సరియమానే**''**తి**. ఉచ్చనీచత్తజాననత్థఞ్చ కులవవత్థానం కతం హోతీతి ఖత్తియాదికులకమ్మునా తేసం చతున్నం వణ్ణానం సన్ధనం జీవికం పఞ్ఞపేన్తి బ్రాహ్మణా, తథాగతో పన లోకుత్తరధమ్మమేవ పురిసస్స సన్ధనం పఞ్ఞపేతి తేన సత్తస్స లోకగ్గభావసిద్ధితో. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

ఏసుకారీసుత్తవణ్ణనా లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౭. ధనఞ్జానిసుత్తవణ్ణనా

౪౪౫. **రాజగహం పరిక్ఖిపిత్వా ఠితపబ్బతస్సాతి** పణ్డవపబ్బతం సన్ధాయాహ. రాజగహనగరస్స దక్ఖిణదిసాభాగే పబ్బతస్స సమీపే ఠితో జనపదో **దక్ఖిణాగిరి.** తణ్డులపుటకానం పాలి ఏత్థాతి **తణ్డులపాలి.** తస్స కిర ద్వారసమీపే తణ్డులవాణిజా తణ్డులపసిబ్బకే వివరిత్వా పటిపాటియా ఠపేత్వా నిసీదన్తి, తేనస్స ''**తణ్డులపాలిద్వార**''న్తి సమఞ్ఞా అహోసి. **సబ్బమేవ సస్సం గణ్హాతీ**తి దలిద్దకస్సకానం దివసపరిబ్బయమత్తమేవ విస్సజ్జేత్వా సబ్బమేవ ఆయతో నిప్ఫన్నం ధఞ్ఞం గణ్హాతి. **మన్దసస్సానీ**తి మన్దనిప్ఫత్తికాని సస్సాని.

౪౪౬. **ఇమినా నయేనా**తి దాసకమ్మకరస్స నివాసనభత్తవేత్తనానుప్పదానేన మఙ్గలదివసేసు ధనవత్థాలఙ్కారానుప్పదానాదినా చ **పోసేతబ్బో**. మిత్తామచ్చానం పియవచనఅత్థచరియాసమానత్తతాది **మిత్తామచ్చకరణీయం కత్తబ్బం,** తథా **ఞాతిసాలోహితానం**. తత్థ ఆవాహవివాహసమ్బద్ధేన ''అమ్హాకం ఇమే''తి ఞాయన్తీతి **ఞాతీ,** మాతాపితాదిసమ్బద్ధతాయ సమానలోహితాతి **సాలోహితా**. సమ్మా దదన్తేసుపి అసజ్జనతో నత్థి ఏతేసం తిథీతి **అతిథి,** తేసం అత్తనా సమానపరిభోగవసేన **అతిథికరణీయం కాతబ్బం,** అతిథిబలీతి అత్థో. ఞాతకభూతపుబ్బా పేత్తివిసయం ఉపగతా **పుబ్బపేతా,** దక్ఖిణేయ్యేసు కాలేన కాలం దానం దత్వా తేసం ఉద్దిసనం **పుబ్బపేతకరణీయం,** పేతబలీతి అత్థో. గన్ధపుప్ఫవిలేపనజాలాభత్తేహి కాలేన కాలం దేవతానం పూజా **దేవతాకరణీయం,** దేవతాబలీతి అత్థో, రాజకిచ్చకరణం ఉపట్ఠానం **రాజకరణీయం. అయమ్పి కాయో**తి అత్తనో కాయం సన్ధాయ వదతి. ఇమమత్థం సన్ధాయాహ ''**ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో**''తి.

౪౪౭. **పఞ్చ దుస్సీల్యకమ్మానీ**తి నిచ్చసీలపటిపక్ఖధమ్మా. దస అకుసలకమ్మపథధమ్మా **దస దుస్సీల్యకమ్మాని.** అధమ్మచారీ ఏవ **విసమచారీ** కాయవిసమాదిచరణతోతి **విసమచారీపదస్స** అత్థో విసుం న వుత్తో.

౪౪౮-౪౫౩. **ఓసరన్తి** అపసక్కన్తి, ఖీయన్తీతి అత్థో. తేనాహ ''**పరిహాయన్తీ**''తి. **అభిసరన్తీ**తి అభివడ్ఢనవసేన పవత్తన్తి. తేనాహ ''**వడ్ఢన్తీ**''తి. **తత్రాతి** బ్రహ్మలోకే. **అస్సాతి** బ్రహ్మలోకే ఉప్పన్నస్స ధనఞ్జానిస్స. **తతో పట్ఠాయాతి** యదా భగవతా ''ఏసో, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో''తిఆది వుత్తం, తతో పట్ఠాయ. **చతుసచ్చవినిముత్త**న్తి నిద్ధారేత్వా విభజిత్వా వుచ్చమానేహి సచ్చేహి విముత్తం. అత్థతో పన తతో పుబ్బేపి **సచ్చవిముత్తం కథం న కథేసియేవ** సచ్చవిముత్తస్స నియ్యానస్స అభావతో.

ధనఞ్జానిసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౮. వాసేట్ఠసుత్తవణ్ణనా

౪౫౪. **జాతిం సోధేతుకామా హోన్తీ**తి సహవాసీనం బ్రాహ్మణానం కిరియా పరాధేన వా అసారుప్పత్తేన వా జాతియా ఉపక్కిలేసం ఆసఙ్కాయ తం సోధేతుకామా హోన్తి. **మన్తే సోధేతుకామా హోన్తీ**తి మన్తవచనే ఆచరియమతిచోదనాయ అఞ్ఞేన వాక్యేన కేనచి కారణేన సంసయే ఉప్పన్నే తం సోధేతుకామా హోన్తి. **అన్తరాతి** వేమజ్ఝే, అఞ్ఞత్థేవా అన్తరాసద్దోతి తస్స **అఞ్ఞా కథాతి** వచనం అవగన్తబ్బం. ఖన్తీమేత్తానుద్దయాదిగుణసమ్పన్నో ఏవ "**సీలవాతి గుణవా**"తిఆహ. తేహి సీలస్స విస్సజ్జనకాలేపి "**సీలవా**"తి వుచ్చతి. సమ్పన్నసీలత్తా వా తేహి సమన్నాగతో ఏవ హోతీతి ఆహ "**సీలవాతి గుణవా**"తి. **ఆచారసమ్పన్నో**తి సాధు ఆచారవత్తో.

౪౫౫. **సిక్ఖితాతి** తేవిజ్జానం సిక్ఖితా తుమ్హే, న దాని తుమ్హేహి కిఞ్చి కత్తబ్బం అత్థీతి అత్థో. **పటిఞ్ఞాతాతి** పటిజానిత్వా ఠితా.

వేదత్తయసఙ్ఖాతా తిస్సో విజ్జా అజ్ఝయన్తీతి **తేవిజ్జా**. తేనాహ "**తివేదాన**"న్తి. తయో వేదే అణన్తి అజ్ఝయన్తీతి **బ్రాహ్మణా,** తేసం. యం ఏకం పదమ్పి అక్ఖాతం, తం అత్థతో బ్యఞ్జనతో చ **కేవలినో** అధియినో అప్పయోగేన. **నిట్ఠాగతమ్హాతి** నిప్పత్తిం గతా అమ్హా తేవిజ్జాయ సకసమయస్స కథనే.

మనోకమ్మతో హి వత్తసమ్పదాతికారణూపచారేనాయమత్థో వుత్తోతి ఆహ – "**తేన సమన్నాగతో హి ఆచారసమ్పన్నో హోతీ**"తి.

ఖయాతీతన్తి వడ్ఢిపక్ఖే ఠితన్తి అత్థో. సుక్కపక్ఖపాటిపదతో పట్ఠాయ హి చన్దో వడ్ఢతీతి వుచ్చతి, న ఖీయతీతి. **వన్దమానా** జనా నమక్కారం కరోన్తి.

అత్థదస్సనేనాతి వివరణేన దస్సనపరిణాయకట్ఠేన లోకస్స **చక్ఖు హుత్వా సముప్పన్నం.**

౪౫౬. **తిట్ఠతు తావ బ్రాహ్మణచిన్తాతి** – "కిం జాతియా బ్రాహ్మణో హోతి ఉదాహు భవతి కమ్మునా"తి అయం బ్రాహ్మణవిచారో తావ తిట్ఠతు . జాతిదస్సనత్థం తిణరుక్ఖకీటపటఙ్గతో పట్ఠాయ లోకే జాతివిభఙ్గం విత్థారతో కథేస్సామీతి తేసం చిత్తసమ్పహంసనత్థం దేసేతబ్బమత్థం పటిజానాతి. తత్థ **అఞ్ఞమఞ్ఞా హి జాతియోతి** ఇదం కారణవచనం, యస్మా ఇమా జాతియో నామ అఞ్ఞమఞ్ఞం విసిట్ఠా, తస్మా జాతివిభఙ్గం బ్యాకరిస్సామీతి.

యస్మా ఇధ **ఉపాదిన్నకజాతి** బ్యాకాతబ్బభావేన ఆగతా, తస్సా పన నిదస్సనభావేన ఇతరా, తస్మా "**జాతివిభఙ్గం పాణాన**"న్తి పాళియం వుత్తం. తేసం తేసం పాణానం జాతియోతి అత్థో. **ఏవన్తి** నిదస్సనం కథేత్వా నిదస్సితబ్బే కథియమానే. **తస్సాతి** వాసేట్ఠస్స. కామం "తేసం వోహం బ్యక్ఖిస్స"న్తి ఉభోపి మాణవే నిస్సాయ దేసనా ఆగతా, తథాపి తత్థ తత్థ "ఏవం, వాసేట్ఠ, జానాహీ"తిఆదినా వాసేట్ఠమేవ ఆలపన్తో భగవా తమేవ ఇమినా నియామేన పముఖం అకాసి. తేన వుత్తం "తస్సాతి వాసేట్ఠస్సా"తి. **జాతిభేదో** జాతివిసేసో, జాతియా భేదో **పాకటో భవిస్సతి** నిదస్సనేన విభూతభావం ఆపాదితేన పటిఞ్ఞాతస్స అత్థస్స విభూతభావాపత్తితో. **ఆమ న వట్టతీ**తి కమ్మనానతాయ ఏవ ఉపాదిన్ననానతాయ పటిక్ఖేపపదమేతం, న బీజనానతాయ అనుపాదిన్ననానతాయ పటిక్ఖేపపదన్తి దస్సేతుం "**కమ్మం హీ**"తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో – తంతంయోనిఖిపనమత్తం కమ్మస్స సామత్థియం, తంతంయోనినియతా పన యే వణ్ణవిసేసా, తే తంతంయోనిసిద్ధియావ సిద్ధా హోన్తీతి తం పన యోనిఖిపనకమ్మం తంతంయోనివిసిట్ఠ-విసేసాభిభూతాయ పయోగనిప్ఫత్తియా, అసంముచ్ఛితాయ

ఏవ వా పచ్చయభూతాయ భవపత్థనాయ అభిసఙ్ఖతమేవాతి విఞ్ఞాతబ్బపచ్చయవిసేసేన వినా ఫలవిసేసాభావతో ఏతం సమీహితకమ్మం పత్థనాదీహి చ భిన్నసత్తితం విసిట్ఠసామత్థియం వా ఆపజ్జిత్వా చక్ఖున్ద్రియాదివిసిట్ఠఫలనిబ్బత్తకం జాయతి, ఏవం యోనిఖిపనతంయోనినియతవిసేసావహతా హోతీతి. థేరేన హి బీజనానతా వియ కమ్మనానతాపి ఉపాదిన్నకనానతాయ సియా ను ఖో పచ్చయోతి చోదనం పటిక్ఖిపిత్వా పచ్చయవిసేసవిసిట్ఠా కమ్మనానతా పన పచ్చయోతి నిచ్ఛితన్తి దట్ఠబ్బం.

నానావణ్ణాతి నానప్పకారవణ్ణా. తాలనాళికేరాదీనం లోకే అభిఞ్ఞాతతిణజాతిభావతో **విసేసేన గయ్హతి** అభిఞ్ఞాతసోతనయేన. **జాతియా బ్రాహ్మణో**వాతి అట్ఠానపయుత్తో **ఏవ**-సద్దో, జాతియావ బ్రాహ్మణో భవేయ్యాతి యోజనా. **న చ గయ్హతీ**తి తిణరుక్ఖాదీసు వియ బ్రాహ్మణేసు జాతినియతస్స లిఙ్గస్స అనుపలబ్భనతో, పివనభుఞ్జనకథనహసనాదికిరియాయ బ్రాహ్మణభావేన ఏకన్తికలిఙ్గనియతాయ మన్తజ్ఝేనాదిం వినా అనుపలబ్భనతో చ. **వచీభేదేనే**వాతి ఆహచ్చవచనేనేవ.

కీటే పటఙ్గేతిఆదీసు జాతినానతా లబ్భతి అఞ్ఞమఞ్ఞలిఙ్గవిసిట్ఠతాదస్సనా. **కున్థా** కీటకా , ఖజ్జఖాదకా **కిపిల్లికా. ఉప్పతిత్వా**తి ఉడ్డేత్వా ఉడ్డేత్వా. పటభావం గచ్ఛన్తీతి వా **పటఙ్గా,** న ఖుద్దకపాణకా కీటా నామ. **తేసమ్పి** కీటకానం.

కాళకాదయోతి కలన్దకాదయో.

ఉదరంయేవ నేసం పాదా ఉదరేనేవ సమ్పజ్జనతో.

సఞ్ఞాపుబ్బకో విధి అనిచ్చోతి దస్సేన్తో "**ఉదకే**"తి ఆహ యథా "వీరస్స భావో వీరియ"న్తి.

పత్తసముదాయే పక్ఖసద్దోతి "**పత్తేహి యన్తీ**"తి వుత్తం. న హి అవయవబ్యతిరేకేన సముదాయో అత్థి.

సఙ్ఖేపేన వుత్తో "జాతివసేన నానా"తిఆదినా. ఏత్థ పదత్థే దుబ్బిఞ్ఞేయ్యం నత్థీతి సమ్బన్ధమత్తం దస్సేతుం "**తత్రాయం యోజనా**"తిఆది వుత్తం. "న హి బ్రాహ్మణానం ఏదిసం సీసం హోతి, ఖత్తియానం ఏదిసన్తి నియమో అత్థి యథా హత్థిఅస్సమిగాదీన"న్తి ఇదమేవ వాక్యం సబ్బత్థ నేతబ్బం. తం సఙ్ఖిపిత్వా దస్సేన్తో "**ఇమినా నయేన సబ్బం యోజేతబ్బ**"న్తి ఆహ.

తస్సాతి యథావుత్తనిగమనవచనస్స **అయం యోజనా** ఇదాని వుచ్చమానా యోజనా వేదితబ్బా.

౪౫౭. వోకారన్తి వోకరణం, యేన విసిట్ఠతాయ న వోకరీయతి జాతిభేదోతి అత్థో. తేనాహ "**నానత్త**"న్తి.

గోరక్ఖాదిఉపజీవనేన **ఆజీవవిపన్నో**, హింసాదినా **సీలవిపన్నో**, నిక్ఖిత్తవత్తతాదినా **ఆచారవిపన్నో**తి. సామఞ్ఞజోతనా విసేసే నివిట్ఠా హోతీతి ఆహ "**గోరక్ఖన్తి ఖేత్తరక్ఖ**"న్తి. "**గోతి హి పథవియా నామ**"న్తి. తేహి తేహి ఉపాయేహి సిక్ఖితబ్బట్ఠేన **సిప్పం,** తత్థ కోసల్లం. పరేసం ఈసనట్ఠేన హింసనట్ఠేన ఇస్సో, సో అస్స అత్థీతి ఇస్సో యోధాజీవికో, ఇస్సస్స కమ్మం పహరణం, ఉసుం సత్తిఞ్చ నిస్సాయ పవత్తా జీవికా **ఇస్సత్తం.** తేనాహ "**ఆవుధజీవిక**"న్తి. యం నిస్సాయ అస్స జీవికా, తదేవ దస్సేతుం "**ఉసుఞ్చ సత్తిఞ్చా**"తి వుత్తం.

బ్రహ్మం వుచ్చతి వేదో, తం అణతి జానాతీతి బ్రాహ్మణో, జాననఞ్చ పోరాణేహి బ్రాహ్మణేహి విహితనియామేన బ్రాహ్మణేహి కతోపసమేన అనుట్ఠానతపేన యథా "ఆజీవసీలాచారవిపన్నో నత్థీ"తి బ్రాహ్మణధమ్మికేహి లోకియపణ్డితేహి చ సమ్పటిచ్ఛితో, తథా పటిపజ్జనమేవాతి ఆహ "**ఏవం బ్రాహ్మణసమయేన...పే.... సాధేత్వా**"తి. **ఏవం సన్తేతి** ఏవం ఆజీవసీలాచారవిపన్నస్స అబ్రాహ్మణభావే సతి **న జాతియా బ్రాహ్మణో హోతి, గుణేహి పన** ఆజీవసీలాచారసమ్పత్తిసఙ్ఖాతేహి **బ్రాహ్మణో హోతి, తస్మా** గుణానంయేవ బ్రాహ్మణభావకరణతో చతువణ్ణవిభాగే **యత్థ కత్థచి కులే జాతో యో** సీలాదిగుణసమ్పన్నతాయ **గుణవా, సో** వుత్తలక్ఖణేన నిప్పరియాయతో బాహితపాపతాయ **బ్రాహ్మణోతి అయమేత్థ** బ్రాహ్మణభావే **ఞాయోతి, ఏవం ఞాయం అత్థతో** ఆపన్నం కత్వా. **నన్తి** తమేవ యథావుత్తం ఞాయం. **యో బ్రాహ్మణస్స సంవణ్ణితాయాతి** మాతుయా ఉభతోసుజాతతాదికులవణ్ణేన సంవణ్ణితాయ పసత్థాయ యథారూపాయ బ్రాహ్మణస్స మాతా భవితుం యుత్తా, తథారూపాయ **మాతరిసమ్భూతో**. ఏతేన చతున్నం యోనీనం యత్థ కత్థచి విసేసనిట్ఠా కతా. తేనాహ "**తత్రాపి విసేసేనా**"తి. ఏవం సామఞ్ఞతో విసేసనిట్ఠావసేన "యోనిజం మత్తిసమ్భవ"న్తి పదస్స అత్థం వత్వా ఇదాని సామఞ్ఞజోతనం అనాదియిత్వా విసేసజోతనావసేనేవ అత్థం వత్తుం "**యాచాయ**"న్తిఆది వుత్తం. **పరిసుద్ధఉప్పత్తిమగ్గసఙ్ఖాతా యోని వుత్తాతి** అనుపక్కుట్ఠభావేన పరిసుద్ధఉప్పత్తిమగ్గసఙ్ఖాతా యా చాయం యోని వుత్తాతి సమ్బన్ధో. **తతోపి జాతసమ్భూతత్తాతి** తతో యోనితో జాతత్తా మాతాపేత్తిసమ్పత్తితో సమ్భూతత్తా.

విసిట్ఠత్తాతి సముదాయభూతా మనుస్సా రాగాదినా విసిట్ఠత్తా. రాగాదినా సహ కిఞ్చనేనాతి **సకిఞ్చనో**. తథేవ రాగాదిసఙ్ఖాతేన పలిబోధనట్ఠేన సహ పలిబోధేనాతి **సపలిబోధో. సబ్బగహణపటినిస్సగ్గేనాతి** ఉపాదానసఙ్ఖాతస్స సబ్బస్స గహణస్స పటినిస్సజ్జనేన. **యస్మా బాహితపాపో** అత్తనో సన్తానతో బహికతపాపో, తస్మా **తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణన్తి** అత్థో వత్తబ్బో. ఏవరూపో ఏతిస్సా కథాయ ఉపదేసో నానప్పకారతో విభత్తో, తస్మా తత్థ తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౪౫౮. **గహితదణ్డేసూతి** పరేసం దణ్డేన విహేఠనం అనిధాయ ఆదిన్నదణ్డేసు.

౪౫౯. **కిఞ్చి గహణన్తి** తణ్హాగాహాదీసు కిఞ్చి గాహం.

యేన కామభవేన మానుసకేహి పఞ్చహి కామగుణేహి యుఞ్జతి, తం **మానుసకం యోగం**. "మానుసకం యోగ"న్తి ఏత్థ చ ఏకదేసం గహేత్వా వుత్తం, ఏస నయో "దిబ్బయోగ"న్తి ఏత్థాపి. **సబ్బయోగవిసంయుత్తన్తి** పదద్వయేన వుత్తేహి సబ్బకిలేసయోగేహి విప్పయుత్తం.

రతిన్తి అభిరతిం ఆసత్తిం. **కుసలభావనాయాతి** కాయభావనాది కుసలధమ్మభావనాయ ఉక్కణ్ఠితం. **వీరియవన్తన్తి** వీరియసబ్భావేన వీరం నిద్దిసతి, వీరభావో హి వీరియన్తి.

సున్దరం ఠానన్తి నిబ్బానం. **సున్దరాయ పటిపత్తియా** అరియపటిపత్తియా.

నిబ్బుత్తిన్తి పరియోసానం. **అతీతేతి** అతీతకోట్ఠాసే. **కిఞ్చనకారకోతి** పలిబోధహేతుభూతో.

అసేక్ఖే సీలక్ఖన్ధాదికే **మహన్తే గుణే**. పఞ్చన్నం మారానం విజితత్తా **విజితవిజయం**.

୪౬౦. ఇదం అజానన్తాతి "జాతియా బ్రాహ్మణో"తి ఇదం లోకసమఞ్ఞామత్తన్తి అజానన్తా. యే బ్రాహ్మణేసు నామగోత్తం నామ తతియం దిట్ఠాభినివేసం జనేన్తి, **సావ నేసం దిట్ఠి. కతం అభిసఙ్ఖత**న్తి పరికప్పనవసేనేవ కతం రపితం తదుపచితం, న హేతుపచ్చయసమాయోగేన. **సముచ్చా**తి సమ్ముతియా. కా పన సా సమ్ముతీతి ఆహ **''సమఞ్ఞాయా''**తి, లోకసమఞ్ఞాతేనాతి అత్థో. సమ్మా పన పరమత్థతో అజానన్తానం నామగోత్తం ఏవం కప్పేతీతి ఆహ **''నో చే''**తిఆది. తం పన అసన్తమ్పి పరమత్థతో సన్తతాయేవ అభినివిసన్తి, తేసమయం దోసోతి దస్సేతుం **''ఏవం పకప్పిత''**న్తిఆది వుత్తం. తేనాహ భగవా – "జనపదనిరుత్తిం నాభినివేసేయ్యా"తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౩౧). **అజానన్తా నో**తి ఏత్థ **నో**-సద్దో అవధారణత్థో – "న నో సమం అత్థి తథాగతేనా"తిఆదీసు (ఖు॰ పా॰ ౬.౩) వియాతి ఆహ **''అజానన్తావ ఏవం వదన్తీ''**తి.

నిప్పరియాయన్తి భావనపుంసకనిద్దేసో, నిప్పరియాయేన ఉజుకమేవాతి అత్థో, న పుబ్బే వియ "యో హి కోచీ"తి పరియాయవసేన. "న జచ్చా"తి గాథాయ పుబ్బద్ధేన **జాతివాదం పటిక్ఖిపన్తో** పచ్ఛిమద్ధేన **కమ్మవాదం పతిట్ఠపేన్తో. తత్థా**తి తిస్సం గాథాయం. **ఉపడ్ఢగాథాయ విత్థారణత్థ**న్తి ఉపడ్ఢగాథాయ అత్థం విత్థారేతుం **''కస్సకో కమ్మునా''**తి వుత్తం. తత్థ పురిమాయ చతూహి పాదేహి, పచ్ఛిమే ద్వీహి ద్విన్నమ్పి సాధారణతో అత్థో విత్థారితో. తత్థ **కసికమ్మాదీతి ఆది**-సద్దేన సిప్పకమ్మవాణిజాది సఙ్గహో.

పటిచ్చసముప్పాదపధానవచనవిఞ్ఞేయ్యో పచ్చయో పటిచ్చసముప్పాదసద్దస్స అత్థో పచ్చయుప్పన్నాపేక్ఖాయ హోతీతి ఆహ – **''ఇమినా పచ్చయేన ఏతం హోతీ''**తి. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౨.౫౮౦) **తంసంవణ్ణనాయఞ్చ** (విసుద్ధి॰ మహాటీ॰ ౨.౫౮౦) వుత్తనయేన వేదితబ్బం. **సమ్మానావమానారహకులే**తి సమ్మానారహే ఖత్తియాదికులే, అవమానారహే చణ్డాలాదికులే **కమ్మవసేన ఉపపత్తి హోతి** కమ్మస్స విపచ్చమానోకాసకరతాయ వినా తాదిసాయ ఉచ్చనీచకులనిబ్బత్తియా అభావతో. అడ్ఢదలిద్దతాది **అఞ్ఞాపి హీనపణీతతా.**

కమ్మునాతి చేత్థ యథా లోకపజాసత్తసద్దేహి ఏకో ఏవత్థో వుత్తో, ఏవం సేససద్దేహిపి, అధిప్పాయవిసేసో పన తత్థ అత్థీతి దస్సేతుం **''పురిమపదేన చేత్థా''**తిఆది వుత్తం. నాయం లోకో బ్రహ్మనిమ్మితో కమ్మేన ఉప్పజ్జనతో. న హి సన్నిహితకారణానం ఫలానం అఞ్ఞేన ఉప్పత్తిదిట్ఠి యుజ్జతి. తేనాహ **''దిట్ఠియా పటిసేధో వేదితబ్బో''**తి. యం పనేత్థ వత్తబ్బం తం **విసుద్ధిమగ్గసంవణ్ణనాదీసు**వుత్తనయేన వేదితబ్బం. తథా లోకస్స పఠముప్పత్తి న బ్రహ్మునాతి **''కమ్మునా హి తాసు తాసూ''**తిఆది వుత్తం. **తతియేన** "అయం లోకో ఆదితో పభుతి పభవకమ్మునా వత్తతీ"తి వుత్తమత్థం **నిగమేతి.**వుత్తస్సేవత్థస్స సూచనఞ్హి నిగమనం. తం పన నియమత్థం హోతీతి ఆహ **''కమ్మేనేవ బద్ధా హుత్వా పవత్తన్తి, న అఞ్ఞథా''**తి . **చతుత్థేన** పదేన. **యాయతో**తి గచ్ఛతో. **నిబ్బత్తతో**తి నిబ్బత్తన్తస్స. **పవత్తతో**తి పవత్తన్తస్స.

ధుతధమ్మా విసేసతో తణ్హాయ సన్తత్తవసేన వత్తన్తీతి ఆహ **''తపేనాతి ధుతఙ్గతపేనా''**తి. మేథునవిరతి విసేసతో బ్రాహ్మణానం బ్రహ్మచరియన్తి సా ఇధ బ్రహ్మచరియేనాతి అధిప్పేతాతి ఆహ **''బ్రహ్మచరియేనాతి మేథునవిరతియా''**తి. **ఏతేనా**తి ఇమినా "తపేనా"తిఆదీహి చతూహి పదేహి వుత్తేన. **సేట్ఠేనా**తి ఉత్తమేన. సంకిలేసవిసుద్ధియా **పరిసుద్ధేన. బ్రహ్మ**న్తి బ్రహ్మభావం సేట్ఠభావం. సో పనేత్థ అత్థతో బ్రాహ్మణభావోతి ఆహ **''బ్రాహ్మణభావం ఆవహతీ''**తి.

బ్రహ్మే చ సక్కో చాతి సక్కగరుకానం సక్కో సక్కేనపి గరుకాతబ్బతో, బ్రహ్మగరుకానం బ్రహ్మే బ్రహ్మునాపి గరుకాతబ్బతో. **విజానత**న్తి పరమత్థబ్రాహ్మణస్స విసేసం జానన్తానం విఞ్ఞూనం. అవిఞ్ఞూనో హి అప్పమాణం. తేనాహ –

‘‘**పణ్డితాన**’’న్తి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

వాసేట్ఠసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౯. సుభసుత్తవణ్ణనా

౪౬౨. తుదిసఞ్ఞాతో గామో నిగమో ఏతస్సాతి తోదేయ్యో, తస్స అత్తజో **తోదేయ్యపుత్తో**తి ఆహ ‘‘**తుదిగామా**’’తిఆది. **ఆరాధకో**తి సంరాధకో. ధమ్మనిసన్తి యస్మా సమ్పాదనేన పరిపూరణేన ఇచ్ఛితా, తస్మా వుత్తం ‘‘**సమ్పాదకో పరిపూరకో**’’తి. ఞాయతి నిచ్ఛయేన గమేతి నిబ్బానం, తం వా ఞాయతి పటివిజ్ఝీయతి ఏతేనాతి ఞాయో, తతో ఏతస్స సమ్పాదకహేతుభావతో ఞాయో ధమ్మో అరియమగ్గో తం **ఞాయం ధమ్మం**. తేనాహ ‘‘**కారణధమ్మ**’’న్తి. **అనవజ్జన్తి** అవజ్జపటిపక్ఖం.

౪౬౩. వట్టచారకతో నియ్యాతీతి నియ్యానికం ఈకారస్స రస్సత్తం య-కారస్స చ క-కారం కత్వా. నియ్యానే వా నియుత్తం, నియ్యానం సీలన్తి వా నియ్యానికం, తప్పటిపక్ఖతో **అనియ్యానికం**. సా పన అత్థతో అకుసలకిరియాతి ఆహ ‘‘**అకుసలపటిపద**’’న్తి.

బహుభావవాచకో ఇధ **మహా**సద్దో ‘‘మహాజనో’’తిఆదీసువియాతి ఆహ ‘‘**మహన్తేహి బహూహీ**’’తి. అత్థోతి పయోజనం. **మహన్తానీ**తి బహులాని. **కిచ్చానీ**తి కాతబ్బాని. **అధికరణానీ**తి అధికారజీవికారూపాని. **ఘరావాసకమ్మమేవ** పఞ్చబలికరణదసఅత్థట్ఠానభావతో లోకయాత్రాయ చ సమ్పవత్తిట్ఠానభావతో జీవితవుత్తియా వా హేతుభావతో **ఘరావాసకమ్మట్ఠానం**.

> ‘‘అప్పకేనపి మేధావీ, పాభతేన విచక్ఖణో;
>
> సముట్ఠాపేతి అత్తానం, అణుం అగ్గింవ సన్ధమ’’న్తి. (జా. ౧.౧.౪);

గాథాయ వుత్తనయేన **చూళన్తేవాసికస్స వియ**.

౪౬౪. అయోనిసో పవత్తితం వాణిజ్జకమ్మం వియ అపాయభూతం కసికమ్మం నిదస్సనభావే ఠపేత్వా అయోనిసోమనసికరణవసేన పవత్తం ఘరావాసకిచ్చం సన్ధాయాహ – ‘‘**యథా కసి…పే.… ఏవం ఘరావాసకమ్మట్ఠానమ్పీ**’’తి. **బ్రాహ్మణభత్తో అహోసీ**తి సో కిర బహూ బ్రాహ్మణే ధనం దత్వా యఞ్ఞం కారేసి. **ఉపరీ**తి ‘‘ఉపరి ఉపట్ఠాతీతి వదేహీ’’తి బ్రాహ్మణేహి అత్తనో సమయేన ఆచిక్ఖాపితోపి యథా ఉపట్ఠితమేవ కథేత్వా కాలం కత్వా నిరయే నిబ్బత్తో, అథ బ్రాహ్మణా – ‘‘ఇమినా అమ్హాకం యఞ్ఞో దోసో దిన్నో’’తి కుజ్ఝిత్వా తస్స కళేవరం సుసానం నేతుం నాదంసు. అథస్స ఞాతకేహి సహస్సే దిన్నే తం సహస్సం గహేత్వా గేహతో నీహరితుం అదంసు. కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే ఛత్తింస ఇత్థియో ‘‘ఏకా వత్థం అదాసి, ఏకా గన్ధం, ఏకా సుమనమాల’’న్తిఆదినా తం తం దానమయం పుఞ్ఞం కత్వా ఆయుపరియోసానే తావతింసభవనే సక్కస్స దేవరఞ్ఞో పరిచారికా హుత్వా నిబ్బత్తింసు సహస్సఅచ్ఛరాపరివారికా, సక్కస్స దేవరఞ్ఞో వేజయన్తరథం పేసేత్వా పక్కోసాపితేన గుత్తిలాచరియభూతేన మహాబోధిసత్తేన పుచ్ఛితా తం తం అత్తనా కతం పుఞ్ఞం బ్యాకరింసు. తం సన్ధాయ వుత్తం ‘‘**సకలాయ గుత్తిలవిమానకథాయ దీపేతబ్బ**’’న్తి. **వణిజ్జకమ్మట్ఠానం విపజ్జమానన్తి**

ఏత్థ తస్స విపజ్జమానాకారో హేట్ఠా వుత్తో. ఏవం పబ్బజ్జకమ్మట్ఠానమ్పి విపజ్జమానం అప్పఫలం హోతీతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **సీలేసు అపరిపూరకారినో**తిఆది తస్స విపజ్జనాకారదస్సనం. **ఝానాదిసుఖన్తి** ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన అభిఞ్ఞావిపస్సనాదిసుఖస్స వియ సబ్రహ్మచారీహి సద్ధిం సీలసమ్పదాదిసుఖస్స సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **అరహత్తమ్పి పాపుణాతి** పగేవ సేక్ఖపుథుజ్జనసమ్పత్తియోతి అధిప్పాయో.

చాగసీసేనాతి పధానభూతేన చాగేన దానేన తం అవస్సయం కత్వా. ఏత్థ తే **న కోచి అఫాసుకభావో**తి. **ఉజుకం కత్వా** అవిరుద్ధం కత్వా, సమ్పయోజేత్వాతి అత్థో. **తపచరియన్తి** అగ్గిపరిచరణం, తపచరియఞ్చ బ్రహ్మచరియగ్గహణా దుట్ఠుల్లభావతో.

౪౬౬. అజాననభావన్తి అసబ్బఞ్ఞుభావం. భగవతో పన సబ్బఞ్ఞుభావో సదేవకే లోకే జలతలే పక్ఖిత్తతేలం వియ పత్థరిత్వా ఠితో, న మే ఇదం పతిరూపం, తతో పరివత్తిస్సామీతి "బ్రాహ్మణో, భో, గోతమా"తిఆదిమాహ. **పచ్చాహరితుం** పటిపక్ఖేన అపహరితుం. **సేతపోక్ఖరసదిసో**తి పుణ్డరీకపత్తసదిసవణ్ణో. **సువట్టితా**తి వట్టభావయుత్తట్ఠానే సువట్టా. **నామకంయేవా**తి నామమత్తమేవ వచనమత్తమేవ. తథాభూతానం భావస్సపి అభావేన నిహీనం నామ హోతి, నామ-సద్దో నిహీనపరియాయో. తేనాహ – "**లామకంయేవా**"తి.

౪౬౭. కతమా వాచా తేసం సేయ్యోతి తేసం చఙ్కియాదీనం బ్రాహ్మణమహాసాలానం వుచ్చమానవిభాగాసు వాచాసు కతమా వాచా సేయ్యోతి. "సేయ్యా"తి లిఙ్గవిపల్లాసేన వుత్తం. **సమ్ముతియా**తి అవిలఙ్ఘితసాధుమరియాదాయ లోకసమ్ముతియా. తేనాహ "**లోకవోహారేనా**"తి. **మన్తా**తి మన్తాసఙ్ఖాతాయ పఞ్ఞాయ మన్తేత్వా జానిత్వా. తేనాహ "**తులయిత్వా**"తి. **అత్థసంహితన్తి** హేతుసన్నిస్సితం. తం పన ఏకంసతో యుత్తియుత్తం హోతీతి ఆహ – "**కారణనిస్సిత**"న్తి. **ఆవుతో**తిఆదీసు ఆదితో అభిముఖం ఞాణగతియా విబన్ధనేన **ఆవుతో,** ఆవరియేన విసేసతో ఞాణగతియా నిబన్ధనేన **నివుతో,** ఏవం **ఓఫుటో** పలిగుణ్ఠితో. **పరియోనద్ధో**తి సమన్తతో ఓనద్ధో ఛాదితో. తేనాహ "**పలివేఠితో**"తి.

౪౬౮. సచే ఏతం కారణమత్థీతి "నిస్సట్ఠతిణకట్ఠుపాదానో అగ్గి జలతీ"తి ఏతం కారణం సచే అత్థి యది సియా, సో అపరో తిణకట్ఠుపాదానో అగ్గి యది భవేయ్య. **సదోసో** సాదీనవో సపరిక్కిలేసో. **పరిసుద్ధో**తి ఉపక్కిలేసాభావేన సబ్బసో సుద్ధో. **జాతి ఆదీనం అభావేనా**తి జాతిపచ్చయానం కమ్మకిలేసానం నిగ్గమేన.

౪౬౯. న నిచ్చలా తిట్ఠన్తీతి తత్థ పక్ఖిపితబ్బస్స లబ్భమానత్తా యథాపఞ్ఞత్తం హుత్వా నిచ్చలా అకమ్పియా న తిట్ఠన్తి. **తం దోసం** తం ఊనతాదోసం.

అఞ్ఞస్మిం అసతీతి అత్థభఞ్జకముసావాదే అసతి. సో హి అత్తనో సన్తకస్స అదాతుకామతాదివసేన పవత్తస్స అకమ్మపథప్పత్తస్స ముసావాదభావస్స విపరీతో అఞ్ఞో ఇధ అధిప్పేతో. తథా హి ఇతరో యేభుయ్యేన వళఞ్జితబ్బతో వోహరితబ్బతో **వళఞ్జకముసావాదో**తి ఆహ. న కదాచి ముసావాదీతి **ద్వే కథా న కథేన్తి**. బాహిరకానం అనవజ్జతపసమ్మతాయపి నిస్సితోతి వత్తుం ఆహ "**సీలవా తపనిస్సితకో హోతి**"తి. వివటముఖా మన్తజ్ఝేనమణ్డితా సబ్బసో సజ్ఝాయా హోన్తి, న ఇతరేతి ఆహ "**పబ్బజితా నిచ్చం సజ్ఝాయన్తీ**"తి.

౪౨౦. **చిరం నిక్ఖన్తో**తి నిగ్గతో హుత్వా చిరకాలే. **న సబ్బనో పచ్చక్ఖా హోన్తి** సతిసమ్మోహతో మగ్గానఞ్చ అఞ్ఞథా కరణతో. **చిరాయితత్త**న్తి "అయం మగ్గో"తి కథనస్స చిరాయనం. **విత్థాయితత్త**న్తి అసప్పటిభానం. తం పన సఉపమాహ దస్సేతుం "**యథా**"తిఆది వుత్తం.

బలసమ్పన్నోతి కాయబలేన సమన్నాగతో. పమాణకతం కమ్మం నామ పమాణకరానం రాగాదికిలేసానం అవిక్ఖమ్భితత్తా "**పమాణకతం కమ్మం నామ కామావచర**"న్తి ఆహ, తేసం పన విక్ఖమ్భితత్తా వుత్తం "**అప్పమాణకతం కమ్మం నామ రూపారూపావచర**"న్తి. తత్థాపి విసేసతో అప్పమఞ్ఞాభావనా సమ్భవతీతి ఆహ "**తేసుపీ**"తిఆది. నిరీహకత్తా యథా అప్పమాణసమఞ్ఞా లబ్భతి, తం దస్సేతుం "**పమాణం...పే.... వుచ్చతీ**"తి ఆహ. **న ఓహీయతి న తిట్ఠతీ**తి కతూపచితమ్పి కామావచరకమ్మం యథాధిగతే మహగ్గతజ్ఝానే అపరిహీనే తం అభిభవిత్వా ఆసీదేత్వా పస్సే ఓహీయకం కత్వా పటిసన్ధిం దాతుం సమత్థభావేన న తిట్ఠతి. **లగ్గితు**న్తి ఆవరితుం . **ఠాతు**న్తి పతిట్ఠాతుం. **ఫరిత్వా**తి పటిప్ఫరిత్వా. **పరియాదియిత్వా**తి తస్స సామత్థియం ఖేపేత్వా. కమ్మస్స పరియాదియనం నామ విపాకుప్పాదబన్ధనమేవాతి ఆహ – "**తస్స విపాకం పటిబాహిత్వా**"తి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

సుభసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౧౦. సఙ్గారవసుత్తవణ్ణనా

౪౨౩. **అభిప్పసన్నా**తి అభిసమేచ్చ పసన్నా. తేనాహ – "**అవేచ్చప్పసాదవసేన పసన్నా**"తి. బ్రాహ్మణీ విగతమలమచ్ఛేరతాయ "**తుయ్హం దేయ్యధమ్మం రుచ్చనకట్ఠానే దేహీ**"తి ఆహ. మగ్గేనేవ హిస్సా మచ్ఛరియస్స పహీనత్తా బుద్ధపక్ఖబ్రాహ్మణపక్ఖవసేన ఉభతోపక్ఖికా.

కింసూతి కిన్తి పుచ్ఛావచనం. **ఛేత్వా** అనాదియిత్వా వినాసేత్వా. **సుఖం సేతీ**తి చిత్తసన్తాపాభావేన సుఖేన సుపతి. **న సోచతీ**తి తతో ఏవ సోకం నామ వినాసేతి. **కోధ**న్తి కుజ్ఝనలక్ఖణం కోధం. **ఛేత్వా** సముచ్ఛిన్దిత్వా. **సుఖం సేతీ**తి కోధపరిళాహేన అపరిడయ్హమానత్తా సుఖం సుపతి. కోధవినాసేన వినట్ఠదోమనస్సత్తా **న సోచతి. విసమూలస్సా**తి దుక్ఖవిపాకస్స. **మధురగ్గస్సా**తి అక్కోసకస్స పచ్చక్కోసనేన, పహారకస్స పటిప్పహరణేన యం సుఖం ఉప్పజ్జతి, తం సన్ధాయేవ "**మధురగ్గో**"తి వుత్తో. ఇమస్మిఞ్హి ఠానే పరియోసానం "అగ్గ"న్తి వుత్తం. **అరియా**తి బుద్ధాదయో అరియా.

పఞ్హం కథేసీతి బ్రాహ్మణో కిర చిన్తేసి – "సమణో గోతమో లోకపూజితో, న సక్కా యం వా తం వా వత్వా సన్తజ్జేతుం, ఏకం సణ్హపఞ్హం పుచ్ఛిస్సామీ"తి. సో ఏకం పుచ్ఛాగాథం అభిసఙ్ఖరిత్వా "సచే అసుకస్స నామ వధం రోచేమీతి వక్ఖతి, యే తుయ్హం న రుచ్చన్తి, తే మారేతుకామోసి, లోకవధాయ ఉప్పన్నో కిం తుయ్హం సమణభావేనాతి నిగ్గహేస్సామి. సచే న కస్సచి వధం రోచేమీతి వక్ఖతి, అథ నం త్వం రాగాదీనమ్పి వధం న ఇచ్ఛసి, తస్మా సమణో హుత్వా ఆహిణ్డసీతి నిగ్గణ్హిస్సామీతి ఇమం ఉభతోకోటికం పఞ్హం పుట్ఠో సమణో గోతమో నేవ గిలితుం న ఉగ్గిలితుం సక్ఖిస్సతీ"తి ఏవం చిన్తేత్వా ఇమం పఞ్హం పుచ్ఛి. తస్స భగవా అజ్ఝాసయానురూపం కథేసి. సో పఞ్హబ్యాకరణేన ఆరాధితచిత్తో పబ్బజ్జం యాచి. సత్థా తం పబ్బాజేసి, సో పబ్బజ్జాకిచ్చం మత్థకం పాపేసి. తేన వుత్తం "**పబ్బజిత్వా అరహత్తం పత్తో**"తి.

అవభూతాతి అధోభూతా. అధోభావో సత్తానం అవడ్ఢి అవమఙ్గలన్తి ఆహ – ‘‘**అవడ్ఢిభూతా అవమఙ్గలభూతాయేవా**’’తి. **పరిభూతా**తి పరిభవప్పత్తా. **విజ్జమానాన**న్తి పాళియం అనాదరే సామివచనన్తి తదత్థం దస్సేన్తో ‘‘**విజ్జమానేసూ**’’తిఆహ. పకట్ఠం, పవడ్ఢం వా ఞాణన్తి **పఞ్ఞాణ**న్తి భగవతో ఞాణం విసేసేత్వా వుత్తం.

౪౭౪. **అభిజానిత్వా**తి అభివిసిట్ఠేన ఞాణేన జానిత్వా. **వోసితవోసానా**తి కతకరణీయతాయ సబ్బసో పరినోసితనిట్ఠా. **పారమిసఙ్ఖాత**న్తి పరముక్కంసభావతో పారమీతి సఙ్ఖాతం. తేనాహ ‘‘**సబ్బధమ్మానం పారభూత**’’న్తి. **బ్రహ్మచరియస్సా**తి సాసనబ్రహ్మచరియస్స ఆదిభూతం. తేనాహ ‘‘**ఉప్పాదకా జనకా**’’తి. “ఇదమేవం భవిస్సతి ఇదమేవ”న్తి తక్కనం తక్కో, సో ఏతస్స అత్థీతి **తక్కీ**. యస్మా సో తం తం వత్థుం తథా తథా తక్కేత్వా గణ్హాతి, తస్మా వుత్తం ‘‘**తక్కగాహీ**’’తి. వీమంసనసీలో **వీమంసీ** పచ్చక్ఖభూతమత్థం వీమంసనభూతాయ పఞ్ఞాయ కేవలం వీమంసనతో. తేనాహ ‘‘**పఞ్ఞాచారం చరాపేత్వా ఏవంవాదీ**’’తి. యథావుత్తతక్కీవీమంసీభావేన తక్కపరియాహతం వీమంసానుచరితం సయంపటిభానం ఏవమేతన్తి వత్వా.

౪౮౫. **అట్ఠితపధానవత**న్తి అఞ్ఞత్థ కిస్మిఞ్చి పుగ్గలే అట్ఠితపధానవతం అనఞ్ఞసాధారణం భోతో గోతమస్స పధానం అహోసి. **సప్పురిసపధానవతం అహోసి** సప్పురిసపధానవతాధిగతానం ఏతాదిసానం అరహతం అచ్ఛరియపుగ్గలానంయేవ ఆవేణికపధానవతం అహోసి. **అజానన్తోవ పకాసేతీ**తి అయం పుచ్ఛితమత్థం సయం పచ్చక్ఖతో అజానన్తో ఏవ కేవలం సద్దం ఉప్పాదేత్వావ పకాసేసీతి సఞ్ఞాయ ఆహ. **అజాననభావే సన్తే**తి ఇమే అధిదేవాతి పచ్చక్ఖతో జాననే అసతి. **పణ్డితేన మనుస్సేనా**తి లోకవోహారకుసలేన మనుస్సేన, త్వం పన లోకవోహారేపి అకుసలో. వచనత్థఞ్హి అజానన్తో యం కిఞ్చి వదతి. **ఉచ్చేన సమ్మత**న్తి ఉచ్చం సుపాకటం సబ్బసో తరుణదారకేహిపి సమ్మతం. ఞాతమేతం యదిదం అత్థి దేవాతి. తేనాహ ‘‘**సుసుదారకాపీ**’’తిఆది. **దేవా**తి ఉపపత్తిదేవా. **అధిదేవా నామ** సమ్ముతిదేవేహి అధికదేవాతి కత్వా, తదఞ్ఞో చ మనుస్సే అధికభావే కిమేవ వత్తబ్బం. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సఙ్గారవసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

నిట్ఠితా చ బ్రాహ్మణవగ్గవణ్ణనా.

మజ్ఝిమపణ్ణాసటీకా సమత్తా.